

**К**итоблар  
**К**утубхоналар  
**К**аталоглар



А.Эркинов, Н.Полвонов,  
Ҷ.Аминов

**МУҲАММАД РАҲИМХОН II**  
**— ФЕРУЗ КУТУБХОНАСИ**  
**ФЕХРИСТИ**



A.

M

(X)

А.С.ЭРКИНОВ, Н.Т.ПОЛВОНОВ, Ҳ.А.АМИНОВ

МУҲАММАД РАҲИМХОН II  
– ФЕРУЗ КУТУБХОНАСИ  
ФЕҲРИСТИ

(ХОРАЗМДА КИТОБАТ ВА КУТУБХОНАЧИЛИК  
ТАРИХИДАН)

Тошкент  
«Янги аср авлоди»  
2010

сари Аширбек Мўминов ҳамда мазкур ишнинг масъул муҳаррири Шодмон Воҳидовларни киритиш мумкин. Бундан ташқари мазкур китобни юзага чиқаришда бизга яқиндан ёрдам берган Матниёзов Қурбияз ака ва бошқа барча ҳамкасбларимизга ташаккур билдирамыз.

«Муҳаммад Раҳимхон II – Феруз кутубхонаси феҳристи» қўлёзмаси матни билан биз дастлаб 1997 йили ЎЗР ФА Қўлёзмалар институти фондида танишгандик (бу институт 1978-1998 йиллари фаолият олиб борган). Ўша йиллари мазкур институтга раҳбарлик қилган академик Азиз Қаюмов ва институтнинг қўлёзмалар фонди бошлиғи Бобохон Қосимхоновларга ҳам ўз миннатдорчилигимизни билдирамыз.

*Хоразм ва Хива тарихи халқимизнинг ёзув, илм-фан,  
санъат, маданият ва маънавият соҳаларидаги юксалиш  
босқичларини ўзида мужассам этади.*

*Ислом КАРИМОВ<sup>2</sup>*

## **XIX АСР ОХИРИ – XX АСР БОШИ ХИВА МАДАНИЙ МУҲИТИ**

XIX асрнинг охири – XX аср бошларида Хива хонлиги маданий ҳаётида катта ўзгаришлар содир бўлди. Чунки бу даврда Россия мустамлакаси остига тушиб қолган Хива хонлиги ҳудуди, аҳоли сони жиҳатдан қисқарган, ташқи сиёсий ва иқтисодий алоқалари чекланган ва фақатгина Россия орқали уларни амалга оширилиши белгиланган вазиятда эди. Бундай тарихий вазият, албатта, маданий муҳитга ҳам ўзининг таъсирини кўрсатмай қолмасди. Мазкур муҳит маданий ҳаёти ҳақида кўплаб адабиётлар мавжуд бўлиб, қуйида биз улардаги айрим маълумотларни умумлаштирилган тарзда келтириб ўтамиз<sup>3</sup>.

Хива хонлигидаги ўзгаришлар, турли ҳудудларида жойлашган халқлар мамлакат маданий ҳаёти тараққийсида ўзига хос ўрин тутганлар<sup>4</sup>.

---

<sup>2</sup> Каримов. И.А. Хива шаҳрининг 2500 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги табрик сўзи // Каримов. И.А. Асарлар. 6-том. Тошкент: «Ўзбекистон», 1998. 375-бет.

<sup>3</sup> Vambéry H. Zwei moderne centralasiatische Dichter, Munis und Emir // Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes. IV. Band. Wien, 1892. P.271-291; Матниёзов М., Сотлиқов А. Жаҳон тарихи ва маданиятида Хоразм. Урганч: «Хоразм», 1999; Ҳасанов С. Хоразм маънавияти дарғалари. Тошкент: «Адолат», 2001; Қўшжонов О., Полвонов Н. Хоразмдаги ижтимоий-сиёсий жараёнлар ва ҳаракатлар. – Тошкент: «Abu matbuot konsalt» МЧЖ, 2007; Худойберганов К. Хива хонлари тарихидан. Урганч, 2008 ва бошқалар.

<sup>4</sup> Полвонов Н. XX аср бошларида Хива хонлигининг аҳоли таркиби ва унинг жойлашган ўрни // Ўзбекистон миллий атласини яратишнинг илмий-услубий асослари. Республика илмий-амалий конференция материаллари. Тошкент 6-7 май, 2009. Тошкент, 2009, 189-191-бетлар; Шу муаллиф. XIX аср охири – XX аср бошлари Хоразм воҳасидаги тарихий демографияни ўрганиш манбалари // Марказий Осиё тарихи: манбашунослик ва тарихнавислик изланишлари. Илмий тўплам. Тошкент, 2009, 292-298-бетлар.

Бу даврдаги маданий ҳаёт ривожи, бевосита, Хива хони Муҳаммад Раҳимхон II (1864–1910)<sup>5</sup> фаолияти билан боғлиқ. У маданият ҳомийси сифатида ном чиқариши қаторида «Феруз» тахаллуси остида шеърлар ёзиб, ўз девонига эга шоир бўлган<sup>6</sup>. Муҳаммад Раҳимхон II ўз даври маданий ҳаётининг айрим жиҳатларида анъанавийликка берилишидан қатъи назар, янгликлар тарафдори ҳам эди. У тарихчи, шоир, санъат, адабиёт ҳам мусиқа ҳомийси ва билимдони, сиёсий арбоб сифатида из қолдирди. Унинг раҳнамолигида мингдан ортиқ қўлэмалар кўчирилди<sup>7</sup>, юздан ортиқ асарлар араб ва форс тилларидан эски ўзбек тилига гаржима қилинди<sup>8</sup>. Шеърый ижодкорлик ва китобхонлик давлат сиёсати миқёсига кўтарилди<sup>9</sup>.

Муҳаммадюсуф Баёний (1858–1923) ва Ҳасан Мадаминов маълумотларига кўра, Россия bosқинидан сўнг Феруз тушкунлик кайфиятига берилиб хонанишин бўлиб қолади<sup>10</sup>. Мана шундай шароитда саройнинг кўзга кўринган зиёлиларидан бири, шоир ва композитор Комил Хоразмий (1825–1899) ва бошқа мансабдорлар Муҳаммад Раҳимхонга шеърят ва мусиқа кеча-

---

<sup>5</sup> Barthold W. [Brill M.L.]. Khowa. EI<sup>2</sup>, Vol.V. P.24-25, Hofman H.F. Turkish Literature. A bio-bibliographical survey. Section III, part I. Vol. 3. Utrecht, 1969. P.54-63, Vol.6. P.27-32;Eckmann J. Die tschaghataische Literatur. In: Philologiae Turcicae Fundamenta. Vol.II. Wiesbaden, 1964. P.390-391.

<sup>6</sup> Раҳим Д., Матрасулов Ш. Феруз шоҳ ва шоир қисмати. Тошкент, 1981; Давлатёр Раҳим, Шихназар Матрасул. Шоҳ ва шоир қисмати. Тошкент: Фафур Фулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 1991; Феруз – шоҳ ва шоир. Урганч: Ал-Хоразмий номли Урганч Давлат Университети, 1994; Муҳаммад Раҳимхон Феруз. Элга шоҳу ишққа қул. Девон. Нашрга тайёрловчи Г.М.Исмоилова. Тошкент, 1994; Давлатёр Раҳим, Шихназар Матрасул, Нусратулло Жумахўжа. Феруз. Тошкент, 1995; Жумахўжа Н. Феруз – маданият ва санъат ҳомийси. Тошкент: «Фан», 1995.

<sup>7</sup> Матяқубова М.М. XIX асрнинг иккинчи ярми – XX асрнинг бошларида Хива хонлигида китобат ва кутубхона тарихи. Тарих фан. ном. дисс. Урганч, 2008. – 187 б.

<sup>8</sup> Камилов Н. Хорезмская школа перевода (проблемы типологии и сопоставительное исследование истории перевода в XIX в.). Дисс. . док. филол. наук. Тошкент, 1987.

<sup>9</sup> Бобожон Тарроҳ Азизов – Ходим. Хоразм навозандалари. Тошкент, 1994, 15-16-бетлар.

<sup>10</sup> Баёний Муҳаммадюсуф. Шажарайи Хоразмшоҳий // Мерос. Тошкент, 1991, 257-бет; Ўзбекистон марказий давлат архиви (бундан кейин – Ўз МДА). 125-фонд, 1-рўйхат, 609-иш, 1-52-варақлар.

лари уюштиришни таклиф қиладилар: «Муҳаммад Раҳимхон соний Хоразм ўлкасида ўзидан бошқа кучли ва нуфузли ёт бир қувватни кўргач, бир хили замонлар муттаасир бўлиб юрди. Ўзини тасалли қилажак ҳеч бир машгулот топмоқдин ожиз эди. Бироқ онинг атрофидаги одамлар, хусусан мусиқашунос Паҳлавонниёз Мирзабоши<sup>11</sup> хоннинг бу ҳолини англаб, они мажлислар тузмакка қизиқтирди. Ниҳоят, хонни мусиқий базмларини уюштириб, натижада «Хоразм чизиги» майдонга чиқиб, Хоразм мусиқаси хийлагина ривож бўлуб халқ орасина интишор этмакка бошлади»<sup>12</sup>. «Хоразм чизиги» эса Комил Хоразмий бошчилигида мусиқани ифодалаш учун тузилган нота эди<sup>13</sup>. Кейинчалик, XX аср бошларида Комил Хоразмийнинг ўғли Муҳаммадрасул мирзо (1850–1923) Хоразм «Шашмақом»ини етти мақомда танбурга мослаб нотага туширган<sup>14</sup>.

Шундан сўнг Феруз хонликдаги ҳар бир иқтидорли, илмли кишига ғамхўрлик қилиб, саройда илмий суҳбат ва мушоиралар ўтказа бошлади. Натижада «Ҳар кишининг шеър айтмоқга саҳл қобилияти бўлса, навъи шеърларни айтиб даргоҳи олийга олиб бора бердилар. Шоирларнинг ададлари кам-беш қирқга ёвуқ борди»<sup>15</sup>. Феруз иқтидорли шоир бўлгани туфайли ҳузурига келган шоирларнинг билим даражасини текшириб, маҳоратини тез ва яхши англаб, уларни баёз ва девонлар тузишга рағбатлантирар эди.

1908 йили Хива ҳукмдори Муҳаммад Раҳимхон II саройига туркийшунос олим А.Н.Самойлович (1880–1938) ташриф буюради. У Муҳаммад Раҳимхон Феруз билан учрашиб, уни шундай тасвирлайди: ҳозирда ҳукмдор бўлиб турган Сайид Муҳаммад Раҳим маърифатли шахсдир. У фан ва санъат ҳомийси ҳисобланиб, бу мамлакатни ўрганишимга астойдил ёрдам беришини изҳор қилди. Хива хони ҳатто ўзининг шахсий китоб хазинаси билан танишишимга ҳам руҳсат берди. Мен унинг Арк ва Тозабобдаги кутубхоналарида бўлдим. Туркий тилдаги қўлёзмаларга асосий эътибо-

<sup>11</sup> Яъни, Комил Хоразмий.

<sup>12</sup> Мулла Бекжон Раҳмон ўғли, Муҳаммадйусуф Девонзода. Хоразм мусиқий тарихчаси. Тошкент: «Ёзувчи», 1998, 12-бет; Полвонов Н. Хива хонлигидаги ҳаракатлар ва сиёсий партиялар тарихи (Хоразм мисолида 1900-1924 йиллар). Тарих фан. ном. дисс. Тошкент, 2005, 41-42-бетлар.

<sup>13</sup> Матякубов О., Болтабоев Р., Аминов Х. Ўзбек нотаси. Тошкент, 2007.

<sup>14</sup> Қобулов Н., Мўминова В., Ҳаққулов И. Аваз ва унинг адабий муҳити. Тошкент: «Фан», 1987, 14-бет.

<sup>15</sup> Баёний Муҳаммадйусуф. Шажарайи Хоразмшоҳий // Мерос. Тошкент, 1991, 256-бет.

римни қаратдим. Икки марта Тозабобдаги хон босмахонасини кўздан кечирдим<sup>16</sup>.

Демак, Муҳаммад Раҳимхон ҳомийлиги сабабли Баёний, Комёб, Лафасий (1898–1942), Иваз Ўтар (1884–1919), Мутриб Хонахаробий (1860–1923), Муҳаммадюсуф Харратов – Чокар (1889–952), Илёсмудла Муҳаммад ўғли – Сўфи (1860–1916) каби тарихчи ва тараққийпарвар шоирлар етишиб чиқдилар. Уларнинг асарларида эски адабиётимизга хос анъанавийлик ва мадҳиябозлик йўналишига амал қилиш билан бирга, мавжуд тузум иллатлари, хон амалдорлари, бойларнинг зўравонлиги ва порахўрликларини халққа фош этиб, янги тузумга, янги ҳаёт, тараққиёт ва истиқлолга умид уйғота билдилар.

XIX аср сўнги чорагига келиб Хива хонлиги адабий муҳитида, Муҳаммад Раҳимхон Феруз саройида ижод қилган шоирлар асарлари таҳлили шуни кўрсатадики, улар ижодида анъанавийлик, мадҳиябозлик йўналишидаги шеърӣ асарлар кўплай учрайди. Масалан, 1324/1906–1907 йили Муҳаммад Раҳимхон II кўрсатмасига биноан Аҳмад Табибий (1868–1910) томонидан «Мажмуаи шуарои Ферузшоҳӣ» номли шеърӣ тўплам тузилади. У дастлаб тошбосма усулида нашр этилади<sup>17</sup>, сўнг қўлёзма ҳолида кўчирилади<sup>18</sup>. Мажмуанинг тошбосма нашрига А.Н.Самойлович тақриз

---

<sup>16</sup> Самойлович А.Н. Краткий отчет о поездке в Ташкент и Бухару и в Хивинское ханства в 1908 году // Известия Русского комитета для изучения Средней и Восточной Азии в историческом, археологическом, лингвистическом и этнографическом отношениях. №9. Санкт-Петербург, 1909. С.21.

<sup>17</sup> Мажмаи си шуарои пайрави Ферузшоҳӣ. Хива, 1324 [1907] (Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академиясининг Шарқшунослик институти (Бундан кейин «ЎРШИ»), тошбосма, № 27).

<sup>18</sup> Мажмуаи шуарои Ферузшоҳӣ. Ўзбекистон фанлар академияси шарқшунослик (бундан кейин – ЎРШИ) институти қўлёзмаси, 1- фонд, №1152 (1326 йил 3 сафар / 1908 йил 8 мартда кўчирилган, котиб Муҳаммад Яъқуб Девон Харрот ибн уста Қурбоннӣз Хоразмӣй (Собрание восточных рукописей. В 11 томах. Том II, Ташкент, 1954, №1691). (Turcs. EF<sup>2</sup>, Vol.X. P.728-782, Ўзбек адабиёти тарихи. IV жилд, Тошкент, 1978, 22-бет). Афсуски, мазкур баёз совет замонида сарой муҳити маҳсули сифатида ўрганилмай, нотўғри баҳоланган. Замонавий тадқиқотларда эса, бу асар яратилган тарихий муҳит, аниқроқ қилиб айтганда асарнинг вудужга келишидаги тарихий асослар етарлича ҳисобга олинмаган (қаранг: Маткаримова С. Табибий – тазкиранавис («Мажмуаи си шуарои пайрави Ферузшоҳӣ») асосида. Филол. фан. ном. дисс. автореферати. Тошкент, 2007).

ёзади<sup>19</sup>. Бу баёзга Хива саройидаги ўттиздан ортиқ шоирлар шеърлари киритилганди<sup>20</sup>. Айни шеърлар Муҳаммад Раҳимхон II – Феруз ғазалларига эргашиб, пайрав тарзида эски ўзбек тилида битилган.

Муҳаммад Раҳимхон II саройи шоирларига ўзининг 101 ғазалига эргашиб жавоб шеър ёзишни буюради ва улар буни амалга оширадilar. 30 шоирнинг жавоб ғазаллари 2 998 донани ташкил этади. «Мажмуаи шуарои Ферузшоҳий» баёзидаги шеърларнинг умумий миқдори 3099 та ғазалдан иборат<sup>21</sup>. Бу шоирлар Ферузнинг ҳар бир ғазалига эргашиб ғазал ёзганларида, асос шеърнинг услуби, радифи ва қофиясини сақлашлари лозим эди. Мажмуадаги пайравда иштирок этган шоирлар Ферузнинг қариндошлари, шаҳзодалар ва Хива саройидаги мансабдорлар эдилар. Айни вақтда, иштирокчи шоирлар анъанавий адабиётни ривожлантириш йўлидан кетганлар. Умуман олганда, янгиликларга интилиш қаторида, анъанавий қадриятларга эътибор қаратиш Хива хонлиги муҳитига хос эди<sup>22</sup>.

Хива хонлигида Ўрта Осиёдаги дастлабки тошбосма китоблар чиқаришининг йўлга қўйилиши ҳам кўриб чиқаётган даврга тўғри келади. Шарқда биринчи матбаа 1832 йил Эронда пайдо бўлган эди. Шунинг учун Эрондан Иброҳим Султон номли матбаачи Хива саройига ишга таклиф этилади<sup>23</sup>. Иброҳим Султон маҳаллий ёшлардан Отажон Абдаловга матбаачилик сирларини ўргатади, 1874 йилдан бошлаб баъзи ҳужжатлар тошбосма усулида

---

<sup>19</sup> Самойлович А.Н. Собрание 30 царских поэтов, сопутствующих Ферузу. Хива, 1909 г. 1638 стр. in folio // Записки восточного отделения императорского русского Археологического общества. Том 19, 1909, С.0198-0209.

<sup>20</sup> Бу шоирлар ҳақида қаранг: Hofman H.F. Turkish Literature. A bibliographical survey. Section III, part I. Vol.3. Utrecht, 1969. P.54-63,11-12,26-28,110-117,131,150,226,238, Vol.4. P.7-8,224,260,278-280, Vol.5. P.135-136,193-194,237, Vol.6. P.55-56,147-148.

<sup>21</sup> Ўзбек адабиёти тарихи. IV жилд, Тошкент, 1978, 21-22-бетлар.

<sup>22</sup> Эркинов А. «Тимуридский маньеризм в литературной среде Хивы при Мухаммад Рахим-хане II (на примере антологии «Маджму'а-йи шу'ара-йи Феруз-шахи)/Timurid mannerism in the literary context of Khiva under Muhammad Rahim-khan II (Based on the anthology Majmu'a-yi shu'ara-yi Firuz-shahi)». Вестник МИЦАИ /Bulletin of IICAS. Vol.8./ Выпуск 8, 2008.С.58-65;Шу муаллиф. Анъанавий ва модерн муҳитлар қиёси: Комил Хоразмийнинг Тошкентга бағишланган қасидаси // Ўзбекистон пойтахти 2200 ёшда: Тошкент шаҳрининг 2200 йиллик юбилейига бағишланган халқаро конференция материаллари. Тошкент: «Фан», 2009, 315-319-бет.

<sup>23</sup> Комил Иваз. Тошбосма // Хива. 1997, №7-8. 16-бет.

чоп этила бошлайди. 1876 йилда Абу Наср Фаробийнинг «Нисоб ас-сибён» (Болалар nasibasi) номли фалсафий асари тошбосмада чоп этилган<sup>24</sup>. Феруз Отажон Абдаловга Муҳаммад ва Худойберган харрот, Худойберган муҳракан, Исмоил девон ва Комил девон каби тараққийпарвар кишиларни ёрдамчи қилиб қўяди. Хива матбаасида XIX асрнинг иккинчи ярми ва XX аср бошларида чоп этилган тарихий, адабий-илмий асарлар Хива хонлигидаги маориф ва фан ривожига катта ҳисса қўшган.

Феруз китобат санъатига катта аҳамият бериб, кутубхоналар ташкил этди. Бу ҳақда Баёний: «Хон ҳазратлари ҳафтада икки кун: жума ва душанба оқшомларида уламо била суҳбат тузуб, китобхонлиқ этдурур эрдилар... сипоҳийлар ва тўраларни ҳам китобхонлиқ этарга тарғиб этар эрдилар. Бас, ҳамма китобхон бўлдилар... тамоми вилоят халқи китобхон бўлдилар»<sup>25</sup>, – деб ёзади. Муҳаммад Раҳимхон Феруз хаттотларнинг меҳнатини гоят қадрлаб, улар учун махсус шароит яратиб берган<sup>26</sup>. Феруз саройида хаттотлар меҳнати қадрланар ва уларга нодир асарларни кўчириш вазифаси мунтазам топшириб туриларди. Тадқиқотчи А.Муродов XIX асрда Хивада яшаб ўтган 87 хаттот ҳақида маълумот беради<sup>27</sup>.

Тадқиқотчи Э.Исмоилованинг ёзишича: «XIX асрнинг иккинчи ярмидаги Хива қўлёзмалари ўзининг гўзал архитектуроникаси, ҳажми, матн ва ҳошияларининг ўта мутаносиблиги, ёзувининг тоза, текис, ҳушхатлиги, мисраларнинг бир-бирига мослиги ва варақдаги барча лозим элементларнинг мавжудлиги билан ажралиб туради. Хива қўлёзмаларининг бошқа қўлёзмалардан фарқли томони улар ташқи қиёфасида намоён бўлиб, бу қўлёзма китоблар салобатли нақш босилган қора чарм муқовалари билан ажралиб туради. Бутун Ўрта Шарқда уларнинг монанди ўша даврда йўқ эди»<sup>28</sup>.

---

<sup>24</sup> Давлатёр Раҳим Шихназар Матрасул. Феруз: шоҳ ва шоир қисмати. Тошкент: Гафур Ғулوم номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 1991, 103-бет.

<sup>25</sup> Баёний Муҳаммадюсуф. Шажарайи Хоразмшпоҳий. 257-бет.

<sup>26</sup> Эрназаров Ф. XIX аср охири – XX аср бошларида хива хонлигидаги маданият ҳаёт. Тарих фан.ном. дисс.. Тошкент, 2005, 56-бет.

<sup>27</sup> Исмоилова Э. Қўлёзма китобат санъати // Хива минг гумбаз шаҳри. Тошкент: «Шарқ», 1997, 90-бет. Тадқиқотчи Ҳамидулла Аминовнинг аниқлашича, кейинги тўрт аср мобайнида Хоразмда 200 дан ортиқ хаттот фаолият олиб борган. Ушбу китоб сўнггидаги иловага қаранг.

<sup>28</sup> Исмаилова Э. Искусство оформления среднеазиатской книги XVIII-XIX вв. Тошкент: «Узбекистон», 1986. -С.60.

А.Н.Самойлович саройдаги маданий муҳит, жумладан, хон кутубхонасидаги китоблар билан танишганлиги, айниқса, аркдаги ва Тозабўғдаги хоннинг махсус кутубхонасида ажойиб китоб ва қўлёзмалар мавжудлигини алоҳида таъкидлайди<sup>29</sup>.

Булардан ташқари Хива хонлигидаги тарихнавислик ўзига хос хусусиятларга эга бўлган. Хива хони Абулғозихон (1643–1663) ўз вақтида бошлаб берган туркий тилда тарихий асарлар ёзиш анъанаси Мунис ва Огаҳийлар томонидан, кейинчалик эса, XIX аср сўнгги – XX аср бошида Баёний, Комёб ва бошқа кўплаб тарихчилар томонидан давом эттирилди.

Аста-секин Хиванинг Россия билан иқтисодий алоқалари тобора кенгайиши натижасида рус тилини биладиган маҳаллий кадрларни етиштиришга эҳтиёж туғилди. Давлат арбоби, шоир Комил Хоразмий ташаббуси билан 1880-йиллар бошларида Хивада биринчи рус-тузем мактаби очилди. 1887 йил март ойига келиб, бу мактабда ўқиётганлардан 11 таси шахсан хон маблағи ҳисобидан ўқирди. 1891 йилда Хива хонлигида яна бир рус-тузем мактаби очилди<sup>30</sup>. 1897 йилга келиб, бутун Туркистон ўлкасида 22 та рус-тузем мактаби мавжуд бўлиб, унда 461 ўқувчи ўқиган<sup>31</sup>. Шу билан биргаликда Хива хонлигида эски мактаблар фаолият кўрсатиб, уларнинг ҳар бирида 30 нафардан бола ўқийдиган 1500 мактаб бор эди. Уларда 45 000 га яқин бола таълим олган<sup>32</sup>. Рус-тузем мактабида эса рус ўқитувчилари болалар билан арифметика, рус тили ва бошқа дунёвий фанлардан, мусулмон ўқитувчилар эса «жадид мактаб»лари дастури бўйича дарс ўқитишган.

«Баъзи масжидлар қошида имомлар ўзига тўқ оила болаларига араб алифбоси ва «Қуръон»ни ўқишни ўргатардилар, бундай жойларда ўқиш 8

---

<sup>29</sup> Самойлович А.Н. Краткий отчет о поездке в Ташкент и Бухару и в Хивинское ханства в 1908 году // Известия Русского комитета для изучения Средней и Восточной Азии в историческом, археологическом, лингвистическом и этнографическом отношении. №9. Санкт-Петербург, 1909. С.21-22; Шу муаллиф. Материалы по среднеазиатско-турецкой литературе II. Хивинские придворные книгохранилища и книгопечатня. // Известия Академии наук Туркменской ССР. Серия общественных наук. 1981, №1. С.74-82.

<sup>30</sup> Погорельский И.В. Очерки политической и экономической истории Хивинского ханства конца XIX и начала XX вв. (1873-1917 гг.). Ленинград, 1968. С.42.

<sup>31</sup> Бендриков К. Очерки по истории народного образования в Туркестане. Москва, 1960. С.214.

<sup>32</sup> Ўз МДА. 125-фонд, 527-иш, 70-варақ.

йилгача давом этган. Шуни айтиш керакки, секин-аста маҳаллий аҳоли орасида рус тилини ўрганганлар сони ортиб борган. 1911 йил 3 октябрда Шўраҳон рус-гузем мактаби ўқитувчиси Эржон Қодиров шундай деб ёзган эди: «Рус-гузем билим юртининг ўқитувчиси Саидназар Сўпижонов билим юртида 10 йилдан ортиқ ишламоқда. Мактаб ўқитувчиси вазифасида ишлаши билан бирга у кечки курсларда яна ўқиб, билимини ошириб келади, ўқиш ва ёзишни яхши ўзлаштириш билан бирга рус тилида ҳам тиниқ гаплашади. Унга эргашиб маҳаллий аҳоли ва унинг болаларининг кўпчилиги рус тилини яхши ўрганмоқда»<sup>33</sup>.

XIX аср охири – XX аср бошига келиб, Хива хонлигида ҳар бирида 50 нафар талаба таълим олган 130 мадраса ва 63 қорихона фаолият олиб борган. Демак, бир вақтнинг ўзида хонликда 51 500 нафар киши таълим олган<sup>34</sup>. Муаллифлар Гиршфельд ва Галкин берган маълумотга кўра, XIX асрнинг охириларига келиб, Хива хонлигида 2300 дан ортиқ қуйи босқич мактаб мавжуд бўлиб, уларда 3 000 га яқин одам ўқиган<sup>35</sup>. Мадрасалар сони эса 70 та бўлиб, уларда 2 500 га яқин киши таҳсил олган<sup>36</sup>.

XX асрнинг бошларида Хиванинг ўзида 65 та мадраса бўлиб, уларнинг 10 дан ортиғи XVIII – XIX асрларда хонлар томонидан, 20 дан ортиғи хоннинг қариндошлари томонидан, қолганлари эса хон амалдорлари ва йирик ислом уламулари томонидан қурилган эди. Ўша даврда бу мадрасаларда 2440 киши илм олган<sup>37</sup>. Баёний Муҳаммад Раҳимхон замонида қурилган маҳобатли масжид ва мадрасалар ҳақида қуйидагиларни ёзади: «Маълум бўлсинким, хон ҳазратлари бағоят мушфиқи фуқаро ва бағоят хайрдўст киши эрдилар, кўп мадрасалар ва масжидлар бино қилдилар, кўп мадрасаларнинг биноларига сабаб бўлдилар. Андоғким, Муҳаммад-мурод девонбеги бир мадраса бино қилди ва Юсуф маҳрамга буюриб бир мадраса бино қилдилар ва Қадам ясовулбоши бир мадраса бино қилди ва Иброҳимхожа бир мадраса бино қилди ва Юсуф ясовулбоши бир мадраса

---

<sup>33</sup> Ўз МДА. 181-фонд. 1-рўйхат. 108-иш. 21-варақ, Эрназаров Ф. XIX аср охири – XX аср бошларида хива хонлигидаги маданий ҳаёт. Тарих фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Тошкент, 2005, 67-бет.

<sup>34</sup> Ўзбекистон адабиёти ва санъати. 1994 йил, 6 май.

<sup>35</sup> Муаллифлар маълумоти шубҳали бўлса-да, уларни айнан келтирдик.

<sup>36</sup> Гиршфельд В., Галкин М.Н. Военно-статистическое описание Хивинского оазиса. Часть II. Ташкент, 1903. С.137.

<sup>37</sup> Ўз МДА. 125-фонд, 1-рўйхат, 596-иш, 2-варақ.

пи  
да  
ан  
им  
ш-  
и,  
ш,  
ш  
д  
х  
ж  
м  
ш,  
л  
о-  
д  
р  
к  
к  
х  
к  
г  
ш  
о-  
х  
а  
да  
га  
ад  
ла  
ла

бино қилди ва Ҳусайн Муҳаммадбой бир мадраса бино қилди ва Дўст Олим бир мадраса бино қилди ва қози ал-қуззот қози Муҳаммадсалим бир мадраса бино қилди ва Исломхожа бир минорали мадраса бино қилди. Бу биноларнинг ҳаммалари ал-ҳазратнинг тарғиблари била бўлди... Кўп масжидлар, мадрасалар ва қорихоналар бино бўлиб, кўп ерлар ободон бўлди»<sup>38</sup>.

Хива хонлиги аҳолисининг маданий даражасини белгиловчи соҳалардан бири албатта соғлиқни сақлаш масаласидир. Бу даврда рус врачлари хонликда европача замонавий даволаш ишини йўлга қўйишга ҳисса қўшди. Хонлик халқи орасида турли касалликлар ҳамда ўлим сони ортиб бориши муносабати билан рус шифокорлари хонга Хива шаҳрида 10 ўринли, Янги Урганч ва Қўнғиротда 6 ўринли кичик шифохона очишни таклиф қиладилар. Вақти келиб улар очилади. Маълумотларга кўра, 1891 йилнинг уч ойи ичида 10 000 дан ортиқ киши шифохонага мурожаат қилган ва улардан 4747 таси аёллар бўлган<sup>39</sup>. Тан олиб айтиш керакки, Хива хонлиги Россияга бўйсундирилгандан сўнг хонликнинг кўпгина жойларида малакали рус шифокорлари ёрдамида соғлиқни сақлаш ишлари бирмунча йўлга қўйилди.

Хива хонлигида XIX аср охири – XX аср бошида Ўрта Осиёда биринчи марта Хива хонлигида Худойберган Девонов (1878–1940) саъй-ҳаракатлари билан кино санъати вужудга келди<sup>40</sup>. У 1907-1908 йилларда Москва, Петербурдан телескоп, граммафон, кино ва фото асбобларини олиб келиб, Хива шаҳрида фотолаборатория ташкил қилди. Худойберган Девонов «Ўрта Осиё меъморий ёдгорликлари», «Туркистон кўринишлари» ва «Хива ва хиваликлар» каби қисқа фильмларни яратган.

Хулоса қилиб айтганда, XIX аср охири – XX аср бошида Хива хонлигида анъанавийликка эргашган ва айни пайтда янги давр билан бўйлашишга қаратилган маданий ҳаёт мавжуд бўлган. Хива хонлиги анъанавий шарқ адабиёти ва санъати қадриятларини ҳам, янгилиниш билан боғлиқ жиҳатларни ҳам ўзига хос тарзда турмушга тадбиқ қилиш йўлидан борган. Буларнинг барчасида Муҳаммад Раҳимхон II нинг ўрни катта бўлган.

<sup>38</sup> Баёний Муҳаммадйусуф. Шажарайи Хоразмшоҳий. Тошкент: Фафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 1994 й., 252-253-бет.

<sup>39</sup> Ўз МДА. 125-фонд, 1-рўйхат, 333-иш, 65-варақ, 309-иш, 15-варақ.

<sup>40</sup> Қобулов Н., Мўминова В., Ҳаққулов И. Аваз ва унинг адабий муҳити. Тошкент: «Фан», 1987, 15-16-бетлар.

## Хоразм кутубхоналари<sup>41</sup>

Инсоният тамаддунининг марказларидан бири бўлмиш Хоразм ўзининг маданий ҳаётида узоқ ўтмишга бориб тақаладиган китоб ва кутубхоналари тарихига эга.

Хоразмда эрамиздан олдинги IV–III асрга оид Қўйқирилган қалъа шаҳри вайроналарини қозиш вақтида қадимги Хоразм ёзувининг намунаси топилган. Унда расадхона мавжудлиги ўлкада тараққий топган ёзма маданият бўлгани билан боғлиқдир. Масалан, Тупроққалъани қозиш вақтида бутун бошли архив қолдиқлари топилган. Уларни олимлар Кушон подшоҳлиги даврига тааллуқли деб топганлар (эрамизнинг I–III аслари). Демак, ўша даврларда ҳам Хоразмда анчагина ўқимишли кишилар мавжуд эди ва улар маълум маънода ўз бой кутубхоналарига эга бўлганлар. Аммо бу даврда Хоразмнинг, умуман, Ўрта Осиё халқларининг ёзма манбалари деярли сақланиб қолмаган. Машҳур мутафаккир Абу Райҳон Берунийнинг (973–1048) айтишича, араблар маҳаллий дин, санъат, адабиёт намояндаларини, олимларни ўлдирганлар, уларнинг асарларини, маданий бойликларини йўқотишга ҳаракат қилганлар. Маҳаллий ёзувни, турли ҳужжатларни ёндириб юборганлар<sup>42</sup>. Аммо Хоразм ёзувида сақланиб қолган айрим ҳужжатлар археологик қазилмалар жараёнида топилган ва тадқиқ этилган. Хоразм ёзуви ёдгорликларининг катта туркуми, юқорида айтганимиздек, Қорақалпоғистоннинг Беруний туманидаги Тупроққалъа харобаларидан топилган ёғоч тахтачаларга ва чарм юзасига ёзилган ҳужжатлардир. Бу ҳужжатлар илмий муомалага киритилган<sup>43</sup>.

Исломот таълимоти тез орада адабиёт, санъат, фан, фалсафа, ахлоқ, урф-одат, таълим-тарбия кабиларнинг барчасига ўз таъсирини кўрсатди. «Кўп ўтмай эътиқодли халқ ёт араб имлосида хат-савод чиқаришга киришади. Масжид ва хонақоҳлар савод мактабига айланиб, имому мутаваллилар устозу мутакаллим вазифасини бажарадилар»<sup>44</sup>. VIII–X асрларда кутуб-

---

<sup>41</sup> Мазкур қисм Ҳамидулла Аминов томонидан тайёрланиб, Франциянинг Ўрта Осиёни ўрганиш институти (IFEAC) тадқиқотлари лойиҳаси доирасида бажарилган.

<sup>42</sup> Беруний. Танланган асарлар. 1-том. Тошкент: «Фан», 1968, 72-бет.

<sup>43</sup> Исҳоқов М. Тарихни тилга киритган ёзув // Фан ва турмуш. 2006, №1-3, 33-35-бетлар.

<sup>44</sup> Муҳаммаджонов А. Ўзбекистон тарихи. Тошкент: Фафур Фулом нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2004. 153-бет.

хоналар аввало масжидларда вужудга келди, сўнг йирик олимлар, шоҳ ва вазирлар томонидан шакллантирилди. Умуман, китобга қизиқиш, уларни тўплаш ва сақлаш ўрта асрда маърифатга интилишнинг муҳим қисмига айланди. Масжид, мадраса, шифохона, саройларда ва бошқа ерларда шахсий кутубхоналар сони кўпайди. Катта шаҳарларда, масалан, Бухоро, Самарқанд, Марв, Урганч каби маданият ўчоқларида катта кутубхоналар мавжуд эди<sup>45</sup>. Шундай қилиб китобга қизиқиш, уни тарқатиш ва кутубхоналарга жамлаш маънавий-маърифий ҳаётнинг ажралмас қисми бўлиб қолди.

VIII–XI асрларда ҳам Хоразм фан ва маданиятнинг йирик маркази бўлиб, бу ерда Шарқнинг буюк олиму шоирлари тўпланган эди. Бағдоддаги «Байт ал-ҳикма»нинг барча ажойиб анъаналарини давом эттирган Ўрта Осиёда биринчи Хоразмшоҳ Маъмун (999–1017) томонидан академия ташкил қилинди. У Гурганжда жуда катта илмий жамоани тўплай олди. Уларнинг илмий тадқиқотлариغا шароит яратиб берди. Маъмун саройи қошида араб, форс, турк тилларидаги қўлёзмалар жамланган кутубхона ташкил қилинган эди. Шунингдек, кутубхонада китоб усталари, хаттотлар, муқовасозлар Хоразмшоҳ ва унинг аъёнлари буюртмасига биноан қўлёзмаларни тайёрлар эдилар<sup>46</sup>. Хоразмшоҳ Маъмун 1011 йилда Абу Мансур ас-Саолибийга (961–1038) ўзининг ана ўша бой кутубхонасини кўрсатган эди<sup>47</sup>.

Бу даврдаги катта кутубхоналардан бири Хоразмнинг таниқли олими Абу Наср Мансур ибн Али ибн Ироқ (ваф. 427/1036) хонадониди тўпланган эди. Кутубхона деворлари ёнида ҳар бирида нафис сўз ёки муайян фан соҳасига тегишли қўлёзма китоблар сақланаётган темир сандиқлар қатор териб қўйилган. Бадавлат Ибн Ироқ Хоразмшоҳ Маъмуннинг қариндоши бўлиб, уйдаги кутубхонасида риёзиёт ва фалсафага оид рисоалардан, шунингдек, фалакиёт илми жадвалларидан нусха кўчириб берувчи ходимларни ишлатиш имкониятига эга бўлган. Сандиқларда Бағдод, Рай, Дамашқ, Бухорода ўша даврдан юз, икки юз йил илгари яратилган қўлёзмалар сақланган. Ибн Ироқ кутубхонасининг ноёб ганжиналаридан бири ғоят

<sup>45</sup> Хайруллаев М.М. Ўрта Осиёда илк уйғониш даври маданияти. Тошкент: «Фан», 1994, 34-бет.

<sup>46</sup> Ахунджанов Э.А. Очерки по истории книги и книжного дела в Средней Азии. Ташкент: Изд. полиг. объединение имени Ибн Сины, 1993. С.62.

<sup>47</sup> Халидов А.Б. Арабские рукописи и арабская рукописная традиция. Москва: «Наука», 1985. С.245.

ажойиб тарзда безалган «Шопуркон» эди. Китоб қалин чарм муқовага олинган, устига тоза кумушдан нафис ҳал бериб таёрланган эди. Китоб матни хитой қоғозида зарҳал ҳарфларда ёзилганди<sup>48</sup>.

XII–XIII асрларга келиб Гурганж мадрасаси кутубхоиаларида катта қўлёзма мажмуалари борлиги ва у ерда «барча илмлар соҳасида кенг билимга эга» малакали мударрислар ишлаганлиги тўғрисида тарихий маълумотлар мавжуд.

Мўғул истилосидан биров олдин Марвдан чиқиб кетган Ёқут Ҳамавий (1178–1229) мазкур шаҳарда ўша вақтда ўнга йирик кутубхона бўлганлиги тўғрисида ёзган эди. Жомеъ масжиди кутубхонасида 12 минг жилд китоб тўпланган<sup>49</sup>. Шаҳардаги барча кутубхоналардан фойдаланганини ва шу туфайлигина асарларини ёзганлигини эътироф этган Ёқут Ҳамавий Марвда лозим бўлган асар нусхалари ҳам кўп бўлганлигини, асос эътибори билан дунёнинг бирор шаҳридаги кутубхона Марв билан беллаша олмаслигини қайд қилган<sup>50</sup>. Ҳатто у кутубхонада Берунийнинг фақат табиий фанларда ёзилган китоблари рўйхати ёзилган 60 варақли дафтарни кўрганлигини қайд ҳам этган<sup>51</sup>. Демак, ўша пайтнинг кутубхоналаридаги китоблар рўйхати бўлганлиги, шунингдек, улар ҳозирги даврлардагидек, системалаштирилган, фанларга ажратилган, муаллиф номлари бўйича қилинган каталоглар бўлганлигини билдиради. Бу Хоразмшоҳлар даврида Марвнинг буюк бир маданият марказига айланганидан далолат беради. Хоразмдаги кутубхоналар ҳақида ан-Насавий (ваф. 646/1249) берган хабарни ҳамда шаҳарда китоб тижорати билан шуғулланган саҳҳофларнинг махсус бозори бўлганлиги тўғрисидаги фикрини эътиборга олсак, пойтахтнинг улкан илмфан ва маданият марказига айланганлиги маълум бўлади<sup>52</sup>.

---

<sup>48</sup> Исмоилова Э. Қўлёзма китобат санъати // Хива минг гумбаз шаҳри. Тошкент: «Шарқ», 1997, 88-бет.

<sup>49</sup> О.Қосимова уни шаҳарнинг Азизия мадрасаси ҳузуридаги кутубхонада бўлган, деб ёзади. Қаранг: Қосимова О. Ўзбекистонда кутубхоначилик тарихи. Тошкент: «Ўқитувчи», 1992, 7-бет. Аслида, катта жоме масжидига тегишли «Азизийа» ҳамда «Камолыйа» номли иккита (фонд) кутубхона мавжуд бўлган.

<sup>50</sup> Ойдин Тонарий. Жалолиддин Хоразмшоҳ ва унинг даври. Тошкент: «Шарқ», 1999, 106-бет.

<sup>51</sup> Ёқут Ҳамавий. Мўъжам ал-удабо. Байрут: Мактабат ал-мишкот ал-исломиййа, жузь 17.

<sup>52</sup> Ойдин Тонарий. Жалолиддин Хоразмшоҳ ва унинг даври. Тошкент: «Шарқ», 1999, 106-107-бетлар.

ХII асрда Хоразмшоҳ Муҳаммад саройи қошида Шаҳобиддин Хивақий ўз маблағи ҳисобидан беҳад бой кутубхона ташкил қилди. Муаррих ан-Насавий фикрича, бундай кутубхона «аввал ҳам, кейин ҳам бўлмаган». Султон Алоуддин Муҳаммад (1200–1220) давридаги Хоразмшоҳлар давлатининг атоқли арбобларидан бўлган мазкур зот Шаҳобиддин Абу Саъд ибн Имрон ал-Хивақий бўлиб, у машҳур фақиҳ, шофия мазҳабининг муфтийси эди. Унинг зукко ва зийрак шоғирдлари кўп бўлганлиги манбаларда қайд этилади. Султон жуда муҳим ишларда у билан маслаҳатлашарди. Шаҳобиддин Хивақий Хоразмнинг бешта мадрасасида дарс ўқир, фақат дарслари тамом бўлганидан кейин бошқа ишларга қарар эди. Унинг машҳур кутубхонаси Хоразмдаги Шофия масжиди қошида жойлашганди<sup>53</sup>. Мўғул истилоси тўғрисида хабар топган Шаҳобиддин Хивақий Хоразмни тарк этар экан, энг нодир китобларни олиб кетади. Зеро, у бу китоблардан айримларига эга бўлиш учун кўп ҳаракат қилганди. Бир неча йилдан сўнг, ватанини бутунлай тарк этишга мажбур бўлганида, у ҳаммадан кўп ўз китобларига ачинган<sup>54</sup>.

ХVI асрда янги ташкил топган Хива хонлиги саройи кутубхоналарида хаттотлик, ҳусни хат мактаби шаклланди. 1556 йили хаттот Ҳамдамий Хива аъёнларидан бўлмиш Эшмуҳаммадбийга Фирдавсийнинг (941–1025) «Шоҳнома»сини кўчириш жараёнида қўлёзмада миниатюралар келтирилиши учун мўлжалланган очиқ жой қолдирган. Аммо, ушбу миниатюралар самарқандлик мусаввир Муҳаммадмурод Самарқандий томонидан анча кеч, ХVII асрда қўлёзмага киритилган<sup>55</sup>. 964/1556 йилда Хоразмда кўчирилган ушбу қўлёзмада ҳозирги кунда 115 та миниатюра мавжуд<sup>56</sup>. Эшмуҳаммадбий кутубхонасидаги ўзи вақф қилган китобларидан баъзилари Ўзбекистон Республикаси фанлар академиясининг шарқшунослик институтида сақланади<sup>57</sup>.

Абулғози Баҳодирхон (1643–1663) томонидан ҳам қимматли тарихий қўлёзмалар тўпланган. Унинг ўзи қайд қилишича, «Эрон билан Туронда

---

<sup>53</sup> Бунёдов З. Ануштегин Хоразмшоҳлар давлати (1097-1231). Тошкент: Фафур Фулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 1998, 157-бет.

<sup>54</sup> Ўша жойда.

<sup>55</sup> Исмоилова Э. Қўлёзма китобат санъати // Хива минг гумбаз шаҳри. Тошкент: «Шарқ», 1997, 88-89-бетлар.

<sup>56</sup> Oriental miniatures. Volume I. 14<sup>th</sup>-17<sup>th</sup> centuries. P. 141-160. Ушбу нодир қўлёзма ЎРШИ институтида №1811 тартиб рақами билан сақланади.

<sup>57</sup> Масалан, ЎРШИ-1, №№ 1283, 8404.

ўтган Чингизхон ўғилларининг оталарини айтилган тарихлардан ушбу замон фақирнинг олдинда ўн саккиз мужаллад ҳозир турар»<sup>58</sup>. Унинг буйруғи билан 1062/1652 йилда кўчирилган «Куллиёти Хоқоний» асарининг нодир нусхаси ЎзР ФА Шарқшунослик институтининг фондида №1057 тартиб рақами билан сақланади. Демак, у ўз кутубхонасини китоблар билан доим бойитиб боришга ҳаракат қилган.

Муҳаммадамин иноқ (1763–1790), Муҳаммад Раҳимхон I (1806–1825), Аллоҳқулихон (1825–1842), Сайид Муҳаммадхон (1856–1864) каби Хива хонларининг муҳрлари босилган қўлёзмалар борки, улар орқали биз ўша даврлардаги китобхонлик маданияти, қандай китоблар кўпроқ мутолаа қилинганлигини, хонларнинг маърифат даражасини аниқлашимиз мумкин. Афтидан, маърифатпарварлик, маданият тараққиётига муносиб ҳисса қўшиш Хива хонларининг аксариятига хос бўлган.

Хонлар ўз саройларидан ташқари ўзлари қурдирган мадрасалар қошида ҳам кутубхоналар барпо этишга, уларни китоблар билан бойитишга аҳамият бериб келганлар. Уларнинг мадрасаларга қилган вақф китобларини қўлёзма китоблардаги муҳрлари орқали аниқлаб олишимиз мумкин<sup>59</sup>. Муҳаммадамин иноқ ҳамда Аллоҳқулихон ана шундай китобхон ва китобсевар хонлардан бўлганлар. Уларнинг кутубхонасига тегишли ўндан ортиқ қўлёзмалар ЎзР ФА Шарқшунослик институти фондида сақланади<sup>60</sup>. Қутлуғмурод иноқ (1855–1856) ҳам ўзи қурдирган мадрасага китоблар вақф қилиб турган. Масалан, ЎзР ФА ШИнинг қўлёзмалар фондида сақланадиган 6762 тартиб рақамли қўлёзма китобнинг бир қанча варақларида «Бу китобни Қутлуғмурод иноқ ва бий ўзи обод қилган (маъмур этган) мадрасага вақф қилди» деб форс тилида битилган 200 x 300 мм ўлчамли саккиз бурчакли муҳри мавжуд. Умуман, Қўнғирот сулоласининг барча хон ва шаҳзодалари ўзлари қурдирган мадрасаларга китоблар вақф қилиб турганлар. Мазкур институтнинг 1399 тартиб рақамли нусхадаги муҳрда: «Ин китоб вақф дод унвон. Аллоҳқули Баҳодирхон» деб ёзилган ва ҳижрийда 1245 йил санаси қўйилган. Муҳр тожсимон бўлиб, 250 x 220 мм ўлчамга эга. Демак, Аллоҳқулихон сарой кутубхонасидан ташқари ўзи қурдирган мадрасага ҳам китоблар вақф қилиб турган. Бундай анъана сулоланинг кейинги хонларига ҳам тегишли бўлган.

---

<sup>58</sup> Абулғози. Шажараи турк. Тошкент: «Чўлпон», 1992, 4-бет.

<sup>59</sup> Қўлёзма китоблардаги муҳрларни аниқлашда яқиндан ёрдам берган ЎзР ФА Шарқшунослик институти катта илмий ходими т.ф.н. Ш.Зиёдовга миннатдорчилик билдирамиз.

<sup>60</sup> Масалан, ЎРШИ-1, №№780, 6855, 13220, 13377...

А.Н.Самойлович маълумот берганидек, «унинг умуман китобга, ундан нусха кўчиришга бўлган иштиёқи жунун даражасида» бўлган Муҳаммад Раҳимхон Феруз баъзида давлат ишларидан толиқиб, кутубхонага кирар, ўз буйруғига кўра хаттотлар кўчирган янги китобларни варақлаб ўтирарди. Дарвоқе, хоннинг ота-боболаридан тўпланиб келинаётган, хон амри билан кўпайтирилаётган жуда бой кутубхонаси бор эди. Хива кутубхоналарида қўлёзма матнни ҳуснихат ва гўзал нақшлар билан безаш мақсадида мусаввирлар ҳамда моҳир хаттотлар узоқ, қунт билан ишлар эдилар. Кутубхонадаги бундай ишлар Муҳаммад Раҳимхон Феруз ҳукмдорлиги йилларида сезиларли равишда кенгайди. Хоннинг ўзи ҳам илм-фан, шеърят ва хаттотлик машғулотларига кўп вақт ажратар эди. А.Н.Самойлович таъбири билан айтганда, «илм-фан ва санъатнинг маърифатпарвар ҳомийси» Муҳаммад Раҳимхон II ўз саройида кутубхона қошидаги устахонага катта эътибор билан қараб, тез-тез буюртмалар берар эди.

Муҳаммад Раҳимхоннинг иккита кутубхонаси бўлиб, бири қишки қароргоҳ – Арк ичкарасида, яна бири ёзги қароргоҳ – шаҳар ташқарисидаги Тозабоб саройида жойлашган эди. Бу кутубхоналарда ихчам каталоглар тузилган, китобларнинг муқоваларига уларнинг номлари битилган ёрлиқлар ёпиштирилган эди. А.Н.Самойловичнинг кўрсатишига қараганда, қишки кутубхона Аркнинг ғарб томонидаги бинонинг юқори қаватида, чоғроққина хонада жойлашганди. Хонанинг шимол тараф деворида ёпиқ жавон, кунботар тарафида эса иккита ойнаванд эшикчали жавон турарди. Жавонларнинг бирида кичкинагина қўлёзма каталогда 500 та қўлёзма ва китобларнинг номи ҳамда рақамлари кўрсатилган. Кунботар тарафдаги жавонда эса тиббиётга оид кўплаб китоблар мавжуд. Орқадаги жавонда бўлса, тарихий, тасаввуфий ҳамда сиёсатга оид асарлар, ҳар хил қўлёзма ва босма китоблар бор эди. Китоблар асосан форс тилида, арабчаси камроқ. Туркий тилидаги адабиётлар эса чигатой туркийси, усмонли (румли) ҳамда қозоний-татар (нўғой)ча эди<sup>61</sup>. А.Язбердиев бу кутубхонада 550 та китоб мавжуд бўлган дейди<sup>62</sup>. А.И. Кормилицын эса ушбу кутубхоналарда 1200 га яқин китоблар бўлганлигини ёзади<sup>63</sup>.

<sup>61</sup> Самойлович А.Н. Материалы по среднеазиатско-турецкой литературе II. Хивинские придворные книгохранилища и книгопечатня // Известия Академии наук Туркменской ССР. Серия общественных наук. 1981, №1. С.74.

<sup>62</sup> Язбердиев А. Гундогар метбелчилиги ва қоне туркмен басма китоплары. Ашгабат: 2002, 290-бет.

<sup>63</sup> Кормилицын А.И. Рукописные коллекции и библиотеки на территории Узбекистана эпохи средневековья. Ташкент, 1993. С. 35.

Тозабоғдаги хоннинг кутубхонасини 1908 йилда ўз кўзи билан кўрган А.Н.Самойлович у ерда ҳаммаси бўлиб, 200 та атрофида босма ва қўлёзма китоблар бўлганини қайд этган<sup>64</sup>. Ҳар бир қўлёзманинг муқоваси четига ошпоқ қоғозда ёрлиқча ёпиштирилган бўлиб, унга китоб номи, жилди ҳамда қўлёзма ва босма асар эканлиги ва мавзуси, яъни насрда ёки назмда битилганлиги ёзиб қўйилган. Арқдаги кутубхонадаги китобларнинг каталогини кўрган А.Н.Самойлович бу ердаги китобларнинг каталоги йўқ, деб ёзади.

Хиванинг Чор Россияси томонидан забт этилиши оқибатида Ўрта Осиё халқларининг эрки, инсоний ҳуқуқлари поймол қилинди. Улар моддий бойликларини ўз тасарруфига тортиш билан қаноатланмай, маънавий мулкни ҳам талон-ғарож этди. «Кауфман келиб, Арқка кириб, тахти Хоразмшоҳийда ўлтиргандан» кейин Хоразм хазинасидан жуда катта бойлик Петербургга жўнатилади. Қимматбаҳо нарсалар билан биргаликда, хон алоҳида сақлайдиган 300 жилдан ортиқ нодир қўлёзма китоб ҳам Петербургга жўнатилади. Баёний бу маълумотларни ички бир таассуф, норозилик оҳанги билан ёзган эди: «Яна бир уйда уч юз мужаллад<sup>65</sup> ёзма музайян китоблар бор эрди, ...Петербургга юборилди»<sup>66</sup>. Генерал Н.К.фон Кауфман топшириғига кўра шарқшунос А.Л.Кун Хива саройидан 300 қўлёзма, 18 Қуръон, 50 дарслик китобларини мусодара қилган. 140 жилдли бу нодир қўлёзмалардан 129 таси тарихий асарлар эди. Шарқ шоирларининг 30 жилдли асарлари, 50 жилдли фикҳ илмига доир китоблар Петербургга Халқ кутубхонасига юборилди<sup>67</sup>.

А.Самойлович таъбири билан айтганда, «умуман китобга, ундан нуха кўчиришга бўлган иштиёқи жунун даражасида» бўлган Ферузга шундай ажойиб ва нодир китобларнинг Чор Россияси томонидан мусодара қилиниши ва Петербургга юборилиши жуда қаттиқ таъсир қилган, албатта. Чор Россияси келганидан кейинги Феруз обрўси, давлатнинг бир қисми йўқолгани, шунингдек, уларнинг маънавият ва маданиятга қилган тажоз-

---

<sup>64</sup> Самойлович А.Н. Материалы по среднеазиатско-турецкой литературе II. Хивинские придворные книгохранилища и книгопечатня // Известия Академии наук Туркменской ССР. Серия общественных наук. 1981, №1. С.79.

<sup>65</sup> Мужаллад – жилд.

<sup>66</sup> Муҳаммадюсуф Баёний. Шажарайи Хоразмшоҳий. Тошкент: Фафур Гулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти. 1994, 53-бет.

<sup>67</sup> Ўзбекистоннинг янги тарихи. Туркистон Чор Россияси мустамлакачилиги даврида. 1-жилд. Тошкент: «Шарқ», 2000, 145-бет.

вузи халқни ҳамда Ферузни жуда танг аҳволга солиб қўйди. Бундай танглик ва қарахтлик ҳолатидан чиқиб кетиш учун, халқнинг кўнглини кўтариш, яна маданият ва иқтисодий ривожлантириш лозим эди. Феруз саройга олимларни, созанда ва хаттотларни яна тўплай бошлади, уларга ўзи ҳомийлик қилди<sup>68</sup>. Тўпланган тарихий ва бадиий асарлар ва амалий санъат ёдгорликларидан бир қисми Тошкент, Нижний Новгород, 1904 йилда АҚШда халқаро кўргазмаларда намойиш этилади. Бу нодир ва ноёб санъат асарлари Хоразмнинг бетакрор маданиятига жаҳонда катта қизиқиш уйғотади<sup>69</sup>. Бу хилдаги тадбирлар сарой кутубхонасининг бойиб боришига сабаб бўлди. Афғондил Эркинов ҳамда Шодмон Воҳидовларнинг аниқлашларига қараганда, Муҳаммад Раҳимхон Ферузнинг ҳукмронлик йилларининг охири давралига келиб, сарой кутубхонасидаги жами қўлёзма ва тошбосма китоблар 914 та (шулардан 604 таси қўлёзма, 310 таси тошбосма асарлар)ни ташкил этган. Булар 1911-1912 йилларда ёзилган сарой кутубхонасининг феҳристи-катологи орқали маълум бўлган<sup>70</sup>.

Хонларнинг ака-укалари, қариндошлари ҳам китобхонликка ниҳоятда аҳамият берганлар. 1200/1786 йилда Хива қалъасининг деворлари янгидан таъмирланади. Ўша йили қалъа ичида ҳам бир қанча мадраса ва масжидлар таъмирланади, янгидан барпо этилади. «...инилари (Муҳаммадамин иноқнинг иниси – Ҳ.А.) беки комил Муҳаммадфозил мадрасаи Шерғозихоннинг шикаста ва вайрон бўлган ерларин таъмир қилиб...»<sup>71</sup> бўлганларидан кейин унинг кутубхонасига китоблар вақф

<sup>68</sup> Хоразм воҳасидаги баъзи маҳаллий матбуот ва маҳаллий адибларининг асарларида Муҳаммад Раҳимхон Феруз 1898 йил 12 апрелда хонлик ҳудудида сақланиб қолган қадимий маданий ёдгорликларни тўплаш ҳақида алоҳида фармон чиқарганлиги ҳам қайд этилади. Ушбу фармонда: «Қадимдан қолғон ёдгор нимарсаларни йўқ қилдирмасунлар, ҳар бир тариқа кўҳна жой ва қалъа ва иморатлар бўлса, не тариқа бино бўлганларини ва кўҳна тилло ва танга ва фуллар бўлса, баҳолаб топиб мунда юборсунлар» деб кўрсатилган экан. Ана шу фармон Ферузнинг маданиятимиз тарихига, миллий қадриятларимизга нақадар эътибор ва масъулият билан қараганлигидан гувоҳлик беради. Бундай фармоннинг асл матни топилган эмас, бинобарин, ушбу фармоннинг аслида чиқарилгани шубҳалидир.

<sup>69</sup> Саъдуллаев А., Сотлиқов А. Хоразм Маъмур Академиясининг тарихий илдизлари. Урганч-2003. Нукус: Қорақалпоғистон нашриёти, 2003. 328-бет.

<sup>70</sup> Erkinov A., Vahidov. Sh. Une source m'connue pour l'étude de la production de livres a la cour de Muhammad Rahim II (Khiva, fin XIX<sup>e</sup>. s). P. 178.

<sup>71</sup> Рисола хилвати сўфийҳо. ЎРШИ-1, №.7610, 24а.

қилган<sup>72</sup>. Эшмухаммадбийнинг ўғли Фозилбек қилган вақф китоблари 1203/1788-89 йили кўрсатилган ўз муҳри билан тасдиқланган<sup>73</sup>. Кейинчалик у 1234/1799 йилда қурдирган мадрасасига китоблар вақф қилган<sup>74</sup>.

Натижада бир қатор мадрасаларда ўзига хос кутубхоналар шакллана бошлади. Қўлэзма асарларда китоб Хиванинг қаерида ёзилганлиги ҳам қайд этилади. 1311/1893 йилда Домла Бекмухаммад томонидан Абдулали Биржандийнинг (ваф. 935/1528) «Мухтасар ал-Виқоя» асарига ёзган шарҳи таржима қилинади<sup>75</sup>. Унинг Мусо тўра мадрасасида таржима этилганлиги ёзилган. Шунингдек, тажвидга оид асар 1909 йили Муҳаммадйусуф ал-Бадрхоний тарафидан Хиванинг энг катта ва машҳур мадрасаларидан бири – Арабхон мадрасасида таржима қилинганлиги маълум<sup>76</sup>. Демак, мадрасалар кутубхоналарини бойитиш мақсадида у ерларда моҳир хаттотлар китобларни узлуксиз кўчириш учун фаолият олиб борганлар.

Муҳаммад Раҳимхон Ферузнинг қариндошларидан Абдуллоҳжон тўра ҳамда Носиржон тўраларнинг ҳам ўз шахсий кутубхоналари мавжуд бўлган. Носиржон тўра Феруз даврининг таниқли шоир ва маърифатпарварларидан ҳисобланади. Ҳасанмурод Лаффасий (1898–1942) ёзишчи, у 1305/1887 йили таваллуд топган<sup>77</sup>. Кейинчалик ўн нафар шахзода қаторида Сибирга сургун қилинган ва кейинги тақдири номаълум<sup>78</sup>. Тарихчи Муҳаммадйусуф Баёний (1859–1923) Хива шахзодаси Носирхон тўра Султонийнинг девонига ёзган сўзбошисида унинг васфида шундай деган эди: «Ҳафтада икки навбат уламо била суҳбат тузуб, китобхонлиқ этар эрдилар. Ул мажлиси олийда даҳон\*нинг дуржи лаолий бениҳоятин д бағоят гуҳари шахвор нисор этар эрдиларким, ҳама ғоят ҳайратдин лол ва шикаста мақол бўлур эрдилар.

---

<sup>72</sup> Унинг муҳри 270 x 370 мм. ҳажмли саккизбурчак шаклида бўлиб, икки хил сана кўрсатилган. Бу «Шерғозихон» мадрасаси ҳамда ўзи қурдирган мадрасага қилинган вақф китоблари учун бўлса керак.

<sup>73</sup> Жумладан, унинг муҳри босилган қўлэзмалар ЎРШИ фондида №№6636, 6645, 6663 каби тартиб рақамлари билан сақланади.

<sup>74</sup> У вақф қилган китоблар орасида ушбу йил кўрсатилганлари, жумладан, ЎРШИ фондида №№8357, 8370 каби тартиб рақамлар билан сақланади.

<sup>75</sup> ЎРШИ-1, №7314.

<sup>76</sup> ЎРШИ-1, №3987/1.

<sup>77</sup> Лаффасий. Тазкираи шуаро. Урганч, 1992, 32-бет.

<sup>78</sup> Бобожон Тарроҳ. Хоразм навозандалари. Тошкент: Ф.Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 1994. 32-33-бетлар.

\* Муҳаммад Раҳимхон Феруз назарда тутиляпти.

*Тузуб олимлар ила суҳбати хос,  
Аларга кам-кам ортар эрди ихлос.  
Оғиздин бениҳоят кўп гуҳарлар,  
Сочарлар эрдилар мажлисга яксар»<sup>79</sup>.*

Буни Бобожон Тарроҳ Ходим (1878–1970) ҳам ўз эсадиқларида тасдиқлайди: «Олимлар бирла ҳар ҳафта зиёфат қилиб, биринчи олим Юсуф Ҳожи охун, иккинчи олим Сиддиқ охун, учинчи Юсуфбек (адабий номи Баёний)лар бирла зиёфат қилиб, алардин шоирликни ўрганиб, хусусан, Юсуфбек Баёнийни ўзига устоз қилиб олиб шоир бўлди»<sup>80</sup>.

Шунингдек, Отабек тўра Оқилнинг ўта машҳур кутубхонаси бор бўлган. У Феруз опасининг ўғли эди. Оқил Муҳаммад Раҳимхон Феруз қўл остида тарбия топган бўлиб, ўқимишли, араб, форс ва рус тилларини мукамал билган. Расм ва ислимий нақшларни жуда чиройли чизадиган наққош ва рассом бўлган. У саховат соҳиби бўлиб, «ҳамиша уламо, машойхлар била ҳамсуҳбат ўлиб, доимий китобхонлиқ қилиб, аларнинг суҳбатларидан баҳра олур эрди». У ўз даврининг хат услубларини ҳам яхши ўзлаштирган бўлиб, моҳир хаттот саналар эди. «Аммо Оқил шундоғ хушхат хатти кўфий, хатти райҳоний, хатти сулс, хатти арабийларни яхшигина ўқиганидек ҳам ёза билур эрди», деб ёзади Лаффасий. Унинг адабий тахаллуси Оқил бўлиб, маҳоратли шоир саналар, ўша давр анъаналарига кўра девон тартиб берган эди. Яна у Хоразмнинг етук созандаси Муҳаммадқуб позачидан саз ўрганган бўлиб, Хоразм мақомларини ҳам тўла ўзлаштирган. Отабек тўра 1930 йилда 55 ёшида вафот қилган<sup>81</sup>. Лекин Лаффасий уни 1923 йил вафот этган, деб ёзади<sup>82</sup>.

Унинг бой кутубхонаси бор эди. Унда араб, форс ва туркий тиллардаги китоблардан ташқари рус ва инглиз тилларида чиққан китоб ва журналлар, ҳар хил газеталар ҳам бор бўлган. Бу кутубхона ўз даврининг оммавий кутубхонаси ҳисобланган. Лаффасий ёзади: «Чет мамлакатлардин дағи турлук китоб, журнал олиб истеъмол қилиб турганидек, тарихшунос бўлиб, ўзига махсус кутубхона қилиб, «Хайриёти кутуб» деб, кимлар бўлса ҳам

<sup>79</sup> Девони ҳафт шуаро. Хива, 1324 (1906-1907). 31-32 бетлар (ЎРШИ, Тошбосма. №40).

<sup>80</sup> Бобожон Тарроҳ Азизов – Ходим. Хоразм навозандалари. Тошкент, 1994, 31-бет.

<sup>81</sup> Ўша жойда. 44-бет.

<sup>82</sup> Лаффасий. Тазкираи шуаро. Урганч шаҳри, 1992, 39-бет.

ҳамма вақт истеъмолга бериб турар эрди»<sup>83</sup>. Ушбу кутубхонага тегишли бир қанча қўлёзмалар ЎзР ФА Шарқшунослик институти фондида сақланади. Уларда руслар таъсири остида рус тилида ёзилган «Атаджан тюра. Кутубхонаи Назриййа» каби ёзувлар мавжуд<sup>84</sup>. Мазкур фондда сақланадиган 8505 тартиб рақамли қўлёзмада: «Кутубхонаи Назриййа. Муассиси Ҳасанмуродбек ал-машҳур Атобек тўра ал-мутахаллис Оқил» деган жумлалар қайд этилган<sup>85</sup>. У ўз кутубхонаси китобларига номер-тартиб рақами қўйиб чиққан бўлиб, рақам ёзилгандан сўнг «нўмра» сўзини ҳам ёзиб қўйган<sup>86</sup>. Доирадаги 6886 тартиб рақами билан сақланувчи қўлёзмининг 1<sup>а</sup> varaғининг юқори қисми бурчагида: «Тартиб нўмраси 24 чи, баҳоси икки сўм хон танга» деб, 1307/(1889) ҳижрий сана қайд этилган. Кейинчалик ушбу қўлёзма яна бир шахзода Раҳматуллоҳ тўра кутубхонасига ўтган. А.Н.Самойлович ўзининг «Хива саройи китоб асровхонаси ва тошбосмаси» деган асарида Исфандиёр тўранин<sup>87</sup> ва бош вазир Исломхожанин<sup>88</sup> кутубхонаси борлигини қайд этади. Унинг ёзишига қараганда, бу икки сарой аёни унга китоблар ҳада қилганлар ва ўзларининг қўлларида сақланаётган қўлёзма китобларини кўрсатганлар<sup>88</sup>.

Хива давлат архиви ҳужжатларида саройда китоблар учун ишлатилган харажатлар ҳам битилган. Жумладан, «Отажон тўрамиз (Сайид Муҳаммадхоннинг ўғли, Муҳаммад Раҳимхон Ферузнинг укаси Сайид Аҳмад тўра - Ҳ.А.)нинг китобларини шикаст-рехтига саккиз танга берилди» каби қайдлар мавжуд<sup>89</sup>. Демак, сарой харажатларидан шахзодаларнинг китобларини таъмирлаш, уларнинг янги китоблар сотиб олиши учун ҳам пуллар ажратилган.

Шунингдек, тахт вориси, бошқа шахзодалар (масалан, Саъдулло тўра, Сайид Асад тўра, Сайид Абдулло тўра)дан ташқари мансабдор аёнлар ва айрим уламоларнинг ҳам ўз кутубхоналари бўлган. Хоразмнинг моҳир

---

<sup>83</sup> Ўша жойда.38-бет.

<sup>84</sup> Масалан, қаранг: ЎРШИ-1, №7433.

<sup>85</sup> ЎРШИ-1, №8505, 1<sup>а</sup>.

<sup>86</sup> Масалан, ЎРШИ-1, № 3924. Унда 21 номери ёзилган. 22 тартиб рақами қўйилган қўлёзма ЎРШИда №1219 тартиб рақами билан сақланади.

<sup>87</sup> А.Н.Самойлович Хивага борган 1908 йилда ҳали Исфандиёр тўра хон эмас эди. У Муҳаммад Раҳимхон вафот этганидан сўнг хон бўлган (1910–1918).

<sup>88</sup> Самойлович А.Н. Материальный по среднеазиатско-турецкой литературы. Хивинские придворные книгохранилища и книгопечатня. ..., С.82.

<sup>89</sup> Йўлдошев М.Й. Хива хонлигида феодал ер эгалиги ва давлат тузилиши. Тошкент: Ўздавнашр., 1959. 49-бет.

хаттотларидан бири, сарой аёни, Комил Хоразмий (1825–1899)нинг ўғли Муҳаммадрасул Мирзонинг (1850–1922) бой кутубхонаси бўлиб, у ҳақда «отасидан қолгон ва ўзини йиғнағони била минг дурлидин ортуқ китоби бўлиб, буларни ҳеч кимга инонғонидек, орият ҳам бермас эди» деб ёзади замондошлари<sup>90</sup>. Унинг китоблари сонини Ю.Юсупов 5000 дан ортиқ китоб, деб ёзади<sup>91</sup>. У ўз китобларини ниҳоятда қадрлар эдики, китобхонларга уйларига олиб кетишга асло йўл қўймас эди. Фақатгина шу ернинг ўзида ўқишга рухсат берар эди. «Орият» дегани моддий нарсани бировга фойдаланиш учун бериб туришни айтилади. Бу кутубхонани авлоддан авлодга ўтиб келаётган ўша даврнинг сулолавий кутубхоналарининг типик намунаси деса бўлади. Афсуски, ушбу нодир қўлёзма ҳамда босма китоблар кутубхонаси 1916 йил 10 январь кечаси Хивада қўзғолон кўтарган явмутлар томонидан ёқиб юборилган<sup>92</sup>. Мирзо ҳижрий 1340, милодий 1922 йилда 83 ёшида вафот этди ва ўз хусусий мадрасасига дафн қилинган<sup>93</sup>.

Муҳаммадсодиқ эшон Хоразмнинг машхур қози калонларидан бири бўлиб, Оллоқулихон (1825–1842) даврида хоннинг ўнг тарафида ўтирадиган энг ҳурматли шахслардан бири бўлган<sup>94</sup>. Унинг йирик кутубхонаси мавжуд эди. Кутубхонасига тегишли китоблардан айримлари ҳозирда ЎРШИ кутубхонасида сақланади<sup>95</sup>. Унинг китоблари сулолавий кутубхона тарзида авлодларига ўтган.

XX асрнинг бошларида Хоразмдаги энг йирик хусусий кутубхоналардан бири Мулла Бекчон Раҳмон ўғли (1887-1929)га тегишли бўлган. У Хоразм маърифатпарварларининг кўзга кўринган вакилларида бири бўлиб, Ёш хиваликлар фирқасининг аъзоси, Хоразм Халқ Совет Республикасининг Халқ маданияти ва маорифи нозири, Марказий Ижроия Комитети иш бошқарувчиси бўлиб фаолият юритган. Мулла Бекчон Раҳмонов 1887 йилда Хива шаҳрида туғилган. 1913-1918 йилларда Туркиянинг Истанбул шаҳрида ўқиган<sup>96</sup>. Унинг «Озоднома» ва «Хоразм мусиқий тарихчаси» каби китоблари мавжуд. Хоразмда биринчи ташкил этилган «Инқилоб қуёши» газетасининг муҳаррири бўлган.

<sup>90</sup> Мулло Бекчон Раҳмон ўғли, Муҳаммадюсуф Девонзода. Хоразм мусиқий тарихчаси. Москва, «Нашриёт» хусусий матбааси, 1925. 43-бет.

<sup>91</sup> Юсупов Ю. Хоразм шоирлари. Тошкент: Ф.Фулум номидаги адабиёт ва санъат нашр., 1967. 74-бет.

<sup>92</sup> Ўша жойда.

<sup>93</sup> Ўша жойда.

<sup>94</sup> Муталов О. Хива хонлиги Оллоқулихон даврида. Тошкент: 2005. 39-бет.

<sup>95</sup> Масалан, ЎРШИ-1, №7131, 7150.

<sup>96</sup> Маткаримов М. Хоразм Республикаси: давлат тузилиши, нозирлари ва иқтисоди. Урганч, 1993. 28-бет.

1920 йил 11 апрелда Хивада ХХСР ҳукуматининг ташаббуси билан Халқ музейи ташкил этилади. Унга Мулла Бекчон Раҳмонов раҳбарлик қилган. Ушбу музей қошида кутубхона ҳам ташкил этилади. У «Кутубхонаи умумийи Хива», «Ба умумий мудироти Хоразм», «Хоразм шўролар жумҳуриятининг маориф-маданият назорати қаромақидоғи қироатхонаи умумий» номлари билан юритилган<sup>97</sup>. Кутубхонага халқ қўлида сақланаётган қўлёзма ва босма асарларни сотиб ола бошланди. Шу вақтларда Мулла Бекчон Раҳмон ўғли кейинги даврларда кўчирилган, сифатсиз, ёмон сақланган китобларни ўз кутубхонасига тўплай бошлайди. Баъзи китобларни қайта кўчиртириб, кутубхонасини бойитади<sup>98</sup>. У қўлга киритган китобларининг биринчи ёки сўнги варақларига ўз номини ёзиб қўйган ва кутубхонасига кирган китобнинг тартиб рақамини ҳам қайд этиб борган. Бир қўлёзмада 479 тартиб рақами кўрсатилган. Шу орқали биз унинг кутубхонасида 500 атрофида китоб бўлганлигини биламиз.

Кутубхоналари бор маърифат соҳибларини маҳорат билан тасвирлаган Лаффасийнинг ҳам шахсий кутубхонаси мавжуд бўлган. Унинг кутубхонасига тегишли «Жавоҳир ал-Қуръон» номли тошбосма асар ЎЗР ФА ШИ кутубхонасида 7048 тартиб рақами билан сақланади. Унинг 1<sup>а</sup> варағида «Домла Ҳасанмурод қори мулаққаб ба Комкор, 1314/1896 сана» деган ёзув бор. Яъни, у китобни шу йили қўлга киритган. Лекин китобда унинг 1328/1910 йил санаси қўйилган (111-бетида) 180 x 220 мм. ўлчамли, саккизбурчакли. Муҳри мавжуд. Демак, у узоқ йиллар давомида китоб йиғиш билан шуғулланган.

Китобхонлар қўлида сақланаётган хусусий китобларга китобхоннинг ўз муҳри босилар ёки номи ёзиб қўйиларди. Масалан, 1154 тартиб рақамли китобнинг биринчи бетига «Бу китобнинг соҳиби Сайид Муҳаммад Носиржон тўрадурлар» сўзи форс тилида ёзиб қўйилган. Кузатишларимиз шуни кўрсатадики, Хоразмда қўлёзмаларга соҳибининг шахсини билдирадиган муҳрлар қўйиш жуда кам учрайди. Хоразмликлар ундан кўра «Ушбу китоб фалончиникидур» деб ёзишни афзал кўрганлар. Энг қизиғи шундаки, муҳри бор арбоблар ҳам муҳр босиш ўрнига номини ёзиб қўявер-

---

<sup>97</sup> Ушбу кутубхонадаги китоблар бугунги кунда ЎРШИ фондига олинган. Биз ушбу кутубхонага тегишли китобларни улардаги кутубхона муҳрлари орқали биламиз.

<sup>98</sup> Масалан, Бекчон Раҳмон ўғли ЎРШИда сақланаётган 7700 тартиб рақамли қўлёзмани ғазибодлик Муҳаммад Шариф деган табиб қўлидаги нусхадан 1925 йил кўчиртирганини охириги варағига ёзиб қолдирган.

ганлар. Масалан, Сайид Абдуллоҳжон тўранинг муҳри ЎРШИда сақланадиган №3340 тартиб рақамли қўлёзмада бор<sup>99</sup>, лекин унинг кутубхонасига тегишли бошқа китобларга муҳри урилмаган<sup>100</sup>. Шунингдек, Сайид Носиржон тўранинг ҳам муҳри бўлган. Лекин у ҳам китобларига муҳр уриб ўтирмаган. Масалан, №6817 тартиб рақамли қўлёзманинг 1<sup>6</sup>-варағида унинг авал шаклидаги 150 x 220 мм ҳажмли 1328 ҳижрий йили кўрсатилган муҳри мавжуд. Китобларнинг биринчи варақлари ёки ундан олдинги одатда бўш қолдириладиган варақлардаги шу хилдаги ёзувлар орқали биз бир қанча маърифатли кимсаларнинг кутубхоналарини аниқладик.

Кутубхонаси бор кишилар қўлида мавжуд ёки кутубхонага вақф қилиб берилган китобларга унинг вақф қилинганлиги ҳамда эгасининг номи қайд қилиб қўйилган. Китобни сотиш ҳамда бошқа шаҳарга олиб чиқиб кетиш мумкин эмаслиги ҳам китобларда кўрсатилган. Масалан, бир тошбосма китобнинг<sup>101</sup> биринчи бети юқорисига Қозий ал-қуззот Домла Муҳаммадамин махдум ибн Раҳматуллоҳ охунд марҳумийнинг 1213 ҳижрий йили (1798-1799) кўрсатилган муҳри урилган ва унинг ёнида эса «Вақфун, ло юнқалу мин ҳаз ал-балад» («Вақф, бу шаҳардан олиб чиқилмаслиги керак!») деган ёзув бор. «Китоби Жунг» деб аталган китоб Аллоҳқулихон мадрасасининг кутубхонасидан ижарага олиб турилганлиги ҳақида ҳам қайд учрайди<sup>102</sup>. Ушбу китоб 1276/1859-1860 йилда Абдураҳим ибн Муҳаммадшариф деган қози калон томонидан ижарага олинган. Демак, мадрасанинг мутаваллий ва китобдорлари мадраса кутубхонасидаги китобларни баъзан ижарага ҳам бериб турган. Ундан тушган маблағ эвазига эса кутубхона ва китобларни таъмирлаган, албатта.

Баъзида вақф қилгувчининг шартлари ҳам муҳрлар ёнига ёзиб қўйиларди. Домла Муҳаммадйусуф ҳожи ибн Сайид Ниёз номли шахс томонидан вақф қилинган китобда унинг шартлари араб тилида мана бу тарзда қайд этилган: «Ушбу китобни мен холис Аллоҳ таоло учун вақф қилдим ва уни менинг авлодимдан ҳар бир талаба мутолаа қилишини шарт қилдим. Агар унга салоҳияти бўлмаса, мутолаа қилишни салоҳияти бор ҳар бир биродаримга топширилади. Агар буларда ҳам салоҳият етарли бўлмаса, ҳар бир толиби илм учун китоб етказилсин. Аллоҳ таоло қабул қилсин.

<sup>99</sup> Муҳр 1<sup>4</sup>-варағига урилган бўлиб, овал шаклида 220 x 280 мм. ҳажмлидир.

<sup>100</sup> Унинг кутубхонасига тегишли қўлёзмаларнинг баъзиси ЎРШИда ушбу тартиб рақамида сақланади: №№7133, 7150, 7171, 7182.

<sup>101</sup> Ушбу тошбосма ушбу сатрлар муаллифи қўлида сақланади.

<sup>102</sup> ЎРШИ-1, №6686, 1<sup>а</sup>.

1295 (1878) сана»<sup>103</sup>. Бундай ёзувлар Бухорода вақф қилинган китобларда ҳам учрайди. Баъзида китобларни бировга сақлаб туриш учун берилган ҳоллари учраганда унинг ҳақи ёзиб қўйилар эди. Масалан, 3193 тартиб рақамли китоб 1262/1845 йилда Мулла Абдулғафур Ҳофиздан сақлаб бериш учун олинган ва у ҳақини ҳар ойда 15 тангадан тўлаб туриши битилган. Шунингдек, китоблар қатта бойлик сифатида гаровга ҳам қўйилар эди. Хусусан, 7137 тартиб рақамли қўлёзмада шундай воқеанинг қайд қилинганини учратдик: «Тарих жумоди ал-аввалнинг охири (1274/1857) минг икки юз етмиш тўрт эрдиким, Бобожон Маҳдум ибн Қози Муҳаммад-содиқ эшон марҳумий бир «Мишкоти шариф» ва бир «Фатово» китоб била ушбу «Маснавийи шариф»ни гаров қўйиб, Ивазмуҳаммад Сўфидан уч тиллои ним мисқолий қарз олди. Ва бу китоблар муҳофазати ужраси (ижара ҳақи - Ҳ.А.) учун ҳар олти ойда (2) икки ярим танга вазни саба бермакчи бўлди». Хоразмнинг қози калони Содиқ эшоннинг кутубхонасига тегишли бўлган Абу Абдурахмон ас-Сулабийнинг «Тафсир ал-ҳақоик» асарининг матндан олдинги саҳифаларида ва охиридаги бўш варақларда юқоридаги маълумотларга ўхшаш олинган қарз эвазига китобларни гаровга қўйиш ҳамда сақлаб туриш ҳақи ёзилган қозилик ҳужжатларининг намуналари қайд этиб борилган. Уларнинг йили, ой ва куни ҳамда ҳужжат тузилаётган вақтдаги гувоҳларнинг номлари ҳам кўрсатилган<sup>104</sup>. Бу ҳужжатлар қози калоннинг муҳри билан тасдиқланган. Ушбу қайдлардан бирида бундай кўрсатилган: «Тарихи ҳижрий 1293 да (милодий 1876 йил) эрдиким, моҳи сафарнинг 12 сйда иқрори мўътабари шаръий қилдилар Қаландархожа охунд эшон маъруф валади Гадоийниёзхожа охунд эшон марҳумий бу жумлағаким, (Муҳаммадкамоул эшон)<sup>105</sup> валади Исмоилхожа эшондин 10 тилло олдуқ. Бу мужаллад китоби тафсири шарифни гаров қилдуқ. Ужрай муҳофазати учун ҳар уч ойда ёрим шоҳий била уч ярим танга бермакчи бўлдуқ. Ҳуззори мажлис: Сайид Абдуллохожа ва Атожон Маҳдум ва ғайруҳумо». Ёки мана бундай: «Тарихи ҳижрий 1299 (1881) эрдиким, зул-ҳижжанинг аввалида иқрор қилди Домла Юсуф Маъруф Хонимжон бикадин 2 тилло олдуқ, деб ва яна ужрай муҳофазати учун шул китобни ҳар ойда ярим танга бермакчи бўлди. Гувоҳлари: Домла Қаландархожа охунд ва Тоҳир хожа». Бундай маълумотлар орқали биз кутубхоналари мавжуд бўлган маърифат соҳибларини ҳам аниқлай оламиз.

<sup>103</sup> ЎРШИ-1, №7127, 1<sup>а</sup>.

<sup>104</sup> ЎРШИ-1, №8349.

<sup>105</sup> Ушбу номни ўчириб ташлашга уринилган.

Муҳр одатда ҳошияга босилади. Муҳр ёзувлари шу китобнинг кимга тегишли эканлигидан ёки сарой, вақф, мадраса кутубхоналарида сақланганидан дарак беради. Хива хонларининг вақф қилган китобларига, шунингдек, қозилар тарафидан ҳам вақф китобларига муҳрлар қўйиш одати мавжуд. Хива хонлари вақф қилган китобларга босилган хонларнинг муҳри ёнида ушбу вақфни тасдиқлайдиган қозининг муҳри ҳамда унинг шу ҳақда чиқарган ҳукмини ёзиб қўйиш одати ҳам мавжуд эди. Шунини таъкидлаш лозимки, бу ҳилдаги қозининг тасдиқлаши бошқа шаҳарлардаги вақф китобларида учрамайди. Сайид Муҳаммадхон вақф қилган 7552 тартиб рақами билан сақланаётган қўлёзмада ушбу китоб хон томонидан вақф қилинганлиги қози калоннинг муҳри билан тасдиқланган. Шунингдек, унинг ўғли Муҳаммад Раҳимхон ҳам вақф қилган китобларини қози томонидан тасдиқлатиб қўйган. Жумладан, у ўз мадрасасига вақф қилган китобнинг 2<sup>а</sup>-варағида шундай дейилади: «Таърихи ҳижрий минг уч юздоғи унда моҳи жу-модий ал-аввалнинг учланжи кунида Султон аз-замон, зиллу-с-субҳон, боис ал-амн ва-л-амон (Абулфатҳ Сайид Муҳаммад Раҳим Баҳодирхон зийда умраҳу ва дома давлатаҳу)<sup>106</sup> вақфи саҳиҳи шаръий қилдилар. Ҳаммаси ва тамоми бир мужаллад «Китоби тафсир ал-кабир», ўз ҳақ мулкларини ўзларининг кўҳна қалъаи Хивақда бино этган мадрасаларига. Ва шарт қилдилар воқифи мазкур муниким, китоби мавқуфаи мазкуранинг мутаваллийси мадрасаи мазкуранинг охундлари бўлсун, ҳар уламо ва ҳар толиби илмни анга ҳожати бўлса, они мутаваллийи мазкурдин олиб, ба қадри ҳожат истеъмол қилиб, ҳожатдин сўнгра мутаваллийи мазкурға тофшурсун. Ва мутаваллийи мазкур они олиб, камо янбағий муҳофазат қилсун. Фа-сора ҳазо вақфун саҳиҳан шаръийан жамиғийан би-жамиғи сиҳҳати шароит ал-вақф. (Бу вақфнинг барча шарт-шароитларига тўғри, шаръий вақфга айланди – Ҳ.Аминов) 1310». Муҳр қозий ал-қуззот Домла Оллоҳберди охунд ибн Мулло Бобо марҳумийга тегишли бўлиб, 1310 ҳижрий сана кўрсатилган. Худди шу ёзув ва муҳр билан «Мабсут ас-Сарахсий» номли йирик ҳажмли китобни ва Каломуллони ҳам вақф қилинган<sup>107</sup>.

Бухоро қўлёзмаларида вақф китобларни фақат вақф қилгувчининг муҳри ёки вақф қилинган маърифат масканининг муҳри орқали таниб олиш мумкин. Уларда китобга ёки қозихоналарда китобларни қози томонидан

---

<sup>106</sup> Ушбу қавс ичидаги сўзлар матндан ажратилиб китоб юқорисига қайд этилган. Хонларнинг номини ҳурмат билан ажратиб юқорида кўрсатиш Хоразмда урф бўлган эди.

<sup>107</sup> ЎРШИ-1, №№6762, 1226.

тасдиқланиши учрамайди. Шунингдек, вақф қилгувчининг шартлари ҳам кўрсатилмаган. Хоразм қўлёзмаларида эса вақф қилгувчи вақф қилган китобини қозига кўрсатиши, шартларини очиқ айтиши ва ушбу вақфни қози тасдиқлаши керак бўлган. Бу ҳолат Хоразм қўлёзмаларида кўрсатилган. Масалан, 9241 тартиб рақамли қўлёзманинг 1<sup>а</sup>-варағида мана булар қайд этилган: «Махфий қолмасунким, таърихи ҳижрий минг икки юз етмиш саккизда (1278) зу-л-қаъда ойи эрдиким, Худойберганбой маъруф валади Отажонбой маҳкамаи қазоға ҳозир бўлуб, иқрори муътабари шаръий қилди. Бу тариқадаким, вақфи саҳиҳи шаръий қилдум бул-китоби «Шайхзода»ни холисан лиллоҳи таоло. Ва кона золика би-маҳзари фи-л-муслимийн»<sup>108</sup>.

Мазкур вақфномадаги охирги арабча иборадан бу хилдаги вақфномалар мусулмонлар ҳақидаги маҳзарлар, яъни ҳужжат тахламлари орасида сақланиши кўрсатилган. Бундай вақфномаларнинг тузулишига сабаб Ўрта Осиё халқлари амал қилиб келган ҳанафий мазҳабидаги вақф масаласидаги кўрсатмаларга асосланган. Ҳанафий мазҳабида Имом Абу Ҳанифа (699-767) кўчмас мулклардан ташқари нарсаларни вақф қилиш мумкин эмас, деб фатво берган. Чунки унинг фикрича, вақф узоқ муддатлар давомида сақланиши лозим. Кўчмас мулклардан бошқасида бундай имкониятлар оздир<sup>109</sup>. Шунинг учун илк ҳанафийлар даврларида китобларни вақф қилиш ҳолатлари жуда кам учрайди. Аммо унинг шогирди Муҳаммадуш Шайбоний (749-805) халққа манфаати кўпроқ бўлишини назарда тутиб, манқул нарсаларнинг ҳаммасида вақф қилиш мумкинлигига ҳукм қилган<sup>110</sup>. Ҳанафий мазҳабининг кейинги олимлари ана шу фатвога амал қилишади. Ушбу сабабга кўра бўлса керак, бир неча асрлар Ҳанафийлар орасида китобларни вақф қилганлик ҳолатлари учрамайди<sup>111</sup>. Шунингдек, Абу Ҳанифа ва

---

<sup>108</sup> Ушбу вақфнома қози аскар Домла Абдусаттор охунд ибн Домла Отажон аълам марҳумийнинг 1276 йил кўрсатилган 320 x 320 мм хажмли айлана муҳри билан тасдиқланган.

<sup>109</sup> Убайдаллаҳ ибн Масъуд ал-Бухорий. Шарҳ ал-виқоя. Ҳиндистон: Мужтабой матбааси, 1327. II-жузъ. 410-бет.

<sup>110</sup> Бурҳон ад-дин ал-Марғилоний. Ал-Ҳидоя. Ҳиндистон: Юсуфий матбааси, 1314. II-жилд. 615-616-бетлар.

<sup>111</sup> Бу ҳолатга қўлёзма китоблар тадқиқотчиси Ф.Дерош (F.Deroche) ҳам эътибор берган. У вақф қилинган қўлёзмалардаги муҳрлар XIII–XIV асрга тегишли эканлигини аниқлаган. Қаранг: Deroche F. Manuel de codicologie des manuscrits en écriture arabe. Bibliothèque nationale de France. Paris. 2000. P.355-356. А.Б.Холидов эса Боғдоддаги ҳанафийлар мадрасасига XI асрнинг иккинчи ярмида (1066 й.) китоблар вақф қилинганлигини ёзади. Қаранг: Халидов А.Б. Арабские рукописи и арабская рукописная традиция. Москва: «Наука», 1985. С.194-195.

Муҳаммад аш-Шайбоний наздида вақф қилинган мулкни ёки, масалан, китобни вақф қилинганлиги тўғрисида ҳоким ёки қози ҳукм қилиши, ҳеч бўлмаганида, мутаваллий ва масъул одамлар уни расмий тасдиқлаши шартдир. Бу нарсани Абу Ҳанифанинг яна бир шогирди Абу Юсуф (731-804) шарт эмас, дейди<sup>112</sup>. Халққа манфаати кўпроқ бўлиши нуқтаи назаридан Абу Юсуф фатвосига амал қилиб келинган. Яъни, вақф қилгувчи ўз муҳрини босиши ёки оғзаки айтиб мадрасага топшириши билан китоблар вақф бўлиб ҳисобланган. Бухоро ва Қўқонда кўчмас мулкларни вақф қилинган суратлардагина қозилар томонидан вақфномалар тузилган, холос. Аммо барча ҳолатларда Абу Ҳанифа ва аш-Шайбонийнинг фатвосига ҳам амал қилиш авло ҳисобланган<sup>113</sup>. Шу жиҳатдан Хоразмда китобларни вақф қилгувчилар қозининг тасдиқлашини инобатга олганлар.

Тарихий-маданий тараққиёт давомида Хоразм китобатчилиги тармоқлари билан боғлиқ жараёнлар ҳам кенг кўлам олди. Китоб кўпайтириш ва нусха кўпайтириш бўйича хаттотлик касби муқовасозлик, саҳҳофлик, китобфурушлик касблари каби мустақил меҳнат тақсимооти доирасига кўтарилди. Қўлёзма китоб ишлаб чиқаришнинг кўпайиши туфайли китоб савдоси кенгайди, кутубхоналар кўпайди. Улар орқали библиографик тавсифий китоблар, китоб мажмуаси (репертуар) рангбаранглиги шаклланди. Бу маънода, биринчи галда ҳусни хатли котиб хаттотлар ва оддий ихлосмандлар томонидан буюртма ёки ўзлари истифода этишлари учун китоб кўчириш, кўпайтириш ва муқовалаш кенг йўлга қўйилганини таъкидлаш лозим. Жамиятда китоб тақсимотининг китоб савдоси ҳамда кутубхона иши сингари воситалари иккинчи муҳим омил эди. Ниҳоят, китобнинг жамиятда фойдали тарқалиши ва ўқилишини таъминловчи яна бир омил – бу китоблар ҳақида уларнинг рўйхати, кутубхонада библиографик каталог, олим-библиографларнинг библиографик қўлланмалари, ахборотномалари (справочник) кабилар бўлган. Кутубхоналардаги вақф сифатида топширилган китоблар рўйхати-феҳристлар бўлган. Бир вақтнинг ўзида улар ҳуқуқий ҳужжат ва каталог ўрнида ишлатилган<sup>114</sup>. Булардан ташқари китобларда учрайдиган китоб номлари, улар ишорат этган адабиётлар манзари (обзори) ҳам истифода учун китоб излаш, топиш, китобнинг жамият-

<sup>112</sup> Бурҳон ад-дин ал-Марғилоний. Ал-Ҳидоя. II-жилд. 612-622- бетлар.

<sup>113</sup> Абд ал-Ҳайй ал-Лакнавий. Умдат ар-риоя. Ҳиндистон: Мужтабой матбааси, 1327. II-жузь. 408-бет.

<sup>114</sup> Халидов А. Книжная культура. //Очерки истории арабской культуры. V-XV в.в. Москва, 1982. С. 283.

даги тарқалиши учун гоят фойдали омил ҳисобланган. Шунингдек, Хива, Янги Урганч ва Ҳозарасп шаҳарларида махсус китоб бозорлари ишлаб турган. Туркий, араб, форс-тожик тилида битилган қўлёзмалар кўчирилиб китоб бозорларида тарқатила бошлаган<sup>115</sup>. Бу нарса Ўрта Осиёда бой қўлёзма китоблар фондлари Қўқон, Самарқанд, Қўқон ва Бухородан ташқари Хоразмда ҳам мавжуд бўлганлигини тасдиқлайди.

Ўзбекистон тарихи унинг халқи юксак ва ўзига хос маданиятга эга бўлганлигидан далолат беради. Бу маданиятда қадимги ёзма ёдгорликлар ва кутубхоналар муҳим ўрин тутган. Хоразмнинг сарой, мадраса ва хусусий кутубхоналарини ва уларнинг соҳибларини ўрганиш ҳам Ўзбекистон маданияти тарихини янада бой маълумотлар билан таъминлаши шубҳасиздир.

### «Муҳаммад Раҳимхон II – Феруз кутубхонаси феҳристи» ҳақида<sup>116</sup>

Биз аввалги қисмда Хоразм кутубхоналари ҳақида тўхталгандик. Мазкур бўлимда эса айни Муҳаммад Раҳимхон II – Феруз кутубхонаси феҳристининг ва унинг хусусиятларига диққатимизни қаратамиз. «Феҳрист» сўзи каталог, китоблар ёки кутубхонадаги китоблар, умуман рўйхатни англатиши мумкин. Мазкур китобда биз «феҳрист» сўзини кутубхонадаги китоблар рўйхатига нистабан ишлатдик<sup>117</sup>.

Хива хонлиги (1511–1920) Ўрта Осиёдаги қолган икки хонлик – Қўқон (1710–1876) ва Бухоро (1753–1920) хонликларидан ўзига хос хусусиятлари билан ажралиб туради. Шу хослик қуйидагиларда намоён бўлади:

1. Хива адабий муҳити форсий адабий марказлардан узоқлашиб туркийликка қараб интилиб келган. Масалан, биринчилардан бўлиб эски ўзбек

---

<sup>115</sup> Саъдуллаев А., Сотлиқов А. Хоразм Маъмур Академиясининг тарихий илдизлари. Урганч, 2003. Нукус: Қорақалпоғистон, 2003. 191-бет.

<sup>116</sup> Мазкур кутубхона ва ундаги китоблар рўйхати ҳақида қаранг: Erkinov A., Vahidov Sh. Une source meconnue pour l'etude de la production de livres a la cour de Muhammad Rahim II (Khiva, fin XIX<sup>e</sup>. s). P. 175-193.

<sup>117</sup> Кутубхона – О.Ф. Акимускин мазкур терминни ислом дунёсидаги кутубхоналарга нисбатан қўллаган. Унинг фикрича, Шарқдаги кутубхона бу оддийгина кутубхона эмас ва уни рус тилига таржима қилиб бўлмайди. Кутубхона деб китоблар сақланадиган махсус жой саналган (хазинат ал-кутуб). Уларнинг ўз котиблари, китоб тайёрлаш бўйича турли мутахассислари мавжуд бўлган (Акимускин О.Ф. О придворной библиотеке Сафавидов Тахмасбе I в Тебризе // Средневековый Восток. 1980. С.5,15).

(чиғатой) тилида Носириддин Рабғузий (XIV) қаламига мансуб, пайғамбарлар ҳаёти ҳақида ҳикоя қилувчи «Қиссас ал-анбиё» асари Хоразм ҳудудида яратилган.

2. Нома жанридаги эски ўзбек тилида 754/1352-53 йили яратилган дастлабки асар – «Муҳаббатнома» муаллифи Хоразмий шу замин фарзанди бўлган.

3. Айни ҳолат – эски ўзбек тилидаги ижодкорликни тарихий асарлар яратишда ҳам кузатиш мумкин. Мазкур тилдаги энг дастлабки тарихий асар 1550 йилда битилган «Тарихи Дўст Султон» асари бўлиб, унинг ягона нусхаси ўз вақтида Аҳмад Закий Валидий Тўғон (1890–1970) шахсий кутубхонасида сақланарди<sup>118</sup>. Хива хони Абулғозий Баҳодирхон (1643–1663)дан бошлаб шоир ва тарихчи Мунис (1778–1829) ва Оғаҳий (1809–1879)ларгача ўз асарларини эски ўзбек тилида битганлар.

4. Профессор Қ.П.Содиқовнинг оғзаки маълумотига кўра, XIV асрдан бошлаб ёриқлар эски ўзбек тилида ҳам ёзилган. Айни даврда, Ўрта Осиёдаги кўпгина хонликларда расмий ҳужжатлар асосан форс тилида битилган.

5. XIX аср иккинчи ярмида, сўнгги Хива хонлари замонида форс ва араб тилларидан эски ўзбек тилига бир юз ўн бешдан ортиқ асар эски ўзбек тилига таржима қилинган<sup>119</sup>.

Айниқса, Муҳаммад Раҳимхон II (1864–1910) ҳокимияти даврида унинг саройидаги маданий муҳит кучаяди. Унинг ўзи Феруз тахаллуси остида шеърлар ёзиб, девон битган. Унинг буйруғига биноан кўшлаб қўлёзмалар кўчирилган<sup>120</sup>. Буни кутубхона феҳристи ва унинг кутубхонаси ҳам исботлаб турибди. Қуйида биз ана шу кутубхона ва ундаги китоблар тўғрисида маълумот берувчи дафтар тўғрисида сўз юритамиз.

Мусулмон Шарқида азалдан кутубхона ва турли китоб жамғармалари мавжуд бўлган. Айни вақтда, сарой кутубхоналарини ҳам эсга олиш ўрин-

---

<sup>118</sup> Hofman H.F. Turkish Literature. A bio-bibliographical survey. Section III, part I, vol 6. Utrecht, 1969. P.72, Togan A.Z.V. Tarihde usul. Istanbul, 1950. P.47, 241. Яна қаранг: Воҳидов Ш., Эшмурадов М. Хоразм тарихчилари: Ўтемиш ҳожи, Абулғозий, Мунис. Тошкент, 2009.4-11-бетлар.

<sup>119</sup> Камилов Н. Хорезмская школа перевода. Дисс. докт. филол. Ташкент, 1987. С.351-369; Хоразм воҳаси ижтимоий ҳаётининг баъзи қирралари ҳақида қаранг: Наврузов С. Социально-экономическая и культурная жизнь Хивинско-го ханства в исторической, историко-географической литературе XIX-XX в. Дис. канд. ист. наук. Ташкент, 1991. – 156 с.

<sup>120</sup> Бу китобларнинг бир қанча қисми ҳақида қуйироқдаги жадвалда тўлиқ маълумот келтирилади.

ли<sup>121</sup>. Шу маънода Ўрта Осиёдаги сулолалардан Сомонийларнинг Бухородаги, Маъмунийлар (992–1017) нинг (хоразмшоҳларнинг иккинчи сулоласи) Урганчдаги, Темурий Мирзо Бойсунқурнинг (1397–1433) Ҳиротдаги кутубхонасини<sup>122</sup> ҳамда Мирзо Улуғбек (1394–1449) обсерватория (расадхона)сидаги кутубхонани эсга олиш мумкин<sup>123</sup>. Ўша даврлардаги темурийларнинг<sup>124</sup>, XVII – XX аср бошларида Ўрта Осиё ва унга қўшни мамлакатлар ҳукмдорларининг кутубхоналари тўғрисидаги маълумотлар тарихдан яхши маълум<sup>125</sup>. Уч хонликдаги кутубхоналардан Бухородаги сарой кутубхонаси ҳақидаги маълумотларни қайд этиб ўтиш мумкин<sup>126</sup>. Бугунги кунда тадқиқотчилар томонидан Муҳаммад Порсо (1345 –1420 )<sup>127</sup>,

---

<sup>121</sup> Халидов А.Б. Арабские рукописи и арабская рукописная традиция. М., 1985. С.244-248, масалан, сафавийлар (1501–1736) кутубхонаси ҳақида О.Ф. Акимушкиннинг эслатилган мақоласида маълумотлар бор, яна Усмонли турклар (1453-1922) сарой кутубхонасини эслаш мумкин (Жукова Л.В. Из истории Османских библиотек // Средневековый Восток. 1980. С.145-147).

<sup>122</sup> Якубовский А.Ю. Черты общественной и культурной жизни эпохи Алишера Навои // Алишер Навои. Сборник статей. Москва-Ленинград, 1946. С.20.

<sup>123</sup> Қаранг: Бартольд В.В. Улуғбек и его время // Сочинения. Том II(2). Москва, 1964. С.122, Библиотека Шибанидов в Бухаре XVI века // *Islamkundliche untersuchungen*. Band 185. Ingeborg Baldauf, Michael Friedrich (Hrsg). Bamberger Zentralasiestudien. Konferenzakten. ESCAS IV. Bamberg 8-12. Oktober 1991. Berlin. 1994. – S. 325-342.

<sup>124</sup> Древние рукописи в Самарканде. Библиотека Тимерлана. // Туркестанские ведомости, 1870, №3, Туркестанские ведомости. 1871, №7; Библиотека Тимура // Туркестанские ведомости, 1873. №44; Кун А.Л. Предение о библиотеке Тимерлана. // Материалы для статистики Туркестанского края, вып. III. СПб., 1874. с. 405-506; Поиски библиотеки Тимура Мэкензи Уоллосом // Туркестанские ведомости, 1889. № 28; Логофет Д. Тимерлановская библиотека. // Туркестанские ведомости, 1911, №24.

<sup>125</sup> Akimushkin O.F., Ivanov A. A. Une école méconnue: Boukhara au XVIIIe siècle. Notes sur les calligraphes et les peintures de la bibliothèque des Ashtarxanides d'après Mohammad Amin Buxari / Art et société dans le monde iranien. Paris, 1982. P.127-139; Валидов А.З. Восточные рукописи в Ферганской области // ЗВОРАО. 22 (1913-14), 1915. – С. 303-320; Шу муаллиф. О собраниях рукописей в Бухарском ханстве. Отчёт о командировке. // ЗВОРАО. 23 (1915), 1916. – С. 245-262; Глухов А. Улуғбек и его книги (О библиотеке Улуғбека). // В мире книг. 1969, №9, С. 14-16; Абдурахмонов М., Зоҳидий А. Закий Валидийнинг Туркистонга илмий сафари. – Т.: «Фан», 1997; Акимушкин О.Ф. О придворной китабхвне сефевиды Тахмаспа I в Табризе // Средневековый Восток: история, культура, источниковедение. Москва, 1980. – С.5-19; Szuppe Maria. Lettres, patrons, libraries. L'apport des recueils biographiques

Джуйбор шайхлари, Муҳаммадали халифа – Дукчи эшон (1852-1898)<sup>128</sup>, Генерал Жўрабек (1840–1906)<sup>129</sup>, Муҳаммадшарифжон Садри Зиё (1867–1932)<sup>130</sup>, қози Иноятуллоҳ<sup>131</sup>, қози Бурҳониддин, В.Д.Вяткин (1869–1932), Абдурауф Фитрат (1886–1938), Маҳмудхожа Беҳбудий (1875–1919), Исҳоқхон Ибрат (1861–1937), А.А.Семёнов (1873–1958) ҳамда бошқа олим ва шоирларнинг кутубхоналари ўрганилгани яхши маълум<sup>132</sup>.

Хива хонлигидаги китобат иши ва кутубхоначилик тарихига оид айрим тадқиқотлар амалга оширилган<sup>133</sup>. Илмий адабиётларда Хива саройи

sur le rale du livre en Asie centrale aux XVI<sup>e</sup> et XVII<sup>e</sup> siècles. // [Cahiers d'Asie Centrale 7], A. Muminov, F. Richard and M. Szuppe (eds.), IFEAC- Edisud, Tachkent - Aix-en-Provence, 1999. P. 99-115; Porter Y. Farhad le peintre. A propos des ateliers de peinture de Boukhara a l'epoque de 'Abd al-'Aziz Khan (1645-1680). // [Cahiers d'Asie Centrale 7], A. Muminov, F. Richard and M. Szuppe (eds.), IFEAC-Edisud, Tachkent-Aix-en-Provence, 1999. P. 267-278; Шу муаллиф. Remarques sur la peinture de Boukhara au XVIe siecle // Cahiers l'Asie centrale, 1998. – n°5-6. – P. 147-167; Шу муаллиф. Le kitabhana de 'Abd al-'Aziz Khan (1645-1680) et le mǝysinat de la peinture a Boukhara // [Cahiers d'Asie Centrale 7], A. Muminov, F. Richard and M. Szuppe (eds.), IFEAC- Edisud, Tachkent - Aix-en-Provence, 1999. P. 117-141.

<sup>126</sup> Қаранг: Семёнов А.А. Среднеазиатские рукописные фонды и важность их изучения // Материалы первой Всесоюзной научной конференции востоковедов в Ташкенте. 4-11 июня. Ташкент, 1958. С. 913; Косимова О. Ўзбекистонда кутубхоначилик тарихи. Тошкент, 1992. С.11; Холназарова Л. Бухородаги давлат ва шахсий кутубхоналарнинг манбаларда ёритилиши (XIX аср охири – XX аср бошлари) // Марказий Осиё тарихи: манбашунослик ва тарихнавислик изланишлари. Илмий тўплам. Тошкент, 2009, 270-277-бетлар;

<sup>127</sup> Халидов А.Б. Рукописи из библиотеки Мухаммада Парса // Петербургское востоковедение. Выпуск 6. Санкт-Петербург, 1994, С. 506-519; Морозов Д.А. Три московских рукописи из библиотеки Мухаммада Парса (Дополнение к статье А.Б.Халидова) // Петербургское востоковедение. Выпуск 9. Санкт-Петербург, 1999. С. 553-554; Muminov A., Ziyadov Sh. L'horizon intellectuel d'un erudite du XI<sup>Ve</sup> siecle: nouvelles decouvertes sur la bibliothique de Muhammad Parsa // [Cahiers d'Asie Centrale 7], A. Muminov, F. Richard and M. Szuppe (eds.), IFEAC-Edisud, Tachkent-Aix-en-Provence, 1999. P. 77-99; Subtelny M.E. The Making of Bukhara-yi Sharif: Scholars and Libraries in Medieval Bukhara (The Library of Khwaja Muhammad Parsa) // Studies in Central Asian History in Honor of Yuri Bregel. Edited by Devin DeWeese. Bloomington, Indiana, 2001, С. 79-111; Муминов А.К. Библиотека вакфа Ходжа Мухаммада Парса в Бухаре // Суфизм в Иране и Центральной Азии. Материалы международной конференции. 2-3 мая 2006 года, г. Алматы. Алматы: Дайк-Пресс, 2007, С. 155-162; Зиёдов. Ш. Khwodja Muhammd

кутубхонаси ҳақидаги ҳозиргача маълумотлар мавжуд, лекин улар нисбатан умумий характерга эга<sup>134</sup>. Бугунги кунгача мазкур кутубхонадаги китоблар рўйхати келтирилган дафтар ҳақида битта мақола ёзилиб, у мазкур кутубхона таркиби ҳақида тўлиқ маълумот бера олмайди<sup>135</sup>. Бунинг устига бугунги кунгача айти кутубхона ва ундаги китоблар ҳақидаги маълумотлар хронологик жиҳатдан умумлаштирилгани йўқ. Хива кутубхона-

---

Porso kutubhonasi // *Dinshunoslik fanlarinig dolzarb muammolari*. Tashkent Islamic University. Tashkent. – 2009. – pp.106-114.

<sup>128</sup> Зиёдов Ш. Муминов А. Библиотека Дукчи-Ишвна // *Манвқиб-и Дукчи Ишвн* (Аноним жития Дукчи Ишвн – предводителя Андижанского восстания 1898 года). Введение, перевод и комментарии: Б.М. Бабаджанова. Издатель: А. фон Кюгельген. Ташкент, Берн, Алматы: «Дайк-Пресс, 2004». С. 344-385.

<sup>129</sup> Бартольд В.В.

<sup>130</sup> Қаранг: Vahidov Sh., Erkinov A. «Le fihrist (catalogue) de la bibliothique de Sadr-i Ziya: une image de la vie intellectuelle dans le Mavannah (fin XIXe-deb. XXe s.)». P.141-174; Вахидов Ш., Чориев З. Садр-и Зия и его библиотека (Из истории книги и книжной культуры в Бухаре в начале XX века). Ташкент: «Янги аср авлоди», 2007. – 252 с.

<sup>131</sup> Воҳидова Т. Қози Иноятуллоҳ кутубхонаси // *Сино*. 2007. № 27. 39-45 бетлар.

<sup>132</sup> Гаррицкий А. Библиотеки в Средней Азии до русского завоевания. // *Новый Восток*, 1925, № 10/11, с. 381-382; Касымова А.Г. Библиотечное дело в Узбекистана. – Ташкент: «Узбекистан», 1968. – 119 с.; Кормилицын А. И. История развития библиотечного дела в дореволюционном Туркестане. (1868-1917 гг.). Автореф. дис. канд. ист. наук. Ташкент, 1969. – 31 с.

<sup>133</sup> Аминов Ҳ. Хоразмда ишланган муқовалар. // *Имом ал-Бухорий сабоқлари*. 2006. №3, б. 239-240; Шу муаллиф. Қўнғирот сулоласи даврида кутубхоналар // *Академик У. Каримов номидаги ёш шарқшунослар илмий конференцияси тезислари*. Тошкент, 2007. б. 102-104; Матяқубова М. XIX асрнинг иккинчи ярми – XX асрнинг бошларида Хива хонлигида китобат ва кутубхона тарихи. Тарих фан. ном. дисс. Тошкент, 2008.

<sup>134</sup> Қаранг: Ахунджанов Э.А. Очерки по истории книги и книжного дела в Средней Азии. Древность. Средние века. Ташкент. 1993. С.52-67; Шу муаллиф. Историко-типологическое исследование истории книги и книжного дела в Туркестане: Древность. Средние века. Диссертация доктора исторических наук. Ташкент, 1998. С.151-160, Erkinov A. Les manuscrits du Khamasa de «Ali Sher Navai» et la vie culturelle du khanat de Boukhara sous les Mangits. Boukhara-la-Noble. [Cahiers d'Asie Centrale 5-6]. IFEAC-Edisud, Tachkent–Aix-en-Provence, 1998. P.169-180.

<sup>135</sup> Erkinov A., Vahidov Sh. Une source myconnue pour l'ytude de la production de livres a la cour de Muhammad Rahim II (Khiva, fin XIX<sup>e</sup> s). P. 175-193.

сидаги китоблар рўйхати келтирилган дафтар – феҳрист мана шу бўшлиқни муайян даражада тўлдиришга хизмат қилиши мумкин. 1873 йилда Россия қўшинлари биринчи марта Хивани қўлга киритган вақтларида шарқшунос А.Л. Кун Хива саройи кутубхонаси ва ундаги қўлёзма китобларни тилга олган эди. Хива саройидаги архиви Россия қўшинлари томонидан қўлга киритилиб, Тошкентга олиб келтирилади ва ундан сўнг Петербургга жўнатилади<sup>136</sup>. А.Л.Кун қўлига сарой кутубхонасидаги баъзи қўлёзмалар тушади ва уларни ҳам Кун Петербургга юборади. А.Л.Кун тўплаган қўлёзмалар тўғрисида «Туркестанские ведомости» газетасида маълумот берилади: булар 300 жилд шарқ қўлёзмалари бўлиб, шулардан 129 таси 140 жилддан ўрин олган ва сарлавҳага эга эди, 30 жилд қўлёзма шоирлар девонларидан иборат, 40 та асар фикҳ – мусулмон юриспруденцияси (ҳуқуқшунослиги) бўйича, 18 дона Қуръон ҳамда 56 та дарслик мавжуд эди<sup>137</sup>.

Хивалик тарихчи Муҳаммадйусуф Баёний (1859–1923)нинг таъкидлашича, руслар саройни истило қилганида ўзлари билан 300 та китоб (яъни, қўлёзма)ни олиб кетган<sup>138</sup>.

XX асрнинг боши – 1908 йилда А.Н.Самойлович (1880–1938) Хивага ташриф буюрган вақтида мазкур кутубхонани кўрган экан. У Хивада икки кутубхона – Арқдаги ва Тозабобдаги кутубхоналарни кўрган<sup>139</sup>. Бу кутубхона таркиби ҳақида А.Н.Самойлович алоҳида мақола ёзган<sup>140</sup>.

1943 йили Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академиясининг Шарқшунослик институтининг ташкил этилиши муносабати билан унинг фон-

---

<sup>136</sup> Йўлдошев М.Й. Хива хонлигида феодал ер эгаллиги ва давлат тузилиши. Тошкент, 1959. С.15-17.

<sup>137</sup> Туркестанские Ведомости. 1973, 18 декабря. Газетада А.Л.Кун докладынинг фақат бир қисмигина келтирилган. Мазкур докладнинг тўлиқ матни Россия фанлар академияси шарқшунослик институтида сақланади: фонд №33, папка №16.

<sup>138</sup> Баёний Муҳаммадйусуф. Шажараи Хоразмшохий. 221-бет.

<sup>139</sup> Самойлович А.Н. Краткий отчет о поездке в Ташкент и Бухару и в Хивинское ханства в 1908 году // Известия Русского комитета для изучения средней и Восточной Азии в историческом, археологическом, лингвистическом и этнографическом отношениях. Санкт-Петербург, 1909, №9. С.21-22.

<sup>140</sup> Самойлович А.Н. Материалы по среднеазиатско-турецкой литературе II. Хивинские придворные книгохранилища и книгопечатня // Известия Академии наук Туркменской ССР. Серия общественных наук. 1981, №1, С.74-82; Язбердыев А. А.Н.Самойлович о дореволюционных хивинских книгохранилищах и книгопечатание // Общественные науки в Узбекистане. 1998, №1. С.83-85.

дини янги қўлёзмалар билан тўлдириш керак бўлганди. Шунда Хивага ҳам экспедиция уюштирилади. «Правда Востока» газетасининг 1945 йил 16 октябрь сонида «Муҳаммад Раҳимхонга қарашли қўлёзмалар кутубхонаси» номи ахборот эълон қилинган. Унда ёзилишича, бир тонна вазнга эга бўлган мўннга яқин, яъни катта қисм, қўлёзма китоблар Хивадан Тошкентга олиб келинган. Келтирилган барча маълумотлар асосида таъкидлаш керакки, Хива хонлиги саройи кутубхонаси қуйидаги уч қисмга бўлиниб кетган. Булар:

1. Хива Ичан қалъа фондида ҳозиргача сақланаётган қўлёзма китоблар.

2. Тошкентдаги Шарқшунослик институтидаги қўлёзмалар.

3. Санкт-Петербург кутубхонаси (ҳозирда Россия Фанлар академияси Шарқшунослик институти фонди)да сақланувчи қўлёзмалар.

Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг Шарқшунослик институтида Хива хони Феруз кутубхонасининг қўлёзма феҳрист-каталоги сақланади<sup>141</sup>. Мазкур рўйхат китоби эски ўзбек тилида ёзилган. Унда кутубхонадаги эски ўзбек, форс ва араб тилларидаги асл нусхадаги (оригинал) ва таржима қилинган асарлар рўйхати келтирилган. Бу рўйхат сифатли рус қоғозига қора сиёҳ билан хоразмча настаълиқ ёзувида ёзилган. Қўлёзманинг ўлчами 210 x 350 мм, ҳажми 25 варақдир. Шулардан 22 варақда матн мавжуд бўлиб, тўртта бети бўш ёзувга эга эмас (1<sup>а</sup>, 8<sup>б</sup>, 9<sup>а</sup>, 22<sup>б</sup>, 23<sup>а-б</sup>). Рўйхат 1329/1911-12 йилдан кейин битилган, бунга энг сўнгги сана сифатида 1911-12 йилнинг кўрсатилгани асос бўлади. Мазкур қўлёзмада уни кўчирган ёки китоблар рўйхатни тузган шахс номи келтирилмаган. Феҳристда баъзи имловий хатолар учрайди.

Феҳристда қўлёзма ва литографик асарлардан жами 914 жилд китоб баёни келтирилган. Улар 893 асарни ташкил қилади. Буларнинг 604 жилди қўлёзма бўлиб, 651 та асарни ўз ичига олади (шулардан 106 таси эса баёздир). 310 жилд тошбосма китоб эса 242 ижод намунасини ўз ичига олади. Шунингдек, феҳристда 47 котиб, 20 та таржимон ва бир қанча буюртмачи, асосан, ҳукмдорларнинг номлари ҳам келтирилган.

---

<sup>141</sup> ЎРШИ-3, №269. Мазкур қўлёзма 1978–1998 йилларда фаолият олиб борган Ҳ. Сулаймонов номидаги Қўлёзмалар институти фондида сақланган. Ҳозирда бу институт фонди 1998 йилдан Шарқшунослик институтига «3-фонд» номи остида қўшиб юборилган.

Моҳиятан мазкур рўйхат кутубхона китобларининг феҳристи-каталоги сифатида хизмат қилади. Кузатишимизча, феҳрист қуйидаги мавзулар бўйича тартибга солинган:

1. Ҳукмдор (Муҳаммад Раҳимхон II)нинг буйруғига кўра ёзилган китоблар.

2. Хивада таржима қилинган тарихий асарлар.

3. Тасаввуф ва исломга оид асарлар.

4. Қадимги қўлёзмалар .

5. Тиббиётга оид китоблар.

6. Тошбосма насрий асарлар.

7. Тошбосма назмий (шеърий) китоблар.

8. Шеърий асарларнинг қадимги қўлёзмалари.

Каталогдаги қўлёзмалар қуйидаги жиҳатларига кўра тавсифланган:

1. Асар номи.

2. Муаллифнинг исми.

3. Адабий асарнинг шакли.

4. Китоб кўриниши.

5. Қўлёзманинг (сақланиш) ҳолати.

6. Асар тили.

7. Асарнинг яратилган санаси ва макони.

8. Қўлёзма яратилган сана ва жой.

9. Қўлёзmani кўчирувчи (қотиб).

10. Буюртмачи ёки (қўлёзма ёки асарни) тузувчи.

11. Таржимон.

12. Жилдлар миқдори.

13. Матн мазмуни хусусиятлари ва матн жойлашишидаги ўзига хосликлар.

14. Қоғоз.

15. Муқова.

16. Қўлёзма ўлчами.

17. Ҳуснихат.

18. Дастхат.

Афсуски, асарларни тавсифлаш мобайнида мазкур кўрсаткичларга муттасил равишда риоя қилинмаган. Бу тавсифий кўрсаткичларнинг қисқа мазмуни қуйидагичадир:

1. **Асар номи.** Тавсиф асарни номлашни қайд этишдан бошланади. Агар асар номи бошқа қўлёзмада ҳам мавжуд бўлса, бу асарнинг номи «ва яна» (ҳам) сўзи билан таъкидланади. Асар номини келтиришнинг бир қанча шакллари мавжуд:

а) Бигта ном.  
б) Тилга олинган асарнинг иккинчи номи: «Миръот ал-меърож» – «Дақойиқ ал-ҳақойиқ» ҳам анинг бир исмидур»<sup>142</sup>.

в) Иккала ном.

г) Номсиз (бунда муаллиф исмигина қайд қилинади): «Восифий таржи-ма қилган»<sup>143</sup>.

2. **Муаллиф исми асар номидан сўнг келтирилади:**

а) Тўлиқ ҳолда. Агар муаллиф исми қўлёзмада келтирилган бўлса, бу ҳолда албатта ҳар сафар янгидан кўрсатилган.

б) Муаллиф исмисиз. Бунда фақат асар номи берилади: «Анвори суҳайлий»<sup>144</sup>.

3. **Адабий асарнинг шакли** атамалар воситасида кўрсатилади:

а) Наср (прозаик). Деярли ҳамма ўринда қайд этилади.

б) Назм (шеърӣй). Бу ҳам доимий келтирилади. Баъзида шеърӣй маж-муа жанри ҳам кўрсатилади:

– девон (бир шоир шеърлари тўплами)<sup>145</sup>.

– баёз (турли шоирлар шеърлари тўплами)<sup>146</sup>.

– қасидаи Жомий<sup>147</sup>.

– интихоб: масалан, «Интихоби «Маснави-йи Румий»<sup>148</sup>.

в) назм ва наср: «Миръот ар-рижол» назм ва наср»<sup>149</sup>.

4. **Китоб шакли** қуйидагича берилади:

а) Қаламий (яъни, қўлёзма шаклида). Ҳамма ўринда кўрсатилади. Баъ-зида ҳатто қўлёзманинг қоралама нусха эканлигига ҳам диққат қаратила-ди: «Тухфат ал-муъминин»нинг мусаввадаси»<sup>150</sup>.

б) Қолипий (тошбосма).

5. **Қўлёзманинг ҳолати.** Қадимий қўлёзмалар ҳолатини муаллиф қуйи-даги атамалар билан ажратган:

а) Кўҳна (қадимий). Булар асосан ўрта асрларга оид қўлёзмалар<sup>151</sup>.

<sup>142</sup> ЎРШИ-1, №269, 4<sup>б</sup>.

<sup>143</sup> Ўша жойда, 13<sup>а</sup>.

<sup>144</sup> Ўша жойда, 13<sup>а</sup>.

<sup>145</sup> Ўша жойда, 2<sup>а</sup>.

<sup>146</sup> Ўша жойда, 2<sup>а</sup>, 3<sup>б</sup>.

<sup>147</sup> Ўша жойда, 4<sup>б</sup>.

<sup>148</sup> Ўша жойда, 15<sup>а</sup>.

<sup>149</sup> Ўша жойда, 4<sup>а</sup>.

<sup>150</sup> Ўша жойда, 16<sup>а</sup>.

<sup>151</sup> Ўша жойда, 13<sup>б</sup>-16<sup>б</sup>.

б) Тоза (янги) ёзилган. Йўл-йўлакай эски қўлёзмалар жанри қайд этиб борилади: «Тоза ёзилган баёз»<sup>152</sup> (Янги ёзиб тугатилган баёз).

в) Нусха-йи қадим (қадимги рўйхат). Тахминан, қадимги ва бебаҳо қўлёзмалар айнан шундай номланган.

6. **Асар тили.** Қўлёзма ҳолатини кўрсатишдан аввал ёки кейин асар қайси тилда эканлиги билдиради:

- араб;
- форс;
- румийча туркий<sup>153</sup>.
- туркий: «Девони Табибий»<sup>154</sup>.

7. **Асар яратилган сана ва жой.** Феҳристонда асар яратилган сана ва жой ҳақида бир қанча маълумотлар мавжуд:

а) Сана: «Тарихи Фаришта» 998 йилда тасниф этилган»<sup>155</sup>.

б) Асар яратилган вақтга билвосита ишора: «Мавлоно Жомий... била ҳамасар Султон Ҳусайн мирзо замонида ... тасниф қилинган»<sup>156</sup>.

8. **Қўлёзма кўчирилган сана ва жой** ҳақидаги маълумот деярли барча тавсифларда кўрсатилган:

а) Сана. Аниқ сана қуйидаги берилган:

- рақам билан: «санаи 1322»<sup>157</sup>.
- сўз билан: «минг уч юз йигирма саккизда...»<sup>158</sup>.

Тахминий сана:

– Қўлёзманинг яқинда кўчирилганлигига ишора қилиш билан: «Девони Навоий», тоза... қайси замонда ёзилгани маълум эрмас»<sup>159</sup>.

– Қўлёзmani кўчиришга кўрсатма берган шахс исмини қайд қилиш билан: «Муҳаммад Раҳимхон соний бўйруғига кўра»...

б) Жой:

– бундай маълумотлар жуда кам келтирилган, агар қўлёзма Феруз буйруғига кўра кўчирилган бўлса, уни Хивада ёзилганлиги эҳтимоли ҳам катта.

---

<sup>152</sup> Ўша жойда, 2<sup>a</sup>.

<sup>153</sup> Ўша жойда, 4<sup>6</sup>, 19<sup>6</sup>. Румийча туркий деганда усмонлича туркий тил тушунилмоқда.

<sup>154</sup> Ўша жойда, 2<sup>a</sup>.

<sup>155</sup> Ўша жойда, 11<sup>a</sup>.

<sup>156</sup> Ўша жойда, 3<sup>6</sup>.

<sup>157</sup> Ўша жойда, 13<sup>a</sup>.

<sup>158</sup> Ўша жойда, 9<sup>a</sup>.

<sup>159</sup> Ўша жойда, 7<sup>a</sup>.

в) Бундай маълумотларнинг мавжуд эмаслиги қайди. Улар мутлақо мавжуд бўлмаса, муаллиф бунни, албатта, қайд қилиб ўтади: «қайси вақтда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас»<sup>160</sup>.

9. **Котиб.** Котиб исми қуйидаги шаклларда зикр қилинади:

а) Тўлиқ исми шарифи билан: «Домулло Отажон ибн Мулло Муҳаммадкарим ёзган»<sup>161</sup>.

б) Котиб тахаллуси кўрсатилади: «Муҳаммадияъқуб Девон мулаққаб ба Харрот»<sup>162</sup>.

в) котиб ва таржимон бир киши эканлиги айтилади: «Абдуллахожа таржима қилиб, ўзи ёзган»<sup>163</sup>.

г) котиб исми кўрсатилмаганлиги ҳам таъкидлаб ўтилади: «котиби номаълум»<sup>164</sup>.

10. **Буюртмачи.** Кўп ўринда буюртмачи Муҳаммад Раҳимхон II эканлиги таъкидланган.

11. **Таржимон.** Феҳристонда турли даврларда яшаган ўттиз битта таржимон номи келтирилган.

12. **Қўлёзма жилди таркиби.** Тавсифларда бирдан ортиқ асарларни ўз ичига олган жилдлар махсус кўрсатилади:

– битта асарга эга бир неча қўлёзма: «беш кичик мужаллад»<sup>165</sup>.

– бир неча асарга эга бир қўлёзма: «икки асар бир мужалладда»<sup>166</sup>.

– бир асарнинг бирор қисми: «биринчи дафтар»<sup>167</sup>.

13. **Матн мазмуни ва матн жойлашиши.** Мазкур маълумотлар қуйидаги жиҳатларига кўра келтирилади:

а) Асар мавзуси: «Мунтахаб ал-ақоид» – эътиқод баёнида», «Лубби лавойиҳ ал-қамар» – ой ва кунлар баёнида»<sup>168</sup>.

б) Матннинг жойлашиши ва нақши: «қошиясига рубоий ёзилган»<sup>169</sup>.

в) Матн атрофида жадваллар мавжудлиги: «жадвалу лавҳли»<sup>170</sup>.

---

<sup>160</sup> Ўша жойда, 5<sup>б</sup>.

<sup>161</sup> Ўша жойда, 9<sup>б</sup>.

<sup>162</sup> Ўша жойда, 2<sup>б</sup>.

<sup>163</sup> Ўша жойда, 15<sup>б</sup>.

<sup>164</sup> Ўша жойда, 16<sup>а</sup>.

<sup>165</sup> Ўша жойда, 2<sup>а</sup>.

<sup>166</sup> Ўша жойда, 3<sup>б</sup>.

<sup>167</sup> Ўша жойда, 2<sup>б</sup>.

<sup>168</sup> Ўша жойда, 4<sup>б</sup>, 16<sup>а</sup>.

<sup>169</sup> Ўша жойда, 1<sup>б</sup>.

<sup>170</sup> Ўша жойда, 3<sup>а</sup>.

14. **Қоғоз.** Баъзи тавсифлардагина қоғоз ҳақидаги маълумотлар мавжуд:

а) Қоғозга ишлов берилишига кўра: «афшон қоғозли»<sup>171</sup>.

б) Қоғоз ранги: «кўк қоғоз»<sup>172</sup>.

15. **Муқова.** Баъзан муқова ҳақидаги маълумотлар учрайди:

а) Материал: «хом мужалладли», «амиркон қоғли»<sup>173</sup>.

б) Устки жилд матоси: «қати калон, хом мужаллад»<sup>174</sup>.

в) Қўшимча мато ва унинг ранги: «кўк махмал мужалладли», «кўк махмал ташши»<sup>175</sup>.

16. **Қўлёмза ўлчами** фақат баъзи тошбосма асарлар тавсифида келтирилган. Шунда ҳам агар унинг ҳажми катта бўлса: «нусха-йи калон»<sup>176</sup>.

17. **Ҳуснихат** ўрни билан тилга олинган:

– шикастанамо (шикастага ўхшаш): «Девони Бедил», қаламий, шикастанамо»<sup>177</sup>.

– «мактуб би хатти Қуръоний»<sup>178</sup> (яъни насх хатида).

18. **Дастхат қўлёмза.** Замоनावий шоирлар қўлёмзаларининг дастхат эканлиги таъкиди: «Девони Асад», «Девони Оқил»... котиблари ўзлари»<sup>179</sup>.

Юқорида зикр қилинган бандлардан аксарият тавсифларда дастлабки ўн икkitаси нисбатан кўп марта келтирилган. Муаллиф ўз тавсифларига қўл остида мавжуд жами маълумотларни киритишга уринган. Бу маълумотлар эса, афтидан, етарлича бўлмаган.

Феҳристон ўз таркиби, келтирилган қўлёмзалар ва улар ҳақидаги маълумотларига кўра жуда аҳамиятли манбадир. Ундаги фактлар Муҳаммад Раҳимхон II давридаги Хива саройи маданий муҳитини ўрганишда зарур манба сифатида хизмат қилади.

<sup>171</sup> Ўша жойда, 11<sup>а</sup>.

<sup>172</sup> Ўша жойда, 14<sup>а</sup>.

<sup>173</sup> Ўша жойда, 2<sup>б</sup>, 6<sup>б</sup>, 17<sup>б</sup>.

<sup>174</sup> Ўша жойда, 13<sup>б</sup>.

<sup>175</sup> Ўша жойда, 1<sup>б</sup>, 13<sup>б</sup>, 24<sup>б</sup>.

<sup>176</sup> Ўша жойда, 18<sup>б</sup>.

<sup>177</sup> Ўша жойда, 7<sup>б</sup>.

<sup>178</sup> Ўша жойда, 14<sup>б</sup>, 15<sup>б</sup>.

<sup>179</sup> Ўша жойда, 24<sup>б</sup>.

## ФЕҲРИСТ МАТНИ

(1<sup>6v</sup>) Жаннатмакони соний<sup>180</sup> нинг амри олийлари била мактуб бўлган туркий назм китоблар

«Девони Мунис» туркий назм, сана минг уч юз йигирма бирда Муҳаммадияқуб Девон мулаққаб ба Харрот ёзган.

«Девони Огаҳий» туркий назм, сана минг уч юз йигирмада Муҳаммадияқуб Девон мулаққаб ба Харрот ёзган, кўк махмал мужалладли.

«Девони Равнақ», «Девони Рожий», «Девони Комил»лар бир мужалладда – кўк махмал мужалладли, сана минг уч юз йигирма бирда Муҳаммадияқуб Девон ёзган.

Ва яна кўк махмал мужалладли, жадвалли, лавҳли баёз: ҳошиясиға рубоий ёзилган. Сана минг уч юз йигирма тўртда Муҳаммадияқуб Девон ёзган.

«Муҳаммасоти мажмаъ аш-шуаройи Ферузшоҳий» туркий, бир минг уч юз йигирма олтида Муҳаммадияқуб Девон мулаққаб ба Харрот ёзган.

«Етти жом» ва «Нозиру Манзур» назми Табибий туркий, сана минг уч юз йигирма олтида Муҳаммадияқуб Девон мулаққаб ба Харрот ёзган.

«Хусну Дил»и Нишотий назми туркий, сана минг уч йигирма тўртда Домла Хожаниёз Шатлининг ёзгани.

Ва яна «Етти жом» ва «Нозиру Манзур» назми туркий, сана минг уч юз йигирма олтида Муҳаммадюсуфнинг ёзгани.

(2<sup>a</sup>v) «Хамсаи Навоий» беш кичик мужаллад, сана минг уч йигирма тўртда Худойберган Девон Муҳркан ёзган.

«Лисон ат-тайр» назми туркий, сана минг уч юз йигирма учда Худойберган Девон Муҳрканнинг ёзгани.

<sup>180</sup> Бундан Муҳаммад Раҳимхон II Феруз (1864–1910) назарда тутилади.

«Девони мажмуа аш-шуаро»<sup>181</sup> назми туркий Ферузшоҳий, қаламий, сана минг уч юз йигирма саккизда Маҳмуд охунднинг ёзгани. Тўрт дафтари Навоний ва «Хамса»си ва «Лисон ат-тайр»и мажмуи бир мужаллад, сана бир минг уч юз йигирма еттида Эшон Махдум ёзган.

Олтмиш адад тоза ёзилган баёз тоза шоирларнинг шеърларидин ғазалиёт ва яна тўрт мужаллад мазкур тариқада баёзи мухаммасот. Мазкур баёзларнинг котиблари Муҳаммадияқуб Девон ва Муҳаммадшариф Девон Тарро ва Эшон Махдум ва Мулло Бобожон Тарро ва Болта Ниёз ва Муҳаммад Комил ва Муҳаммадсосуф.

Ва бир Тошканд босма баёз туркий.

Ва яна уч мужаллад «Девони Табибий» туркий, афшон қоғазли ва жадвалли, учови ҳам уч юз йигирма еттиланжи йилда Муҳаммадияқуб ёзган.

Ва яна бир мужаллад «Девони Табибий» туркий, сана бир минг уч юз йигирма еттида Домла Бобожон Девоннинг ёзгани.

«Девони Шиносий», «Девони Мутриб» туркий, бир мужаллад, сана бир минг уч юз йигирма еттида Абдулкаримнинг ёзгани.

«Вомиқ ва Азро»<sup>182</sup> назми туркий Табибий, сана бир минг уч юз йигирма саккизда Домла Болта Ниёзнинг ёзгани.

(2<sup>6v</sup>) «Девони Табибий» туркий ва форсий, бир мужаллад, сана бир минг уч юз йигирма бешда Домла Бобожон Тарронинг ёзгани.

«Девони Доий» ва «Девони Умидий» ва «Девони Хаёлий» бир мужаллад, сана бир минг уч юз йигирма олтида Домла Абдулкаримнинг ёзгани.

Ва яна қирқ уч мужаллад, содда баёз, хат ёзил(ма)ган.

«Девони Ниёзий», «Девони Надимий», «Девони Мутриб», «Девони Иноят», «Девони Иваз», «Девони Ходим», «Девони Юсуф», «Девони Асад», «Девони Ғозий», «Девони Шиносий», «Девони Ҳабиб», «Девони Султоний», «Девони Ҳақир», «Девони Ожиз», «Девони Ғуломий», «Девони Оқил», «Девони Саъдий», «Девони Роғиб», «Девони Камолӣ», «Девоний Хокӣ», «Девони Пуркомил», «Девони Девоний», «Девони Мирзо», «Девони Чокар», «Девони Музниб», «Девони Баёний», «Девони Содӣ», «Девони Нозир» – ушбу мазкур бўлган девонларнинг ҳаммалари тоза шоирлар<sup>183</sup>, ҳар бирлари хом мужалладди.

---

<sup>181</sup> Бу ўринда Аҳмад Табибий 1328/1910 тузган «Мажмуаи шуарои Ферузшоҳий» (ЎРШИ-1, №1152) назарда тутилмоқда. Мазкур тўпламда Феруз шеърлари ва унга сарой шоирлари пайрав ғазаллари келтирилган.

<sup>182</sup> Баёзи адабиётларда Узро деб берилган. Лекин машҳур «Ғиёс ал-луғот» асарида Азро шаклида бўлиши айtilган. Биз ҳам шу шаклини ихтиёр қилдик.

<sup>183</sup> Яъни, Хиванинг замонавий шоирларидир. Уларни бошқа даврларда ва ўзга диёрларда ўтган шоирлар билан алмаштириш керак эмас.

Ва яна саккиз адад «Баёзи Ферузшоҳий», сана 1325 инжи йилда ёзилган. Ва яна бир мужаллад «Баёзи Мирзо», сана 1324 ланжи йилда Домла Муҳаммадрасул Мирзабоши ёзган.

Ва яна ун уч мужаллад «Баёзи рубоиёт», тозадан ёзилган, сана минг уч юз ўн етти била минг уч юз йигирма тўртнинг оралигида ёзилгандур.

(3<sup>av</sup>) «Девони Анварий» порсий, қаламий, сана 1318 инжи йилда Муҳаммадшариф ҳожини ёзгани.

Ва «Девони Ироқий» порсий, қаламий, кўҳна: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

«Девони Ҳасан» порсий, қаламий, кўҳна: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани номаълум.

«Маснавийи Румий» порсий, қаламий, кўҳна, куллиётий: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

«Девони Ҳузурий» порсий ва «Девони Ғиёсий» порсий, қаламий, бир мужаллад, сана 1259 нжи йилда Бухорода ёзилган.

«Девони Хоқоний» порсий, қаламий, кўҳна: 1150 нжи йилда, котиби Мавлавий Ғаний Ҳиндустоний, жадвалли ва лавҳли.

«Девони Муҳий» порсий, қаламий: қайси вақтда ёзилгани ва қайси котибнинг ёзгани ва қайси тасниф бўлгани<sup>184</sup> маълум эрмас.

«Мунтахаб ал-ақойид», порсий, қаламий, кўҳна: Кашмирда 1014 нжи йилда айёми Абдулазизхонда<sup>185</sup> Муҳаммад Жамил ибн Абу Туроб ал-Бадахший тасниф қилган.

«Эътикодот ва аҳодис», мазмунин назм тариқаси била ва Балҳда Муҳаммадамин ал-Балхий ёзган, қачон ёзгани маълум эрмас.

«Девони Имод» порсий, қаламий, кўҳна: сана 1268 нжи йилда ёзилган, қайси котибнинг ёзгани маълум эрмас.

(3<sup>bv</sup>) Назми порсий, қаламий, кўҳна: Ҳотиғий деган шоир Мавлоно Жомий алайҳир раҳма била ҳамаср, Султон Ҳусайн Мирзо замонида «Ширин ва Хусрав» от қўюб тасниф қилган, Ҳиротда Мир Али Ҳиравий ёзган, қайси...<sup>186</sup>

---

<sup>184</sup> Қайси одам тасниф қилгани - яратгани, демоқчи бўлган шекилли.

<sup>185</sup> Котиб нотўғри кўрсатган. 1014/1605-1606 йили Абдулазизхон деган хон даври бўлмаган. Котиб яна 4<sup>в</sup> варақда ҳам шундай деб нотўғри кўрсатган. Аслида Жонийлар сулоласидан бўлмиш 1645–1680 йилларда Бухоро тахтида ўтирган хон назарда тутилмоқда. Муаллиф Абдулазизхон (1645–1680) даврида Бухорога келган бўлиши мумкин.

<sup>186</sup> Гапнинг давоми ёзилмаган. Эҳтимол «қайси замонда ёки қайси котиб ёзгани маълум эрмас» демоқчи бўлгану ҳаммасини айтиб қўйгани маълум бўлиб қолган.

«Девони Жомий» қаламий, форсий, кўҳна: кимнинг ёзгани ва қайси муддатда ёзилгани номаълумдур.

«Девони Қудсий» форсий, қаламий, сана 1101 нжи йилда ёзилган, кимнинг ёзгани маълум эрмас.

«Девони Имло» форсий, қаламий, кўҳна: сана 1255 нжи йилда Хожанда Мулло Муҳаммад Носир деган ёзган.

«Девони Мазҳар» ва «Муҳит», иккиси бир мужаллад, қаламий, форсий: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани номаълум.

«Девони Зуҳурий» форсий, қаламий, кўҳна: қайси замонда ёзилгани ва кимни ёзгани номаълум.

«Девони Соиб» қаламий, форсий: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани номаълум.

Ва яна «Девони Зуҳурий» форсий, қаламий, сана 1277 нжи йилда ёзилган ва кимнинг ёзгани номаълум.

«Девони Таҳсин» форсий, қаламий: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани номаълум.

«Девони Мушфиқий» форсий, қаламий, сана 1281 йилда Қаробог мавзеида Қурбонхожа деган ёзгани.

«Девони Сойиб» форсий, қаламий: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

(4<sup>av</sup>) «Девони Шавкат» ва «Қойил», иккиси бир мужаллад, форсий, қаламий: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани номаълум.

«Силсилатуз заҳаб» назми форсийи Жомий, қаламий, сана 997 нжи йилда ёзилган, котиби маълум эрмас.

«Девони Бедил» форсий, қаламий, кўҳна, сана 1255 нжи йилда ёзилган. Бухорода Мулло Муҳаммадюсуф ёзган.

«Назми Хоқоний» форсий, қаламий, кўҳна, жадвалли, лавҳли, сана 1062 нжи йилда балдаи Хоразмда Абулғозийхони аввални амри била ёзилган, котиби номаълум.

Назми «Юсуф ва Зулайхо»йи Нозим форсий, қаламий, кўҳна: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани номаълум. Шоҳ Аббоси соний замонида тасниф бўлган, қайси замонда ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

«Тухфат ал-аҳрор» ва «Субҳат ал-асрор»<sup>187</sup>, иккиси бир мужаллад: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

---

<sup>187</sup> Бу аслида Абдураҳмон Жомийнинг (1414-1492) «Субҳат ал-аброр» («Яхшилар тасбиҳи») номли асари.

«Девони Хоқоний» форсий, қаламий: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

Ва яна «Девони Муҳийй» форсий, қаламий, кўҳна, сана 1252 нжи йилда Мир Садриддин Бухорийнинг ёзгани.

(4<sup>v</sup>) «Тазкират ал-авлиё»и Киромий форсий, манзум, қаламий, Жаннатмакони аввалнинг<sup>188</sup> замонида тасниф бўлган, сана 1268 нжи йилда ёзилган, котиби номаълум.

Яна «Мунтахаб ал-ақойид» форсий, манзум, эътиқодот баёнида, қаламий, форсий Абдулазизхон замонидаким, аввал ҳам бири мазкур китобдин ёзилиб эрди ва яна «Миръот ал-жавоҳир» форсий, қаламий, наср — мазкур иккови бир мужалладда, сана 1096 да ёзилган. Котиби номаълум.

«Девони Шоҳий» қаламий, форсий ва «Жилойи руҳ» — қасидаи Жомий, қаламий ва «Чиҳил ҳадис»и Мавлоно Жомий алайҳир-раҳманинг назм шарҳи била, аммо қолибий. Учови бир кичик мужалладда.

«Тазкираи Туҳфат ал-аҳбоби шоҳий» ва «Девони Сирожий» иккави бир мужаллад, форсий, қаламий. Сана 1322 нжи йилда ёзилган. Котиби номаълум.

«Девони Назирий» форсий, қаламий, нотамом: қайси замонда, кимнинг ёзгани номаълум.

«Девони Хаёлий» туркий, қаламий, рум шоирларидин: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

«Миръот ур-рижол» назм ва насрким, «Дақойиқ ал-ҳақойиқ» ҳам анинг бир исмидур, форсий, қаламий: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани номаълум.

Яна бир «Назми Машраб» ва «Саройиж ал-ожизин»<sup>189</sup> дин ҳам андак олингон: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани номаълум.

«Девони Шаъний» форсий, қаламий: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

«Девони Ошиқ» қаламий, форсий, сана 1260 да ёзилган. Котиби Мир Сайид Музаффар Бухорий.

«Қасоийди Хоқоний» форсий, қаламий. Жаннатмакони сонийнинг фармони олийлари била Сайид Абдуллоҳхожа сана 1297 да ёзган.

«Урфий» била «Ҳузурий» иккави бир мужалладда, қаламий, форсий, сана 1218 да ёзилган, котиби номаълум.

(5<sup>v</sup>) «Рубоиёти Мушфиқий» форсий, қаламий, котиби ва қайси вақтда ёзилгани номаълум.

---

<sup>188</sup> Бунда Муҳаммад Раҳимхон I (1806-1825) назарда тутилмоқда.

<sup>189</sup> «Сирожул ожизин» асари номини котиб хато ёзган.

им-  
Хил-  
ёзан-  
лда  
ёзи  
ла-  
лоб-  
р-  
ёзум.  
Ко-  
ёзинг  
ёзбир  
ум.  
ғайм-  
рида  
ни  
ёзни  
здак  
ёзим-  
ёзбир  
ниар-  
ёзий,  
ёзгда  
ёзг  
ёзг  
ни

«Хамса»и Хусрав Деҳлавий форсий, қаламий, сана 608 нжи йилда Ҳиндустонда тасниф бўлган сана 1013 йилда ёзилган, котиби номаълум.

Ва яна бир баёз Бухорода ёзилган: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

Ва яна бир баёз Бухорода ёзилган: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани номаълум.

«Девони Имло» форсий, қаламий, сана 1292 нжи йилда Бухорода Мулло Абдураззоқ Бухорийнинг ёзгани.

Ва яна бир баёз Бухорода ёзилган: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

Ва яна бир Бухорода ёзилган баёз: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

Ва яна Бухорода ёзилган бир баёз, форсий, қаламий: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

Ва яна Бухорода ёзилган бир «Баёзи мухаммасот»: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани номаълум.

Ва яна бир «Баёзи рубоёт», жаннатмакони сонийнинг амри фармонлари била сана 1317 нжи йилда Муҳаммадияқуб Девон мулаққаб ба Харротнинг ёзгани.

Ва яна бир баёз, Бухорода ёзилган: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

(5<sup>6v</sup>) Ва яна бир баёзи хушхат ва шикаст(а), Бухорода ёзилган: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

Ва яна бир баёз Бухорода ёзилган: қайси вақтда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

Ва яна бир баёз Бухорода ёзилган: қайси вақтда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

Ва яна бир баёз Бухорода ёзилган: қайси вақт ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

Ва яна бир баёз Бухорода ёзилган: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

Ва яна Бухорода ёзилган бир баёз: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

Ва яна Бухорода ёзилган бир баёз: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани номаълум.

Ва яна Бухорода ёзилган бир баёз: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

Ва яна рубоёти форсий, қаламий, мунаққаш, жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Муҳаммадризо охунднинг ёзгани.

«Девони Котибий» форсий, қаламий ва «Мажмаъ ал-бахрайн» ва «Китоби жавоби махзан» ва «Нухвати дипрабо» ва «Китоби синома» сана 859 нжи йилда Муҳаммад ибн Имод отлиғ котиб ёзган.

(6<sup>av</sup>) Ва яна бир баёзи форсий, қаламий, сана 1278 нжи йилда Алихожа Бухорийнинг ёзгани.

«Девони Қутбиддин» форсий, қолибий.

Ва «Юсуф ва Зулайхо»и Нозим, форсий, қолибий.

«Девони Ғолиб» форсий, қолибий.

Ва яна «Девони Фузулий» ва «Девони Навоий» туркий, қолибий: иккови бир мужалладда.

«Девони Юнус» қолибий, туркий.

«Девони Мавлавий Жомий» форсий, қолибий.

«Девони Рожий» туркий, қолибий.

Ва яна «Юсуф ва Зулайхо»и Нозим, форсий, қолибий.

«Девони Ҳилолий» ва «Девони Шоҳий» бир мужаллад, форсий, қолибий.

«Девони Шайху-р-раис» форсий, қолибий.

«Девони Хусрав» форсий қолибий.

«Девони Ҳикмат» форсий ва туркий, қолибий.

«Девони Мижмар» форсий, қолибий.

«Девони Ваҳбий» форсий ва туркий, қолибий, румий.

«Девони Махфий» форсий, қолибий.

«Девони Фузулий» «Лайли ва Мажнун»и била, қолибий.

(6<sup>av</sup>) «Девони Жайхун» форсий, қаламий.

«Девони Айний» қолибий, туркий-румий.

«Девони Ҳазин» қолибий, форсий.

«Девони Аҳмад ҳазрати Жоми Зиндафил» қолий<sup>190</sup>, форсий.

«Заҳир ал-иншо» форсий, қолибий, наср.

«Девони Сомий» туркий-румий, қолибий.

«Қасоиди Анварий» форсий, қолибий.

«Назми Санойӣ» форсий, қолибий.

«Девони Муродий», «Девони Фаррухшоҳий» дома давлатуху<sup>191</sup> ва «Девони Султоний», «Девони Саъдий», «Девони Содик», «Девони Баёнӣ» ва «Девони Оқил» – мазкуротнинг еттиси бир мужаллад бўлган.

<sup>190</sup> Котиб «қолибий»ни хато ёзиб юборган.

<sup>191</sup> Фаррух Исфандиёрхон (1910-1920)нинг тахаллуси бўлиб, «Дома давлатуху»нинг маъноси «Унинг давлати давом этсин!» деган дуодир.

Хивақ чаҳопа<sup>192</sup> сидин ўн етти мужаллад сана 1324 нжи йилда босма бўлган<sup>193</sup>.

Ва яна ўн олти мужаллад «Девони Огаҳий» Хивақ дор ал-хилофасида чаҳопа бўлган, сана 1323.

«Девони Султоний», «Девони Саъдий», «Девони Содиқ», «Девони Ғозий», «Девони Асад» – мазкур беш девон бир мужалладда Хивақ чаҳопаси била уч мужаллад сана 1325 нжи йилда.

Ва яна Дор ас-салтанати Хивақ чаҳопасидин ўн мужаллад «Девони Табибий» форсий сана 1326 нжи йилда.

Ва яна бир мужаллад баёзи мусаввада, сана 1324 да ёзилган.

Ва яна «Девони Нишотий» форсий қолибий.

«Девони Фузулий» маъа «Лайли-Мажнун» туркий.

«Девони Андалиб» форсий, қолибий Ислombўлий<sup>194</sup>.

(Ўн икки амркон қофли «Шамс ал-маориф»дин интихоб этиб олингон дуо китоблар. Ва яна ўн тўрт адад «Шамс ал-маориф»дин интихоб этиб олингон дуо китоблар)<sup>195</sup>.

«Куллиёти Девони Ғолиб», форсий, қолибий.

«Девони Ҳазрати Аҳмади Жоми Зиндапил» форсий, қолибий.

«Хотираи аҳди шабоб» қолибий, рум-туркийси, мужалладсиз.

Ва яна бир «Баёзи таърифи тамоми аъзойи нос» – маҳбуб учун Рифқат деган шоир Кашмирийни ҳар шоирдин (7<sup>ав</sup>) муносабатхонлиғ учун жам қилган ашъоридур, сана 1138 нжи йилда.

«Девони Авҳадий» форсий, қаламий, сана 1069 нжи йилда ёзилган, котиби Муҳаммаддур.

«Девони Муфид» форсий, қаламий: кимнинг ёзгани ва қайси вақтда ёзилгани номаълумдур.

«Девони Нозим» форсий, қаламий: не вақтда ёзилгани ва қайси котибнинг ёзгани номаълумдур.

---

<sup>192</sup> Чаҳопа – чопхона бўлиб, 1874 йилда ишга тушган Хива сарой тошбосмаси назарда тутилмоқда.

<sup>193</sup> Бу ўринда «Ҳафт шуарои Ферузоҳий». Хива, 1324/1906 (ЎЗРШИ тошбосма асарлар фонди, №10374) номли мажмуа назарда тутилмоқда. Хива тошбосмасида нашр этилган китобларнинг адади, аслида, юздан ошмаган. Мазкур етти шоирнинг Девони мажмуаси ҳам 17 адад нашр этилгани айтилмоқда. Энг кўп ададда 1297/1880 йилда нашр қилинган «Девони Мунис» китоби бўлиб, 100 ададда чоп қилинаётгани мазкур Девон сўзбошисида айтилган.

<sup>194</sup> Туркиянинг Истанбул шаҳрида нашр қилинганлиги назарда тутиляпти.

<sup>195</sup> Қавс ичида берилганларнинг устига чизиб ўчирилган.

«Девони Жазбий» форсий ва туркий ғазаллари бор, котиби ва вақти китобати номаълумдур.

«Девони Афғон» қолибий, форсий.

«Девони Нобий» қаламий, форсий, туркий ғазаллари бор, рум шоирларидиндур.

«Девони Ҳузурий» ва «Мантиқ ат-тайр»и форсий ва «Фавз ан-нажот»и туркий – бу учови бир мужалладда, қаламий, сана 1273 нжи йилда ёзилган, котиби номаълум.

«Девони Бенаво» форсий, қаламий: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани номаълум.

«Девони Насибий» туркий, қолибий, румий.

«Девони Шариф» форсий, қаламий. Бухоро шаҳрида сана 1258 нжи йилда Мулло Муҳаммадшариф Бухорий ёзган.

«Силсилат аз-заҳаб» назми Жомий, қаламий, порсий, жадвали, лавҳали, хушвақт<sup>196</sup>, қайси замонда ёзилгани, кимнинг ёзгани номаълум.

«Шоҳнома»и Фирдавсий, форсий, қаламий, назм, жадвал-ла в лавҳали, кўҳна: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани номаълум.

«Рубоиёти Ҳазрати Мавлоно» қолибий, румий, форсий.

«Девони Фано» қаламий, форсий ва туркий: қайси замонда ва кимнинг ёзгани номаълум.

«Девони Навоий» қаламий, туркий, тоза: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

«Девони Озарий», «Девони Хаёлий», «Девони Шоҳий» бир мужаллад, сана 1248 нжи йилда Бухоро шаҳрида Мир Сафийуллоҳ Бухорий ёзган.

«Искандарнома»и Жомий<sup>197</sup>, назми форсий, қаламий, жадвалу лавҳали.

(7<sup>6</sup>) «Девони Назирий», «Девони Ғаний», «Девони Навидий» бир мужаллад, форсий, қолибий.

«Девони Жомий» форсий, қаламий: қайси замонда, ким ёзгани номаълум.

«Девони Афғон», шикастанамо, форсий, қаламий: қайси замонда, ким ёзгани номаълум.

«Бўстон»и Саъдий форсий назм, қаламий, сана 1243 нжида ёзилган, котиби номаълум.

<sup>196</sup> «Хушхат» сўзини котиб хато ёзган.

<sup>197</sup> Котиб хато қилган: Абдурахмон Жомий (1414-1492) «Искандарнома» эмас, балки «Хирадномаи Искандарий» номли асари бор. Котиб мазкур асарни бу ном билан яна 24<sup>а</sup> варақда такрорлайди.

«Илоҳийнома»и Ҳазрати Шайх Фаридиддин қуддиси сираҳунинг назми форсий, қаламий. Жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била сана 1322 нжида Муҳаммадшариф Тарро Девоннинг ёзгани.

«Девони Обид» форсий, қаламий: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани номаълум.

Ва яна бир мужаллад баёз, қаламий, туркий, тоза ёзилган.

«Девони Огаҳий», қаламий, туркий, ўзини дастхати, санаси номаълум.

«Девони Исмат» форсий, қаламий, Бухорода ёзилган: қайси замонда ёзилгани ва кимнинг ёзгани маълум эрмас.

«Девони Шаҳдий» қаламий, форсий сана 1298 нжида ёзилган, котиби номаълум.

«Девони Шамс Табризий» алайҳир раҳма, форсий, қаламий. Сана 1160 нжида Сайид Азизуллоҳ котибнинг ёзгани.

«Девони Бедил» форсий, қаламий, шикастнамо, Ҳиждувон балдасида Мулло Муҳаммадшариф котибнинг сана 1260 нжида ёзгани.

«Девони Имло» қаламий, форсий сана 1297 нжида Мулло Холмурод Гурлоннинг ёзгани.

«Девони Абдураҳмон» қаламий, форсий, котиби Муҳаммадфозил, санаси номаълум.

Ва яна «Бўстон»и Саъдий форсий, қаламий, кўҳна, сана 905 нжи йилда Ҳазанфар ибн Аҳмад ибн Ҳазанфар Чалабий ёзган.

«Девони Қосимий» форсий, қаламий, сана 1257 нжида ёзилган, котиби маълум эрмас.

(8<sup>а</sup>) «Девони Мағрибий» форсий, қаламий, сана 1250 нжида ёзилган, котиби номаълум.

«Девони Шўриши Ишқ» форсий, қаламий, сана 1264 нжида, котиби номаълум.

Яна «Девони Шавкат» форсий, қаламий кўҳна, сана 1136 нжида ёзилган, котиби номаълум.

«Искандарнома»и Жомий назми форсий, қаламий, сана 1238 нжида..., котиби номаълум.

Ва яна бир мужаллад баёзи форсий, қаламий, сана 1318 нжида жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Муҳаммадшариф Тарро Девон ёзган.

«Девони Мулҳам», «Девони Самим», «Девони Зафар», «Девони Музҳиб» – ҳаммаси бир мужаллад, форсий, қаламий. Санаси ва котиби номаълум.

«Девони Фитрат» қаламий, форсий. Санаси ва котиби номаълум.

«Девони Сулаймон» форсий, қаламий. Санаси ва котиби номаълум.

«Девони Хоқоний» форсий, қаламий, кўҳна. Санаси ва котиби номаълум.

«Девони Комил» туркий, сана 1313 нжида Мулло Холмурод Гурланли ёзган.

Ва яна бир «Баёзи маснавий» форсий, қаламий сана 1313 нжи йилда ёзилган, котиби номаълум.

368, жами уч юз олтимиш саккиз мужалладур.

(9<sup>о</sup>) «Равзат ас-сафо»ни форсий етти дафтар. Муҳаммад Ховандшоҳ Ҳиротийнинг таснифидур. Санаи ҳижриянинг тўққиз юз йигирма тўққузланжи йилида Султон Ҳусайн Мирзонинг замонида тамом бўлубдур. Марҳумий жаннатмакон ҳазратимиз<sup>198</sup> нинг амрлари била Урганжли Абдолниёз охунд ёзиб, сана бир минг уч юз йигирма бирланжи йилда тамом этган, икки мужаллад.

«Равзат ас-сафо»нинг аввалги дафтариини жаннатмакони аввалнинг амри олийлари била Мунис Мироб турк<sup>199</sup> этган, сана 1236 нжи йилда. 1326 инжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Эшонхожа ибн Қубодхожа ёзган. Ва иккиланжи дафтариини ҳам жаннатмакони аввалнинг амри олийлари била Мунис Мироб турк этиб, Муҳаммадаминхон марҳумийнинг амри олийлари била Огаҳий Мироб таржимани тамом этган. Сана 1327 нжи йилда жаннатмакони сонийнинг амрлари била Домла Отажон ибн Мулло Муҳаммадкарим ёзган. Бу икки дафтар бир мужаллад.

«Равзат ас-сафо»нинг учланжи дафтариини Муҳаммадаминхон марҳумийнинг амри олийлари била Огаҳий Муҳаммадризо Мироб сана... турк этган. Сана 1326 нжи йилда жаннатмакони сонийнинг амрлари била Домла Отажон ибн Мулло Муҳаммадкарим ёзган. Ва тўртланжи дафтариини Муҳаммадаминхони мазкурнинг амрлари била Домла Юсуф Рожий турк этган, сана 1326 нжи йилда Домла Қаландар Хонқоҳли ёзган. Бешланжи дафтариини ҳам Муҳаммадаминхони мазкурнинг амри олийлари била Домла Юсуф Рожий турк этган, сана 1326 нжи йилда жаннатмакони сонийнинг амрлари била Домла Абдуллоҳ Риёзатий ёзган. Бу уч дафтар бир мужаллад.

Олтиланжи дафтариини ва еттиланжи дафтариини ҳам Муҳаммадаминхони мазкурнинг амрлари била Домла Муҳаммадйосуф Рожий турк этган. Сана 1326 нжи йилда жаннатмакони сонийнинг амрлари била Сайид Ниёз ҳожи ёзган. Ва бу икки дафтар ҳам бир мужаллад.

(10<sup>а</sup>) «Равзат ал-аҳбоб»ни Мустафоҳоннинг фармони била Мавлоно Атоуллоҳ санаи ҳижриянинг бир минг юз олтиланжи йилида форсий тил

---

<sup>198</sup> Муҳаммад Раҳимхон Феруз (1864–1910) назарда тутилмоқда.

<sup>199</sup> Туркий тилга таржима қилди маъносида.

била тасниф этган<sup>200</sup>. Сўнгра румий тил била таржима бўлуб, сана ...ланжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Муҳаммадусуфбек ибн Бобобек туркий этиб, сана 1326 ланжи йилда Эшонхожа ёзган, бир мужаллад.

«Муруж аз-заҳаб»ни Абул-Ҳасан ибн Ҳусайн Масъудий арабий тил била тасниф этган. Сана 1326 ланжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Домла Одам маҳдум ибн Домла Ортуқ таржима қилиб ёзган<sup>201</sup>. «Равзат ал-манозир»ни Муҳаммад ибн Шиҳнаи Ҳанафий сана 806 ланжи йилда тасниф этиб, сана 1327 ланжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Домла Одам маҳдум таржима қилиб ёзган. Бу икки китоб бир мужаллад.

«Хазинат ал-асфиё»ни Ҳулум Муҳаммад Лоҳурий сана 1280 ланжи йилда тасниф этган. Сана 1323 ланжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Муҳаммадияқуб охунд форсийдин таржима қилиб, Домла Исмоил валади Ивазниёз сўфий ёзган. Икки дафтари бир мужаллад.

«Тарихи комил»ни Ибн ал-Асир Жазарий сана... ланжи йилда арабий тил била тасниф этган. Аввалги дафтари сана 1321 ланжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Муҳаммадшариф охунд Шаҳарли таржима қилиб, Сайид Абдуллоҳхожа сана 1324 ланжи йилда ёзган. Иккиланжи дафтари сана... ланжи йилда<sup>202</sup> жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Муҳаммадрафий охунд ибн Нуруллоҳ Маҳдум таржима қилиб, сана 1325 ланжи йилда Сайид Абдуллоҳхожа ёзган.

(10<sup>6</sup>) «Тарихи комил»ни учланжи дафтари сана... ланжи йилда<sup>203</sup> жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Домла Ибодуллоҳ Маҳдум

---

<sup>200</sup> Котиб хатога йўл қўйган. Асар Атоуллоҳ ибн Фазлуллоҳ ал-Ҳусайний (ваф. 917/1511)нинг 1494 йилда ёзган асари бўлиб, Навоийга бағишланган. Буни Баёний ўз таржимасининг муқаддимасида ҳам айтиб ўтади. Қаранг: ЎРШИ-1. № 6910. Котиб кўрсатган 1106/1695 йил эса Мустафо II (1695-1703) султонлик даврининг бошланиши бўлиб, шу йили Маҳмуд Муғнисовий усмонли туркчасига таржима қилган.

<sup>201</sup> Бу асарнинг бирорта жилдининг таржимасидир. Чунки, 1903 йилдан бошлаб Домла Муҳаммадияқуб, Домла Муҳаммадшариф, Муҳаммадрафий Охунд, Домла Одам Маҳдум, Отаниёз Охунд ибн Хўжаниёз, Сайид Абдуллоҳ, Толибхўжа, Домла Жумъаниёзлар «Муруж аз-заҳаб»ни таржима қилганлар.

<sup>202</sup> Иккинчи дафтар таржимасининг 1323/1905 йилда китобат қилинган нусхаси ҳам бор. Демак, таржима 1322/1803... йилда амалга оширилган.

<sup>203</sup> «Тарихи комил»нинг учинчи дафтар таржимаси 1323-1324 ҳижрий йилларда амалга оширилган.

охунд таржима қилиб, сана 1324 ланжи йилда Сайид Абдуллоҳхожа ёзган. Ва тўртланжи дафтарини сана... ланжи йилда<sup>204</sup> жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Худойберган охунд таржима қилиб, сана 1325 ланжи йилда Домла Муҳаммадшарифхожа ибн Абдурахмонхожа ёзган. Бешланжи дафтарини сана 1321 ланжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Муҳаммадъяқуб охунд таржима қилиб, 1325 ланжи йилда Мулло Сайид Ниёз ҳожи ёзган. Олтиланжи дафтарни сана... ланжи йилда<sup>205</sup> жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Отаниёз охунд таржима қилиб сана 1325 ланжи йилда Домла Отажон ёзган. Бу олти дафтар бир мужаллад.

«Тарихи комил»ни еттиланжи дафтарини сана 1322 ланжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Ибодуллоҳхожа охунд ва Домла Одам Маҳдум таржима қилиб, сана 1325 ланжи йилда Мулло Сайид Ниёз ҳожи ёзган. Саккизланжи дафтарини сана 1325 ланжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Жумъаниёз Авлиё охунд таржима қилиб, сана 1327 ланжи йилда Сайид Ниёз ҳожи ёзган. Тўққизланжи дафтарини 1324 ланжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Домла Ҳабибуллоҳ Чаркасали таржима қилиб, сана 1326 ланжи йилда Сайид Ниёз ҳожи ёзган.

(11<sup>av</sup>) Ўнланжи дафтарини сана 1323 ланжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Жумъаниёз Авлиё охунд таржима қилиб, 1326 ланжи йилда Сайид Ибодуллоҳхожа ёзган. Ўн бирланжи дафтарини сана 1325 ланжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Домла Вайс Ниёз таржима қилиб, сана 1326 ланжи йилда Сайид Ниёз ҳожи ёзган. Ўн иккиланжи дафтарини сана 1322 ланжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Домла Отажон охунд таржима қилиб, сана 1326 ланжи йилда Домла Отажон Шаҳарли ёзган. Ва бу олти дафтар ҳам бир мужаллад.

«Тарихи Фаришта»ни сана 998 ланжи йилда Иброҳим Одилшоҳнинг замонида Муҳаммад Қосим мулаққаб ба Фаришта Ҳиндустоний форсий тасниф қилган, икки дафтар:

Аввалги дафтарини жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била сана 1325 ланжи йилда Муҳаммадъяқуб охунд таржима қилиб, сана 1327 ланжи йилда Домла Исмоил ёзган. Иккиланжи дафтарни сана 1325 ланжи йилда Атоуллоҳ охунд таржима қилиб, 1326 ланжи йилда Мулло Сайид Ниёз ҳожи ёзган. Ва бу икки дафтар бир мужаллад.

---

<sup>204</sup> «Тарихи комил»нинг тўртинчи дафтар таржимаси 1324/1907 йилда амалга оширилган.

<sup>205</sup> «Тарихи комил»нинг олтинчи дафтар таржимаси 1325/1908 йилда амалга оширилган.

«Мадориж ан-нубувва»ни<sup>206</sup> сана... ланжи йилда Абдулҳақ Деҳлавийнинг таснифи, дар баёни сийари Мустафавий. Нусхаи қадим, қаламий. Сана 1252 ланжида мактуб бўлган, бир мужаллад.

«Саҳойиф ал-ахбор»ни сана... ланжи йилда<sup>207</sup> жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била икки дафтарини Муҳаммадсусуфбек таржима қилиб, сана 1322 ланжи йилда Сайид Абдуллоҳ ёзган.

(11<sup>6v</sup>) Учланжи дафтарини сана... ланжи йилда Домла Қаландар румий тилидин таржима қилиб, сана 1326 ланжи йилда ёзиб тамом этган. Ва бу уч дафтар бир мужаллад.

«Салавати Масъудий»<sup>208</sup> ни аввалги дафтарини сана 1293 ланжи йил жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Ҳабибуллоҳ охунд Муфтий таржима қилиб, ва иккиланжи дафтарини Раҳмонқули охунд қори сана 1283 ланжи йилда таржима қилиб, ва учланжи дафтарини сана 12... ланжи йилда<sup>209</sup> Домла Абдулқодир Девон таржима қилиб, сана 1327 ланжи йилда бу уч дафтарни ҳам Домла Муҳаммадризо охунд ёзган, бир мужаллад.

«Сийари шариф»ни муқаддимасини жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била сана... ланжи йилда<sup>210</sup> Муҳаммадсусуфбек таржима қилиб, тўрт рукнини ва хотимасини Аллоҳқулихон марҳумийнинг амри олийлари била сана... ланжи йилда Мирзо Масиҳо таржима қилиб, жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била сана 1327 ланжи йилида Эшонхожа ибн Қубодхожа ёзиб тамом этган. Ҳаммаси бир мужаллад.

<sup>206</sup> Аслида асар номи «Маорижун нубувват фи мадорижул футувват».

<sup>207</sup> Асар 1-жилдининг Баёний (1840-1923) томонидан қилинган таржимасининг 1319/1901 йилда кўчирилган нусхаси бор. Қаранг: ЎРШИ-1, №829. Демак, Баёний асар таржимасига 1319 йил бошларида ёки ундан аввалроқ киришган. Баёний «Саҳойиф ал-ахбор»нинг II-жилдини 1321/1903 йилгача таржима қилиб тугатган эди. Чунки, 1322/1904 йилда у томонидан қилинган «Равзат ал-аҳбоб» таржимаси муқаддимасида: «Мен бу пайтда «Маорижун нубувва» асари таржимасини амалга ошираётган эдим, бу ишни тўхтатиб мазкур (яъни «Равзат ал-аҳбоб») таржимага киришдим» деб қайд қилган. Қаранг: ЎРШИ-1, № 6910.

<sup>208</sup> Аслида «Солати Масъудий».

<sup>209</sup> 1295/1878 йилда Абдулқодир домла «Салавати Масъудий»нинг форсий нусхасини китобат қилган. Қаранг: ЎРШИ-1, №5983. Унинг қилган таржимасини 1310/1892 йилда Муҳаммадсусуф охунд ҳам кўчирган. Демак, Абдулқодир домла таржимани 1295 йилдан кейин 1300/1883 ҳижрийгача амалга оширган бўлиб чиқади. Зотан, котиб таржимани 1300 йилгача амалга оширилганини кўрсатмоқда.

<sup>210</sup> «Сийари шариф» таржимасининг 1300 ҳижрий йилда кўчирилган нусхаси бор. Қаранг: ЎРШИ-1, № 6096. Демак, Баёний асар муқаддимасини 1300/ 1882-83 йилдан аввал таржима қилган.

**Жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била  
мактуб бўлган туркий таворихлар ва сийару тазкиралар**

«Сийари шариф»и туркийнинг муқаддимаси ва хотимаси бир мужаллад, сана 1322 ланжи йилда. Аввалги рукни ва иккиланжи рукни бир мужаллад, сана 1322 ланжи йилда. Учланжи рукни бир мужаллад, сана 1322 ланжи йилда. Тўртланжи рукни бир мужаллад, сана 1324 ланжи йилда. Мажмуини Муҳаммадъяқуб Девон мулаққаб ба Харрот ёзган. Бу тўрт мужалладнинг ҳар бири кўк махмал тишли.

(12<sup>a</sup>) «Равзат ас-сафо»и туркийнинг аввалги дафтари икки мужаллад: Аввалги мужалладни Муҳаммадризо охунд ёзиб, сана 1323 ланжи йилда тамом этган. Иккиланжи мужалладни Отажон охунд Шаҳарли ёзиб, сана 1325 ланжи йилда тамом этган.

Иккиланжи дафтари ҳам икки мужаллад: Аввалги мужалладни Домла Муҳаммадкарим ёзиб, сана 1323 ланжи йилда тамом этган. Иккиланжи мужалладни Эшонхожа ёзиб, сана 1325 ланжи йилда тамом этган.

Учланжи дафтарини Домла Рўзмухаммад ёзиб, сана 1324 ланжи йилда тамом этган.

Тўртланжи дафтарини Муҳаммадшариф Девон тарро ёзиб, сана 1322 ланжи йилда тамом этган.

Бешланжи дафтарини ҳам Муҳаммадшариф Девон тарро ёзиб, сана 1322 ланжи йилда тамом этган.

Олтиланжи дафтари ҳам икки мужаллад. Муҳаммадшариф Девон ёзган, сана 1322 ланжи йилда.

Еттиланжи дафтари ҳам бир мужаллад. Муҳаммадшариф Девон тарро сана 1322 ланжи йилда ёзиб тамом этган. Мажмуи ўн мужаллад, етти дафтар тамом.

(12<sup>b</sup>) «Рашаҳот»ни Мавлоно Ҳусайн Воиз ал-Кошифий сана 889 ланжи йилда тасниф этган<sup>211</sup>. Жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била сана 1297 ланжи йилда Домла Худойберган мулаққаб ба Аштий таржима қилиб ёзган. Бир мужаллад.

---

<sup>211</sup> Котиб мутлақо хато кўрсатган. «Рашаҳот ал-айни-л-ҳаёт» асида Ҳусайн Воиз Кошифий (1440–1505)нинг асари эмас, балки, унинг ўғли Фахриддин Али Сафий (1463–1503) қаламига мансуб. «Рашаҳот»ни у 889/1484 йилда эмас, балки 908/1503 йилда ёзиб тугатади, 889 йил эса асар ёзилишининг бошланиши холос. Қаранг: Фахриддин Али Сафий. Рашаҳоту айни-л-ҳаёт // Нашрга тайёрловчилар: М.Ҳасаний, Б.Умрзоқ. Тошкент: «Абу Али ибн Сино», 2004. 7-11-бетлар.

«Тазкират ал-авлиё»и туркийни...<sup>212</sup>

«Нафаҳот ал-унс»ни Мавлавий Жомий алайҳир раҳма форсий тил била тасниф этиб, сана 884 ланжи йилда тамом қилган. Жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била нисфи аввалини Бобожон охунд таржима қилиб, ва нисфи охирини Раҳмонқули қори охунд таржима этиб, Муҳаммадшариф охунд мулаққаб ба Чағалой сана 1324 ланжи йилда ёзган. Бир мужаллад.

Яна бир мужаллад «Рашаҳот»и туркийни сана 1225 ланжи йилда Муҳаммадшариф Чағалой ёзган.

(13<sup>a</sup>) «Ахлоқ ал-муҳсинин»ни Мавлоно Ҳусайн Воиз ал-Кошифий Султон Ҳусайн Мирзонинг замонида форсий тил била тасниф этган. Жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била сана 1275 ланжи йилда Муҳаммадризо Мироб мутахаллис ба Огаҳий таржима қилиб, сана 1319 ланжи йилда Домла Отажон Шаҳарли ёзган.

«Жовидони хирад»ни Муҳаммадшариф охунд таржима қилиб, сана 1320 ланжи йилда Домла Муҳаммадъяқуб Орёқли ёзган. Бу икки китоб бир мужаллад.

«Восифий»<sup>213</sup> ни жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Огаҳий Мироб таржима қилиб, сана 132... ланжи йилда Жумъаниёз Девон ёзган. Бир мужаллад.

«Шарҳи Далоил ал-хайрот»ни жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Муҳаммадйусуфбек таржима қилиб, сана 1325 ланжи йилда Маҳмуд охунд ёзган. Икки мужаллад.

«Маҳфилоро»и туркийнинг нисфи аввали жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била таржима бўлган. Сана 1322 ланжи йилда Домла Муҳаммадшариф охунд Пирнахастли ёзган. Бир мужаллад.

«Тазкират ал-авлиё»и туркийнинг нисфи аввали аввал таржима бўлуб, нисфи охирини Домла Юсуф охунд таржима қилган. Сана 1327 ланжи йилда ҳаммасни мазкур охунд ёзган. Бир мужаллад.

«Мухтасар ал-виқоя»и туркий, жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била таржима бўлуб, сана 1326 ланжи йилда Домла Муҳаммадшариф охунд ёзган. Бир мужаллад.

«Анис ал-воизин»и форсий, сана 1320 ланжи йилда Сайид Абдуллоҳхожа ёзган. Бир мужаллад.

---

<sup>212</sup> Бу китоб ҳақида кейинроқда ёзилган, шунинг учун котиб ёзувни давом эттирмаган.

<sup>213</sup> Зайниддин Восифий (1485–1555)нинг «Бадойеъ ал-вақойеъ» асари назарда тутилмоқда.

«Анвори Суҳайлийи» форсий, сана 1320 ланжи йилда Домла Қаландар Хонақоҳий ёзган. Мавлоно Ҳусайн Кошифийнинг таснифидур. Бир мужаллад.

«Вомиқу Азро»йи форсий, сана 1297 ланжи йилда Домла Хожаниёз Шатли ёзган. Бир мужаллад.

«Маҳфилоро»йи туркийнинг нисфи охирини ва нисфи аввалини ҳам Домла Сайид Абдуллоҳхожа таржима қилган. Сана 1322 ланжи йилда нисфи охири ёзилган, котиби номаълум. Бир мужаллад.

«Нур ал-абсор»ни нисфи аввалини Муҳаммадшариф охунд муфтий сана 1322 ланжи йилда таржима қилиб, нисфи охирини Муҳаммадамин маҳдум охунд сана 1325 ланжи йилда таржима қилган ва ҳар бирлари ўз таржималарини ҳам ёзган. Бир мужаллад.

(13<sup>9</sup>) «Тазкират ал-авлиёи» туркийни сана 1327 ланжи йилда Муҳаммадризо охунд ёзган, қатъи калон, хом мужаллад.

«Рашаҳот»и туркийни сана 1328 ланжи йилда Эшонхожа ёзган, қатъи калон, хом мужаллад.

«Мавлоно Абдулҳаққ»<sup>214</sup> нинг учланжи, тўртланжи, бешланжи дафтарларини Домла Отажон Имом Шаҳарли сана 1328 ланжи йилда ёзган, қатъи калон, хом мужаллад.

### Кўҳна қаламий нусхалар

«Шабистон»и форсийни Абдулазизхонни замонида Мулло Фаттоҳий тасниф этган, сана 844 ланжи йилда, бир мужаллад<sup>215</sup>.

«Ҳикмат ал-айн» арабий, бир мужаллад.

«Тафсири сураи Юсуф» форсий, Мавлоно Муиннинг таснифи. Сана 1092 ланжи йилда Султон Аврангзеб Муҳиддин подшоҳнинг замонида ёзилган, бир мужаллад.

«Ашъаи ламаот» Иброҳим Ҳамадонийнинг таснифи ва яна бир неча форсий рисола ва қасидалар. Бир мужаллад.

«Табйин ал-жавомеъ» Муҳаммад ибн Зайд Тусийнинг таснифи, бир мужаллад. Қайси замонда тасниф бўлгани ва ёзилгани номаълум, форсий.

---

<sup>214</sup> Абдулҳаққ Деҳлавий (ваф. 1052/1642)нинг ҳадислар шарҳига бағишланган «Ашъат ал-ламаот» асари назарда тутилмоқда.

<sup>215</sup> Котиб хато кўрсатмоқда. Чунки, «Шабистон» муаллифи Мавлоно Яҳё Себак Фаттоҳий бўлиб, унинг ваф. 853/1449 йил эканлиги маълум. Абдулазизхон (1540-1550) даврида асар кўчирилган бўлса керак.

(14<sup>a</sup>) «Ҳафтияки шариф»нинг туркий тафсири, сана 1240 ланжи йилда ёзилган, бир мужаллад, кук коғаз.

«Мирсод ал-ибод»и форсий, сана 1243 ланжи йилда ёзилган, таснифи қайси замонда бўлгани номаълум. Бир мужаллад.

«Тазкират ал-авлиё»и форсий, сана 1245 ланжи йилда ёзилган, бир мужаллад.

Ҳазрати Баҳоуддин алайҳир раҳманинг манқабатлари: қайси замонда тасниф бўлгани ва ёзилгани номаълум. Бир мужаллад.

«Сайдийя»и форсий, Шайх ал-ислом Ҳиравийнинг таснифи, сана 1200 ланжи йилда ёзилган, бир мужаллад.

«Тазкират ал-авлиё»и форсий, бир мужаллад, қайси замонда ёзилгани номаълум.

«Рисолаи асрори никоҳ» форсий, қайси замонда тасниф бўлгани ва ёзилгани номаълум, бир мужаллад.

«Равзат ас-сафо»и форсийнинг еттиланжи дафтари қайси замонда ёзилгани номаълум, бир мужаллад.

«Таржимат ат-табақот»и форсий, сана 1151 да тасниф бўлган. Қайси замонда ёзилгани номаълум, бир мужаллад.

«Меҳр ва Моҳ»и туркийни Мулло Бобожон мутахаллис ба Санойининг таржимаси, бир мужаллад.

«Равзат ас-сафо»нинг «Ажойиб ат-табақот»и<sup>216</sup> форсий, қайси замонда тасниф бўлгани ва ёзилгани номаълум, бир мужаллад.

«Ақойид»и Имом Турпуштиё, форсий, сана 1060 ланжида ёзилган, бир мужаллад.

«Дурр ал-ажойиб»и форсий, сана 1273 инжида ёзилган, бир мужаллад.

(14<sup>b</sup>) «Шамс ал-маориф»и арабий, нусхайи қадим, бир мужаллад.

«Хавосси Қуръони мажид»и форсий, бир мужаллад. Қайси замонда тасниф бўлгани ва ёзилгани номаълум.

«Лубоб ал- ахбор»и форсий, сана 935 инжида тасниф бўлган, сана 1277 да ёзилган, бир мужаллад.

«Шарҳи Эҳёи улум»и туркий, қайси замонда ёзилгани номаълум, бир мужаллад.

---

<sup>216</sup> «Ажойиб ат-табақот»ни «Равзат ас-сафо»га нисбат қилинаётганидан мазкур йирик ҳажмли китобнинг иловаси бўлмиш «Жуғрофий қўшимча» қисми назарда тутилаётган бўлса керак. Уни 1495 йили Мирхонд (1433–1498) ёза бошлаган ва 1523 йилда Хондамир (1473–1534) унинг давомини ёзиб тугатган.

«Нодир ал-меърож»и форсий, сана 1294 инжида ёзилган, бир мужаллад.

«Анис ат-толибин»и форсий. Бу ҳам қайси замонда ёзилгани номаълум.

Ва яна бир неча форсий рисолалар сана 1225 ланжида ёзилган. Ҳаммаси бир мужаллад.

«Шарҳи аврод»и форсий, сана 1297 инжида ёзилган, бир мужаллад.

«Шамс ал-маориф»и арабий, жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Домла Абдуллоҳ ва Домла Юсуфлар сана 1307 инжи йилда ёзилган<sup>217</sup>, бир мужаллад.

«Дурар ан-назм»<sup>218</sup> арабий, нусхаи қадим, бир мужаллад.

Яна бир мужаллад китоби тарих, исми ва қайси замонда тасниф бўлгани ва ёзилгани номаълум.

«Рисолаи такмил ал-имон»и форсий, сана 1253 ланжида ёзилган, бир мужаллад.

Бир мужаллад дуо китоби, мактуб ба хатти Қуръоний<sup>219</sup>, нусхаи қадим, қайси замонда ёзилгани номаълум.

«Дурар ан-назм»и форсий, қайси замонда ёзилгани номаълум, бир мужаллад.

«Зубдат ал-луғот»и туркий, сана 1279 инжида ёзилган.

«Шарҳи муаммо ва асмой Аллоҳ»и форсий, иккови бир мужаллад.

«Шарҳи авроди Қутбий», жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Эшон охунд таржима қилиб, сана 1308 инжи йилда Домла Одам махдум ёзган, бир мужаллад.

(15<sup>а</sup>) Бир рисола дуо китоби, сана 1287 ланжида ёзилган, нусхаи форсий, бир мужаллад.

Ва яна бир рисолаи туркий, Амир Темурнинг воқеоти. Бир мужаллад.

Ва бир рамл китоби, қайси замонда ёзилгани номаълум. Оди «Зубдат ар-рамл», бир мужаллад.

«Жавоҳирнома»и форсий, сана 1263 инжида ёзилган. Бир мужаллад.

«Ахлоқи Муҳсиний» форсий, сана 1215 инжида Туркхонни замонида шаҳзода Сулаймон фармони била ёзилган, бир мужаллад, абтар.

---

<sup>217</sup> Аслида «ёзган» бўлиши керак.

<sup>218</sup> Аслида бу ерда Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Аҳмад ибн ал-Хашшоб ал-Яманий (ваф. 567/1172)нинг «Дурр ан-назм» асари назарда тутилмоқда.

<sup>219</sup> Қуръони карим одатда араб ёзувининг насх хати турида ёзилади. Бу ерда шунга ишора қилинмоқда.

[Тарихи]«Оламорои Аббосий» форсий, сана 1010 инжида ёзилган<sup>220</sup>, бир мужаллад.

«Шарҳи Нисоб ас-сибён», форсий ва яна бир туркий рисола – «Ҳалли луғоти «Хамса»и Навоий». Бир мужаллад, сана 1254 ланжида ёзилган.

«Қасидаи бурда» ва «Далойил ал-хайрот», мактуб ба хатти Қуръоний, сана 1253 ланжида ёзилган, бир мужаллад.

«Китоби Мазҳар ал-ажойиб»и форсий, сана 1285 ланжи йилда ёзилган, бир мужаллад.

«Жавоҳир ал-асрор» форсий, қайси замонда тасниф бўлуб ва қайси замонда ёзилгани номаълум, бир мужаллад.

«Рисолаи илми ҳандаса» ва «Рисолаи Латойиф ал-аҳком», форсий сана 1095 ланжи йилда ёзилган, иккови бир мужаллад.

«Интихоби маснавийи Румий» ва «Канз ас-соликин» ва «Тафсири сураи Ёсин» форсий, ҳаммаси бир мужаллад, сана 1255 ланжи йилда ёзилган.

«Панж сура» ва «Шарҳи Қасидаи бурда» форсий, иккови бир мужаллад.

«Гулистон»и Саъдий форсий, нусхаи қадим, бир мужаллад.

«Чаҳор китоб»и Шайх ал-Аттор алайҳир раҳма<sup>221</sup>, форсий, сана 1244 ланжи йилда ёзилган, бир мужаллад.

«Шарҳи «Хулосат ал-ҳисоб» форсий. Ҳусайн Яздийнинг таснифи ва бир рисола – «Зот ал-курсий» туркий, қайси замонда ёзилгани номаълум, иккови бир мужаллад.

«Василат ат-толибин», форсий, нусхаи қадим, қайси замонда ёзилгани номаълум, бир мужаллад.

«Рисолаи Ажойиб ал-олам», форсий, сана 1231 ланжи йилда ёзилган, бир мужаллад.

(15<sup>6</sup>) «Канз ал-дақойиқ»и форсий, нусхаи қадим, сана 1079 ланжи йилда ёзилган, бир мужаллад.

«Маҳфилоро»и форсий. Сана 1279 инжи йилда ёзилган, бир мужаллад.

---

<sup>220</sup> Котиб 1010/ 1601 йилда ёзилган деб хато кўрсатган. Чунки, асарнинг ўзи 1024/1616 йилда ёзилиши бошланган ва 1038/1628 да ёзиб тугатилган.

<sup>221</sup> «Чаҳор китоб»нинг фақат охириги тўртинчи китоби Аттор (1145–1221)га тегишли ва «Пандномаи Аттор» деб ҳам аталади. Олдинги учта китоби шариат қонун-қоидаларига оид бўлиб, «Номи ҳаққ» («Муқаддимат ас-солат»)нинг муаллифи Шарафуддин ал-Бухорий (XIV аср), «Бидон»нинг муаллифи Жалолиддин Кеший ва «Муҳиммот ал-муслимийн»нинг эса муаллифи номаълумдир.

«Қавойиди устурлоб» беш рисола, мажмуи бир мужаллад, ёзилган йили номаълум.

«Анис ал-қодирия» форсий, сана 1166 ланжида Аҳмадшоҳнинг замонида ёзилган, бир мужаллад.

«Саҳойиф ас-саодот дар баёни иншоот» – Абдуллоҳ Марвориднинг таснифи, қайси йили ёзилгани номаълум, бир мужаллад.

«Тафсири Мавлоно Яъқуб Чархий» сана 1260 ланжи йилда ёзилган, бир мужаллад.

«Рисолаи азизон»и форсий, бир мужаллад.

«Таҳқиқоти Шайх Сайфиддин» форсий, бир мужаллад, ёзилган йили номаълум.

«Китоби тазкираи Давлатшоҳий» форсий, сана 1305 ланжи йилда ёзилган, бир мужаллад.

«Баҳодири дониш»<sup>222</sup> форсий, сана 1319 ланжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Муҳаммадризо охунд ёзган, бир мужаллад<sup>223</sup>.

«Иршод ат-толибин» жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Домла Сайид Абдуллоҳхожа таржима қилиб, ўзи ёзган, бир мужаллад.

«Иршод ат-толибин» форсий, сана 1300 инжи йилда ёзилган, бир мужаллад.

«Дурар ан-назм» сана 1309 ланжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Домла Муҳаммад Раҳим охунд таржима қилиб, ўзи ёзган, бир мужаллад.

«Шарҳи Авроди Шайхи кибор», сана 1309 (да) жаннатмакони сонийнинг амри олийлари (била), Домла Муҳаммад Раҳим охунд таржима қилиб, ўзи ёзган, бир мужаллад.

«Тазкираи Давлатшоҳий» туркий, сана 1318 ланжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Рафиъ охунд таржима қилиб, ўзи ёзган, бир мужаллад.

«Мухтасари виқоя»и Гўримирийнинг туркий таржимаси, иккиланжи мужаллад. Домла Бек Муҳаммадни ёзгани, сана 1310 ланжи йилда мазкур таржимадан яна бир нусхани Муҳаммадшариф охунд Чағалай ёзган, сана 1327 ланжи йилда.

<sup>222</sup> Аслида «Баҳори дониш» бўлиб, котиб янглиш ёзган.

<sup>223</sup> Мазкур асар Хоразмда аввалроқ – 1257/1841 йилда ҳам китобат қилинган эди. Шунингдек, ушбу ажойиб қисса 1891 йилда Хоразмда ўзбек тилига таржима этилган эди. Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 1790/1, 8188.

(16<sup>a</sup>) «Китоби Махозин ал-маъруф» – Хавосхони Маданий алайҳир раҳма сана 1119 ланжи йилда «Мишкоти шариф»дин ҳадисларни интиҳоб этиб, тасниф қилган. Нусхаи қадим, қайси замонда ёзилгани номаълум. Фасл ва боблари «Мишкоти шариф»нинг тартибида ҳар бир ҳадисни мусанниф форсий таржима этган, бир мужаллад.

«Ажойиб ал-осор» – тарих китоби. Муҳаммадрафиъ охунд ва Муҳаммадамин Махдум охунд арабийдин таржима қилган, бир мужаллад<sup>224</sup>.

«Абдулҳаққи форсий шарҳи «Мишкоти шариф»<sup>225</sup>. Сана 1019 ланжи йилда Абдулҳаққ алайҳир раҳма тасниф қилган, сана 1045 ланжи йилда тамом этган. Нусхаи қадим, сана 1118 ланжи йилда ёзилган, котиби номаълум.

«Нур ал-абсор» Муҳаммадшариф Махдум охунд Муфтий сана 1322 ланжи йилда нисфини арабийдин таржима этиб, нисфи охирини Муҳаммадамин Махдум охунд сана 1325 ланжи йилда таржима этган. Бу китоб ўн икки имомнинг манокіби.

«Рисолаи мунтахаби қайди сайдий» туркий, яъни овларнинг баёни, бир мужаллад.

«Китоби Ҳисн ал-ҳасин» туркий, сана 1310 ланжи йилда Эшон Махдум охунд таржима қилган. Мулло Эшжон Қўнгиротли ёзган.

«Лавомеъ ал-анвор» форсий. Жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била ёзилган, тарихи ва котиби номаълум.

«Луббу лавойиҳ ал-қамар» – ой ва кунлар баёнида. Субҳонқулихоннинг таснифи. Жаннатмакони аввалнинг амри олийлари била Домла Юсуф Рожий форсийдин таржима қилган. Сана 1272 ланжи йилда ёзилган рисоладур.

«Зубдат ат-таворих» – Бухорои шарифда ёзилган рисола, ва яна бир рисола – «Тарихи Бухоро», форсий, сана 1318 ланжи йилда Бухорода ёзилган, иккови бир мужаллад.

«Толеънома» ва «Фолнома» иккиси бир мужаллад, форсий.

(16<sup>b</sup>) Жалолиддин Румий алайҳир раҳманинг форсий назм рисоласи ва «Чиҳил ҳадис»нинг туркий жима<sup>226</sup> си, иккови бир мужаллад. Муҳаммадъяқуб мулаққаб ба Харрот ёзган. Сана 1318 ланжи йилда.

---

<sup>224</sup> Бу ерда «Ажойибул осор»нинг битта жилди назарда тутилмоқда. Зотан, бу умумий тарихга оид йирик ҳажмли асар бўлиб, Хоразмда тўла таржима қилинган. Чунончи, Муҳаммадрафиъ Охунд биринчи, Муҳаммадамин Охунд олтинчи, 1907 йилдан бошлаб эса Отажон охунд ўнинчи, ўн биринчи ва ўн иккинчи жилдларини таржима қилган.

<sup>225</sup> Абдулҳаққ Деҳлавий (вафтои 1642)нинг форс тилида «Мишкот ал-масобиҳ» номли ҳадис китобига ёзилган «Ашъат ал-ламаот» асари кўзда тутилмоқда.

<sup>226</sup> Котиб «таржима» сўзининг биринчи бўғинини тушириб қолдирган.

«Тарихи захират ал-мулук»<sup>227</sup> сана 1305 ланжи йилда ёзилган. Котиби номаълум. Бир мужаллад.

Икки рисола дуо китоблари, икки мужаллад.

Ва бир «Аврод» ва «Нисоб ас-сибён» – икки мужаллад.

Беш бўлак «Ҳисн ал-ҳасин» – жаннатмакони сонийнинг амри олийлари (била), Мулло Юсуф Дурғовикли ёзган, беш мужаллад.

«Қиссаи Ҳотам», форсий сана 1320 ланжи йилда Каримберган ёзган, бир мужаллад.

### Тиб китоблари

«Қарободин»и форсий, сана 1310 инжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Мулло Абдол ёзган, бир мужаллад.

«Муфарриҳ ал-қулуб»и форсий. Сана 1297 ланжи йилда ёзилган, котиби номаълум, бир мужаллад.

Туркий «Тухфат ал-мўминин»нинг мусаввадаси, жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била сана 1301 ланжи йилда Юсуф Ҳожи охунд таржима қилиб ёзган, бир мужаллад.

«Қарободини Шифойий», «Хулосат ал-ҳукамо», «Тибби Юсуфий» ва «Хуффий Алоий» форсий, бир мужаллад, сана 1296 ланжи йилда ёзилган.

«Мунтахаб ат-тибб»и туркий, сана 1308 ланжи йилда жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Мулло Абдол ёзган, бир мужаллад.

«Тухфат ал-ошиқин»и форсий, сана 1296 ланжи йилда Аллоҳберган Тарро ёзган, бир мужаллад.

Яна бир нусха «Тухфат ал-ошиқин», форсий, «Дастур ал-илож» форсий, сана 1296 ланжи йилда Домла Ҳабибуллоҳ ёзган, иккови бир мужаллад.

(17<sup>a</sup>) «Тибби Ҳусайний», форсий, сана 1293 ланжи йилда ёзилган, бир мужаллад.

«Мажмаъ ал-жавомеъ», сана 1307 инжи йилда таржима этилгон, мусаввада, таржимони ва котиби номаълум, бир мужаллад.

«Тухфат ал-мўминин» – Аллоҳберган Тарро ёзган, бир мужаллад.

«Қарободини захира», форсий, бир мужаллад, котиби номаълум.

Яна бир «Қарободини Қодирий» Аллоҳберган Тарро ёзган, форсий бир мужаллад.

---

<sup>227</sup> Асар номига «тарих» сўзи хато қўшилган. Чунки, шу номдаги тарихий асар борлиги маълум эмас. Аслида, бу ерда Сайид Али Ҳамадоний (ваф. 786/1384)нинг «Захират ал-мулук» асари назарда тутилаётган бўлса керак.

«Тибб аш-Шифойи»и арабий бир мужаллад, нусхаи қадим.

«Тибби лаззат ан-нисо» туркий, сана 1306 ланжида ёзилган, бир мужаллад.  
Яна бир рисола, Субҳонқулихоннинг таснифидур, бир мужаллад.

«Тибби ағроз ат-тиббия» – жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била Муҳаммадамин Муфтий таржима қилган, бир мужаллад.

Тибби туркий, бир мужаллад, жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била таржима бўлган. Котиби ва таржима қилган кишилар номаълум.

«Мифтоҳ ат-толибин»<sup>228</sup> – Сайид Муҳаммад Баҳодирхон марҳумнинг амри олийлари била сана 1275 нжи йилда Муҳаммадризо Мироб таржима қилган. Бир мужаллад.

«Хавосси асмой Аллоҳ» туркий, сана 1309 ланжи йилда Мулло Абдол ёзган, бир мужаллад.

«Тибби мухтасар» форсий, сана 894 ланжи йилда ёзилган, котиби номаълум, бир мужаллад.

«Нузҳат ал-қулуб», форсий, бир мужаллад, нусхаи қадим.

Бир рисолаи туркий, тоза таржима, бир мужаллад.

Яна бир рисолаи туркий, сана 1274 инжида ёзилган, бир мужаллад.

«Мунтахаб ат-тибб»и туркий «Қарободин», сана 1307 инжида Домла Иброҳимхожа ёзган, бир мужаллад.

Яна бир рисолаи «Мажмаъ ал-жавомеъ» ўнланжи мақоласи, бир мужаллад, туркий.

Яна бир рисолаи форсий, бир мужаллад.

«Баҳр ал-жавоҳир» нусхаи қадим, сана 997 ланжида ёзилган, бир мужаллад.

«Мултақит ат-тибб»и туркий, Аллоҳберган Тарро ёзган, бир мужаллад.

«Тарихи чаҳор улус»и<sup>229</sup> форсий, нусхаи қадим, бир мужаллад.

«Китоби Оламорои тарихи подшоҳон»<sup>230</sup>, бир мужаллад.

«Рисолаи Маъдани асрор», бир мужаллад, форсий. Ва яна бир рисолаи форсий дар баёни тасаввуф. Иккови бир мужаллад.

«Манофеъ ан-нос» туркий тибб. Сана 1296 ланжи йилда Худойберган Девон ёзган.

«Тухфат ал-ошиқин» – жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била сана 1296 ланжи йилда Раҳмонқули охунд таржима қилган.

(17<sup>6</sup>)<sup>231</sup> «Тазкират аш-шуаро»и форсий, сана 1322 ланжи йилда Бухорода ёзилган.

---

<sup>228</sup> Бу тибга оид китоб эмас, балки маноқибдир.

<sup>229</sup> Бу тибга оид китоб эмас, балки умумий тарихга оиддир.

<sup>230</sup> Бу ҳам тибга оид китоб эмас, балки умумий тарихга оид китобдир.

<sup>231</sup> Бу варақдан ҳар хил соҳаларга оид қўлёзма китоблар рўйхати берилган.

Форсий нусхаи қадим «Иншоот», сана 1121 ланжи йилда ёзилган.

«Нафоис ал-маосир»и форсий. Нусхаи қадим, бир мужаллад.

«Манофеъ ал-инсон» – тибб, бир мужаллад, форсий. Сана 1244 ланжи-да ёзилган.

«Гулистон»и Саъдий, форсий, бир мужаллад.

«Жамиъ ал-ахбор»и туркий<sup>232</sup>, бир мужаллад.

«Баҳористон»и Жомий, бир мужаллад, форсий, сана 1318 ланжи йилда Муҳаммадризо охунд ёзган.

«Матолиби Рашидий» – дар баёни тасаввуф ва «Шарҳи қасидаи рубубия»и форсий ва «Рисолаи Васиятнома»и Абдуллоҳ Ансорий алайҳир раҳма. Ҳаммаси бир мужаллад, форсий, сана 1292 ланжи йилда ёзилган.

«Шарҳи «Нузҳат ал-арвоҳ» форсий, сана 1231 ланжи йилда ёзилган, бир мужаллад.

Рисолаи «Тарихи ислом», туркий, жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била сана 1325 нжи йилда ёзилган.

Рисолаи «Низом ат-таворих» форсий, бир мужаллад.

«Ақойиди Туропуший»<sup>233</sup>, туркий, Домла Солиҳ Имомнинг таржимаси, мусаввада, бир мужаллад.

Бир рисола рамл китоби, бир мужаллад.

Рисолаи «Лавойиҳ»и форсий, яна бир рисолаи форсий, бир мужаллад, нусхаи қадим.

«Бадойеъ иншо» форсий, сана 1132 ланжи йилда ёзилган, бир мужаллад.

Нусхаи Абдуллоҳ Ансорий<sup>234</sup>, бир мужаллад, форсий.

«Тарихномаи Муқимхоний» – рисолаи форсий, бир мужаллад.

«Сафар ас-саодат»и туркий, мусаввада, нисфи аввали Абдулҳамид охунднинг таржимаси, нисфи охири Домла Маҳмуд Маҳдум Хонақоҳийнинг таржимаси, бир мужаллад<sup>235</sup>.

---

<sup>232</sup> Бундан муаллифи номаълум форсий ва туркий вариантлари тарқалган «Жомий ал-ахбор» асари назарда тутилаётган бўлса керак.

<sup>233</sup> «Турпуштиг»ни котиб хато ёзган.

<sup>234</sup> Пирӣ Ҳирот номи билан танилган Шайхул ислом Абу Исмоил Абдулло ибн Муҳаммад ал-Ансорий ал-Ҳиравий (1006–1089) кўпгина асарлар ёзгани маълум. Бу ерда унинг қайси асарининг қўлёзма нусхаси назарда тутилаётгани айтилмаган.

<sup>235</sup> Бу ерда «Сафар ас-саодат»нинг асл матни таржимаси эмас, балки унинг форсча шарҳи таржимаси назарда тутилмоқда. Матни Маждуддин Абу Тоҳир Муҳаммад аш-Шерозий (ваф. 817/1414) ёзган бўлиб, унинг Абдулҳаққ ад-Деҳлавий (1551–1642) ёзган форсча шарҳи машҳур эди. Хоразмда ҳам айнан мана шу форсча шарҳ 1905–1906 йилларда Абдулҳамид Охунд билан Домла Маҳмуд томонидан ўзбек тилига ўтирилди.

Рисолаи «Хулосат ал-мафохир», нусхаи қадим, форсий, бир мужаллад.  
Рисолаи «Манозил ас-сойирин», таснифи Хожа Абдуллоҳ Ансорий.  
Сана 1223 ланжи йилда ёзилган, бир мужаллад.

Рисолаи «Тарихи анбиё», туркий, сана 1323 ланжида ёзилган.  
«Тибби Акбарий», форсий, сана 1297 ланжи йилда Аллоҳберган Тарро Девон ёзган, бир мужаллади кабир.

«Тарихи жаҳондорий», форсий, ба «Тарихи соҳибқироний» форсий, бир мужаллад.

Рисолаи «Тазкират ал-авлиё» ва тарихи форсий, бир мужаллад.

«Тарихи Табарий» форсий, учланжи дафтар, бир мужаллад.

«Мухтасари Виқоя»и арабий, бир мужаллад.

«Нафаҳот ал-унс», форсий, нусхаи қадим, сана 1139 инжида ёзилган, бир мужаллад.

«Ихтиёроти Бадъий» форсий, тиб китоби, нусхаи қадим, бир мужаллад.

Рисолаи «Ҳаққ ал-яқин», нашбандий<sup>236</sup>. Ва яна бир рисолаи форсийи тасаввуф. Иккалари бир мужаллад.

Рисолаи «Маърифат ал-мазҳаб»<sup>237</sup> ва яна бир «Маърифат ал-мазҳаб», бир мужаллад.

Рисолаи «Тавбат ат-толибин» – Домла Сайид Абдуллоҳ Хожани таржимаси, бир мужаллад.

«Аҳкоми нужум», форсий, бир мужаллад.

«Таворихи Амир Темур Кўрагон», форсий, бир мужаллад.

Рисолаи тиббий, туркий – Мулло Исмоил Муҳркан ёзган, бир мужаллад.

Ўн икки мужаллад адъия китоби, амиркон қофли.

Яна ўн тўрт мужаллад адъия китоби, қофсиз.

(18<sup>а</sup>) Яна бир рисолаи «Тазкираи авлиёи Ҳирот», оди «Василат аш-шафъот», сана 1324 инжида ёзилган, котиби номаълум, бир мужаллад.

Қаламий китоблар жами 228 мужаллад.

### (18<sup>б</sup>) Қолибий китоблар, наср

«Сийари шариф», форсий, исми «Маориж ан-нубувва», бир мужаллад.

«Тазкират ал-авлиё», форсий ва «Ахлоқ ал-муҳсинин» форсий, иккови бир мужаллад.

<sup>236</sup> Котиб «нақшбандий»ни хато ёзган.

<sup>237</sup> Бундан «Маърифат ал-мазоҳиб» асари кўзда тутилаётган бўлса керак.

«Равзат ас-сафо»нинг аввалғи, иккиланжи, учланжи дафтарлари, форсий, бир мужаллад.

«Шарҳи Далоил ал-хайрот», туркий, бир мужаллад.

«Тарихи сиёсий», румийча туркий, тоза тасниф, бир мужаллад.

Ва «Бўстони ғаройиб»и форсий, бир мужаллад.

«Мифтоҳ ал-жинон», туркий, икки мужаллад.

«Ажиб ал-қисас», форсий, иншои «Баҳори ажам», бир мужаллад.

«Тазаккур ал-хавотин»<sup>238</sup>, бир мужаллад, форсий.

«Салоти Масъуд»[ий], форсий, бир мужаллад.

«Тарихи Табарий», форсий, бир мужаллад.

«Жовидони хирад», форсий, бир мужаллад.

«Сийар ал-ақтоб», форсий, бир мужаллад.

«Заҳир ал-иншо» форсий, бир мужаллад.

«Канз ал-Хусайн»и форсий, дуо китоби, бир мужаллад.

Рисолаи «Фавойид фий ҳалли ақойид», арабий, бир мужаллад.

«Жазб ал-қулуб», форсий, бир мужаллад.

«Ажиб ал-қисас», форсий, бир мужаллад.

«Хазинат ал-асрор», арабий, бир мужаллад.

«Дастур ал-илож», форсий, бир мужаллад тиб китоби.

Тибби форсий, нусхаи калон, бир мужаллад.

«Тарихи Фиришта», форсий, бир мужаллад.

«Равзат ас-сафо»и форсий, нусхаи калон, бир мужаллад.

«Таржимаи «Шарҳи виқоя»и форсий, бир мужаллад.

Яна бир «Равзат ас-сафо»и форсий, нусхаи калон, бир мужаллад.

Жилди аввали «Иксири аъзам», форсий, бир мужаллад.

Яна бир «Равзат ас-сафо»и форсий, нусхаи калон, бир мужаллад.

«Жаҳоннамо» румий-туркий, бир мужаллад.

Яна бир «Равзат ас-сафо»и форсий, етти дафтар, нусхаи калон, бир мужаллад.

«Махзан ал-адвия», форсий, бир мужаллад, нусхаи калон.

«Саҳойиф ал-ахбор»нинг жилди солиси, румийча туркий, бир мужаллад.

«Хазинат ал-асфиё»и форсий, бир мужаллад.

«Мадорижун нубувва»и форсийни жилди аввали.

(19<sup>а</sup>) Ва жилди сонийси, иккови икки мужаллад.

«Тарихи Шақойиқ ан-Нуъмон» – икки дафтари бир мужаллад, румийча туркий.

---

<sup>238</sup> Аслида «Тазкират ал-хавотин» асари назарда тутилмоқда.

«Шарҳи Сафар ас-саодат», форсий, бир мужаллад.  
 «Жавоҳири айний»<sup>239</sup>, форсий, бир мужаллад.  
 «Сийари Шариф» – «Маориж ан-нубувва» форсий, бир мужаллад.  
 «Ҳисн ал-ҳасин»и арабий, бир мужаллад.  
 «Шарҳи «Мухтасар ал-виқоя»и Ғуримирий, форсий, бир мужаллад.  
 «Айн ал-илм»и арабий, бир мужаллад.  
 «Мусибатнома»и туркий, бир мужаллад.  
 «Шарҳи «Қасидаи бурда», арабий, бир мужаллад.  
 «Сафинат ал-авлиё»и форсий, бир мужаллад.  
 «Муншаот ва ғазалиёти Мирзо Абулҳасан», бир мужаллад.  
 «Сирри Куръон» румийча туркий, бир мужаллад.  
 «Куллиёти Саъдий» – мажмуа, бир мужаллад.  
 «Хазинат ал-асрор»и арабий, бир мужаллад.  
 Туркий «Қисас»<sup>240</sup>, бир мужаллад.  
 «Мадорижун нубувва»нинг икки дафтари, бир мужаллад.  
 «Шамс ал-маориф»и арабий, бир мужаллад.  
 «Рашаҳот»и форсий, бир мужаллад.  
 «Мустафод ал-ахбор», бир мужаллад, туркий.  
 «Василат ан-нажот»и форсий, бир мужаллад.  
 «Ҳикояти Заҳҳок», бир мужаллад.  
 «Зубдат ал-масоил», бир мужаллад, туркий.  
 Яна бир туркий «Мустафод ал-ахбор», бир мужаллад.  
 «Тарихи Абдурахмонхони афғон», форсий, бир мужаллад.  
 «Рашаҳот»и форсий, бир мужаллад.  
 «Рисолаи тарихи ислом», румийча, бир мужаллад, туркий.  
 «Зубдат ал-масоил» туркий, бир мужаллад.  
 «Чаҳор дарвеш», туркий, бир мужаллад.  
 Рисолаи «Мо ло будда минҳу», бир мужаллад, масалаи форсий.  
 «Нафаҳот ал-унс», форсий, бир мужаллад.  
 «Анвори Суҳайлий», форсий, бир мужаллад.  
 Бир рисолаи румийча туркий ва «Тибби Юсуфий», форсий, иккиси бир мужаллад.  
 «Заҳир ал-иншо»и форсий, бир мужаллад.

---

<sup>239</sup> Котиб хато ёзган. Аслида бу асар номи «Жавоҳири ғайбий» бўлиб, Абул-Ҳасан Фаридободий Деҳлавий (XIX аср охири XX аср бошлари)нинг маноқибий рисоласидир.

<sup>240</sup> Бунда Носириддин Рабғузий (XII аср)нинг «Қисас ал-анбиё» асари назарда тутилмоқда.

«Шарҳи «Қасидаи бурда», румийча туркий, бир мужаллад.  
«Иршод ат-толибин»и форсий, бир мужаллад.  
«Тафсири Мавокиб», румийча туркий.  
«Фатовийи Бараҳна», форсий, бир мужаллад.  
(19<sup>6</sup>) Уч бўлак «Жазб ал-қулуб»и форсий, уч мужаллад.  
Уч мужаллад «Сийар ал-ақтоб»и форсий.  
Уч мужаллад «Нигори дониш»и форсий.  
«Рашаҳот»и форсий, бир мужаллад.  
«Тазкират ал-авлиё»и форсий, бир мужаллад.  
«Шарҳи «Гулистон»и форсий, румийча туркий, бир мужаллад.  
«Шамс ал-маориф»и арабий, бир мужаллад.  
«Мифтоҳ ал-жинон» туркий, бир мужаллад.  
«Шарҳи «Мухтасар ал-Виқоя»и Гўрмирий, форсий, бир мужаллад.  
«Равзат аш-шуҳадо»и туркий, бир мужаллад.  
«Самарат ал-фавоид», бир мужаллад.  
«Ажиб ал-қисас»и форсий, бир мужаллад.  
«Анис ал-воизин»и форсий, бир мужаллад.  
«Мирьот ал-коинот», румийча туркий тарих, бир мужаллад.  
«Нур ал-абсор»и арабий, бир мужаллад.  
«Усули жуғрофияи кабир», румийча туркий, бир мужаллад.  
«Мажолиси иршодия»и арабий, бир мужаллад.  
«Зубдат ал-масойил»и туркий, бир мужаллад.  
«Дақойиқ ал-ахбор»и арабий, бир мужаллад.  
«Калила ва Димна», туркий, бир мужаллад.  
«Тафсири Тибён», румийча туркий, бир мужаллад.  
«Тафсири «Зубдат ал-маосир», румийча туркий, бир мужаллад.  
«Тафсири Ҳусайн Воиз»<sup>241</sup>, форсий, бир мужаллад.  
«Матла ал-улум»и форсий, бир мужаллад.  
«Кимёи саодат», форсий, бир мужаллад.  
«Мифтоҳ ал-жинон» туркий, бир мужаллад.  
«Шарҳи «Сафар ас-саодат», форсий, бир мужаллад.  
«Сафинат ал-авлиё»и форсий, бир мужаллад.  
«Шарҳи «Мухтасар ал-Виқоя», таснифи Муҳаммад Салоҳ туркий, бир мужаллад.  
«Мезон ат-гибб»и форсий, бир мужаллад.  
«Жазб ал-қулуб»и форсий, бир мужаллад.

---

<sup>241</sup> Ҳусайн Воиз Кошпифий (1440-1505)нинг «Мавоҳиби Алиййа» асари назарда тутилмоқда.

«Анвори Суҳайлий» форсий, икки мужаллад.

«Қисас ал-анбиё» туркий, бир мужаллад.

«Тарихи Жаҳонкушо»и форсий, бир мужаллад.

Икки дафтар «Маориж ан-нубувва», румийча туркий сийар «Олти бармоқ», икки мужаллад.

«Мужарработ»и арабий тибб, бир мужаллад.

«Тазкират ал-авлиё»и форсий, бир мужаллад.

«Тарихи Табарий», форсий, бир мужаллад.

(20<sup>a</sup>)<sup>242</sup> «Девони Журъат», форсий сана 1311 ланжида Бухорода ёзилган.

«Девони Фасиҳий» кўҳна, тарихи, котиби номаълум.

«Девони Тарзий» кўҳна, форсий, тарихи, котиби номаълум.

«Гулистон»и Саъдий форсий, кўҳна, тарихи, котиби номаълум.

«Мунтахаб ад-Девон»и форсий кўҳна, сана 1149 ланжида Кашмир балдасида ёзилган.

Яна бир «Гулистон»и Саъдий кўҳна, форсий, сана 1244 ёзилган, котиби номаълум.

«Илоҳийнома»и форсий, бир «Вуслатнома»и форсий ва бир «Мусибатнома»и форсий, бир «Мақомот ат-туйур»и форсий<sup>243</sup> ва бир «Уштурнома»и форсий ва бир «Қасоид ва ғазалиёт ва муқаттаот ва рубоиёт»и форсий – бу олтиси бир мужалладда. Шайх Аттори Валийнинг таснифотидин турур, бир минг етмиш олтида йилда<sup>244</sup> Бухорода ёзилган.

«Девони Шариф» форсий, кўҳна, котиби, тарихи номаълум.

«Девони Урфий», кўҳна, форсий.

«Девони Киром», форсий, кўҳна, котиби ва тарихи номаълум.

«Девони Фано» форсий, тарихи, котиби номаълум.

Бир «Навоий»<sup>245</sup> сана 1263 ланжида Мулло Дўст Муҳаммад ёзган.

«Девони Маҳвий» форсий, кўҳна, тарихи, котиби номаълум.

«Гулшани тавҳид»и форсий, сана 1273 ланжи йилда Қози Муҳаммад-салим охунднинг ёзгани.

«Девони Фавжий», тарихий, котиби номаълум.

---

<sup>242</sup> Бу варақдан қўлёзма китоблар рўйхати бошланган.

<sup>243</sup> Бу «Мангиқ ат-тайр» булса керак, чунки Атторнинг «Мақомот ат-туйур» номли асари бўлмаган.

<sup>244</sup> «Олтинжи йилда» демоқчи бўлган, хато қилворган.

<sup>245</sup> Алишер Навоий (1441-1501)нинг девонларидан терма қилиб олинган девони назарда тутилмоқда.

«Девони Хоқоний», форсий, кўҳна, тарихи, котиби номаълум.

«Шарҳи «Далойил ал-хайрот», манзума форсий. Бир минг икки юз ўттуз олти йилда Сулаймонхожа Хўқандий ёзган.

«Девони Зухурий», котиби, тарихи номаълум.

Бир мажмуаи форсий<sup>246</sup> кўҳна, тарихи, котиби номаълум.

«Девони Хусрав», форсий, кўҳна, тарихи, котиби номаълум.

«Девони Шариф», ва «(Девони) Киром» иккиси бир мужалладда, сана 1317 (инжида) Мулло Эшнӣёз ёзган.

«Девони Калим», форсий, кўҳна, тарихи, котиби номаълум.

«Девони Шавкат», кўҳна, форсий, сана 1191 Самарқанд балдасида Файзуллоҳ Бухорий ёзган.

«Девони Шоҳ», форсий, кўҳна, тарихи, котиби номаълум.

Бир баёз Бухорода ёзилган. Тарихи, котиби номаълум.

Ва яна бир баёз мажмуа Бухорода ёзилган, котиби, тарихи номаълум.

Ва яна бир баёз ўртасида «Мухаммасот» бор. Бухорода ёзилган, тарихи, котиби номаълум.

Ва яна бир баёз Бухорода ёзилган, котиби, тарихи, номаълум.

Яна бир баёз Бухорода ёзилган, котиби, тарихи номаълум.

(20<sup>6v</sup>) Яна бир баёз Бухорода ёзилган, котиби, тарихи номаълум.

Яна бир мужалладда «Рубоиёти Хожа Ҳофиз» ва «Рубоиёти Мавлавий Жомий» ва «Рубоиёти «Лавомеъ» ва «Лавойиҳ»и Жомий ва «Рубоиёти «Мирсод ал-ибод» ва «Рубоиёти Бедил», сана 1328 ланжи йилда Муҳаммадьяқуб Девон мулаққаб ба Харрот ёзган.

Ва яна бир баёз Бухорода ёзилган, котиби, тарихи номаълум.

Яна бир баёз Бухорода ёзилган, котиби, тарихи номаълум.

Яна мажмуаи форсий.

«Девони Зухур», форсий Бухорода ёзилган.

«Девони Киром», форсий.

«Девони Содиқ Мунший».

«Девони Солим».

«Девони Маҳмуд».

«Девони Таҳсин».

«Девони Ироқий».

«Девони Салмон Соважий», форсий.

«Маслак ал-муттақин».

---

<sup>246</sup> Яъни, форсийгўй шоирларнинг ашъорларидан терма баёз назарда тутилмоқда. Бундай баёзлардан Хивада бир неча марта китобат қилинган.

«Девони Мажзуб», Бухорода ёзилган.  
«Девони Шоҳ Шужоъ», сана 1269 ланжи йилда Бухорода ёзилган.  
«Девони Содиқ», форсий, Бухорода ёзилган.  
«Девони Фоний», форсий, Бухорода ёзилган.  
«Муфарриж ал-қулуб»и Саъдий Хоразмий<sup>247</sup>.  
Жами 87.

### Қолибий назм китоблар

«Девони Хожа Ҳофиз».  
«Қасидаи Шайх Абу Бакр» арабий<sup>248</sup>.  
«Девони Айний» туркий-румий.  
«Тарихи Наршахий» ва «Юсуф ва Зулайхо»и Нозим Ҳиравий, бир му-  
жаллад.  
«Девони Юсуф ва Зулайхо»и Нозим<sup>249</sup>.  
«Девони Нафъий», румий.  
Бир «Девони Шайбоний», румий.  
«Девони Хусрав Алавий»<sup>250</sup>, форсий.  
«Девони Бедил» Тошкандий<sup>251</sup>.  
«Девони Хожа Ҳофиз».  
«Девони куллиёти Фузулий».  
«Девони Ғаний», форсий.  
«Девони Сомий», форсий.  
«Тухфат ал-аҳбоб».  
«Девони Амир Хусрав».

---

<sup>247</sup> Саъдуллоҳ тўра Саъдий (1877-1937)нинг асари бўлиб, аслида «Муфарриж ал-қулуб» деб аталган. Бу ерда котиб хато ёзган.

<sup>248</sup> Машҳур саҳоба ва халифа Абу Бакр Сиддиқ (572-634)нинг қасидасига Зокир хўжа эшон Шайх ал-ислом (ваф. 1240/1824)нинг ёзган форс тилидаги шарҳ ва мухаммаслари тўплами назарда тутилмоқда. 1909 йилда Бухорода нашр қилинган эди.

<sup>249</sup> Шу ва кейинги варақда аслида Девон бўлмаган бир неча китобларни Девон деб котиб хатога йўл қўйган. Масалан, «Юсуф ва Зулайхои Нозим», «Шоҳномаи Қосимий», «Бўстони Саъдий» «Хористон» ва ҳ.к.

<sup>250</sup> Ҳаким Носир Хусрав (1004-1088) ва унинг форс тилидаги девони назарда тутилмоқда.

<sup>251</sup> «Девони Бедил»нинг Тошкентда амалга оширилган наشري назарда тутилмоқда. «Девони Бедил»нинг Тошкент нашрлари 1895 йилдан бошлаб ўнлаб матбааларда қайта-қайта амалга оширилган.

«Девони Шоҳномаи Қосимий».  
«Девони Назирӣ», форсий.  
«Девони Ҳаким Санойӣ».  
«Девони қуллиёти Жомий».  
«Девони Оташқадаи Озар», форсий.  
«Девони Навоӣ».  
«Қасоиди Назирӣ», форсий.  
«Девони Носир Али», форсий.  
«Девони «Искандарномаи баррий»<sup>252</sup>, форсий.  
«Нисоб ас-сибён».  
«Девони Навоӣ».  
Бир «Девони Мирзо Жайҳун», форсий.  
«Девони Рафиъ Колоӣ», туркий.  
«Девони Ошиқ Юнус», туркий.  
Яна бир «Нисоб ас-сибён».  
«Куллиёти Хоқонӣ», форсий.  
Бир «Девони Фузулий».  
(21<sup>а</sup>) «Девони Умархон», форсий ва туркий.  
«Девони Юсуф ва Зулайхо»и Жомий.  
«Девони Урфий Шерозӣ», форсий.  
«Девони Манучеҳрхон», форсий.  
Яна бир «Девон Юсуф ва Зулайхо» Нозим Ҳиравий.  
«Девони ғазалиёти Муштарӣ», форсий.  
Бир «Девони Феруз».  
Яна бир «Девони Феруз».  
«Девони Мирзо Бедил».  
Яна бир «Девони қуллиёти Бедил».  
«Девони Ҳилолий», форсий.  
«Девони «Бўстон»и Саъдий».  
«Девони Хожа Ҳофиз Шерозӣ».  
«Девони Ошиқ Юнус», румий, туркий.  
Яна бир «Девони Ҳилолий», форсий.  
Яна бир «Девони Хожа Ҳофиз».

---

<sup>252</sup> Мазкур асар девон эмас. Бу ерда машҳур шоир Низомий Ганжавӣ (1142-1209)нинг «Хамса»сининг охириги достони «Искандарнома» назарда тутилмоқда. «Искандарнома» икки қисмдан иборат: «Шарафнома» ва «Иқболнома». Биринчи қисмига «баррий», иккинчи қисмига эса «бахрий» нисбаси берилади.

- Бир «Девони Фузулий».
- «Девони Авний», туркий-румий.
- «Девони Ҳарибий» била «Девони Алавий» бир мужаллад румий-туркий.
- «Девони Умархон», форсий ва туркий.
- «Девони Юсуф ва Зулайхо»и Нозим.
- «Девони Сурайё» ва қасоиди форсий.
- «Девони Шакарстон»и форсий<sup>253</sup>.
- «Девони куллиёти Хоқоний», форсий.
- «Девони Қооний» маъа Фуруғий ва Жалолоий» бир мужалладда, форсий.
- Яна бир «Девони Фуруғий», форсий.
- «Девони Ҳамлаи Ҳайдар», форсий, Техроний<sup>254</sup>.
- «Девони Оташкадаи ваҳдат» ва «Девони Масгоншоҳ», иккиси бир мужалладда, форсий.
- «Тухфаи Азиза шарҳи қасоиди бурда», арабий, форсий ва туркий.
- «Девони Вафой» маъа қасоиди форсий.
- «Қасоиди Надим Афанди» била «Тухфат ал-ушшоқ» бир мужалладда, туркий-румий.
- «Девони Урфий», форсий, Шерозий.
- «Девони куллиёти Назирий».
- «Девони Фузулий».
- «Нисоб ас-сибён».
- «Бўстон» ва «Гулистон»и Саъдий бир мужалладда.
- «Девони Мирзо Бедил».
- «Девони Тажаллий», форсий.
- «Девони Шамс Мағрибий», форсий.
- «Девони «Хористо»<sup>255</sup> ва Гулистон», иккиси бир мужалладда.
- «Девони Ғаний», форсий.
- «Девони Тож аш-шуаро», форсий.
- «Мантиқ ат-тайр», форсий.
- «Девони Шайбоний», форсий.

<sup>253</sup> Бу девон эмас, балки Мулло Аҳмад Ёрмуҳаммад ўғли (XIX аср иккинчи ярми)нинг мева-чева ва сабзавотлар айтишувини акс эттирган маснавийсидир.

<sup>254</sup> Техронда нашр этилган бу асар аслида девон эмас, балки Рафиъхон Бозил Мирзо (ваф. 1123/1712)нинг манзумаси ҳисобланади.

<sup>255</sup> «Хористон»ни котиб хато ёзган.

«Девони Хоқоний», форсий.

«Девони Шоҳий», «Рубоиёти Умар Хайём», иккиси бир мужаллад, форсий.

«Девони Хошим», «Девони Зотий», «Девони Ориф», «Девони Шамъий», «Девони Мухлис» – беши бир мужаллад, туркий-румий.

«Девони Боязиди соний», туркий-румий.

«Куллиёти Фузулий».

«Куллиёти Девони Жомий».

«Девони Урфий».

«Девони Анварий».

«Девони Фолиб».

«Девони Сухбат», форсий.

«Девони Назирий», форсий.

«Девони Ҳоқон».

«Девони Неъматхони олий».

«Девони Хожа Ҳофиз».

«Девони Сойиб».

«Девони Мирзо Бедил».

«Девони Зевар», туркий-румий.

«Девони Хотам», туркий-румий.

«Девони Ҳилолий», форсий.

«Девони Фитнат», туркий-румий.

(21<sup>6</sup>) «Девони ғазалиёт маъа қасоиди Висол Широзий».

«Девони куллиёти Жомий».

«Рубоиёти Умар Хайём».

«Қасоиди Мавлоно Ваҳший».

«Шоҳномаи Қосимий» била «Иншои Тамиз», иккови бир мужаллад, форсий.

«Девони Ҳилолий», форсий.

«(Девони) Ниёз» ва «(Девони) Лайло», ва «(Девони) Қудсий» ва «(Девони) Моҳир» – тўрти бир мужаллад, туркий-румий.

«Девони Усмонбек», туркий-румий.

«Девони Равшан» форсий.

«Девони Мирзо Бедил».

«Куллиёти Девони Ҳазин» форсий.

«Қасидаи бурда».

«Девони Усмони Наврас» туркий-румий.

Яна бир «Девони куллиёти Ҳазин» форсий.

«Девони куллиёт Хоқоний», форсий.

- «(Девони) Мирзо Бедил».
- «Девони Навоий».
- «Девони Неъматхони олий», форсий.
- «Куллиёти Шайх Саъдий».
- «Гулистон» ва «Бўстон» ва «Тоййибот» – учи бир мужаллад.
- «Девони Балоғат, унвони Ҳофиз Алавий» туркий-румий.
- «Девони Вафо», форсий.
- «Девони Умархон», туркий.
- «Мажмуат аш-шуаро», форсий.
- «Девони тазкираи Ҳусайний»<sup>256</sup>, назм ва наср.
- «Девони Шоҳий» бо-«Насойиҳи ҳазрати Луқмон» ва «Рубоиёти Умар Хайём».
- «Девони Шамс Табризий» форсий.
- «Девони Умархон», туркий.
- «Куллиёти Девони Сойиб».
- Яна бир «Куллиёти Девони Сойиб».
- «Девони Ҳаким Унсурий», форсий.
- «Девони Зариат ар-ризавия», форсий.
- «Девони куллиёти Ғолиб», форсий.
- «Девони Восиф» туркий-румий.
- Жами 109.
- 233 мужалладдур.
- (22<sup>a</sup>) «Масанавийи Румий» форсий, бир мужаллад.
- «Мезон ал-ҳақ», форсий, бир мужаллад.
- «Далойил ал-хайрот», арабий, бир мужаллад.
- «Иксири аъзам»нинг иккиланжи, тўртланжи дафтарлари, икки мужаллад, форсий.
- «Тож ат-таворих» икки дафтар, румийча туркий, икки мужаллад.
- «Равзат ал-аҳбоб», тарих китоби, румийча туркий, уч дафтар, уч мужаллад.
- «Тарихи Табарий», румийча туркийнинг дафтари аввалидин икки мужаллад. Иккиланжи дафтаридин бир мужаллад, учланжи дафтаридин икки мужаллад.

---

<sup>256</sup> Бу асар девон эмас, тазкирадир. Ҳусайн Дўст Сунбаҳдлий Муродободий Ҳусайний (ваф. 1203/1789)нинг «Тазкираи Ҳусайний» асари ёки Султон Ҳусайн Бойқаро Ҳусайний (1470-1506)нинг «Мажолис ал-ушшоқ» асари назарда тутилмоқда.

«Тарихи Жавдат», румийча туркий, ўн икки дафтар, олти мужаллад.  
Беш дафтар «Тарихи Рошид», румийча туркий, беш мужаллад.  
Яна бир дона «Тарихи Рошидий»нинг олтиланжи дафтари, бир мужаллад. Мажмуи олти мужаллад.

Ўн икки дафтар «Тарихи комил», арабийдин, саккиз мужаллад.

Қолибий китоблар жами 152 мужаллад.

Жам ал-жамъи 380 мужаллад.

(24<sup>a</sup>)<sup>257</sup> «Лайли-Мажнун»и Жомий, порсий, назм, сана минг уч юз йигирма саккизда Худойберган Девон Муҳрканнинг ёзгани.

«Искандарнома»и Жомий, назм, форсий, сана минг уч юз йигирма саккизда Худойберган Девон Муҳрканнинг ёзгани.

«Девони Ҳилолий» порсий, назм, сана минг икки юз тўқсон олтида Аллохберган Девон Таррони ёзгани.

«Девони Хоқон», порсий, назм, сана минг уч юз йигирма олтида Иноятуллох Девоннинг ёзгани.

«Девони Фавжий», порсий, назм, сана минг уч юз йигирма олтида Домла Хожа Ниёз Шатлининг ёзгани.

«Девони Табибий», порсий, назм, сана минг уч юз йигирма еттида Муҳаммадияқуб Девон Харротнинг ёзгани.

Яна «Девони Табибий» порсий, назм, сана минг уч юз йигирма олтида Домла Хожа Ниёз Шатлининг ёзгани.

Ва яна «Девони Табибий», порсий, назм, сана минг уч юз йигирма еттида Мулло Бобожон Девон Тарронинг ёзгани.

Ва яна «Девони Табибий», порсий, назм, сана минг уч юз йигирма еттида Муҳаммадияқуб Девон Харротнинг ёзгани.

«Хамса»и Хусрав Деҳлавийдин «Ҳашт биҳишт» ва «Хусрав ва Ширин», «Оинаи Искандарий». Ҳар бирлари бир мужаллад, сана минг уч юз (24<sup>b</sup>) йигирма тўққузда Муҳаммадияқуб Девон мулаққаб ба Харрот ёзиб, итмомға еткургон.

Ва яна кўк махмал мужалладли порсий баёз, сана минг уч юз йигирма тўртда Муҳаммадияқуб Девон мулаққаб ба Харрот ёзган.

«Девони Абдураҳмон», порсий, назм, сана бир минг уч юз йигирма олтида Муҳаммад Комил Девоннинг ёзгани.

Тўрт дафтари Навоий<sup>258</sup>, тўрт мужаллад. Котиби Муҳаммадияқуб мулаққаб ба Харрот (бўлиб), бир минг уч юз ўн тўққузда ёзилган.

<sup>257</sup> Шу варақдан назмий қўлёзмалар рўйхатига ўтилган.

<sup>258</sup> Алишер Навоий (1441–1501)нинг «Чор Девон» (бошқа асл номи «Ҳазойин ал-маоний») деб аталмиш девонлари – «Ғаройиб ас-сиғар», «Наводир аш-шабоб», «Бадойеъ ал-васат» ва «Фавойид ал-кибар»лар назарда тутилмоқда.

«Девони Камолий», «Девони Хоқон» – иккиси бир мужаллад. Бир минг уч юз йигирма олтиланжи йилда Иноят Девон ёзган.

«Девони Содиқ», «Девони Ғуломий», «Девони Ҳақирий» – учи бир мужаллад. Бир минг уч юз йигирма олтиланжи йилда Болта Ниёз ёзган.

«Девони Саъдий», «Девони Ғозий», «Девони Роғиб» – учи бир мужаллад, бир минг уч йигирма олтиланжи йилда Абдуллоҳ Махдум ибн Мулло Отаниёз сиғир.

«Девони Табибий», туркий, бир минг уч юз йигирма олтиланжи йилда Домла Хожа Ниёз Шатли ёзган.

«Девони Султоний», «Девони Мирзо», «Девони Нозир», «Девони Иноят» – тўрти бир мужаллад. Бир минг уч юз йигирма олтиланжи йилда Абдулкаримбой ва Умар Хожа, Мулло Бобожон Тарроларнинг ёзганлари.

«Девони Асад», «Девони Оқил», «Девони Камолий» жадид, «Девони Пур Комил» – тўрт<sup>259</sup> бир мужаллад, котиблари ўзлари, сана 1326.

(25<sup>а</sup>) «Девони Ожиз», «Девони Хокий», «Девони Баёний» – учи бир мужаллад, бир минг уч юз йигирма олтиланжи йилда Умар Хожа била Бобожон Махдум ёзган.

«Девони Ходим», «Девони Девоний», «Девони Ҳабиб» – учи бир мужаллад. Бобожон Махдум, Муҳаммад Комилларнинг ёзганлари, сана 1326.

«Девони Табибий», туркий, сана 1327 йилда Мулло Болта Ниёзнинг ёзгани.

«Девони Иваз», сана 1326 ланжи йилда Болта Ниёзни ёзгани.

Яна «Девони Иваз», сана 1326 ланжи йилда Мулло Болта Ниёзнинг ёзгани.

Яна «Девони Иваз», сана 1325, котиб Муҳаммадйосуф ибн Муҳаммад-яъқуб<sup>260</sup>.

### (25<sup>б</sup>) Кўҳна қаламий назм китоблар

«Гулшани тавҳид», форсий.

Бир «Хамса», бир минг икки юз олтмиш еттиланжи йилда котиби Мулло Юсуф Қарамонли.

<sup>259</sup> «Тўрти» демоқчи бўлинган.

<sup>260</sup> Шундан сўнг матн ҳошиясига 37 рақами қўйилган. Одатда бундай рақамлар китоблар жилди сонини билдирган. Лекин бу ерда 30 та жилд қўлёзма ёзилган. Демак, орада яна етти жилд қўлёзманинг рўйхати бўлган.

- Бир «Девони Хузурий», кўҳна, форсий.
- «Девони Кишвар», кўҳна, форсий.
- «Девони Ибн Ямин», форсий.
- «Девони Толиб», кўҳна, форсий, бир минг бир юз саксонда ёзилган, котиби номаълум.
- «Хикояти манзума», маснавиёти форсий, кўҳна.
- «Муҳити аъзам».
- «Девони Малик аш-шуаро»<sup>261</sup>, тўққуз юз тўқсон олтида ёзилган, форсий.
- «Девони Жомий», форсий, сана 1271 ланжида ёзилган.
- «Рубоиёти Сайфиддин ал-Бохарзий», форсий, минг уч юзланжи йилда ёзилган.
- «Девони Мискин», форсий.
- «Девони Хожу», форсий.
- «Девони Мушфиқий», форсий.
- Яна бир «Хамса», кўҳна, қаламий, минг икки юз ўттуз олтида ёзилган.
- «Гулистон»и Саъдий, кўҳна.
- «Девони Орзу», форсий, кўҳна. Бир минг юз олтмиш учланжи йилда Лоҳурда мактуб бўлган.
- «Девони Лутфий», туркий, бир минг қирқ еттиланжида мактуб бўлган.
- «Девони Жомий».
- «Девони Низомий», форсий.
- «Китоби Уқуд», форсий, назм, қаламий. Мавлавий Жомийнинг таснифотларидин.
- «Куллиёти Девони Имод», форсий.
- «Девони Мирзо Нақий Кошоний», форсий, кўҳна.
- Яна «Девони Жомий», форсий, кўҳна.
- Маснавиёти «Ҳафт авранг»и Жомий, саккиз юз тўқсон бешда балдаи Ҳиротда Абдулаҳад ибн Муҳаммад ибн Аҳмади Жомийни ёзгани.
- Бир «Девони Носир Али», форсий, кўҳна.
- Бир «Девони Шавкат» форсий, кўҳна, сана бир минг икки юз ўн саккизланжи йилда Мулло Шоҳмурод ибн Надрмуҳаммад Хивақий ёзган.
- Бир «Девони Салмон», форсий, кўҳна, сана бир минг икки юз саксон бирланжи йилда Мулло Эрмуҳаммад ёзган.

<sup>261</sup> Ҳазнавийлардан Султон Маҳмуд (978-1030)нинг малик аш-шуароси Абулқосим Ҳасан ибн Аҳмад ал-Унсурий (975-1040) назарда тутилган бўлса керак.

«Девони Ноилий», «Девони Хаёлий» ва «Девони Партав» ва «Девони Қоилий», туркий, тўртлари бир мужалладда, сана 1297 ёзилган, котиби номаълум.

«Силсилат аз-заҳаб», форсий, кўҳна, тарихи номаълум.

«Девони Сойиб», форсий, кўҳна, тарихи, котиби номаълум.

«Девони Амоний», форсий, кўҳна, тарихи, котиби номаълум.

«Девони Софий», форсий, минг икки юз ўн тўққузланжида Исфаҳонда ёзилган, тарихи номаълум.

33 (мужаллад назмий қўлёзма).

ФЕҲРИСТДА КЕЛТИРИЛГАН ҚЎЛЁЗМА АСАРЛАРНОМИ ЖАДВАЛИ

№	Асар номи	Муаллиф исми	тили	Соҳаси	Ҳажми (варағи)	Хатготи номи	Кўчирилган йили	Феҳристу да келтирилган йили	ЎЗР ФАШИ даги инвентар рақами
1.	Аврод	Шаҳобиддин ас-Сухравардий (ваф. 587/1191)	а	тасаввуф				16 <sup>б</sup>	
2.	Ажойиб ал-осор	Абдураҳмон ибн Ҳусайн Жабаррутий ал-Ҳанафий (1754-1822)	т	тарих	445	Отаниёз охунд ибн Хожаниёз	1327/1909-10	16 <sup>а</sup>	834, 833
3.	Ажойиб ат-табақот	Хондамир (1473-1534)	ф	тарих	265		1270/1853-54 14 <sup>а</sup> , 17 <sup>б</sup>	14 <sup>а</sup>	2380, 411, 9654 (СВР* V. 4010)
4.	Ақойиди Имом	Шаҳобиддин Абу Абдуллоҳ		калом					

\* СВРдаги тартиб рақами

Турпуштиий	Фазлуллоҳ ибн								
------------	---------------	--	--	--	--	--	--	--	--

	Турпуштиий	Фазлуллоҳ ибн Ҳасан ат-Турпуштиий (ваф. 658/1260 ёки 661/1263)							
5.	Анвори Суҳайлий	Ҳусайн Воиз ал-Кошифий (1445-1505)	т	адабиёт	214	Домла-Қаландар	1309/1891-92	13 <sup>а</sup> , 19 <sup>а</sup> , 19 <sup>б</sup>	1238 (СВР V. 3686)
6.	Анис ул-воизин	Абдулкарим Воиз ибн Муҳаммадали Турбатий Хуросоний (XIX аср)	ф	тасаввуф	507	Муҳаммад охунд Хонақоҳий	1296/1878-79	13 <sup>а</sup> , 19 <sup>б</sup> .	9531,
7.	Анис ул-қодирия	Баҳо ал-ҳаққ ал-Қодирий		тасаввуф				15 <sup>б</sup>	889
8.	Анис ат-толибин	Салоҳ ибн Муборак ал-Бухорий (ваф. 791/1388)		тасаввуф				14 <sup>б</sup>	
9.	Аҳкоми нужум= Аҳком	Алишоҳ ал-Хоразмий ал-Бухорий	ф	астрономия	94	Аҳмади Калла	1282/1865-66	17 <sup>б</sup>	591/Л, 463/II, 1206/Х

	ал-аъвом	(тахминан 1227-1297)							
10.	Ахлоқ ал-муҳсинин= Ахлоқи Муҳсиний	Ҳусайн Воиз Кошифий (1445-1505)	ф	адабиёт		Мулла Худойберг- ган ибн Дўстжон марҳумий Манқитли	1290/ 1873-74	13 <sup>а</sup> , 15 <sup>а</sup> , 18 <sup>б</sup>	1629/II, 1039/I, 2327, 812
11.	Бадойеъу иншо	Юсуф ибн Муҳаммад ал-Юсуфий ал-Ҳиравий (XVI аср)	т	адабиёт	15	Бобожон Саной		17 <sup>б</sup>	891/I
12.	Баёзи Мирзо	Муҳаммад- расул Мирзо (1840-1922)	т	назм				2 <sup>б</sup>	
13.	Баёзи мухамма- сот		т	назм	153	Муҳам- мадияқуб девон	1326/ 1908-09	5 <sup>а</sup>	1127, 1135, 1130, 1126, 1128, 1129
14.	Баёзи рубоиёт		ф	назм	182	Муҳам- мад	1313/ 1895-	2 <sup>б</sup> , 5 <sup>а</sup> .	3869, 9578

Раҳимхон  
Феруз

96

						Раҳимхон Феруз	96		
15.	Баёзи таърифи тамоми аъзойи нос	Рифқат Кашмирий (XVIII аср)		назм				6 <sup>б</sup>	
16.	Баёзи Феруз- шоҳий	Муҳаммад Раҳимхон Феруз (1864-1910)		назм				2 <sup>б</sup>	
17.	Баҳодири дониш= Баҳори дониш	Иноятуллоҳ Конбу (XVII аср)	т	адабиёт	256		1309/ 1891-92	15 <sup>б</sup>	1790/I, 8188.
18.	Баҳор- истон	Абдураҳмон Жомий (1414-1492)		адабиёт		Домла Худойберг- ган Ман- қит ва- лади Дуст- жон сӯфи	1319/ 1901-02	17 <sup>б</sup>	1039/II,
19.	Баҳр ал- жавоҳир	Юсуф ибн Муҳаммад ал-Юсуфий	ф	тибби- ёт	265	Абулфайз	997/ 1588-89	17 <sup>а</sup>	7192, 7225/II

20.	Бўстон	ал-Ҳиравий (XVI аср) Мушарра- фуддин ибн Муслиҳиддин Абдуллоҳ ас-Саъдий (1189-1292)		адаби- ёт				7 <sup>б</sup> , 21 <sup>а</sup> , 21 <sup>б</sup> .	
21.	Василат ан-нажот	Мавлавий Муҳаммад Маҳдий (XVI аср)	ф	тасав- вуф	53	Мулло Ҳаби- буллоҳ	1320/ 1902 -03	19 <sup>а</sup>	7142/1
22.	Василат ат-голи- бин		ф	тасав- вуф	92			15 <sup>а</sup>	9206
23.	Василат аш-ша- фобот	Жалолиддин Абдулжалил ибн Муҳам- мадсофий ал- Ҳиравий (XV аср охири XVI аср бош- лари)		тасав- вуф				18 <sup>а</sup>	
24.	Вомиқ	Зоҳир	ф	адаби-	193	Муҳам-	1328/	2 <sup>а</sup> , 13 <sup>а</sup> ,	1243,

ва Азро	Кирмоний		ёт	мад-	1910-	1228,6911
---------	----------	--	----	------	-------	-----------

	ва Азро	Кирмоний (XVIII аср)		ёт		мад- юсуф Чокар	1910- 11		1228,6911, 5072, 6918
25.	Восифий	Зайниддин Маҳмуд ибн Абдул- жамил Восифий (1485-1555)	т	тарих	210	Муҳам- мад- амин тура		13 <sup>а</sup>	7431, 3344/1, 2628
26.	Вуслат- нома	Фаридуд дин Аттор (1145-1221)		адаби- ёт				20 <sup>а</sup>	6723/1
27.	Гулистон	Шайх Мушар- рафуддин ибн Муслиҳиддин Абдуллоҳ ас- Саъдий (1189-1292)	ф	адаби- ёт	117		1279/ 1862- 63	15 <sup>а</sup> , 17 <sup>б</sup> , 20 <sup>а</sup> , 21 <sup>а</sup> , 21 <sup>б</sup> , 25 <sup>б</sup> .	899
28.	Гулшани тавҳид	Мавлавий Иброҳим Дада аш- Шоҳидий ар-	ф	адабиёт	169	Муҳам- мадса- лим Хо- размий	1273/ 1856- 57	20 <sup>а</sup> , 25 <sup>б</sup> .	7366

29.	Дақойиқ ал-ҳақо- йиқ	Румий (ваф. 957/1550) Шамсиддин Аҳмад ибн Сулаймон ибн Камол ар-Румий (ваф. 940/1533)		фалса- фа				4 <sup>б</sup>	
30.	Далойил ал-хайрот	Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Сулаймон ал- Жазулий (ваф. 854/1450)		тасав- вуф				15 <sup>а</sup> , 22 <sup>а</sup> .	
31.	Дастур ал-илож	Султон Али Табиб Хуро- соний (XV аср охири XVI аср бошлари)	ф	тиб- биёт	240	Бекму- ҳаммад ибн Са- йид Му- ҳаммад		16 <sup>б</sup> , 18 <sup>б</sup> .	757/III, 7269/II
32.	Девони Комил	Паҳлавон Ниёзмухаммад Комил Хораз- мий (1825-1899)	т	назм	140	-	-	8 <sup>а</sup>	1949
33.	Девони Малик	Малик ал- Қумий		назм				25 <sup>б</sup>	

аш-

(1025/

34.	аш- шуаро Девони Абду- раҳмон	(1025/ 1616) Мирзо Абду- раҳмон ибн Мирзо Иззат Жўйборий (XVIII аср)	ф	назм	121	Муҳам- мад фозил	-	7 <sup>б</sup> , 24 <sup>б</sup> ,	1002, 1045 /IV, 6682
35.	Девони Иваз	Иваз Ўтар ўғли (1884- 1919)	т	назм	160	Муҳам- мад- юсуф Чокар	1325/ 1907- 08	2 <sup>б</sup> , 25 <sup>а</sup> ,	3451, 942
36.	Девони Авний	Муҳаммад ибн Абдуллоҳ Авний (ваф. 1924)	т	назм	55	Муҳам- мадша- риф девон	1321/ 1903-04	21 <sup>а</sup>	6680/1, 912/1
37.	Девони Авҳадий	Хожа Фахриддин Авҳадий (1383-1464)	ф	назм	121	Иноят- уллоҳ девон	1324/ 1906-07	7 <sup>а</sup>	1115/III, 6671/I
38.	Девони Алавий	Ҳофиз Бадриддин Алавий (1455- 1514)	т	назм	59	Мулло Муҳам- мада- мин	1324/ 1906-07	21 <sup>а</sup>	1032/II

39.	Девони Амир Хусрав	Яминуддин Амир Хусрав ибн Амир Сайфиддин Маҳмуд Деҳла- вий (1253-1325)	ф	назм	458	-	-	20 <sup>6</sup>	2114, 2219, 2220
40.	Девони Амоний	Сайид Амонуллоҳ Кобулий (ваф. 1564)	ф	назм	43	Муҳам- мадюсуф	-	25 <sup>6</sup>	1042/IX, 989
41.	Девони Анварий	Авҳадуддин Али ибн Муҳам- мад ибн Исҳоқ Анварий (1105-1187)	ф	назм	203	Назар- али	999/ -91	3 <sup>a</sup> , 21 <sup>a</sup> .	1353, 1590 180/V
42.	Девони Андалиб	Андалиб Кошоний (XIX асари)	ф	назм	46	Муҳам- мад- юсуф ибн Му- ҳаммад- яъқуб	1326/ 1908- 09	6 <sup>6</sup>	1047/ III
43.	Девони Асад	Сайид Асад тӯра Отажон тӯра ўғли	т	назм	32	-	-	2 <sup>6</sup> , 6 <sup>6</sup> , 24 <sup>6</sup>	909/V, 1121

(тахминан)

44.	Девони Афгон	(тахминан 1865-1920) Мулло Фулом Гал-Муҳаммад бий Афгон (XIX аср)	ф	назм	176	Домла Отаниёз	-	7 <sup>a</sup> , 7 <sup>6</sup>	1114/I
45.	Девони Аҳмад ҳазрати Жоми Зиндафил	Абу Наср Аҳмад ибн Абу ал-Ҳа- сан ан- Номиқий ал- Жомий (1049-1142)	ф	назм	259	Мирзо Юсуф	1291/ 1874	6 <sup>6</sup>	2781/I (СВР, III, 2151)
46.	Девони Баёний	Муҳаммад- юсуф Баёний (1859-1923)	т	назм	187	-	1327/ 1909- 10	2 <sup>6</sup> , 6 <sup>6</sup> , 25 <sup>a</sup>	1120, 6666/VI
47.	Девони Бедил	Мирзо Абдуқо- дир Бедил (1644-1721)	ф	назм	80	Муҳам- мадша- риф	1324/ 1906- 07	4 <sup>a</sup> , 7 <sup>6</sup> , 21 <sup>a</sup> , 20 <sup>6</sup> , 21 <sup>6</sup> .	1041/ II, 5283
48.	Девони Бенаво	Шоҳ Хали- луллоҳ ибн Халифа	ф	назм	221	-	-	7 <sup>a</sup>	169, 953, 1034/V

		Иброҳим Деҳлавий							(СВР, II. 1610)
49.	Девони Ғаний	Муҳаммад Тоҳир Ғаний Кашмирий (ваф. 1079/ 1669)	ф	назм	30	Муҳам- мадша- риф ибн Аллоҳ- берган девон	1339/ 1920-21	7 <sup>6</sup> , 20 <sup>6</sup> , 21 <sup>a</sup>	919/ III, 2230,  1034/ III
50.	Девони Ғарибий	Сайид Абу Бакр Чалабий (ваф. 1199/1785)	ф	назм	143	Авто- граф	1261/ 1845	21 <sup>a</sup>	11409, 1032/ I
51.	Девони Ғиёсий	Ғиёсиддин Муҳаммад Кажмий (XVIII аср)	ф	назм	52	Муҳам- мад Қилич	1259/ 1843- 44	3 <sup>a</sup>	1010/L, 3385, 4700/ II
52.	Девони Ғозий	Сайид Ғозий Отажон тўра ўғли (тахминан 1860-1920)	т	назм	27	-	-	2 <sup>6</sup> , 6 <sup>6</sup> 24 <sup>6</sup>	909/IV
53.	Девони Ғолиб	Мирзо Асадуллоҳ Нажм ад-	ф	назм	122	Мулло Рўзи Муҳам-	1321/ 1903-04	6 <sup>a</sup> , 21 <sup>a</sup>	917/II, 1043/IV

давла Ғолиб

мад

		давла Ғолиб (1796-1869)				мад			
54.	Девони Ғуломий	Давлатмурод маҳрам Эш- мурод (Эш- муҳаммад) ўғ- ли (тахминан 1863-1920)	т	назм	166	Муҳам- мад Ко- мил ибн Исмоил девон	1327/ 1909-10	2 <sup>6</sup> , 24 <sup>6</sup>	6701, 1145/ II, 911/ IV
55.	Девони Девоний	Муҳаммад- комил Ис- моил Девон ўғли Девоний (1885-1938)	т	назм	78	Мулло Карим- берган	1325/ 1907-08	2 <sup>6</sup> , 25 <sup>a</sup>	901/II, 906/VI
56.	Девони Доъий	Муҳаммад- юсуф ҳожи Доъий (1831- 1909)	т	назм	58	Мулло Бобо- жон тарро	1325/ 1907-08	2 <sup>6</sup>	908/II
57.	Девони Жазбий	Жазбий (XIX аср)	т	назм	57	-	-	7 <sup>a</sup>	11837/ II
58.	Девони Жалолий	Жалолид- динхожа ибн Камолид- дин ибн Низо- миддин Хў-	ф	назм	15	-	-		805/III

59.	Девони Жомий	қандий (XIX аср) Абдурахмон Жомий (1414-1492)	ф	назм	340	Мирзо Муҳаммад Фулод	1290/ 1873-74	3 <sup>б</sup> , 6 <sup>а</sup> , 7 <sup>б</sup> , 25 <sup>б</sup>	10959, 6866
60.	Девони Журъат	Қаландар-бахш ибн Яҳё Журъат (XIX аср)	ф	назм	80	Мулло Қаландар	1323/ 1905-06	20 <sup>а</sup>	1033/IV
61.	Девони Зафар	Зафар ад-дин Хамадоний (XI-XII)	ф	назм					
62.	Девони Зухур (Зухурий)	Зухурий Туршузий (ваф. 1616)	ф	назм	152	-	-	3 <sup>б</sup> , 20 <sup>а</sup> , 20 <sup>б</sup>	1352, 6758
63.	Девони Ибн Ямин	Маҳмуд ибн Ямин (1286-1368)	ф	назм	54	Мулло Бобо-жон	-	25 <sup>б</sup>	12298/ V, 1037/ III, 6774/II
64.	Девони Имло	Ҳазрат охунд Мулло Муҳам-	ф	назм	177	Мулло Эш-	1319/ 1901-02	3 <sup>б</sup> , 5 <sup>а</sup> , 7 <sup>б</sup> .	1028/I, 941

мад Имло

жон

65.	Девони Имод	мад Имло (1686-1749) Имодиддин Ғазнавий Шаҳриёрий Иمودий (ваф. 573/1178)	ф	назм	77	Мулло Рӯз Муҳаммад	1323/ 1905-06	3 <sup>а</sup>	1033// III, 999/VI
66.	Девони Иноят	Иноятуллоҳ Девон (1912)	т	назм	101	Автограф	1327/ 1909-10	2 <sup>б</sup> , 24 <sup>б</sup> .	947, 904 /IV
67.	Девони Ироқий	Фахриддин Иброҳим ибн Шаҳриёр Ироқий (802/1400)	ф	назм	155	Мулло Жумъаниёз	1319/ 1901-02	3 <sup>а</sup> , 20 <sup>б</sup> .	1040/ III
68.	Девони Исмаат	Хожа Исмаатуллоҳ ибн Масъуд ал-Бухорий (1365-1426)	ф	назм	137	Қаландар хожа	1256/ 1840-41	7 <sup>б</sup>	6775, 1435, 2529/ III
69.	Девони Калим	Абу Толиб Калим Ҳамадоний (ваф. 1060/1650)	ф	назм	122	Муҳаммад-шариф	1318/ 1900-01	20 <sup>а</sup>	1039/ VI

70.	Девони Камолий	Отаназар Мусо ўғли (1849-1914)	т	назм	100	Муҳам- мадусуф ибн Муҳам- мад- яъқуб девон	1325/ 1907-08	2 <sup>6</sup> , 24 <sup>6</sup>	911/ III, 948
71.	Девони Киром	Киромид- дин Киром (тахминан XVII аср)	ф	назм	185	Муҳам- мад- шариф	1323/ 905-06	20 <sup>а</sup> , 20 <sup>6</sup>	1033/I, 987 2236/ XX
72.	Девони Қудсий	Ҳожи Муҳам- мадхон Қудсий Тусий (ваф. 1050/1640 ёки 1055/1645)	ф	назм	126	Муҳам- мад- шариф	1318/ 1900-01	3 <sup>6</sup> , 21 <sup>6</sup>	1028/ III, 347
73.	(Девони) Лайло	Лайлохоним Ҳамид Афанди қизи (1264/1848)	т	назм	66	Мулло Муҳам- мад Тоҳир	1321/ 1903-04	21 <sup>6</sup>	918/ II, 6680/ III
74.	Девони Кишвар	Кишвар (XIX)	ф	назм	131	Мирзо Сиддиқ	1279/ 1862-63	25 <sup>6</sup>	1021, 652/II, 1044/IV

75.	Девони Қоилий (Қойил)	Қоилий	т	назм	41	Муҳам- мадья- қуб ибн Рўзму- ҳаммад	1321/ 1903-04	4 <sup>а</sup> , 25 <sup>6</sup>	920/ IV, 966/ IV
76.	Девони Комил	Паҳлавон Ниёз Муҳам- мад Комил Хоразмий (1825-1899)	т	назм	104	Муҳам- мад- яъқуб девон	1321/ 1903-04	1 <sup>6</sup>	922/ II, 1949 1119 /IV
77.	Девони Қооний	Мирзо Ҳа- бибуллоҳ ибн Муҳам- мадали Қо- оний (1808-1854)	ф	назм	470	-	1298/ 1880-81		7640
78.	Девони Қосимий	Али ибн Наср Абулқосим ал- Ҳусайний ат- Табризий (ваф. 837/1433)	ф	назм	185	-	-		1001/ II, 1039/ I, 651/ II
79.	Девони Котибий	Шамсиддин Муҳаммад ибн Ибодуллоҳ ал- Котибий ат-	ф	назм	85	Муҳам- мад ибн Иваз ибн Имод ал-		5 <sup>6</sup>	806/I

		Туршизий ан-Нишопурий (ваф. 1439)				Муаллим			
80.	Девони Қутбиддин	Қутбиддин Ҷши (ваф. 634/1236)	ф	назм	86	-	-	6 <sup>а</sup>	1037/І
81.	Девони Лутфий	Лутфуллоҳ Лутфий (1366-1465)	т	назм	72	-	1222/ 1807-08	25 <sup>б</sup>	7715, 2021
82.	Девони Мағрибий	Муҳаммад Ширин ибн Изиддин Мағрибий Табризий (ваф. 809/1406)	ф	назм	136	Ҳабибуллоҳ охунд	1298/ 1880-81	8 <sup>а</sup>	1008/ II, 3343/І
83.	Девони мажмуатуш шуаро (Мажматуш шуарои Фирӯз шоҳий)	Аҳмад Табибий (1869-1911)	т.	назм				2 <sup>а</sup>	
84.	Девони Мазҳар	Шамсиддин Ҳабибуллоҳ	ф	назм	26	Жумъаниёз	1319/ 1901-02	3 <sup>б</sup>	1038/ VI,

Мирзо Жони

		Мирзо Жони жонон (1701-1781)							924/ II
85.	Девони Маҳвий	Маҳвий (XIX)	ф	назм	43	Мулло Эшжон	1318/ 1900-01	20 <sup>а</sup>	1019/II, 915/II
86.	Девони Маҳмуд	Маҳмуд ибн Ҳидоятulloҳ Натанзий (XVI)	ф	назм	28	Мулло Қосим Кашмирий	1255/ 1839-40	20 <sup>б</sup>	6778/II
87.	Девони Махфий	Зебуннисобегим (1639-1702)	ф	назм	144	Мулло Эшжон	1318/ 1900-01	6 <sup>а</sup>	1269, 916/II, 944
88.	Девони Мижмар	Ҳусайн Таботабой Мижмар (ваф. 1255/1840)		назм				6 <sup>а</sup>	1116/І
89.	Девони Мирзо Нақий Кошоний	Мирзо Али Нақий Кошоний (ваф. 1030/1620)	ф	назм	248	-	-	25 <sup>б</sup>	996, 1044/ IV
90.	Девони Мирзо	Муҳаммадрасул Мирзобоши (1839-	т	назм	66	Муҳаммадҷосиф ибн Му-	1325/ 1907-08	2 <sup>б</sup> , 24 <sup>б</sup>	911/І, 904/II, 7089/І

91.	Девони Мискин	1922) Муслиҳа бегим бинти Мулло Нуруллоҳ Мискин (XIX)	ф	назм	111	ҳам-мадяъ-ғуб Муҳаммад-юсуф ибн Муҳаммад-яъқуб	1324/ 1906-07	25 <sup>б</sup>	1042/ VIII, 1926/ 1, 1277
92.	Девони Музғиб	Муҳаммад-ниёз Мулло Бобожон (Отажон) ўғли Суйгун (1864-1924)	т	назм	76	-	1327/ 1909 -10	2 <sup>б</sup>	949, 902/ V, 901 /V
93.	Девони Музғиб	Муҳаммад-жаъфар ибн Мирзо Маҳмуд Исфаҳоний (XIX аср)		назм				8 <sup>а</sup>	
94.	Девони Мулҳам	Абдуллоҳ Бухорий Мулҳам (ваф. 1120/1709)	ф	назм	64	-	-	8 <sup>а</sup>	3315/ II, 130/I

95.	Девони	Шермухам-	т	назм	223	Авто-	1229/ 1813	1 <sup>б</sup>	12566
-----	--------	-----------	---	------	-----	-------	---------------	----------------	-------

95.	Девони Мунис	Шермухаммад Мунис Хоразмий (1778-1829)	т	назм	223	Авто-граф	1229/ 1813	1 <sup>б</sup>	12566, 1130/I, 1793, 9984
96.	Девони Муродий	Тўрамурад тўра Муродий (1854-1906)	т	назм	11	-	-	6 <sup>б</sup>	906/1
97.	Девони Мутриб	Муҳаммад Ҳусайн Девон Ҳожи табиб ўғли Мутриби Хонаҳароб (1853-1923)	т	назм	33	Мулло Болганиёз	-	2 <sup>а</sup> , 2 <sup>б</sup>	906/ VII, 903/ V
98.	Девони Муфид			назм				7 <sup>а</sup>	
99.	Девони Муҳий	Абдулқодир Жийлоний (ваф. 561/1166)	ф	назм	25	Муҳаммадшариф ибн Аллоҳберган девон	1320/ 1902-03	3 <sup>а</sup> , 4 <sup>а</sup>	919/V, 3337
100.	(Девони) Муҳит	Мирзо Муҳит ад-		назм				3 <sup>б</sup>	

		динхон Ма- шҳадий (XIX аср)							
101.	Девони Муп- фиқий	Абдураҳмон Мушфиқий (1527-1588)	ф	назм	78	Муҳам- мад- яъқуб девон	1324/ 1906 -07	3 <sup>б</sup> , 25 <sup>б</sup>	913/Л, 113/ III, 906/ VII
102.	(Девони) Моҳир	Нўъмон Моҳирбек Усмон Рашидбек ўғли (XIX аср)	т	назм	52	Жумъа- ниёз	1324/ 1906-07	21 <sup>б</sup>	1035/ IV, 921/Л
103.	Девони Навоий	Алишер Навоий (1441-1501)	т	назм	192	Абдул- карим ибн Муҳам- мад- ризо Хораз- мий	1235/ 1819-20	6 <sup>а</sup> , 7 <sup>а</sup> , 20 <sup>а</sup> , 20 <sup>б</sup> , 21 <sup>б</sup>	13194, 7059, 7098, 7224
104.	Девони Надимий	Болта Де- вон Қурбон Харрот ўғли	т	назм	71	Авто- граф	1326/ 1908-09	2 <sup>б</sup>	902/1 901/II 906/

Надимий

VIII

		Надимий (ваф. 1938)							VIII
105.	Девони Неъмат- хони олий	Мирзо Муҳаммад Шерозий (1120/1708)	ф	назм	94	Муҳам- мадша- риф девон	1322/ 1904-05	21 <sup>б</sup>	1043/ IV, 924/И
106.	Девони Ниёзий	Отаниёз охунд Бобониёз охунд ўғли (1858-1928)	т	назм	50	Муҳам- мадша- риф девон	1321/ 1903-04	2 <sup>б</sup>	6680/ IV, 7093, 902/1
107.	(Девони) Ниёз (Румлик)	Шоҳниёз Аҳмад ибн Шоҳ Раҳма- туллоҳ Сар- ҳиндий (ваф. 1250/1835)	ф	назм	25	Мулло Бобо- жон тарро	1323/ 1905-06	21 <sup>б</sup>	1027/ II, 923/II, 1035/I
108.	Девони Низомий	Низомий Ганжавий (1141-1209)		назм				25 <sup>б</sup>	
109.	Девони Нишотий	Мўътамад ад-давла Мир- зо Абдулваҳ- ҳоб (XVIII аср)	ф	назм	40	Муҳам- мада- мин	1324/ 1906-07	6 <sup>б</sup>	1041/ III

110.	Девони Нобий	Юсуф Афанди Нобий (ваф. 1124/1712)	т	назм	140	Аллоҳ-берган охунд	1325/ 1907-08	7 <sup>а</sup>	1046/ X
111.	Девони Нозим	Нозим Шоҳ Ризо Сабзаворий Ҳиравий (ваф. 1081/1670)	ф	назм	207	Мулло Эшжон	-	7 <sup>а</sup>	1040/I, 3605, 102/V
112.	Девони Нозир	Муҳаммад Хусайн Муҳаммад Девонбеги ўғли Нозирӣ (ваф. 1918)	т	назм	73	-	1327/ 1909-10	2 <sup>б</sup> , 24 <sup>б</sup>	945, 903/ I
113.	Девони Ноилий	Мустафо Чалабий (1798-1873)	т	назм	81	-	1321/ 1903-04	25 <sup>б</sup>	920/I, 966/I, 6766
114.	Девони Носир Али	Носир Али Сарҳиндий ибн Ражабали Панжобий ваф. (1108/1697)	ф	назм	95	-	-	20 <sup>б</sup> , 25 <sup>б</sup>	375/II, 9311

115.	Девони Обид	Хожа Абдул-раҳим Обид Исфаҳоний (XVI аср)	ф	назм	26	Мулло Муҳаммадамин Манқитли	1325/ 1907-08	7 <sup>б</sup>	1116/ IV, 991
116.	Девони Огаҳий	Муҳаммад-ризо Огаҳий (1809-1874)	т	назм	259	-	-	1 <sup>б</sup> , 6 <sup>б</sup> , 7 <sup>б</sup>	7443
117.	Девони Ожиз	Худойберган охунд муфтий Низомиддин хатиб ўғли Ожизий (1837-1919)	т	назм	111	Муҳаммад-юсуф Чокар	1325/ 1907-08	2 <sup>б</sup> , 25 <sup>а</sup>	908/I, 906/ IV, 6700
118.	Девони Озарий	Ҳамза ибн Али ал-Байҳақий ал-Озарий (1382-1462)	ф	назм	43	Шарафиддин ибн Хусайн Булғорий	1267/ 1850-51	7 <sup>а</sup>	161/II, 979/I, 2236/ XII
119.	Девони Оқил	Хусан Муродбек Муҳаммад	т	назм	107	Абдул-карим	1327/ 1909-10	2 <sup>б</sup> , 6 <sup>б</sup> , 24 <sup>б</sup>	950, 6666/

		Ёқуббек ўғли (1873-1923)				ибн Аб-дурраҳим Хоразмий			VII
200.	Девони Орзу	Сирожиддин Алихон Акбарободий Орзу (1656-1687)	ф	назм	294	Болтаниёз охунд	1324/1906-07	25 <sup>б</sup>	1027/I, 1022
121.	Девони Ориф	Муҳаммад Ориф (ваф.1265/1848)	ф	назм	18	-	-	21 <sup>а</sup>	1035/VIII
122.	Девони Ошиқфорсий	Мавлоно Неъматуллоҳ Ошиқ (XVI)	ф	назм	55	Сайид Музаффар Бухорий	1260/1844	4 <sup>б</sup>	1015, 1116/V
123.	Девони Партав	Партав Пошшо (ваф.1253/1837)	т	назм	53	-	-		920/III, 966 /VI
124.	Девони Пур Комил	Пур Комил (1861-1926)	т	назм	33	Муҳаммад-юсуф Чокар	1325/1907-08	2 <sup>б</sup> , 24 <sup>б</sup>	903/II

125.	Девони Равнақ	Паҳлавонқули Равнақий (1725-1805)	т	назм	80	Муҳаммадия-қуб девон	1340/1921-22	1 <sup>б</sup>	922/I
126.	Девони Равшан	Равшан (XIX аср)	т	назм	167	Отажон охунд	1327/1909-10		936
127.	Девони Рафё Колоий	Рафё Колоий (1237/1822)	т	назм	250	-	-		12238
128.	Девони Роғиб	Муҳаммад Раҳим махсум Қози Шокир ўғли (1883-1938)		назм				2 <sup>б</sup> , 24 <sup>б</sup>	
129.	Девони Рожий	Муҳаммад-юсуф Рожий (XIX аср биринчи ярми)	т	назм	82	-	1306/1888-89	1 <sup>б</sup> , 6 <sup>а</sup>	1271, 1119/III, 922/II
130.	Девони Салмон Соважий	Жамолиддин Салмон ибн Хожа Алоуд-	ф	назм	395	-	1298/1880-81	20 <sup>б</sup> , 25 <sup>б</sup>	926/I, 202, 233, 348

131.	Девони Самим	дин Соважий (1300-1368)		назм	-			8 <sup>a</sup>	
132.	Девони Саъдий (Хоразмий)	Саъдуллоҳ тўра Саъдий (1877-1937)	т	назм	34	Мулло Бобо-жон	1325/ 1907-08	2 <sup>б</sup> , 6 <sup>б</sup> , 24 <sup>б</sup>	909/II, 7022
133.	Девони Сирожий	Мирзо Сирож Ҳакам Бухорий (XIX аср)	ф	назм	70	Мулло Эшжон	1325/ 1907-08	4 <sup>б</sup>	852/II, 854/ III
134.	Девони Содиқ Мунший	Мирзо Муҳаммадсодиқ Мунший (ваф. 1235/1819)	ф	назм	105	Худой-берган Муҳркан	1318/ 1900-01	20 <sup>б</sup>	915/I, 1110/ II
135.	Девони Содиқ	Раҳмонкули тўра Тўрамурад ўғли Со-диқ (1867-1942)	т	назм	80	Мулло Бобо-жон Тарро	-	2 <sup>б</sup> , 6 <sup>б</sup> , 24 <sup>б</sup>	909/ III, 1145, 6666
136.	Девони Сойиб	Мирзо Муҳаммадали Табризий	ф	назм	432	Мулло Холму-род	1299/ 1881-82	3 <sup>б</sup> , 21 <sup>a</sup> , 25 <sup>б</sup>	7140, 5707

## Сойиб

137.	Девони Сомий	Сойиб (1603-1677) Шамсиддин Мустафобек Сомий (ваф. 1146/1733)	т	назм	92	Иноят-уллоҳ девон	1324/ 1906-07		1032/ III, 6680/ II, 918/I
138.	Девони Солим	Ҳожи Муҳаммад Аслам Кашмирий (1119/1708)	ф	назм	119	Мулло Эшжон	1319/ 1901-02	20 <sup>б</sup>	1038/ I, 6707
139.	Девони Софий	Мирзо Муҳаммад Жаъфар Софий (1219/1805)	ф	назм	247	-	1219/ 1804-05	25 <sup>б</sup>	985, 1116/ II
140.	Девони Сулаймон	Сулаймон Техроний (XVII аср)	ф	назм	37	Мулло Болганиёз	1324/ 1906-07	8 <sup>a</sup>	1042/ III, 7365
141.	Девони Султоний	Сайид Носир тўра Муҳаммадёр тўра ўғли Султоний	т	назм	94	Мулло Болганиёз	1327/ 1909-10	2 <sup>б</sup> , 6 <sup>б</sup> , 24 <sup>б</sup>	7095, 909/I

142.	Девони Суҳбат форсий	Мулло Муҳаммад Боқир ибн Муҳаммадали ибн Абдуссамад Суҳбат Лорий (1748-1835)	ф	назм	22	Муҳаммад Раҳим	-	21 <sup>a</sup>	3921/I
143.	Девони Табибий	Аҳмаджон Али ўғли Табибий (1869-1910)	т	назм	99	Хожаниёз ибн Эшбобо	1326/ 1908-09	2 <sup>a</sup> , 6 <sup>b</sup> , 24 <sup>a</sup> , 24 <sup>b</sup> , 25 <sup>a</sup>	7178, 3462
144.	Девони Тажаллий	Муҳаммад Хусайн Коший (ваф. 1041/1631)	ф	назм	12	-	-		2907/I
145.	Девони Тажаллий	Мирзо Али Ризо Тажаллий (1088/1677)	ф	назм	25	Эрназар	1138/ 1725-26		4342/ III
146.	Девони Таҳсин	Қози Абдураҳмон Таҳсин Понипутий (1294/1877)	ф	назм	43	Муҳаммад-юсуф	1324/ 1906-07		1030/ III, 7040
147.	Девони Толиб	Толиб Омулӣ (ваф. 1035/1626)	ф	назм	146	Мулло Бобо-жон	1324/ 1906-07	25 <sup>b</sup>	1044/ I, 976

148.	Девони	Амир Умар-	т	назм	187	-	-	21 <sup>a</sup> , 21 <sup>b</sup>	4419
------	--------	------------	---	------	-----	---	---	-----------------------------------	------

148.	Девони Умархон	Амир Умархон (1787-1822)	т	назм	187	-	-	21 <sup>a</sup> , 21 <sup>b</sup>	4419, 6745/I
149.	Девони Умидий	Муҳаммадниёз Қози Вайс (Абдуллоҳ) ўғли Умидий (1841-1906)	т	назм	75	Мулло Болтаниёз	-	2 <sup>b</sup>	903/ III
150.	Девони Урфий Шерозий	Муҳаммад ибн Бадриддин Урфий Шерозий (1555-1590)	ф	назм	149	-	-	4 <sup>b</sup> , 20 <sup>a</sup> , 21 <sup>a</sup>	1366, 6972, 2076
151.	Девони Фавжий	Мулла Муқим Нишопурий (ваф. 1060/1650)	ф	назм	176	Хожаниёз ибн Эшбобо сўфи	1326/ 1908-09	20 <sup>a</sup> , 24 <sup>a</sup>	937, 6779
152.	Девони Фано	Мирзо Сиддиқ Истаравшаний ибн Мулло Тағоймурод (XIX аср)	ф	назм	72	Мулло Отажон	1320/ 1902-03	7 <sup>a</sup> , 20 <sup>a</sup>	7015/ IV, 910/ II
153.	Девони Фаррухшоҳий	Исфандиёрхон (1910-1918)	т	назм	16	-	-	6 <sup>b</sup>	906/II

154.	Девони Фасихий	Фасихий Ансорий Ҳиравий (ваф. 1031/1621)	ф	назм	75	Муҳаммадтоҳир	1319/ 1901-02	20 <sup>a</sup>	1036/ X, 3613/ IV
155.	Девони Феруз	Сайид Муҳаммад Баҳодирхон II (1864-1910)	т	назм	89	Худойберган Муҳракан	1312/ 1894-95	21 <sup>a</sup>	12066
156.	Девони Фитнат	Зубайдахоним Фитнат (1194-1780)	т	назм	10	-	-	21 <sup>a</sup>	1032/ VII
157.	Девони Фитрат	Мир Муиззиддин Мусавий Фитрат (ваф. 1100/1688)	ф	назм	51	-	-	8 <sup>a</sup>	2907/ IV, 977
158.	Девони Фоний	Алишер Навоий (1441-1501)	т	назм	17	Муҳаммад-ниёз	1320/ 1902-03	20 <sup>б</sup>	914/ III
159.	Девони Фоний	Шайх Муҳаммад Муҳсин Фоний Кашмирий (ваф. 1081/1670)	ф	назм	167	Муҳаммадшариф	1319/ 1901-02		1041/ VI, 916/I

160.	Девони Фузулий	Муҳаммад Сулаймон ўғли Фузулий (1498-1556)	т	назм	115	-	-	6 <sup>a</sup> , 20 <sup>б</sup> , 21 <sup>a</sup>	10024/ I, 10077/ I
161.	Девони Ҳабиб	Ҳабибуллоҳ охунд Ҳабибий (1846-1914)	т	назм	58	-	-	2 <sup>б</sup> , 25 <sup>a</sup>	1142/ III
162.	Девони Ҳазин	Шайх Муҳаммадали Ҳазин Исфаҳоний (ваф. 1180/1766)	ф	назм	145	Муҳаммадризо Хоразмий	-		2222, 1033/ IV
163.	Девони Хаёлий	Муҳаммад Назар Махдум Хаёлий	т	назм	46	Мулло Болганиёз	1325/ 1907-08	2 <sup>б</sup> , 4 <sup>б</sup> , 7 <sup>a</sup> , 25 <sup>б</sup>	903/ IV
164.	Девони Ҳаким Саной	Абулмажд Маждуд ибн Одам Ҳаким Саной (ваф. 545/1150)	ф	назм	113	Муҳаммад-яқуб Девон	1325/ 1907-08	6 <sup>б</sup> , 20 <sup>б</sup>	1045/II, 760/II
165.	Девони Ҳаким Унсурӣ	Абулқосим Унсурӣ (975-1040)		назм		-		21 <sup>б</sup>	

166.	Девони Ҳақир (Ҳақир- рий)	Муҳаммад- шариф охунд Муҳаммад- карим охунд ўгли Ҳақирӣ (XIX аср охи- ри XX аср бош- лари)	т	назм	79	Иноят- уллоҳ девон	1327/ 1909-10	2 <sup>б</sup> , 24 <sup>б</sup>	7096, 908/ III
167.	Девони Ҳикмат	Ориф Ҳикмат- бек Исмаибек- зода (ваф. 1275/ 1859)	т	назм	36	-	-	6 <sup>а</sup>	1046/ VIII
168.	Девони Ҳилолий	Бадриддин Ҳилолий (1470-1529)	ф	назм	65	Мулло Эшжон	1319/ 1901-02	6 <sup>а</sup> , 21 <sup>а</sup> , 21 <sup>б</sup> , 24 <sup>а</sup>	1036/ V
169.	Девони Ходим	(1878-1970)	т	назм	71	Бобо- жон Тарроҳ Ходим	1323/ 1905-06	2 <sup>б</sup> , 25 <sup>а</sup>	1142/1 906, 901
170.	Девони Хожу	Абу Ота Маҳ- муд Хожуйи Кирмоний (1280-1341)	ф	назм	194	Мулло Болта- ниёз	1326/ 1908-09	25 <sup>б</sup>	7179

171.	Девони	Ибодуллоҳ	т	назм	84	Мулло	1326/	2 <sup>б</sup> , 25 <sup>а</sup>	908/
------	--------	-----------	---	------	----	-------	-------	----------------------------------	------

171.	Девони Хокий	Ибодуллоҳ охунд Хокий (1841-1916)	т	назм	84	Мулло Болта- ниёз	1326/ 1908-09	2 <sup>б</sup> , 25 <sup>а</sup>	908/ IV, 7091
172.	Девони Хоқон	Фатҳ Али шоҳ Қожор (1797-1835)	ф	назм	69	Иноят- уллоҳ Девон	1326/ 1908-09	24 <sup>а</sup> , 24 <sup>б</sup>	907/II
173.	Девони Хотам	Аҳмад Афанди Хотам (ваф. 1168/1755)	т	назм	18	-	-	21 <sup>а</sup>	1032/ VIII
174.	Девони Ҳошим	Сайид Мустафо ал-Ҳошим ал- Искадорӣ (1170/1757)	т	назм	65	Муҳам- мада- мин	-	21 <sup>а</sup>	1035/ VI, 11398
175.	Девони Ҳузурий	Азизуллоҳ Ҳузурий (XVI аср)	ф	назм	87	Мулло Исмо- ил девон	1320/ 1902-03	3 <sup>а</sup> , 4 <sup>б</sup> , 7 <sup>а</sup> , 25 <sup>б</sup>	924/ III
176.	Девони Хусрав	Хусрав Деҳла- вий (1252-1325)	ф	назм	408	-	-	6 <sup>а</sup> , 20 <sup>а</sup>	2219, 2220
177.	Девони Хожа Ҳофиз	Шамсиддин Муҳаммад Ҳофиз	ф	назм	234	Мулло Муҳам- мадка-	1291/ 1874-75	20 <sup>б</sup> , 21 <sup>а</sup>	1972, 7078, 3933

	Шерозий	Шерозий (1320-1389)				рим			
178.	Девони Чокар	Муҳаммад- юсуф Харрот Муҳаммад- яъқуб Харрот ўгли Чокар (1881-1952)	т	назм	49	Авто- граф	1325/ 1907-08	2 <sup>б</sup>	901/ IV, 902/ IV, 906/ X
179.	Девони Шавкат	Муҳаммад Ис- ҳоқ Бухорий (ваф. 1107/1695)	ф	назм	103	Ҳаби- буллоҳ охунд	1297/ 1879-80	4 <sup>а</sup> , 8 <sup>а</sup> , 20 <sup>а</sup> , 25 <sup>б</sup>	982/ III, 998/I, 141/II
180.	Девони Шариф	Мавлоно Му- ҳаммадшариф ибн Мавлоно Муҳаммад ал- Хусайний ал- Бухорий (ваф. 1109/1697)	ф	назм	47	Худоёр Хораз- мий	1169/ 1755-56	7 <sup>а</sup> , 20 <sup>а</sup>	6656/ IV, 1014
181.	Девони Шаҳдий	Шаҳдий (Шаҳидий) Қумий (1431-1530)	ф	назм	68	-	1318/ 1900-01	7 <sup>б</sup>	1039/ V

182.	Девони Шаъний	Шаъний Таклу (ваф. 1023/1615)	ф	назм	102	Мулло	1325/ 1907-08	4 <sup>б</sup>	1045/ III
------	------------------	----------------------------------	---	------	-----	-------	------------------	----------------	--------------

182.	Девони Шаъний	Шаъний Таклу (ваф. 1023/1615)	ф	назм	102	Мулло Жумъа- ниёз	1325/ 1907-08	4 <sup>б</sup>	1045/ III
183.	Девони Шамъий	Шамъий 926/ 1520	т	назм	24	-	1240/ 1824-25		1035/ IX
184.	Девони Шиносий	Шайхназарбой Муҳаммадму- род ўгли Шино- сий (ваф. 1918)	т	назм	59	Мулло Болта- ниёз	1325/ 1907-08	2 <sup>а</sup> , 2 <sup>б</sup>	911/ II, 951
185.	Девони Шоҳ Шужоъ	Шоҳ Шужоъ ибн Мубори- зиддин Муҳам- мад ибн Амир Музаффар ибн Мансур ибн Паҳлавон Ҳо- жи (1332-1385)	ф	назм	138	Муҳам- мадша- риф охунд	1312/ 1894-95	20 <sup>б</sup>	1043/ III
186.	Девони Шоҳ	Мулло Шоҳ Бадахший (1070/1660)	ф	назм	101	-	1322/ 1904-05	20 <sup>а</sup>	1043/ II, 970
187.	Девони Шоҳий	Мир Оғо Ма- лик ибн Жамо- лидин Ферузқў- ҳий Шоҳий	ф	назм	16	Мулло Болта- ниёз	1324/ 1906-07	4 <sup>б</sup> , 6 <sup>а</sup> , 7 <sup>а</sup> , 21 <sup>а</sup> , 21 <sup>б</sup>	1042/ V, 120

188.	Девони Шуриши Ишқ	Сабзаворий (1381-1456) Шайх Саъдин (Саъдуллоҳ) Аҳмад Ансорий (1195/1780)	ф	назм	341	-	-	8 <sup>a</sup>	213/ II, 6772/ II
189.	Девони Юсуф	Домла Юсуф Муҳаммад-амин халифа ўғли (1860-1918)	т	назм	92	Абду-раззоқ Хоразмий	1326/ 1908-09	2 <sup>б</sup>	902/ II, 952
190.	Дурарун назим= Дурр ан-назим	Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Аҳмад ибн ал-Хашшоб ал-Яманий (ваф. 567/1172)	а	теология	296	-	-	14 <sup>б</sup> , 15 <sup>б</sup>	5746, 2496, 5746, 8783/ II
191.	Дурр ал-ажойиб	-	ф	адабиёт	368	Мулло Иброҳим ибн Одинамуҳаммад	1286/ 1869-70	14 <sup>a</sup>	6058

192.	Етти жом	Аҳмаджон Табибий (1869-1911)		адабиёт				1 <sup>б</sup>	
193.	Жавоҳир ал-асрор	Шайх Озарий Али ибн Ҳамза ибн Али Малик ибн ал-Ҳасан ат-Тусий (1382-1462)	ф	адабиёт	244	Мулло Жумъаниёз	1320/ 1903-04	15 <sup>a</sup>	7084, 2263
194.	Жавоҳирнома	Низомий Ганжавий (1141-1209)	ф	минералогия	144	-	1309/ 1891-92	15 <sup>a</sup>	3053, 3069
195.	Жамиъ ал-ахбор= Жомий ал-ахбор	-	а	поема	779	Мулла Хушназар шайх	1220/ 1805-06	17 <sup>б</sup>	1218, 4550
196.	Жилойи руҳ	Абдураҳмон Жомий (1414-1492)	ф	адабиёт	7	-	-	4 <sup>б</sup>	6899/ IX
197.	Жовидони хирад	Абу Али Аҳмад ибн Муҳаммад ибн Яъқуб ибн		адабиёт				13 <sup>a</sup> , 18 <sup>б</sup>	

198.	Зот ал-курсий	Мискавайҳ (ваф. 421/1030)						15 <sup>a</sup>	
199.	Зубдат ал-луғот	Муҳаммад Ризо-бек Хоразмий (XIX асрнинг биринчи ярми)	т	луғат	74		1289/ 1872-73	14 <sup>b</sup>	1203/I 8553/ III, 1203/I, 7569/ IV
200.	Зубдат ал-масоил	Муҳаммад-содиқ Кошғарий	т	фиқҳ	216	Мулло Жумъаниёз	1320/ 1902-03	19 <sup>a</sup> , 19 <sup>b</sup>	7478/I
201.	Зубдат ар-рамл	Мавлоно Муиниддин (XIV)	ф		247	Муҳаммадшариф	1225/ 1810	15 <sup>a</sup>	5128/I, 2897/ VI
202.	Зубдат ат-таворих	Ҳофизи Аbru Шаҳобиддин Абдуллоҳ ибн Лутфуллоҳ ал-Хавофий (ваф. 1430)	ф	тарих	469			16 <sup>a</sup>	5361, 4078

203.	Илоҳийнома	Фаридиддин Аттор	ф	адабиёт	56	Муҳаммаднийёз ибн Муҳаммад-ризо	1090/ 1679-80	7 <sup>b</sup> , 20 <sup>a</sup>	9924/II
204.	Интихоби маснавийи Румий	Ҳусайн Воиз ибн Али ал-Кошифий (ваф. 904/1504)	ф	адабиёт	39	Муҳаммад Латиф Вобкандий	1255/ 1839-40	15 <sup>a</sup>	9173/I
205.	Иншоот	Абулфатҳ ал-Ҳусайний ал-Маръаший ат-Тасужий ал-Озарбайжоний (ваф. 1150/1737)	ф		11			17 <sup>b</sup>	11525/ III
206.	Иршод ат-толибин	Охунд Дарвезаи Нангиҳорий (XVII аср)	ф	гасавуф	279		1320/ 1902-03	15 <sup>b</sup> , 19 <sup>a</sup>	895, 1213
207.	Искандарномаи Жомий	Абдураҳмон Жомий (1414-1492)	ф	адабиёт	93		1328/ 1910-11	7 <sup>a</sup> , 24 <sup>a</sup>	7026

208.	Ихтиёро-ти бадеъий	Ҳожи Зайн ал-Аттор Али ибн ал-Хусайн ал-Ансорий (1330-1404)	ф	тибб	372	Иваз-муҳаммад ибн Қурбон-муҳаммад	1280/ 1863-64	17 <sup>б</sup>	3491
209.	Қавойиди устурлоб	Носириддин Тусий (1201-1274)	ф	астро-номия	19	-	1198/ 1783-84	15 <sup>б</sup>	7376/II
210.	Канз ал-дақойиқ	Абдуллоҳ ибн Аҳмад ибн Маҳмуд Абулбаракот Ҳофизуддин ан-Насафий (ваф. 710/1311)	ф	фиқҳ	197	-	-	15 <sup>б</sup>	10900, 9243, 7573
211.	Канз ас-соликин	Абдуллоҳ ибн Муҳаммад Ансорий ал-Ҳиравий (1006-1089)	ф	тасав-вувф	141	Қори Абдуллоҳ хожа	1325/ 1907-08	15 <sup>а</sup>	12284/ V, 1484/ III
212.	Қарободин	-	ф	тибб	466	-	-	16 <sup>б</sup> , 17 <sup>а</sup>	479
213.	Қарободин	-	ф	тибб	413	-	-	17 <sup>а</sup>	7364

дини за-

214.	Қарободини Қодирий	Муҳаммад Акбар ибн Урф Муҳаммад Арзоний (XVIII аср боши)	ф	тибб	144	-	1255/ 1839-40	17 <sup>а</sup>	2716/ VII
215.	Қарободини Ши-фойий	Мустафо (Музаффар) ибн Муҳаммад ал-Хусайний аш-Шифойий (963/1556)	ф	тибб	191	-	-	16 <sup>б</sup>	3515
216.	Қасидаи бурда	Муҳаммад ибн Сабиб ибн Ҳам-Ҳаммод ибн Абдуллоҳ ал-Бусирий (1212-1292)	ф	тасав-вувф	9	Муҳаммадлатиф	1273/ 1856-57	15 <sup>а</sup> , 21 <sup>б</sup>	4195/ III, 5601/ I
217.	Қасойиди Хоқоний	Хоқоний Ширвоний (1120-1199)	ф	адаби-ёт	319	Сайид Абдуллоҳ Хоразмий	1297/ 1879-80		1048/ II
218.	Кимёи	Имом Муҳам-	ф	тасав-	424	Домла	1330/	19 <sup>б</sup>	8772

	саодат	мад ибн Муҳаммад ал-Фаззолий (1058-1111)		вуф		Сайид Ниёз	1911-12		
219.	Қисас ал-анбиё	Носириддин ибн Бурҳониддин Рабғузий (XII аср)	т	адабиёт	553	Мулло Эшонқули	1291/ 1874-75	19 <sup>а</sup> , 19 <sup>б</sup>	7397
220.	Қиссаи Ҳотам	-	т	адабиёт	167	-	1299/ 1881-82	16 <sup>б</sup>	11972
221.	Қуръон	-	а	қуръон	695	-	-	14 <sup>б</sup> , 15 <sup>а</sup>	8086
222.	Китоби жавоби маҳзан	Муҳаммад ибн Ибодуллоҳ ал-Котибий ат-Туршизий ан-Нишопурий (ваф. 1439)	ф	адабиёт				5 <sup>б</sup>	
223.	Китоби Мазҳар ал-ажойиб	Ҳофиз Басир Ҳузорий Эскибоғий (X аср)	ф	агиография	131	Эшонхожа	1319/ 1901-02	15 <sup>а</sup>	4417
224.	Китоби					-		16 <sup>а</sup>	

	Маҳозин ал-маъруф								
225.	Китоби сийнома	Муҳаммад ибн Ибодуллоҳ ал-Котибий ат-Туршизий ан-Нишопурий (ваф. 1439)		адабиёт		-		5 <sup>б</sup>	
226.	Кулӣиети Девони Имод	Имодиддин Фазнавий (ваф. 573/1178)	ф	назм	239	-	986/ 1578-79	25 <sup>б</sup>	999
227.	Лавойиҳ	Абдураҳмон Жомий (1414-1492)	ф	тасаввуф	14	Муҳаммадризо Хонақоҳий	-	17 <sup>б</sup>	8825/ VIII, 3039/ VI
228.	Лавомеъ ал-анвор	Али ибн ал-Ҳасан аз-Заврий (XVI)	т	тасаввуф	315	Охунд	-	16 <sup>а</sup>	9581
229.	Лайли ва Мажнунӣ Фузулий	Муҳаммад Сулаймон ўғли Фузулий (1498-1556)	т	адабиёт	125	Худоберган Муҳркан	1310/ 1892-93	6 <sup>а</sup>	9319, 12140/ II

230.	Лайли-Мажнуни Жомий	Абдурахмон Жомий (1414-1492)	ф	адаби-ёт	132	Худо-берган девон	1328/ 1910-11	24 <sup>a</sup>	7010
231.	Лисон ат-тайр	Алишер Навоий (1441-1501)	т	адаби-ёт	126	Домла Отаниёз	1230/ 1814-15	2 <sup>a</sup>	8503, 9376/ II
232.	Луббулавойиҳ ал-қамар	Сайид Субҳонқули Муҳаммад Баҳодирхон (1680-1702)	т	астро-логия	41	Муҳаммад-юсуф Рожий	1272/ 1855-56	16 <sup>a</sup>	1205
233.	Лубоб ал-ахбор	Муҳаммад ибн Маҳмуд	ф	тарих	50	Иброҳим хожа	1314/ 1896-97	14 <sup>b</sup>	6869
234.	Мадори-жун ну бувва	Абдулҳаққ Деҳлавий (1551-1642)		тасав-вувф		-		11 <sup>a</sup> , 18 <sup>b</sup> , 19 <sup>a</sup>	
235.	Мажмаъ ал-баҳ-райн	Муҳаммад ибн Абдуллоҳ Нисобурий ал-Котибий (ваф. 839/1436)	ф	адаби-ёт	32	Муҳаммад ибн Имод ибн Иваз Муаллим	859/ 1454-55	5 <sup>b</sup>	806/ III

236. Мажмаъ | Ҳаким Сайид | | тибб | | | 17<sup>a</sup> | 13184

236.	Мажмаъ ал-жавомеъ	Ҳаким Сайид Муҳаммад Хусайн ибн Муҳаммад Ҳодий Ақилий Алавий Хуросоний Шерозий (XII)		тибб		-		17 <sup>a</sup>	13184
237.	Мажмуатуш шуарофорсий (Фазлий)	Абдулкарим Фазлий Намангоний (XVIII аср охири XIX аср биринчи ярми)	ф	адаби-ёт	304	Мулло Абдуллоҳ	1246/ 1830-31	21 <sup>b</sup>	1242
238.	Манозил ас-сойирин	Шайх ал-ислом Абдуллоҳ Ансорий (ваф. 481/1089)	ф	тасав-вувф	327	-	1286/ 1869-70	17 <sup>b</sup>	10079
239.	Манофез ал-инсон	Абуғози Баҳодирхон (1643-1663)	т	тибб	64	-	-	17 <sup>b</sup>	4107
240.	Манофеъун нос	Мавлоно Дарвеш Нидоий (XVI аср)	т	тибб		-		17 <sup>a</sup>	
241.	Мантиқ	Фаридиддин	ф	адаби-	43	Муҳам-	1090/	7 <sup>a</sup> , 20 <sup>a</sup> ,	9924/1

	ат-тайр	Аттор (1145-1221)		ёт		мадний ёз ибн Муҳам- мадса- фо	1679-80	21 <sup>a</sup>	
242.	Маориж ан-нубу- ва	Муиниддин Мулло Мис- кин Фароҳий (ваф. 954/1548)	т	тасав- вуф	216	Мулло Иваз- мурод ибн Бек- мурод сўфи	1308/ 1890-91	18 <sup>b</sup> , 19 <sup>b</sup>	8790, 5344
243.	Маслак ал-мут- тақин	Сўфи Аллоҳёр (1640-1721)	ф	фиқҳ	391	Муҳам- маднийёз ибн Ал- лоҳназар сўфи	1279/ 1862-63	20 <sup>b</sup>	13260
244.	Масна- вийи Румий	Жалолиддин Румий (1207-1273)		адаби- ёт		-		3 <sup>a</sup> , 22 <sup>a</sup>	
245.	Матлаъ ал-улум	Мунший Во- жид Алихон (XIX)	ф		216	Ибро- ҳимхожа	1297/ 1879-80	19 <sup>b</sup>	6817, 6818
246.	Маго- либи Ра-	Туроб Али Шоҳ Қалан-	ф		242	Мулло Ибро-	1292/ 1875	17 <sup>b</sup>	7190/ I

	шидий	дарийзода Алавий ибн Шоҳ Муҳам- мад Козим Қодирий Кокурий (1768-1858)				ҲИМЖОН			
247.	Маҳфи- лоро	Бархурдор ибн Маҳмуд Турк- ман Мумтоз  Фароҳий (XVII аср охири – XVIII аср бошлари)	ф	адаби- ёт		Домла Муҳам- мада-  мин Ман- қитли	1338/ 1919-20	13 <sup>a</sup>	883, 884, 1256,  886, 6826, 891
248.		Маъри- фат ал- мазҳаб= Маъри- фат ал- мазоҳиб	-	а	калом	4	-	-	17 <sup>b</sup> 400/I, 3061/ IV, 3376/ III, 5600/ LI, 7625/II, 12448
249.	Мезон	Муҳаммад Ак-	ф	тибб	59	Фулом-	-	19 <sup>b</sup>	2829/

	ат-тибб	бар Арзоний (XVIII аср)				муҳам- мад			IV, 9603/I
250.	Меҳр ва Моҳ и туркий	Оқилхон Мир Аскар Розий (ваф. 1108/1697)		адаби- ёт				14 <sup>a</sup>	
251.	Мирсод ал-ибод	Шайх Нажмид- дин Доя Абу Бакр ибн Аб- дуллоҳ ибн Му- ҳаммад ар-Ро- зий (ваф. 654/ 1257)	ф	тасав- вуф	165	Мулло Иноят	1320/ 1902-03	14 <sup>a</sup> , 20 <sup>b</sup>	
252.	Мирьот ал-жаво- ҳир	Амонуллоҳ Хонзода Ферузчанг (XIX)	ф	адаби- ёт	39	-	-	4 <sup>b</sup>	11596, 706
253.	Мирьот ал-ко- инот	Комил Нишон- чизода Аҳмад ўғли (ваф. 1031/1622)	т	тарих	997	Муҳам- мадша- риф ибн Аб- дурах- мон сўфи	1323/ 1905-06	19 <sup>b</sup>	8621, 832
254.	Мифтоҳ	Маҳмуд ибн	ф	агио-	207	Хожа	1327/ 1905-06	17 <sup>a</sup>	8473,

ат-толи- бин	Шайх Али Ғиждивоний		графья		ниёз	1909-10		7430.
-----------------	------------------------	--	--------	--	------	---------	--	-------

	ат-толи- бин	Шайх Али Ғиждивоний (XVI аср)		графья		ниёз ҳожи Хона- қоҳий	1909-10		7430, 394, 1493
255.	Мишко- ти шариф	Валийуддин Абу Абдул- лоҳ Муҳаммад ибн Абдуллоҳ ал-Хатиб ат-Ғабризий (XIV аср)	а	ҳадис	563	Муҳам- мада- мин	1014/ 1605-06	16 <sup>a</sup>	8437, 6790
256.	Мужар- работ	Фулом Муҳам- мад (XVIII аср)	ф	тибб	50	-	-	19 <sup>b</sup>	2829/ III
257.	Мулта- қит ат- тибб	Жаъфархожа ибн Носир- иддинхожа ал- Хусайний ал- Карвакий ал- Ҳазораспий (XIX аср)	т	тибб	167	-	1243/ 1827-28	17 <sup>a</sup>	3336
258.	Мунта- хаб ад- девон		ф	назм	189	Аҳмар- жон	1148/ 1735-36	20 <sup>a</sup>	1098

259.	Мунтахаб ал-ақойид	Муҳаммад Жамил ибн Абу Туроб ал-Бадахший (XVI аср охири XVII аср биринчи ярми)	ф	калом	106	-	1126/ 1714-15	3 <sup>a</sup> , 4 <sup>б</sup>	5903, 6004, 8526, 9066, 11924, 12071/ V
260.	Мунтахаб ат-тиб	-	ф	тибб	161	-	-	16 <sup>б</sup> , 17 <sup>a</sup>	643/ XXII (X, Су- лаймон)
261.	Муншаот ва ғазалиёти Мирзо Абулҳасан	Мирзо Абулҳасан (1005/1597)		назм		-		19 <sup>a</sup>	
262.	Муруж аз-заҳаб	Абул-Ҳасан ибн Ҳусайн ал-Масъудий (ваф. 345/956)	т	тарих	306	Мулло Ҳабибуллоҳ, Мулло Жумъаниёз	1324/ 1906-07	10 <sup>a</sup>	839/II, 7427

263.	Мусибатнома	Фариқиддин Атгор		адабиёт				19 <sup>a</sup> , 20 <sup>a</sup>	
------	-------------	------------------	--	---------	--	--	--	-----------------------------------	--

263.	Мусибатнома	Фариқиддин Атгор		адабиёт				19 <sup>a</sup> , 20 <sup>a</sup>	
264.	Муфариҳ ал-қулуби Саъдий Хоразмий = Муфариҳ ал-қулуб	Саъдуллоҳ тўра Саъдий (1877-1937)	т	адабиёт	76	Муҳаммад Расулбек	1328/ 1910-11	20 <sup>б</sup>	7434, 1910, 1079
265.	Муфариҳ ал-қулуби форсий	Муҳаммад Акбар Арзоний (XVIII аср боши)	ф	тибб	348	-	-	16 <sup>б</sup>	4455
266.	Муҳаммасот	-	т	назм	146	-	-	20 <sup>a</sup>	7050
267.	Муҳаммасоти мажмаъ аш-шуройи Ферушшоҳий	Аҳмаджон Табибий (1869-1911)	т	адабиёт	220	-	1326/ 1908-09	1 <sup>б</sup>	1134

268.	Мухтасар ал-виқояи туркий	Убайдуллоҳ ибн Масъуд ибн Тож аш-шариъа ал-Маҳбубий ал-Бухорий (ваф. 747/1349)	т	фиқҳ	329	Домла Муҳаммадсолиҳ	1323/ 1905-06	13 <sup>a</sup>	7282
269.	Мухтасари Виқоя	Убайдуллоҳ ибн Масъуд ибн Тож аш-шариъа ал-Маҳбубий ал-Бухорий (ваф. 747/1349)	а	фиқҳ	34	Шоҳниёз ибн Ив-азмуҳаммад Хоразмий	1213/ 1798-99	15 <sup>б</sup> , 17 <sup>б</sup>	4697/ XIII, 5601/ VI
270.	Назми Машраб	Бобораҳим Машраб (1640-1711)		назм	-	-		4 <sup>б</sup>	
271.	Насоийҳи ҳазрати Луқмон	-	ф	адабиёт	4	-		21 <sup>б</sup>	5079/II, 3844/ XII

272.	Нафа-	Абдураҳмон	ф	агиог-	464	Раҳмон-	1305/	12 <sup>б</sup> , 17 <sup>б</sup>	7286
------	-------	------------	---	--------	-----	---------	-------	-----------------------------------	------

272.	Нафаҳот ал-унс	Абдураҳмон Жомий (1414-1492)	ф	агиография	464	Раҳмонқули Қаландар	1305/ 1887-88	12 <sup>б</sup> , 17 <sup>б</sup> , 19 <sup>a</sup>	7286
273.	Нафис ал-маосир	Алоудлава ал-Қазвиний (ваф. 982/1574)	ф	агиография	256	Мулла Муҳаммадша рифхожа	1322/ 1904-05	17 <sup>б</sup>	6919/I, 849
274.	Низом ат-таворих	Қози Носириддин Абдуллоҳ ибн Умар ал-Байзовий (ваф. 685/1286)	ф	тарих	114	Орифхожа	-		5406, 9720
275.	Нисоб ас-сибён	Абу Наср Масъуд ибн Абу Бакр ибн Хусайн ал-Фароҳий ас-Сажзий (ваф. 640/1242)	ф	луғат	31	Иброҳим ибн Исмоил	1156/ 1743-44	16 <sup>б</sup> , 20 <sup>б</sup> , 21 <sup>a</sup>	1647/I
276.	Нодир ал-меърож	Шайх ал-олам Акбарободий (XVII аср)	т	гасаввуф	625	Муҳаммадша рифи Хоразмий	1324/ 1906-07	14 <sup>б</sup>	6781, 7885, 4769

277.	Но-зиру Ман-зур	Аҳмаджон Табибий (1869-1911)	т	адаби-ёт	38	Мудло Бобо-жон Тарро	1326/ 1908-09	1 <sup>6</sup>	3460/ II
278.	Нуз-ҳат ал-қулуб	Ҳамдуллоҳ ибн Абу Бакр Муставфий Қазвиний (1281-1350)	ф	тарих	577	-	1296/ 1878-79	17 <sup>a</sup>	10217
279.	Нусха-ти дил-рабо	Муҳаммад ибн Ибодул-лоҳ ал-Котибий ат-Турцизий ан-Нишопурий (ваф. 1439)	ф	адабиёт		-		5 <sup>6</sup>	
280.	Ойнаи Искан-дарий	Амир Хусрав Деҳлавий (1253-1325)	ф	адаби-ёт	155	Муҳам-мад-яъқуб	1329/ 1911-12	24 <sup>a</sup>	1067
281.	Оламо-ройи Аббо-сий	Искандарбек Мунший (1561-1634)	ф	тарих	432	-	-	15 <sup>a</sup> , 17 <sup>a</sup>	1528, 4265
282.	Панж сура	-	а	қуръон	21	Абдул-лоҳбек	-	15 <sup>a</sup>	2450

283.	Равзат ал-аҳ-боб	Атоуллоҳ ибн Фазлуллоҳ Ҳусайний (ваф. 917/1511)	т	тарих	342	Отажон ибн Муҳаммад-карим	1324/ 1906-07	10 <sup>a</sup> , 22 <sup>a</sup>	828, 6910
284.	Равзат ал-ма-нозир	Муҳаммад ибн Шеҳна ал-Ҳалабий ал-Ҳанафий (1349-1414)	т	тарих	240	Дом ал-Қалан-дархо-жа	1324/ 1906-07	10 <sup>a</sup>	837
285.	Равзат ас-сафо	Мир Муҳаммад ибн Сайид Бурҳониддин Ховандшоҳ ибн Камолуд-дин ал-Балхий Мирхонд (1433-1498)	ф	тарих	327	Муҳаммадша-риф ибн Ал-лоҳбер-ган де-вон Хи-вақий	1319/ 1901-02	9 <sup>6</sup> , 14 <sup>a</sup> , 18 <sup>6</sup>	7304, 1515/II, 908, 1500, 6667, 7306, 2049
286.	Равзат аш-шу-ҳадо	Ҳусайн Воиз Кошифий (1445-1505)	ф	адаби-ёт	280	Домла Қурбон ниёз ибн уста Паҳ-лавон Ниёз	1323/ 1905-06	19 <sup>6</sup>	6768
287.	Раша-	Али ибн Ҳуса-	т	тасав-	441	Домла	1297/ 1905-06	12 <sup>6</sup> , 19 <sup>a</sup> ,	632

	ҳот	йн ас-Сафий (1463-1503)		вуф		Худой- берган ибн Бек- муҳам- мад	1879-80	19 <sup>б</sup>	
288.	Рисо- лаи Ажо- йиб ал- олам	-		тарих		-		15 <sup>а</sup>	
289.	Рисо- лаи асро- ри никоҳ	Махдуми Аъ- зам Хожаи Аҳ- мад ибн Жало- лиддин Косо- ний Даҳбе- дий (1461-1542)	ф	тасав- вуф	21	-	-	14 <sup>а</sup>	4354/ XI
290.	Рисо- лаи Васи- ятнома	Абдуллоҳ Ансорий (1006-1089)	ф	тасав- вуф	21	-	-	17 <sup>б</sup>	12284/ XV
291.	Рисо- лаи Лато- йиф ал- аҳком	Муҳаммад ибн ал-Хусайн (1096/1885)	ф	тасав- вуф	130	-	-	15 <sup>а</sup>	1206/ XI
292.	Рисо- лаи Маъ-	Саъиддин ибн Абдулғаф-	ф	тасав- вуф	57	-	-	17 <sup>а</sup>	6901/I

дану ас-

фор ибн Абду-

	дану ас- роп	фор ибн Абду- лазиз Кобулий (тахминан XIX аср биринчи ярми)							
293.	Рисо- лаи мун- тахаби қайди сайдий			Ов санъ- ати (?)				16 <sup>а</sup>	
294.	Рисо- лаи так- мил ал- имон	Абдулҳаққ Деҳлавий (1551-1642)	ф	калом	107	-	1322/ 1904-05	14 <sup>б</sup>	6301/I, 2521/II, 4014/ III, 11210
295.	Рубои- ёти Ла- вомеъва Лавойиҳ	Абдурахмон Жомий (1414-1492)	ф	адаби- ёт	3	-	1222/ 1807-08	20 <sup>б</sup>	522/IX
296.	Рубои- ёти Бедил	Абдулқодир Бедил (1644-1721)	ф	назм	76	Домла Ота- жон	1325/ 1907-08	20 <sup>б</sup>	3329/ XI
297.	Рубо- иёти Мав-	Абдурахмон Жомий	ф	назм	23	Худой- берган	1318/ 1900-01	20 <sup>б</sup>	1135/ XI

298.	лавий Жомий Рубо- иёти Муш- фиқий	(1414-1492) Абдурахмон Мушфиқий (1527-1588)	ф	назм	312	Муҳр- кан Муҳам- мадяъ- қуб Девон	1318/ 1900-01	5 <sup>a</sup>	7008
299.	Рубо- иёти Сай- фиддин ал-Бохар- зий	Шайх Сайфид- дин Бохарзий (1190-1261)	ф	назм	136	-	1300/ 1882-83	25 <sup>б</sup>	7047
300.	Рубои- ёти Умар Хайём	Умар Хайём (1048-1123)	ф	назм	52	Мулно Жумъа- ниёз	1320/ 1902-03	21 <sup>a</sup> , 21 <sup>б</sup>	6716
301.	Рубои- ёти Ҳаз- рати Мав- лоно	Жалолиддин Румий (1207-1273)	ф	назм	183	Муҳам- мадша- риф Девон	1325/ 1907-08	7 <sup>a</sup>	6989
302.	Рубои- ёти Хожа Ҳофиз	Ҳофиз Шеро- зий (1325- 1390)	ф	назм	19	Худой- берган Муҳр- кан	1318/ 1900-01	20 <sup>б</sup>	1135/ X

303.	Сай- диййа	Шайх ал-ислом ал-Ҳиравий	ф	фиқҳ ва тибб	68	-	1200/ 1785-86	14 <sup>a</sup>	1217
------	---------------	-----------------------------	---	-----------------	----	---	------------------	-----------------	------

303.	Сай- диййа	Шайх ал-ислом ал-Ҳиравий (XVI аср)	ф	фиқҳ ва тибб	68	-	1200/ 1785-86	14 <sup>a</sup>	1217
304.	Сала- воти Ма- съудий = Солати Масъудий	Фақиҳ Масъуд ибн Маҳмуд ибн Юсуф ас- Самарқандий (XIII аср охи- ри - XIV аср бошлари)	ф	фиқҳ	221	Муҳам- мад- юсуф охунд	1311/ 1893-94	11 <sup>б</sup> , 18 <sup>б</sup>	8778
305.	Саро- йиж ал-ож- изин = Си- роҷ ал- ожизин	Сўфи Аллоҳёр	т	адаби- ёт	104	-	-	4 <sup>б</sup>	3730
306.	Саҳойиф ал-ахбор	Мавлоно Дарвеш Аҳмад (XVII аср)	ф	тарих	355	Муҳам- мад- юсуф Баёний	1322/ 1904-05	11 <sup>a</sup> , 18 <sup>б</sup>	830, 6785
307.	Саҳо- йиф ас- саодот дар баёни иншоот	Шаҳобиддин Абдуллоҳ ибн Муҳаммад Марварид Баёний Кирмоний		муко- таба				15 <sup>б</sup>	

308.	Сийари шариф-Маориж ан-нубува	(ваф. 922/1516) Муиниддин Мулло Мискин Фароҳий (ваф. 954/1548)	ф	тасаввув	552	Домла Маҳмудниёз	1298/ 1880-81	18 <sup>б</sup> , 19 <sup>а</sup>	8773
309.	Сийари шарифи туркий	Муҳаммад Раҳим Мискин (тахминан XVII аср охири)	т	тасаввув	216	Мулло Иваз Мурад ибн Бекмурод сўфи	1308/ 1890-91	11 <sup>б</sup>	8790, 6096, 5344
310.	Силсилат аз-заҳаб	Абдураҳмон Жомий (1414-1492)	ф	адабиёт	111	Худойберган Муҳркан	1327/ 1909-10	4 <sup>а</sup> , 7 <sup>а</sup> , 25 <sup>б</sup>	6995, 6987/II
311.	Субҳат ал-аброп	Абдураҳмон Жомий (1414-1492)	ф	адабиёт	129	Худойберган Муҳркан	1327/ 1909-10	4 <sup>а</sup>	6987/ II, 6435/ I
312.	Табйин ал-жавомъ					-		13 <sup>б</sup>	

313.	Тавбат ат-толибин					-		17 <sup>б</sup>	
314.	Таворихи Амир Темур Кўрагон	Соҳибқирон Амир Темур (1370-1405)	ф	тарих	148	-	1261/ 1845	17 <sup>б</sup>	1503, 8201
315.	Тазкираи авлиёи Ҳирот	Абдуллоҳ ибн Абдурраҳмон ал-Ҳусайний (XVII аср)		тарих		-		18 <sup>а</sup>	9946
316.	Тазкираи Давлатшоҳий	Давлатшоҳ ибн Алоуддин Бахтишоҳ ас-Самарқандий (1435-1495)	ф	библиография	242	Муҳаммадрафий	1319/ 1901-01	15 <sup>б</sup>	7016, 7436
317.	Тазкират ал-авлиё (Киромий)	Сайид Музаффархожа Киромий (XIX)	ф	тасаввув	200	-	1268/ 1851-52	4 <sup>б</sup>	6640

318.	Тазкират ал-авлиё	Фаридиддин Атгор (1145-1221)	ф	тасаввувф	418	-	-	14 <sup>a</sup> , 17 <sup>б</sup> , 18 <sup>б</sup> , 19 <sup>б</sup>	866, 867
319.	Тазкират ал-авлиёи туркий	Фаридиддин Атгор (1145-1221)	т	тасаввувф	231	-	1259/ 1843-44	12 <sup>б</sup> , 13 <sup>a</sup> , 13 <sup>б</sup>	4398
320.	Таржимат ат-табақот	Сайид Абдурахмон Ашраф (XVIII аср)	т	библиография	254	Абдуллоҳ охунд	1298/ 1880-81	14 <sup>a</sup>	8758, 7325
321.	Тарихи анбиё	Алишер Навоий (1441-1501)	т	тарих	111	-	1323/ 1905-06	17 <sup>б</sup>	6871, 12111/ VI
322.	Тарихи Жаҳонкушо	Алоуддин Отамалик ибн Баҳоуддин Муҳаммад ал-Жувайний (1226-1283)	ф	тарих	263	-	-	19 <sup>б</sup>	610, 12148
323.	Тарихи захира	Сайид Али ибн Шиҳоб ал-Ҳа-		тасаввувф		-		16 <sup>б</sup>	

324.	ал-мулук Тарихи ислом	мадоний (1314-1384)	т	тарих	169	Абдулкарим ибн Абдулҳамид	1197/ 1782-83	17 <sup>б</sup> , 19 <sup>a</sup>	11981
325.	Тарихи комил	Иззуддин Абдул Ҳасан Али ибн Муҳаммад ибн ал-Асир (1160-1234)	т	тарих	280	Домла Муҳаммадодам валади Домла Ортуқ	1323/ 1905-06	10 <sup>a</sup> , 10 <sup>б</sup> , 22 <sup>a</sup>	113, 824, 7290, 7292, 7424, 6679
326.	Тарихи Наршахий	Абу Бакр Муҳаммад ибн Жаъфар ан-Наршахий (899-959)	ф	тарих	79	-	-	16 <sup>a</sup> , 20 <sup>б</sup>	2110, 9692/ I, 4289
327.	Тарихи Табарий	Абу Жаъфар Муҳаммад ибн Жарир ат-Табарий (836-923)	ф	тарих	244	Домла Худойберган Манқитли ибн	319/ 1902-03	17 <sup>б</sup> , 18 <sup>б</sup> , 19 <sup>б</sup> , 22 <sup>a</sup>	831, 7322, 7466, 1229

328.	Тарихи Фаришта	Муҳаммад Қосим Ҳиндушоҳ Фаришта (XVII)	ф	тарих	254	Дўст-жон Сайидниёз ибн Муҳаммад-яъқуб ва Домла Исмоил ибн Иваз-ниёз	1326/ 1908-09	11 <sup>а</sup> , 18 <sup>б</sup>	826, 612, 613
329.	Тарихи чаҳор улус	Муҳаммад Тарағай Мирзо Улуғбек (1394-1449)		тарих		-		17 <sup>а</sup>	
330.	Тарихномаи (Тазкираи) Муқимхоний	Муҳаммад-юсуф Мунший ибн Бақохожа Балхий (XVII асрохири)	ф	тарих	200	-	1281/ 1864-65	17 <sup>б</sup>	5386, 4542, 7064
331.	Тафсири Мавлоно Яъқуб Чархий	Яъқуб ибн Усмон ибн Маҳмуд ибн Муҳаммад Ғазна-	ф	тафсир	242	-	1260/ 1844	15 <sup>б</sup>	10188, 11217, 10415/ II

вий Чархий

332.	Тафсири Мавокиб	Исмоил Фаррухий (ваф. 1256/1841)	т	тафсир	364	-	-	19 <sup>а</sup>	1219, 1220
333.	Тафсири сураи Ёсин	-	а	тафсир	28	-	-	15 <sup>а</sup>	7729/ I
334.	Тафсири сураи Юсуф	Мавлоно Муиниддин Ҳиравий (ваф. 954/1548)	ф	тафсир	330	Муҳаммад-фозил	1047/ 1637-38	13 <sup>б</sup>	7274
335.	Тафсири Ҳусайн Воиз	Ҳусайн Воиз Кошифий (ваф. 1504)	ф	тафсир	514	Абдуллоҳ охунд	1109/ 1697-98	19 <sup>б</sup>	5269, 8467
336.	Таҳқиқоти Шайх Сайфиддин			тасаввуф		-		15 <sup>б</sup>	
337.	Тиббуш Шифойи	Мустафо (Музаффар) ибн Муҳаммад	ф	тибб	57	-	1307/ 1889-90	17 <sup>а</sup>	2746/ II

338.	Тибби ағроз ат- тиббия	ал-Хусайний ап-Шифой (ваф. 963/1556)  Зайниддин Абул-Фазойил Исмоил ал-Ху- сайн Журжо- ний (1042-1136)	ф	тибб	251	-	-	17 <sup>a</sup>	7273, 9253, 2917
339.	Тибби Акба- рий	Муҳаммад Ак- бар Арзоний ибн Мир Ҳожи Муқим (XVIII аср боши)	ф	тибб	390	Домла Худой- берган	1270/ 1853-54	17 <sup>б</sup>	7792
340.	Тибби мухта- сар			тибб		-		17 <sup>a</sup>	
341.	Тибби Хусай- ний	Муҳаммад Мўъмин ибн Муҳаммад За- мон Танкабу- ний Хусайний (XVII аср)	ф	тибб	164	-	1173/ 1759-60	17 <sup>a</sup>	479
342.	Тибби Юсуфий	Муҳаммад Моҳ ибн Ҳақим	ф	тибб	167	Мулло Сайид-	1286/ 1869-70	16 <sup>б</sup> , 19 <sup>a</sup>	12115/ II

343.	Тож ат- таворих	Шайх Валийул- лоҳ ибн Ҳақим Муҳаммад Ал- иф Сиёлкутий (ваф. 1177/1763)  Абдурахмон- хон (1844-1901)	ф	тарих	87	кули  Муҳам- мад- яъқуб девон уста Қурбон ниёз	1337/ 1918-19	22 <sup>a</sup>	7459
344.	Толь- нома	-	ф		65	-	-	16 <sup>a</sup>	3974/ I
345.	Тухфат ал-аҳбо- би шо- ҳий	Мирзо Абду- лазим Сомий Бўстоний (1833-1907)	ф	тарих	164	-	-	4 <sup>б</sup> , 20 <sup>б</sup>	6212, 1458/ II
346.	Тухфат ал-аҳ- роп	Абдурахмон Жомий (1414-1492)	ф	адаби- ёт	61	Худой- берган Муҳр- кан	1327/ 1909-10	4 <sup>a</sup>	6732/ II, 6709
347.	Тухфат ал-мўъ-	Муҳаммад Мўъ- мин ибн Муҳам-	ф	тибб	248	Мулла Рўзи-	-	16 <sup>б</sup> , 17 <sup>a</sup>	1274/ III,

	минин	мад Замон Танкабуний Хусайний (XVII аср)				муҳаммад			4660, 3516
348.	Тухфат ал-ошиқин	-	ф	тибб	167	-	1296/ 1878-79	16 <sup>б</sup> , 17 <sup>а</sup>	7269/ II
349.	Уштурнома	Фаридиддин Аттор	ф	адабиёт	186	Муҳаммаднийез ибн Муҳаммад-ризо	1090/ 1679-80	20 <sup>а</sup>	9924/ II
350.	Хавосси ас-мои Аллоҳ	Али Жаъфар Румий	ф	тасаввуф	71	Абдунийез ибн Дўстмуҳаммад	1310/ 1892-93	17 <sup>а</sup>	7227/ I
351.	Хавосси Қуръони мажид	-	ф	теология	87	-	-	14 <sup>б</sup>	13512, 3537, 6622
352.	Хазинат ал-асфиё	Фулом Сарвар ибн Фулом муҳам-	т	агиография	530	Исмоил ибн Иваз-	1326/ 1908-09	10 <sup>а</sup> , 18 <sup>б</sup>	8774

		мад Лоҳурий (XIX аср)				нийез сўфи			
353.	Ҳаққ ал-яқин	Муҳаммадбоқир ибн Муҳаммад Тақий (ваф. 1110)	ф	тасаввуф	510	-	1275/ 1858-59	17 <sup>б</sup>	3617, 263/ II
354.	Ҳалли луғоти Хамсаи Навоий	-	т	луғат	336	-	-	15 <sup>а</sup>	7869, 7830
355.	Хамса (Навоий)	Алишер Навоий (1441-1501)	т	адабиёт	390	Муҳаммаднийез	1319/ 1901-02	2 <sup>а</sup> , 25 <sup>б</sup>	6793, 17, 1953, 3018, 2777, 790
356.	Хамсаи Хусрав Деҳлавий	Хусрав Деҳлавий (1253-1325)	ф	адабиёт	353	-	-	5 <sup>а</sup> , 24 <sup>а</sup>	3317, 4396
357.	Ҳафт авранги Жомий	Абдураҳмон Жомий (1414-1492)	ф	адабиёт	289	-	1294/ 1877	25 <sup>б</sup>	6805, 6867

358.	Ҳафти-яки шариф	-	а	қуръон	121	-	1292/ 1875	14 <sup>а</sup>	8568, 8677
359.	Ҳашт биҳишт	Хусрав Деҳлавий (1253-1325)	ф	адаби-ёт	117	Муҳаммад-яъқуб	-	24 <sup>а</sup>	1068
360.	Ҳикмат ал-айн	Нажмиддин Али ибн Умар ал-Қазвиний ал-Котибий (ваф. 675/1276)	а	калом, мантиқ, фалсафа	40	Муҳаммадсобир ибн Мулло Қурбон	1221/ 1806-07	13 <sup>б</sup>	4130/ VII
361.	Ҳикояти Заҳроқ	-	ф	адаби-ёт	27	-	-	19 <sup>а</sup>	1211
362.	Ҳикояти манзума	Бобожон Саной (XIX аср охири)	-	адаби-ёт	-	-	-	25 <sup>б</sup>	-
363.	Ҳисн ал-ҳасин	Шамс ад-дин Муҳаммад ибн Муҳаммад ал-Жаза-	а	ҳадис	158	-	-	16 <sup>а</sup> , 16 <sup>б</sup> , 19 <sup>а</sup>	8565, 2960

рий (ваф.

364.	Хуло-сат ал-мафо-хир	Абдуллоҳ ибн Ассад ал-Ёфийий ал-Яманий (1298-1367)	ф	тарих	149	-	-	17 <sup>б</sup>	6906, 10536
365.	Хуло-сат ал-ҳукамо	Ҳофизи калон ибн Бадриддин қори Ансорий (XVIII аср)	т	фалсафа	65	-	1328/ 1910-11	16 <sup>б</sup>	2892/ I
366.	Хусну Дил	Муҳаммаднӣ-ёз Нишотий (XVIII аср бошлари)	т	адаби-ёт	175	Домла Хожа Ниёз Шатли	1324/ 1906-07	1 <sup>б</sup>	156/ I
367.	Хусрав ва Ширин	Низомий Ганжавий (1141-1203)	ф	адаби-ёт	230	-	-	24 <sup>а</sup>	4317
368.	Хусрав ва Ширин	Мавлоно Ваҳший Қирмоний (XV аср)	ф	адаби-ёт	191	-	-	24 <sup>а</sup>	4376
369.	Хуффий	Исмоил Жур-	ф	тибб	140	-	1296/	16 <sup>б</sup>	3334/

	Алоий	жоний (1042-1136)					1878-79		XII
370.	Чаҳор китоб	Фаридиддин Аттор (1145-1221)	ф	гасав-вуф	119	Танг-риберди ибн Худойберди	1255/ 1839-40	15 <sup>a</sup>	7113, 6635, 7996
371.	Чиҳил ҳадис	Жомий ва Навоий	ф., т.	ҳадис	12	-	1311/ 1893-94	4 <sup>6</sup> , 16 <sup>6</sup> .	3303/ IV, 2634/V, 8848/I
372.	Шабистон	Мавлоно Яҳё Себак Фаттоҳий (ваф. 853/1449)	ф	адаби-ёт	31	Дўст-муҳаммад	1005/ 1596-97	13 <sup>6</sup>	7359/V, 4182/ II
373.	Шамс ал-маориф	Аҳмад ибн Али ибн Юсуф ал-Қураший ал-Буний (ваф. 623/1226)	а	дуолар		Муҳаммад-расул Мирзо	1309/ 1891-92	6 <sup>6</sup> , 14 <sup>6</sup> , 19 <sup>a</sup> , 19 <sup>6</sup>	7298, 7288, 6896, 7342, 7341
374.	Шарҳи Далоий ал-	Муҳаммадфозил ибн Муҳаммад ибн	ф	гасав-вуф	73	-	1288/ 1871-72	13 <sup>a</sup> , 18 <sup>6</sup> , 20 <sup>a</sup>	11090/ II

хайрот

Ориф

	хайрот	Ориф Сайфиддин Деҳлавий (XVII аср)							
375.	Шарҳи Мухтасар ал-виқояи Гуримирий	Жалолуддин Маҳмуд ибн Абу Бакр Самарқандий Гуримирий (XVII аср охири XVIII аср боши)	ф	фиқҳ	333	Мир Муқим	1268/ 1851-52	19 <sup>a</sup> , 1 <sup>6</sup>	5632, 4152
376.	Шарҳи Нузҳат ал-арвоҳ	Абдулвоҳид ибн Иброҳим ал-Хусайний ал-Балгиромий (ваф. 985/1577)	ф	теология	282	-	-	17 <sup>6</sup>	10348
377.	Шарҳи Сафар ас-саодат	Абдулҳаққ ал-Деҳлавий (1551-1642)	т	ҳадис		Абдулҳамид охунд ва Домла Муҳаммад	1324/ 1906-07	17 <sup>6</sup> , 19 <sup>a</sup> 19	6761

378.	Шарҳи Хулосат ал-ҳисоб	Шамсиддин Али ал-Хусайний ал-Хал-холий	ф	математика	78	Муҳаммад-ниёз муфтий	1243/ 1827-28	15 <sup>a</sup>	6864/ II, 7235/ I
379.	Шарҳи аврод	Али ибн Аҳмад ал-Фурий	ф., а.	тасаввуф	428	Домла Худойберган	1304/ 1886-87	14 <sup>6</sup>	7468, 6483
380.	Шарҳи авроди Қутбий			тасаввуф		-		14 <sup>6</sup>	
381.	Шарҳи Авроди Шайхи кибор	Али ибн Аҳмад ал-Фурий	ф., а.	тасаввуф		-		15 <sup>6</sup>	
382.	Шарҳи Ихёи улум			тасаввуф		-		14 <sup>6</sup>	
383.	Шарҳи қасидаи рубубия	Зиё Нахшабий	ф	тасаввуф	35	Муҳаммадфозил	1219/ 1804-05	17 <sup>6</sup>	9126/I, 11284/ II
384.	Шарҳи муаммо	Абдурахмон Жомий	ф	адабиёт	14	-	-	14 <sup>6</sup>	9854/I, 5904/

ва асмой

(1414-1492)

III

	ва асмой Аллоҳ	(1414-1492)							III
385.	Шарҳи Нисоб ас-сибён	Муҳаммад ибн Жалол ибн Сулаймон Кўҳистоний (XVI аср)	ф	луғат	63	Раҳмонберди ибн Муҳаммадшариф	1237/ 1821-22	15 <sup>a</sup>	7216/I
386.	Шарҳи Нисоб ас-сибён	Муҳаммад ибн Фасиҳ ибн Муҳаммадкарим Даштбаёзий (XVI аср)	ф	луғат	87	Абдулхолиқ Хоразмий	1262/ 1845-46	15 <sup>a</sup>	8605/I
387.	Ширин ва Хусрав	Мавлоно Абдуллоҳ Ҳотифий (ваф. 927/1521)	ф	адабиёт	68	-	951/ 1544-45	3 <sup>6</sup>	208
388.	Шоҳномаи Фирдавсий	Абужқосим Фирдавсий (940-1025)	ф	адабиёт	552	Ҳамдамий	964/ 1556-57	7 <sup>a</sup>	1811, 2139, 7019, 6912/I

389.	Эъти- кодот ва аҳо- дис	Юсуф ва Зулай- хойи Нозим	Ф	калом	-	-	3 <sup>а</sup>	11383, 5176/ II
389.	Юсуф ва Зулай- хойи Нозим	Нозим Ҳиравий (1601-1671)	ф	адаби- ёт	177	-	4 <sup>а</sup> , 6 <sup>а</sup> , 20 <sup>б</sup> 21 <sup>а</sup>	

## АСАР НОМЛАРИ БЎЙИЧА ИЗОҲЛАР

«**Абдуҳаққи форсий шарҳи «Мишкоти шариф»** – Пбдулҳаққ ибн Сайфиддин ад-Деҳлавий (1551-1642) араб ва форс тилларида ижод қилган ҳинд олимларидан, муаррих, фақиҳ, таниқли муҳанддисдир. Унга асли Бухоро ўзбекларидан бўлгани учун ат-Турк ал-Бухорий нисбаси ҳам берилади. Унинг Валийуддин Хатиб ат-Табризийнинг 737/1336 йилда ёзган ҳадислар тўплами бўлмиш «Мишкот ал-масобиҳ» асарига битган «Ашъат ал-ламаот» номли форс тилидаги уч жилдлик шарҳи бор. Мовароунаҳр мадрасаларида ушбу икки асар жуда машҳур бўлган.

«**Аврод**» – Шаҳобиддин ас-Суҳравардий (ваф. 587/1191)нинг кундалик ўқиладиган намоз ва дуолар тартиби ёзилган рисоласи.

«**Ажиб ал-қисас**» – Ҳинд адибларидан Мунший Бахтрой Санкханинг асари. Асар «Шабистони ишрат» деб аталган. 1896 йилда Лакнавада нашр этилган. Ҳикоят ва ривоятлардан иборат форс тилидаги асар.

«**Ажойиб ал-осор**» – Абдурахмон ибн Хусайн Жабаррутий ал-Ҳанафий (1754-1822)нинг французлар Мисрни босиб олган вақтлардаги воқеаларга оид тарихий асари. Аслида IV ёки VI жилдли асар 1236/1820 йилларда ёзиб тугатилган. Бу асар Хоразмда тўла таржима қилинган. Муҳаммадрафъ охунд Нуруллоҳ маҳдум I жилдини ва Муҳаммадамин маҳдум VI жилдини, Отажон охунд Қаландархожа ўғли эса 1325/1907-1908 йилда X-XII жилдларини таржима қилганлиги маълум. Асар Мисрда 1883-1885 йилларда «Тарихи Комил» ҳошиясида XII жилд бўлиб нашр этилган.

«**Ажойиб ат-табақот**» – Ушбу асарни мазкур «Сарой кутубхонаси китобларининг рўйхати»да «Равзат ас-сафо»ники деб, унга нисбат қилинган. Бундан «Равзат ас-сафо»дек йирик ҳажмли китобнинг иловаси бўлмиш «Жуғрофий қўшимча» қисми назарда тутилаётган бўлади. Уни 1495 йили Мирхонд (1433-1498) ёза бошлаган ва 1523 йилда Хондамир (1473-1534) унинг давомини ёзиб тугатган. Аслида «Ажойиб ат-табақот» номли мустақил асар мавжуд. «Ажойиб ат-табақот» муаллифи Сайид Муҳаммад Тоҳир ал-Балхий 1648 йилда аштархонийлардан Надр Муҳаммадхон (1606-1642)нинг топшириғи билан ёзган. Асар гео-космографик асар ҳисобланади. Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 411, 2380, 9654.

«**Айн ал-илм**» – Муаллифи маълум эмас. Тахминан, Муҳаммад ибн Усмон ибн Амр ал-Балхий ал-Ҳанафийнинг «Айн ал-илм ва зайн ал-ҳилм» номли асари. Асарда мусулмоннинг этикаси, ижтимоий ҳаётда одоб-ахлоқ қандай ўрин тутиши ҳақидаги масалалар баён этилган. Уни Мавлоно Али ал-қори (ваф. 1014/1605) шарҳ қилган.

«**Ақойиди Имом Турпуштий**» – Шаҳобиддин Абу Абдуллоҳ Фазлуллоҳ ибн Ҳасан ат-Турпуштий (ваф. 658/1260 ёки 661/1263) асари. Ислом ақида-сига бағишланган форс тилидаги кичик ҳажмли «ал-Муътатад фи-л-муътатад» номли асари назарда тутилмоқда. Мазкур асар Хоразмда ўзбек тилига таржима этилган. Имом ат-Турпуштийнинг бундан ташқари «Тухфат ас-соликийн» номли ақоид, муомала ва одоб-ахлоқ мавзуларига оид 3 та «қавоид»га бўлинган асари ҳам бор. Мазкур асарни муаллиф яна «Тухфат ал-муршидийн» номида қисқартирган. Шунингдек, муаллифнинг «Матлаб ан-носик фий илм ал-маносик» номли асари ҳам бўлиб, 40 бобда ҳадислар асосида ҳаж масъалаларини баён қилган. Яна у «ал-Муйассар» номли ҳадислар шарҳига бағишланган асар ҳам ёзган.

«**Ақойиди Туропуший**» Қаранг: «Ақойиди» Имом Турпуштий.

«**Анвори Суҳайлий**» – Ҳусайн Воиз ал-Кошифий (1445–1505)нинг асари. Машҳур «Калила ва Димна»нинг қайта ишланган варианты. Асар Ҳусайн Байқоро (1436–1506)нинг муҳрдори Амир Аҳмад Суҳайлийга бағишлангани учун мазкур ном билан аталган. Мазкур асар Хоразмда бир неча марта таржима этилган. Жумладан, 1838 йилда Мулло Муҳаммад-ниёз уни ўзбек тилига ўгирган эди.

«**Анис ал-воизин**» – Абдулкарим Воиз ибн Муҳаммадали Турбатий Хуросоний (XIX аср)нинг 1842 йилда Бухорода ёзган асари. Асар 30 мажлисга бўлинган бўлиб, воизлар учун ваъз-насиҳат намуналари, тезислари кўрсатилган. Форс тилида ёзилган мазкур асарни Хоразмда Маҳмуд охунд Хонақоҳий таржима қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 9531). Форсий нусхасини Сайид Абдуллоҳхожа 1902 йилда кўчирган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №8394). Мазкур асар Теҳронда 1882 йилда нашр қилинган. «Анис ал-воизин»нинг яна бир вариантнинг муаллифи Абу Бақр Рукниддин Қурайший (тахминан XVIII аср) бўлиб, мазкур асар Лоҳурда бир неча марта нашр қилинган.

«**Анис ал-қодирия**» – Тасаввуфга оид бу асарни Баҳо ал-ҳаққ ал-Қодирий Ҳиндистонда ёзган. 1166/1752 йилда Муҳаммад Жамол кўчирган қўлёзма нусхаси ЎЗР ФА ШИ қўлёзмалар фондида 889 рақами билан сақланади.

«**Анис ат-толибин**» – Салоҳ ибн Муборак ал-Бухорий (ваф. 791/1388)нинг 785/1384 йилда ёзиб тугатган Баҳоуддин Нақшбанд ва унинг

муриди Алоуддин Аттор маноқибига оид форс тилидаги асари. Асар тўрт қисмдан иборат.

«**Аҳкоми нужум**» – Астрономияга оид айни номдаги асар борлиги маълум эмас. Алишоҳ ал-Хоразмий ал-Бухорий (тахминан 1227-1297)нинг «Аҳком ал-аъвом» асари, Муҳаммадали Муҳаммад Ҳаким (XIV аср)нинг 727/1327 йил ёзган «Аҳкоми ҳафт кавокиб» асари, Тўхта Муҳаммад Балхий (XVI аср охири)нинг 1011/1603 йили ёзган «Аҳкоми манозили қамар» асари бор. (Қаранг: ЎРШИ-1, 591/I, 463/II, 1206/X).

«**Ахлоқ ал-муҳсинин**» – «Ахлоқи Муҳсиний» – Ҳусайн Воиз Кошифий (1445-1505)нинг 1500-1501 йилларда ёзилган одоб-ахлоққа оид асари. Уни Ҳусайн Байқаронинг ўғли Абдулмуҳсин Мирзога бағишлагани учун «Ахлоқи Муҳсиний» деб аталади. 40 бобдан иборат ушбу асарни Огаҳий 1858 йилда ўзбек тилига таржима қилган.

«**Ашаъан ламаот**» 13<sup>6</sup>, (Иброҳим Ҳамадоний)

«**Бадойеъу иншо**» – Юсуф ибн Муҳаммад ал-Юсуфий ал-Ҳиравий (XVI аср)нинг 1534 йилда ёзган асари. У Бобурийлар даврининг кўзга кўринган табиби ҳам бўлган. Мазкур асарда мактублар намуналари, ёзилиш услублари ҳақида сўз юритилади. Хоразмда Бобожон Санойи мазкур асарни таржима қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №891/I).

«**Баёзи Мирзо**» – Хоразмнинг улуғ олими, шоири, мусиқашуноси ва хаттоти Муҳаммадрасул Мирзо (1840-1922)нинг тузган баёзи. Улар бир нечта бўлган.

«**Баёзи мухаммасот**» – Мухаммаслар тўплами. Улар бир нечта ва бир неча хил бўлган. Яъни, фақат Хива шоирларининг мухаммасларидан, ўтган шоирлардан, Бухоро ва Қўқонда яшаб ижод қилган шоирларнинг мухаммасларидан таркиб топган баёзлар. (Масалан, қаранг: ЎРШИ-1, № 1127, 1135).

«**Баёзи рубоиёт**» – Рубоийлар тўплами. Улуғ шоирларнинг рубоийлари жамланган баёзлар ҳам бир нечта. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 3869, 9578).

«**Баёзи таърифи тамоми аъзойи нос**» – Рифқат Капширий (XVIII аср)нинг 1138/1726 йилда тузган баёзи. Одам аъзолари таърифига бағишланган. Қайсидир шоирнинг асарига назира сифатида тузилган.

«**Баёзи Ферузшоҳий**» – Муҳаммад Раҳимхон Феруз (1864-1910) фармойиши билан тузилган баёзлар шу ном билан аталган.

«**Баҳодир дониш**» = «Баҳори дониш» – Иноятуллоҳ Конбу (XVII аср)нинг 1061/1651 йилда ёзган севги қиссаси. 1891 йилда Хоразмда таржима қилинган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1790/I, 8188).

«**Баҳори ажам**» – Азтекчанд Баҳор (ваф. 1180)нинг форсгўй шоирларнинг ашъорларида тилга олинган сўзларнинг маънолари очиб берилган

асар. Қомус Ҳиндистон шаҳарларида 1770 йилдан бошлаб қайта-қайта нашр этилган. Бундан ташқари Мавлоно Баҳор Маликуш шуаро Муҳаммад Тақий ибн Муҳаммад Козим Сабурий (1850–1912) ёзган икки жилдлик асар ҳам бор. Китоб Ҳиндистонда Наволкишвар матбаасида 1894 йил нашр этилган. Баҳорнинг бундан ташқари девони, «Тарихи Сейистон», «Мужм ал-ат-таворих ва-л-қисас», «Сабукшуносий» номли асарлари ҳам бор.

«Баҳористон» – Абдурахмон Жомий (1414-1492)нинг Саъдий (1189-1292)нинг «Гулистон»идан таъсирланиб, 8 равза (боб)дан иборат қилиб, 1436 йилда ўғлига атаб ёзган асари. Унда Жомий ўзидан олдин яшаб ўтган шоирларнинг ҳаёти ва ижодидан ҳикоялар, асарларидан намуналар келтириб, тарбиявий аҳамиятга молик асар яратган. Мадрасаларда ўқитилган.

«Баҳр ал-жавоҳир» – Бобурийлар даврининг машҳур табиби Юсуф ибн Муҳаммад ал-Юсуфий ал-Ҳиравий (XVI аср)нинг асари. Асарини 938/1531-1532 йилларда Муҳаммад Амирбек деган табиб кўрсатмасига бинонан ёзади. Китоб тиббий атамалар луғатидир. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 7192, 7225/II).

«Бўстон» – Мушаррафуддин ибн Муслиҳиддин Абдуллоҳ ас-Саъдий (1189-1292)нинг назмий ҳикоятлари, одоб-ахлоққа оид панд-насиҳатларидан иборат машҳур асари. 10 бобдан ташкил топган.

«Бўстони ғаройиб» 18<sup>6</sup>.

«Василат ан-нажот» – Илмнинг моҳияти ва фазилати ҳақида ҳинд олимларидан Мавлавий Муҳаммад Маҳдий (XVI аср) Султон Боязидхон ибн Муҳаммадхон (1481-1512)га атаб ёзиб юборган асари. Мулло Ҳабибуллоҳ Хоразмда 1902 йилда Хива саройи учун кўчирган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 7142/I). Шу номдаги 4 та асар Шарқ тошбосмаларида нашр этилган. Муҳаммад Маҳдийнинг асари 1889 йилда Бўмбайда, Карбало воқеаларига бағишланган асарлар – Муҳаммад Ҳусайн Риёзий (XVIII аср боши)нинг асари 1867 йилда Техронда, охунд Мулло Козимнинг асари 1905 йилда Табризда, гуноҳ ишлар ва гуноҳ амаллар ҳақидаги Аҳмад Зиёуддин Қумушхонавий (XIX аср)нинг асари 1909 йилда Бўмбайда чоп этилган. Булардан ташқари Карбало воқеаларига бағишланган Фозил Наврўзали Бастомий (1812-1891), Хокий Омулий Чаловий (ваф. 1245), Мирзо Ҳасан Зиннурий Хўйий (1172-1223), Сафват ал-малик Асадуллоҳхон Машриқий (ваф. 1295), Муҳаммад Мубийн Лакнавий (ваф. 1225), Муҳаммад Толиб ибн Жаъфар (ваф. 1126)ларнинг ҳам шу номдаги асарлари бўлган.

«Василат ат-толибин» – Асли номи «Василат ат-толибийн ила муҳаббати робб ал-олабийн» бўлган тасаввуфга бағишланган бу асарнинг муаллифи номаълум. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 9206).

«**Василат аш-шафоъот**» – Жалолиддин Абдулжалил ибн Муҳаммад-софий ал-Ҳиравий (XV аср охири XVI аср бошлари)нинг Ҳирот шаҳри авлиёлари, Ҳиротда дафн этилган авлиёлар, мазорот ва мақбаралар ҳақидаги асар. Китоб муқаддима, 3 боб ва хотимадан иборат. Асилддин Даштакий (ваф. 882/1478)нинг «Мақсад ал-иқбол» асари таъсири остида яратилган.

«**Вомиқу Азро**» – Достон аслида сосонийлардан Хусрав I Ануширвон ибн Қубод Нўширавон (531-579)га атаб ёзилган бўлиб, кейинчалик уни Ҳазнавийлар малик аш-шуароси Абулқосим Унсурий (975-1040) қайта ишлаб Шарққа машҳур қилган. Лекин унинг достони бизгача тўлиқ етиб келмаган. Ўрта асрларда Мовароуннаҳрда Зоҳир Кирмоний (XVIII аср)нинг ишлаган варианты машҳур бўлди. Ана шу вариантни 1835 йилда Мағфурхожа Хоразмий насрда таржима қилади. Мазкур икки вариант асосида Аҳмад Табибий (1869-1911) назмда «Вомиқ ва Азро»нинг ўзбек тилидаги янги вариантини яратган. «Вомиқ ва Азро»нинг Фасиҳий варианты ҳам бўлиб, уни XIX аср охирида Хожа Сайид Ҳусайн Хоразмий таржима қилган ва Домла Муҳаммадшариф 1902, 1908 ва 1911 йилларда уч марта кўчирган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 6911, 5072, 6918).

«**Восифий**» – Зайниддин Маҳмуд ибн Абдулжамил Восифий (1485-1555)нинг «Бадойеъ ал-вақойеъ» асари назарда тутилган бўлиб, Восифий унда Мовароуннаҳр ва Хуросоннинг XV-XVI асрлардаги маданий-ижтимоий ҳаётини ёритган. Асар Хоразмда 3 марта ўзбек тилига таржима қилинган. Аллоҳқулихон (1825-1842) буйруғи билан Диловархожа 1829 йилда (ЎРШИ-1, № 3344/I) ва 1917 йилларда Муҳаммадамин тўра ибн Сайид Аҳмад тўра (ЎРШИ-1, № 7431) таржима қилади. Огаҳий ҳам мазкур асарни таржима қилганини ўз девони дебчасида айтиб ўтган, лекин бу таржима ҳозиргача топилган эмас.

«**Вуслатнома**» – Фаридиддин Аттор (1145-1221)нинг асари. Домла Муҳаммадшариф 1904 йилда кўчирган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 6723/I).

«**Гулистон**» – Шайх Мударрафуддин ибн Муслиҳиддин Абдуллоҳ ас-Саъдий (1189-1292)нинг наср билан ёзган машҳур асари. 8 бобдан иборат ушбу асарда мутафаккир, донишманд, султонлар ҳаётидан олинган ибратли ҳикоятлар ва панд-насиҳатлар байтлар орқали тушунтирилади. Мадрасаларда дарслик сифатида ўқитилган.

«**Гулшани тавҳид**» – Мавлавий Иброҳим Дада аш-Шоҳидий ар-Румий (ваф. 957/1550)нинг Жалолиддин Румийнинг «Маснавийи Маънавий» асари асосида ёзган назмий асари. Уни 927/1520 йилда ёзган. 500 байтдан иборат форс тилидаги ирфоний асар. Хоразм қозиси Муҳаммадсалим охунд 1857 йилда кўчирган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 7366).

«Дақойиқ ал-ахбор» – Муаллифи номаълум. Абуллайс Наср ибн Муҳаммад Самарқандий (ваф. 373/983) ёки Имом Муҳаммад Ғаззолий (ваф. 505/1111) бўлиши тахмин қилинади. Асар 45 бобдан иборат. Асарда инсон вафдан кейин юз берадиган қабрдаги ҳолатлар, мурданинг қайта тирилиши, жаннат ва дўзах ҳақида сўз боради. Ҳиндистон ва бошқа жойларда чоп этилган.

«Дақойиқ ал-ҳақойиқ» – Ибн Камол Пошпо номи билан танилган Шамсиддин Аҳмад ибн Сулаймон ибн Камол ар-Румий (ваф. 940/1533)нинг одоб-ахлоққа оид назм ва наср билан ёзган асари. «Миръот ар-рижол» ҳам деб аталади.

«Далойил ал-хайрот» – Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Сулаймон ал-Жазулий (ваф. 854/1450)нинг ҳафтанинг кунларига тақсимланган саловот ва дуолар мажмуаси. Шайх ва сўфилар орасида ўқиш одат бўлган. Унга бир қанча шарҳлар ҳам ёзилган. Асарнинг тўла номи «Далойил ал-хайрот ва шавориқ ал-анвор фий зикр ас-солати ғала-н-Набиййи ал-мухтор»дир.

«Дастур ал-илож» – Султон Али Табиб Хуросоний (XV аср охири XVI аср бошлари)нинг Самарқандда 933/1526 йилда ёзган тиббиётга оид асари. Асар табибнинг қирқ йиллик тажрибаларига асосланган ва Шайбонийлардан Кўчкунчихон (1510-1530)га атаб ёзилган. Асар икки қисмдан иборат. Биринчи қисмида бошдан оёққача бўлган касалликлар давоси 24 фаслда баён этилган. Иккинчи қисмида эса айрим касалликларга оид кузатувлар 8 фасл қилиб тузилган. 1878 йилда Домла Ҳабибуллоҳ ибн Абдуссалом ал-Хонақоҳий кўчирган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 757/III, 7269/III).

«Девони Комил» – Паҳлавон Ниёз Муҳаммад Комил Хоразмий (1825-1899)нинг девони. Унинг девонида 3600 дан зиёд байт бор бўлиб, Хива тошбосмасида ҳам икки марта – 1880 ва 1895 йилларда чоп этилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1949). Унинг девони Тошкентда ҳам чоп қилинган.

«Девони Малик аш-шуаро» – Малик ал-Қумий 987/1580 Дақанга кўчиб кетган. Иброҳим Одилшоҳ (1580-1627) саройида хизмат қилган ва саройнинг малик аш-шуароси бўлган. 1025/1616 йилда вафот этган. Унинг девони ва маснавийлар тўплами бор.

«Девони «Бўстон»и Саъдий. Қаранг: Бўстон.

«Девони «Искандарномаи баррий» форсий – Бу асар девон эмас, балки машҳур шоир Низомий Ганжавий (1142-1209)нинг «Хамса»сига кирган дostonдир. Шоирнинг мазкур дostonи шу ном билан Ҳиндистон, Табриз, Теҳрон, Истанбулда тошбосмаларда нашр этилган. «Искандарнома» икки қисмдан иборат: «Шарафнома» ва «Иқболнома». Биринчи қисмида Искандарнинг ёшлик вақтлари, тарбия топиши, юртга эга бўлиб, адолат ўрна-

тишидан то оби ҳаёт излаб чиқиб кетгунча бўлган воқеалар тасвирланади. Иккинчи қисмида эса Искандарнинг саёҳатлари денгизда давом этади, ҳақимлар, донишмандлар билан учрашувлари, суҳбатлари ўз аксини топган. Шунинг учун «Искандарнома»нинг биринчи қисмига «баррий» (қуруқлик), иккинчи қисмига «баҳрий» (денгизли) деб нисбат берилган. Асар «Искандарномаи баррий ва баҳрий» номи билан нашр этилган.

«Девони «Хористо(н)» = «Хористон» – Бу ерда Маждиддин Хавофий (ваф. 1443)нинг асари назарда тутилмоқда. «Хористон» машҳур адиб Шайх Саъдий (1189-1292)нинг «Гулистон» асаридан таъсирланиб яратилган. Шунинг учун у ҳам 8 бобдан ташкил тошган. «Хористон»нинг асли номи «Равзат ал-хулд»дир. Асар Ҳиндистонда бир неча марта чоп этилган.

«Девони Абдураҳмон» – Бухоронинг Жўйбор маҳалласидан бўлган Мирзо Абдураҳмон ибн Мирзо Иззат Жўйборий (XVIII аср)нинг девони. Хоразм хатотларидан Рўзмуҳаммад Хоразмий 1908 йили, Комил Девоний 1909 йили ҳамда Муҳаммадфозил Бухорий кўчирган нусхалар Хива сарой кутубхонасида бўлган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 1002, 1045/IV, 6682). Девон 1882 йилда Бўмбайда ҳам нашр этилган.

«Девони Иваз» – Иваз Ўтар ўғли (1884-1919) Хиванинг шоир ва маърифатпарварларидан бири. У иккита девон тузган. Биринчи девони «Саодат ал-иқбол» деб номланган. Унда 1700 ғазал борлигининг ўзи ижодиёти нақадар бой эканлигини билдиради.

«Девони Авийй» туркий – XIX аср охири XX аср бошларида Наждда яшаб ўтган халқ шоири Муҳаммад ибн Абдуллоҳ Авний 1924 йилда вафот этган. Шеърлари халқона, фольклор оҳангларда эканлиги таъкидланган.

«Девони Авҳадий» – Исфаҳонлик Авҳадий (ваф. 697/1297)нинг девони бўлиши мумкин. Ёки Хожа Фаҳриддин Авҳадий (1383-1464) номли «Мажолисун нафонс» ва «Газкираи Давлатшоҳий»да мақталган шоирлардан бирининг девони. Хожа Фаҳриддин Авҳадий етук шоир бўлиши билан бирга хатот, табиб, муаррих, мунший сифатида ҳам танилган. Асли Сабзаворлик бу шоирнинг бой кутубхонаси ҳам бўлган. Девонида ғазал, қитъа ва қасидалар мавжуд.

«Девони Айний» – Ҳасан Афанди Айний девони. У Усманийлар даври шоирларидан бўлиб, асли Айнтоб шаҳридан бўлгани учун Айний тахаллусини қўллаган. Мадрасада араб, форс тилларидан дарс берган. У 1254/1839 йилда вафот этган. Девони Истанбулда 1842 йили 430 саҳифали қилиб нашр қилинган. Девонидан ташқари «Назми жавоҳир» номли луғат фанига оид манзумаси бор.

«Девони Алавий» – Алавий тахаллусли олим ва адиблар кўп бўлган. Шулардан шеърый девон тузганлиги маълум бўлганлари қуйидагича: Аб-

дураҳмон ибн Муҳаммад ибн Муҳаммад Важиҳуддин Алавий (1347-1402) бўлиб, «Бадиғийа» асари машҳур. Абдураҳмон ибн Иброҳим Алавий (1455-1514)нинг девонидан ташқари «ал-Жавоҳир ар-рафиъ» номли асари бўлган. Кейинги Алавий таҳаллусли шоир Мирзо Ҳусайн ибн Мирзо Муҳсин Алавий Сабзаворий бўлиб, фақиҳ ва файласуф бўлиб ҳам танилган. 1908 йилда 84 ёшида вафот этган.

«**Девони Амир Хусрав**» – Яминуддин Амир Хусрав ибн Амир Сайфиддин Маҳмуд Деҳлавий (1253-1325)нинг девонларидан бири. У бешта девон тузган: «Тухфат ас-сиғар», «Васат ал-ҳаёт», «Хуррат ал-камол», «Бақияи ноҳия» ва «Ниҳоят ал-камол». Булар 120 минг байтдан зиёдроқ.

«**Девони Амоний**» – Форсий адабиёт тарихида уч нафар Амоний таҳаллусли шоир бор. Амоний Исфаҳоний (XIV аср) Ҳиндистонда яшаб ижод қилган. Амоний Кобулий (ваф. 1564) ҳам Ҳиндистонда яшаб ижод қилган. Амоний Хуросоний (XI аср)нинг «Юсуф ва Зулайхо» асари борлиги маълум.

«**Девони Анварий**» – Авҳадуддин Али ибн Муҳаммад ибн Исҳоқ Анварий (1105-1187)нинг девони. Катта ҳажмдаги девонида ғазал, рубоий, қитъа ва қасида каби жанрлардаги шеърлари мавжуд. Айниқса, унинг қасидалари жуда машҳур. Унинг 250 га яқин қасидалари бизгача етиб келган.

«**Девони Андалиб**» (форсий) – Андалиб Кошоний (XIX асари) девони Истанбулда 1895 йили 212 бет ҳажмида нашр этилган. Бундан ташқари, Хожа Муҳаммад Носир Муҳаммадий Андалиб Шоҳжаҳоний (ваф. 1171/1759)нинг «Нолаи Андалиб» номли II жилдли ирфоний мавзулардаги асари кўзда тутилаётган бўлса керак. Асар Ҳиндистонда 1893 йилда нашр этилган.

«**Девони Асад**» – Сайид Асад тўра Отажон тўра ўғли (тахминан 1865-1920) бўлиб, Муҳаммад Раҳимхон (1864-1910)нинг инисининг ўғлидир. Отаси қурдирган мадрасада таҳсил олган. Девони «Девони Ҳафт шуаро»да Хива тошбосмасида нашр этилган. Девонида 380 дан ортиқ ғазал, 14 мухаммас, 2 қасида, 6 мусаддас, 1 та рубоий бор. (Қаранг: ЎРШИ-1, № № 909/V, 1121).

«**Девони Афғон**» – Амир Ҳайдар (1800-1826) даврида Бухорода яшаган Мулло Ҳулом Гул-Муҳаммад бий Афғон девони. У Нурута, Хатирчи туманларида ҳоким ҳам бўлган, асли миллати афғон бўлгани учун шу лақаб билан ижод қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1114/1).

«**Девони Аҳмад ҳазрати Жомии Зиндафил**» – Абу Наср Аҳмад ибн Абу ал-Ҳасан ан-Номиқий ал-Жомий (1049-1142) «Зиндафил» лақаби билан шуҳрат қозонган файласуф олим, адиб ва шоирдир. У Шайх ал-ислом бўлган. Девони бизгача етиб келган. Абдураҳмон Жомий унинг авлодидандир. Аҳмади Жомий Зиндафилнинг яна «Анис ат-тоибин ва сирот Аллоҳи ал-мубин» номли асари ҳам бор. (Қаранг: ЎРШИ-1, №2781/1).

«**Девони Баёний**» – Муҳаммадйосуф Баёний (1859-1923) Хиванинг кўзга кўринган шоир, адиб, таржимон, хаттот, мусиқашуносларидан бири. Етти шаҳзоданинг девонлари тўпламини нашр этишни Муҳаммад Раҳимхон II унга топширган. Ўзининг девонида мумтоз назмнинг қарийб барча жанрлари қатнашганлиги кўринади.

«**Девони Балоғат, унвони Ҳофиз Алавий**» – Ҳофиз Али Бадриддин Жожурмийнинг девони. Балоғат тахаллусини ҳам қўллаган. Кўпроқ Исфажонда истиқомат қилган. У 686/1288 йилда вафот қилган. Девон Истанбулда 1873 йили 168 саҳифали қилиб нашр этилган.

«**Девони Бедил**» – Мирзо Абдулқодир Бедил (1644-1721)нинг девони. Унинг ҳамма асарларининг умумий байти 130 мингдан ошиб кетади. Шулардан териб олинган ғазал ва рубоийлари «Девони Бедил» номи билан Ўрта Осиё, Эрон, Ҳиндистон, Қозон шаҳарларида бир неча мартадан нашр этилган. 1884 йили Хива тошбосмасида ҳам нашр этилган.

«**Девони Бенаво**» – Шоҳ Халилуллоҳ ибн Халифа Иброҳим Деҳлавийнинг девони. Хоразмда бир неча марта кўчирилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 169, 953, 1034/V).

«**Девони Боязиди соний**» – Усманийлар сулоласининг султонларидан Боязид II ибн Муҳаммадхон (1481-1512)нинг девони.

«**Девони Вафо**» – Теҳронда 1905 йили 316 саҳифали ҳажмда нашр этилган Ҳожи Ҳусайн Алихон Нурий Вафо (XIX аср) девонида қасида, ғазал, маснавий ва рубоийлар ўрин олган.

«**Девони Вафой**» – Ҳусайн ибн Али ибн Муҳаммад Вафой (1700-1744) сўфий шоирлардан, вафоя тариқати намояндаси. Шеърини девони ва бир қанча ирфоний қасидалари мавжуд. XIX асрнинг биринчи ярмида Фарғонада яшаб ўтган Вафой тахаллусли шоир ҳам бўлган.

«**Девони Ваҳбий**» – Ҳусайн ибн Абдуллоҳ Гечачизода (Сунбулзода) Румий Ваҳбий (ваф. 1149/1737) Ҳалабда қози бўлган. Шеърини девони ва «Сурнома» номли туркий достони бор. Девони Мисрда 1838 йилда нашр этилган. Девонига «Қасидаи Бурда»га ёзган назираси, форсий девони, қасида, таърих ва ғазалиёти ҳамда латифалари киритилган.

«**Девони Восиф**» – Ҳусайн ибн Абдуллоҳ Румий Восиф (ваф. 1104/1693) туркий девони бор. XVI асрда Бухорода Абдулазизхон (1540-1550) саройида туркий ашъорлари билан танилган Восиф тахаллусли шоир ҳам бўлган. Яна Усмонбек Восифнинг туркий девони Истанбулда 1840 йили, Қоҳирада 1842 йили нашр этилган.

«**Девони ғазалиёт маъа қасоиди Висол Шерозий**» – Восилий Шерозий – Мирзо Кўчак (ваф. 1262/1846) Эронлик адиб ва шоирларидан бири. У хаттот ва мусиқадан ҳам хабари бўлган. Французлар мустамлакаси даврида

улардан маош ҳам олиб турган. Девони вафотидан кейин тузилган, 6 минг байтга яқин. Эронда 698 саҳифали ҳажмда 1858 йили нашр этилган.

«Девони ғазалиёти Муштарий» – Муштарий хоним Фатҳ Али шоҳ қожор (1797-1834)нинг рафиқаларидан бири бўлган. Шоира ва адиб, созанда сифатида танилган. Асли Шерозлик бўлмиш бу шоира юз ёшга яқин яшаган.

«Девони Ғаний» – Муҳаммад Тоҳир Ғаний Кашмирий (ваф. 1079/1669) девонавор, дарвиштабиат бўлган. Унинг девони 1845, 1869 йилларда Лакнавада, 1845 йилда Деҳлида чоп этилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 919/III, 2230, 1034/III).

«Девони Ғарибий» – Сайид Абу Бакр Чалабий Қўнфияда 1199/1785 йилда вафот этган. У «Ғарибий» тахаллуси билан ижод қилиб, туркий девон тузган.

«Девони Ғиёсий» – Ғиёсиддин Муҳаммад Кажмий (XVIII аср)нинг девони. У Шоҳ Таҳмосп II (1722-1732)нинг дафтардори бўлган.

«Девони Ғозий» – Сайид Ғозий Отажон тўра ўғли (тахминан 1860-1920) Муҳаммад Раҳимхон Ферузнинг амакиваччасидир. Девони «Девони ҳафт шуаро» тўпламига ҳам кирган. Хива тошбосмасида нашр ҳам этилган.

«Девони Ғолиб» – Мирзо Асадуллоҳ Нажм ад-давла Ғолиб (1796-1869) форс адабиётининг кўзга кўринган шоири. Деҳлида туғилиб ўсган. Лакнав, Ҳайдаробод, Ромпурда бир муддат яшаган. Урду тилида ҳам баракали ижод қилган.

«Девони Ғуломий» – Давлатмурод маҳрам Эшмурод (Эшмуҳаммад) ўғли (тахминан 1863-1920) шеърга иқтидори бўлмаса ҳам, сарой анъанасига кўра Аҳмаджон Табибий ва Иваз Ўтар ёрдамида шеър машқ қилиб турган ва девон тартиб берган. Ғуломий саройда Муҳаммад Раҳимхоннинг хос маҳрам (ёрдамчи)ларидан бири эди. Большевиклар уни отиб ўлдирган.

«Девони Девоний» – Муҳаммад Комил Исмоил Девон ўғли Девоний (1885-1938) амакиси машҳур хаттот Худойберган Муҳркан (1822-1920) қўлида тарбияланади. Таниқли шоир, хаттот, мусиқашунос бўлиб етишди. Девонида ғазал ва мухаммаслардан ташқари битта муножот ва қасида ўрин олган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 901/II).

«Девони Доъий» – Муҳаммадйусуф ҳожи Доъий (1831-1909) Хоразмнинг таниқли олим ва шоирларидан бири. У Муҳаммад Раҳимхон Феруз (1864-1910)га устозлик ҳам қилган. «Арабхон» мадрасасида муддаррис бўлган. Девони ғазал, мухаммас, мугтасаб, мусаддас, мураббаълар ва битта мустаҳзоддан тузилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 908/II).

«Девони Жазбий» – Асли Боғдодлик курдлардан бўлган бу шоир форс тилида ижод қилган ва Ҳиндистонга кетиб, у ерда шуҳрат қозонган. XIX асрда яшаган.

«Девони Жайҳун» – Тож аш-шуаро Оқойи Муҳаммад Яздий Жайҳун машҳур шоирлардан. У 1900 йилда вафот этган. Девони ўзи тириклигида Бўмбайда 1898 йили нашр этилган, унга қасидалари ҳам қўшилган.

«(Девони) Жалолоий» – XIX асрнинг биринчи ярмида Қўқонда яшаб ўтган Жалолоиддинхожа ибн Камолоиддин ибн Низомиддин Хўқандий Бухоро мадрасаларидан бирини битказиб, Хўқандга қайтиб келади ва Қудаш қишлоғида яшаб қолади. У ерда 1261/1845 йилда вафот этган. Девонидаги ашъорлар тасаввуфий руҳда эканлиги сезилади.

«Девони Жомий» – Абдураҳмон Жомий (1414-1492)нинг девони. Унинг учта девони мавжуд: «Фотиҳат аш-шабоб», «Воситат ал-иқад», «Хотимат ал-ҳаёт». Девонлари Шарқ мамлакатларида бир неча мартадан нашр қилинган.

«Девони Журъат» – Ҳиндистонлик форсийзабон икки нафар шоирнинг таҳаллуси. Иккови ҳам XIX асрда яшаб ўтганлар. Сайид Жаъфар Шоҳ-жаҳонободий ва урду тилида ҳам баракали ижод қилган Қаландарбахш ибн Яҳё Журъат.

«Девони Зариат ар-ризавия» – Мирзойи Гавҳарий (тахминан XVIII аср)нинг девони. Девон «Зариат ар-ризавия» номи билан Эронда 1903 йили 219 саҳифали қилиб нашр қилинган. Қасойид, ғазалиёт, мухаммасот қисмлари бор.

«Девони Зафар» – Маликшоҳ Салжуқий (1107-1116) саройининг эътиборли шоирларидан бири Зафар ад-дин Ҳамадоний бўлган.

«Девони Зевар» 21<sup>а</sup>, Зевар пошшонинг девони бошқа асарлари билан қўшиб Бурсада 1895 йили нашр этилган.

«Девони Зотий» – Туркиялик улуғ шоирлардан Шайх Сулаймон Зотий бўлиб, 1471-1546 йиллар яшаган. Туркияда мумтоз назмнинг тараққий этишига улуғ ҳисса қўшган. Ўз атрофида юзлаб адибу шоирларни тўплай олган. Девони Истанбулда 1842 йили нашр этилган.

«Девони Зуҳур (Зуҳурий)» – Форсий адабиёт тарихида учта Зуҳурий таҳаллуси билан ижод қилган шоирлар бор. Зуҳурий Туршузий (ваф. 1616) Ҳиндистонда яшаб ижод қилган. Зуҳурий Бухорий (XIX аср) Бухорода яшаб ижод қилган ва Ҳофиз Шерозий (1320-1389)га назиралар қилиб девон тузган. Зуҳурий – Мулло Саъдуддин Кобулий (XIX аср) ҳам девон тартиб берган шоирлардан.

«Девони Ибн Ямин» – Форс адабиётида кўзга кўринган шоирлардан Маҳмуд ибн Ямин (1286-1368) Сабзаворнинг Фарюмад қишлоғидан

бўлган. Мадрасани тамомлаб, асосан деҳқончилик билан кун кўрган. Девони ғазал, қитъа, қасида, рубоий ва маснавийлардан таркиб топган бўлиб, кўп марта китобат қилинган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 429, 460, 954).

«Девони Имло» – Ҳазрат охунд Мулло Муҳаммад Имло (1686-1749) Бухоролик тариқат муршидларидан бўлиб, умрининг охирида тузилган девонидаги ғазаллар сўфиёна руҳдадир.

«Девони Имод» – Имоиддин Ғазнавий Шаҳриёрий Имодий (ваф. 573/1178) асли Райлик бўлган. Девони машҳур.

«Девони Иноят» – Асли Қўнғиротлик бўлган Иноятуллоҳ Девон Хивада ватан тутиб қолган. Ўз даврининг шахмат устаси саналган. 1912 йили ўн беш ойлик зиндон азобларидан сўнг вафот этган. Унинг девони «Иноят» ва «Иноятий» тахаллуси билан тузилган бўлиб, Хива тошбосмасида ҳам нашр этилган.

«Девони Ироқий» – Фахриддин Иброҳим ибн Шаҳриёр Ироқий Ҳамадонда туғилган. У Мўлтонда бир муддат яшаган, кейин Ироқда яшаб қолган. Шунинг учун Ироқий нисбаси билан танилган. Унинг энг машҳур асарларидан бири «Ламаот»дир. Фахриддин Ироқий Дамашқда 802/1400 йилда вафот этган ва машҳур мутасаввиф Муҳйиддин ибн ал-Арабий (1165-1240) мақбараси ёнига дафн қилинган.

«Девони Исмат» – Хожа Исматуллоҳ ибн Масъуд ал-Бухорий (1365-1426) таниқли шоирлардан. Кўпинча қасида, ғазал, маснавий ва рубоийда қалам тебратган. Зуллисонайн шоирлардан бўлган бу шоирнинг 8 минг байтгли девони ва ўзбек тилидаги «Иброҳим Адҳам» достони бор. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 805/Х, 1435, 2529/Ш).

«Девони Калим» – Форсийзабон икки нафар шоир ушбу тахаллус билан ашъорлар битган. Биринчиси Жаҳонгиршоҳ (1605-1627) ва Шоҳ Жаҳон (1628-1657) даврларида яшаб ижод қилган Абу Толиб Калим Ҳамадоний (ваф. 1060/1650) бўлиб, унинг «Подшоҳнома» асари ҳам бор. Девонида қасида ва маснавийлар кўпроқ учрайди. Сайид Нур ал-Ҳасанхон (1862-1913) ҳам аввалига Нур, кейинчалик Калим тахаллуси билан ижод қилган. Девонидан ташқари «Тазкираи Нигористони сухан», «Китоб ан-наҳж ал-мақбул» каби асарлар таълиф қилган.

«Девони Камолий» – Отаназар Мусо ўғли (1849-1914) Хиванинг Шийхлар қишлоғида туғилиб ўсган. Отаси ва ўзи Паҳлавон Маҳмуд мақбараси ва унга қилинган вақфлар мутаваллийси бўлган. Хон олдида ҳам шу жиҳатдан эътиборли аёнлардан саналган. У гарчи шеър ёзишга унчалик ўқуви бўлмаса ҳам, шоир Умидий ёрдамида девон тартиб беришга муваффақ бўлган.

«Девони Киром» – Киромиддин Киром (тахминан XVII аср) Бухорода яшаган шоир. Девони Хоразмда бир неча бор кўчирилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 987, 1033/І, 2236/XX).

«Девони Қудсий» – Ҳожи Муҳаммадхон Қудсий Тусий (ваф. 1050/1640 ёки 1055/1645) асли Машҳадлик бўлган, кейин Ҳиндистонга кетиб яшаган, ўша ерда вафот этган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 347).

«(Девони) Лайло» – Лайлохоним Ҳамид Афанди қизи Туркияда 1264/1848 йил вафот этган шоира. Девон тузган, девони Хоразмда бир неча марта кўчирилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 6680/III, 918/II).

«Девони Кишвар» – XIX асрда Эронда ўтган Кишвар тахаллусли шоир бўлиб, девонида ғазал, марсия, мухаммас, рубоий ва муножотлар ўрин олган. Девони Хоразмда бир неча марта китобат қилинган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 652/II, 1021, 1044/V).

«Девони Қоилий (Қойил)» – Эронлик шоирлардан бўлиб, Таршиз шаҳридан чиққан. Девонини Хоразм хаттотларидан Муҳаммадъяқуб 1904 йили китобат қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 920/IV, 966/IV). Унинг девонидан ташқари «Тазкират аш-шуаро» асари ҳам бор.

«Девони Комил» – Паҳлавон Ниёз Муҳаммад Комил Хоразмий (1825-1899) Хоразмнинг таниқли шоир, адиб, хаттот ва мусиқашуносларидан бири. Саройда мирзабоши ва девонбегилик мансабларида ҳам хизмат қилган. Девони Хива ва Тошкент тошбосмаларида ҳам нашр этилган.

«Девони Қооний» – Мирзо Ҳабибуллоҳ ибн Муҳаммадали Қооний (1808-1854) Фатҳ Алишоҳ (1797-1834) даврининг энг машҳур шоири. Қасида, мусаммат ва таржеъбанд жанрларида баракали ижод қилган. Девонидан бошқа асарлари ҳам бор.

«Девони Қосимий» – Қосими Анвор номи билан танилган Али ибн Наср Абулқосим ал-Ҳусайний ат-Табризий (ваф. 837/1433)нинг девони. Унинг девонида диний-ирфоний қасидалар кўплаб учрайди.

«Девони Котибий» – XIV аср охири XV асрнинг биринчи ярмида яшаб ўтган Шамсиддин Муҳаммад ибн Ибодуллоҳ ал-Котибий ат-Туршизий ан-Нишопурий (ваф. 1439)нинг девони. У аввалига Ҳиротда Шоҳруҳ (1397/1447)нинг саройида яшаган, кейин кўчиб кетган. «Хамса» ёзишга киришган, лекин учта достонини ёзган. Унинг 30 минг байтдан ошиқ шеърлари етиб келган. Хива саройи кутубхонасида сақланган девонида (Қаранг: ЎРШИ-1, № 806) 401 та ғазал, 143 та қитъа, 20 та муаммо ва 20 та қасида бор. Қасидалари Аллоҳ таоло ҳамдига бағишланган.

«Девони куллиёти Хоқоний» – Афзалиддин Бедил ибн Али Хоқоний Ширвоний (1120-1199)нинг девони 17 минг байтдан иборат бўлиб, унда 220 та қасида, 330 ғазал, 300 рубоий, 230 та қитъа ҳамда 450 байт араб

тилидаги шеърлар жамланган. Хоқоний 1157 йилда «Тухфат ал-Ироқайн» сафарнома дostonини ҳам ёзган. У олти мақолатдан иборат.

«Девони куллиёти Бедил» – Аслида, Мирзо Абдулқодир Бедил (1644-1721)нинг асарлари мажмуаси. Бедил асарлари орасида «Тилсими ҳайрат», «Тарккиббот ва таржеъот», «Тури маърифат», «Муҳити аъзам», «Ишорат ва ҳикоят», «Чор унсур», «Руқаот», «Ирфон», «Рубоиёт», «Ҳазалиёт» каби шеърӣй ва насрий асарлари халқ орасида машҳур бўлган. Хоразмда ҳам бир неча марта кўчирилган. Шарқнинг кўпгина шаҳарларида қайта-қайта нашр этилган.

«Девони куллиёти Ғолиб» Қаранг: «Куллиёти Девони Ғолиб».

«Девони куллиёти Жомий» – Абдурахмон Жомий (1414-1492)нинг учта девонидан ғазаллар ва таркиббандлар танлаб олиниб, Тошкентда 1905 йилда нашр этилган. Яна Жомийнинг барча асарлари (52 та номдаги асарлари) жамланган куллиётлари ҳам тузилган ва китобат қилинган. Шулардан бири ЎзРФА ШИ кўлёмлар фондида 2122 тартиб рақами билан сақланади.

«Девони куллиёти Назирӣй» – Муҳаммад Хусайн Нишопурий Назирӣй Нишопурдан Ҳиндистонга – Аграга бориб яшаган. Акбаршоҳ (1556-1605) саройида эътибор топган. Заргарлик касби билан шуғулланган. Макка ва Мадина шаҳарларига зиёратга бориб келган. Назирӣй Машҳадий 1595 йилда Ҳиндистонга келганида унинг тахаллусини Назирӣй Нишопурий 10 минг рупияга сотиб олади. Шундан сўнг у Назир Машҳадий деб шуҳрат қозонган. Назирӣй 1023/1615 йилда вафот қилган. Унинг девони 10 минг байт атрофида.

«Девони куллиёти Фузулий» Қаранг: «Куллиёти Фузулий».

«Девони куллиёти Ҳазин» – Ҳазин – Лоҳижий Шайх Муҳаммадали ибн Абу Толиб Зоҳидий Гийлоний Исфаҳоний (1692-1779). У Шайх Али Ҳазин номи билан шуҳрат қозонган. 1734 йилда Исфаҳондан Ҳиндистонга кетади. 1741 йилда «Тарихи Сафавий» асарини ёзган. Ўша йилиёқ асар инглизча таржимаси билан бирга чоп этилади. Ҳазиннинг яна «Тазкираи шуаро», «Тарихи Ҳазин» асарлари бўлиб, чоп қилинган. Ҳазиннинг 4 та девони бор. Унинг куллиёти ғазал, қасида, қитъа, маснавийлар билан бирга «Сафири дил», «Ҳадиқаи соний», «Харобот», «Чаман ва Анжуман», «Матмаҳ ал-манзар», «Фарҳангнома», «Тизкорот ал-ошиқин» номли дostonларини ўз ичига олган. Куллиёт Кониपुरда 1893 йилда чоп қилинган.

«Девони Қутбиддин» – Қутбиддин Ҳайдар Туний Шайх Фаридиддин Аттор (1145-1221) замондоши. Аттор унга атаб «Ҳайдарнома» дostonини ёзган. Қутбиддин Ҳайдар 618/1222 йилда Табризда вафот этган. Ашъори вафотидан сўнг тўпланган. Ундан бироз кейинроқ Ўшда туғилиб ўсган

Қутбиддин Ўшй деган шоир ҳам девон тузган. У 634/1237 йил вафот этган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1037/1).

«Девони Лутфий» – 1366-1465 йилларда яшаб ижод қилган ўзбек шоирларидан бири Лутфуллоҳ Лутфийнинг девонида 100 минг байтдан зиёдроқ байт бўлган. Унинг «Гул ва Наврўз» достони ҳам бор. 1437 йилда Али Яздийнинг «Зафарнома» асарини Шоҳруҳ Мирзонинг таклифи билан ўзбек тилига шеърйй йўлда ижодий таржима қилиб, дoston яратган, у бизгача етиб келмаган.

«Девони Мавлавий Жомий» қаранг: Девони Жомий.

«Девони Мағрибий» – Муҳаммад Ширин ибн Иззиддин Мағрибий Табризий (ваф. 809/1406) арабий ва форсий ашъорлари билан донг таратган. Таниқли шоир. Девонидан бошқа «Нузҳат ас-сосония», «Миръот ал-орифин», «Дурар ал-фарид», «Жоми жаҳоннома» каби асарлари бор.

«Девони Мажзуб» – Аслида Мажзуб тахаллуси билан учта шоир бўлганлиги маълум. Нурмуҳаммад Мажзуб (ваф. 1682), Шарофуддин Мажзуб Хоразмий ва халифа Абдулазиз Мулло (Муҳаммад Азизхожа) Ҳасан ўғли Мажзуб (XVIII асрнинг иккинчи ярми). Булардан охиргиси Эшони Мажзуб Намангоний номи билан шуҳрат қозонган ва девони ҳам халқ орасида машҳурдир. Девони Тошкентда 1911 ва 1915 йилларда нашр этилган.

«Девони мажмуат ал-шуаро»<sup>262</sup> – Аҳмад Табибий (1869–1911)нинг 1908 йилда Муҳаммад Раҳимхон Феруз (1864–1910)нинг буйруғи билан тасниф этган шеърйй мажмуаси. Унда Ферузнинг 101 та ғазалига Хива саройи шоирларидан 32 нафари пайрав-назира ғазал айтишади. Табибий шуларни тўплаган ва ҳар бир шоир ҳақида ҳам маснавий тариқасида баҳо берган. Шунинг учун ҳам асарнинг яна бир номи «Мажмуаи си шуаройи пайрави Ферузшоҳий» деб ҳам аталади. Баёний (1859-1923) бу ҳақда бундай хабар ёзиб қолдирган: «Хон ҳазратлари ўз ғазалларидан юз ғазални шоирларга бериб буюрдилар: «Мунга пайравлик этиб ғазал айтгинлар». Шоирларнинг ҳар бири онга пайравлик этиб, юз ғазал айтдилар. Хон ҳазратлари Табибийга амр этдиким, токим, ал-ғазалларни маснавий зимнида жам қилиб, бир китоб этгай. Табибий фармон мужиби била амал қилиб, ал-ғазалларни жам қилиб, ҳар ғазални ёзмоқчи бўлганда, маснавий била ал-ғазални айтгон ким эрканин баён этиб, бу тариқада тамоми ғазалларни жам қилиб, тамом этиб, ал-китобга «Мажмуатуш шуаро» от қўюлди». «Мажмуатуш шуаро» Хива тошбосмасида ҳам нашр этилган.

<sup>262</sup> «Мажматул шуарои Фирузшоҳий» шеърйй мажмуаси назарда тутилмоқда.

«**Девони Мазҳар**» – Бу тахаллус билан бир қанча шоирлар ижод қилган. Мазҳар Али Сайид Иброҳим Хуросоний, Мазҳар Гужаротий, Мазҳар Ҳиндий, Мазҳарий Кашмирий. Хоразмда эса машҳур тасаввуф олими, мутасаввиф шоир Шамсиддин Ҳабибуллоҳ Мирзо Жони жонон (1701-1781)нинг 1170/1757 йили тузган девони бир неча марта кўчирилган эди. Унинг девонини 1902 йилда Жумъаниёз (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1038/II) ва 1903 йилда Исмоил девон (Қаранг: ЎРШИ-1, № 924/II) китобат қилганлари маълум. Мирзо Жони жонон Мазҳарнинг девони Конишурда 1854 йили ва Ҳайдарободда 1891 йили нашр этилган.

«**Девони Манучеҳрхон**» – Лурийлар сулоласи вакили Манучеҳрхон (ваф. 1669)нинг девони.

«**Девони Мاستоншоҳ**» қаранг: «Девони Оташкадаи ваҳдат».

«**Девони Маҳвий**» – Алишер Навоий (1441-1501) «Мажолис ан-нафоис»-да тилга олган Маҳвий тахаллусли XV аср шоири бор бўлса ҳам, лекин кўпроқ XVIII асрнинг биринчи ярмида Амир Умархон (1809-1822) даври шоири Маҳвий шўҳрат қозонган. У Қўқонда қози бўлган. Маҳвий номли маҳалла бор. Туркий ва форсий тилда ижод қилган.

«**Девони Маҳмуд**» – Маҳмуд ибн Ҳидоятulloҳ Натанзий Шоҳ Таҳмосп I (1524-1576) даври тарихчиси ва шоири. Унинг «Мажозия», «Ҳоят ал-мажоз», «Ҳосил ал-ҳаёт», «Изтирория», «Бароат ал-илм» номли девонлари ва алоҳида қасидалар тўплами мавжуд. Шоҳ Таҳмоспнинг даври тарихи ҳақидаги асари машҳур.

«**Девони Маҳфий**» – Маҳфий тахаллуси билан бир неча шоирлар ижод қилганлар. Мулло Маҳфий Ришти (XVII аср) Имомқулихон (1611-1642) даври шоири. Яна XIX асрнинг биринчи ярмида яшаб ўтган Қундуз шаҳридан бўлган Султон Муҳаммад Қори Қундузий Амир Умархон (1809-1822) даврида Қўқонга келиб яшаган шоир ҳам бор. У кўр бўлган, Бухоро мадрасаларидан бирида таҳсил олиб, Қуръон қориси сифатида шўҳрат қозонган. Тожикча шеърлар ижод қилган. Хоразмда кўпроқ Бобурийлар маликаси Шоҳ Аврангзеб Оламгир (1618-1707)нинг қизи Зебуннисобегим (1639-1702)нинг девони кўчирилган. У ҳам «Маҳфий» тахаллуси билан ижод қилиб, девон тузган эди. Зебуннисонинг девонидан ташқари «Мунис ал-арвоҳ», «Зеб ат-тафосир», «Зеб ан-нашаот» каби асарлари бўлган. Унинг девонини Худойберган Муҳркан 1902 йилда (Қаранг: ЎРШИ-1, № 916/II.), Муҳаммад Шарафхожа 1904 йилда (Қаранг: ЎРШИ-1, № 944) китобат қилган. Улардан бошқа хатотлар ҳам кўчирганлар.

«**Девони Мижмар**» – Ҳусайн Таботабойи Мижмар (ваф. 1255/1840) Фатҳ Алишоҳ қожор (1797-1834) даврида Мужтаҳид аш-шуаро лақабини олган. Девони машҳур. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1116/1).

«Девони Мирзо Бедил» қаранг: «Девони Бедил».

«Девони Мирзо Жайхун» форсий. Қаранг: «Девони Жайхун».

«Девони Мирзо Нақий Кошоний» – Мирзо Али Нақий Кошоний (ваф. 1030/1620) Кошоннинг таниқли шоирларидан. Исфаҳон ҳокимига хизмат қилган. Девонида 5 минг байтдан зиёд ашъор бор.

«Девони Мирзо» – Комил Хоразмий (1825-1899)нинг катта ўғли Муҳаммадрасул Мирзобоши (1839-1922)нинг «Марғуб ан-нозирин» деб аталган девони. У мусиқашунос, хаттот, шоир ва олим бўлиб танилган. Хоразм миллий нотасини қоғозга туширишга бош-қош бўлган. Бир неча асарларни таржима қилган. Девони Хива тошбосмасида нашр ҳам этилган. Девонига Фузулий (1498-1556)нинг «Соқийнома»си таржимаси ҳам илова қилинган.

«Девони Мискин» – Муслиҳиддин Мискин Бухорий XIX асрда яшаган зулписонайн шоир. Девонида форсий ғазаллар билан бирга «Ҳазали ўзбекча» номи билан ўзбек тилидаги ашъорлари ҳам ўрин олган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 1926/1, 1277). Шунингдек Бухорода XIX аср охирида ўтган Муслиҳабегим Мулло Нуруллоҳ қизи ҳам Мискин тахаллуси билан ижод қилган бўлиб, девони Хоразмда ҳам китобат қилинган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1042/VIII).

«Девони Музниб» – Муҳаммаднӣез Мулло Бобожон (Отажон) ўғли Суйгун (1864-1924) Хивалик шоир ва хаттотлардан бири. Мадраса таълимини тўла олган. У Музниб тахаллуси билан девон тартиб қилган. Девони Хива тошбосмасида ҳам нашр этилган.

«Девони Музҳиб» – Муҳаммад Жаъфар ибн Мирзо Маҳмуд Исфаҳоний (XIX аср) Эрондан етишиб чиққан шоирлардан бири. Девони Хоразмда кўчирилган.

«Девони Мулҳам» – Бу тахаллусда ижод қилган икки нафар шоир бўлгани маълум. Абдуллоҳ Бухорий Мулҳам (ваф. 1120/1709) ўз девонини 1100/1689 йилда тузган эди. Мулҳамий Табрзий (ваф. 1049/1640) эса Шоҳ Аббос I (1588-1629) ва Сафий I (1629-1642) даврининг шоири. Шерозда вафот қилган.

«Девони Мунис» – Шермуҳаммад Мунис Хоразмий (1778-1829)нинг 1804 йилда тартиб берилган, ўзида 80 мингдан ортиқ байтни қамраб олган девони. Девон шоир томонидан «Мунис ал-ушшоқ» деб аталган. Девонининг охирига шоир «Саводи таълим» асарини илова қилган. Девон Хива тошбосмасида икки марта нашр ҳам этилган.

«Девони Муродий» – Тўрамурод тўра Муродий (1854-1906) Муҳаммад Раҳимхон Феруз (1863-1910)нинг укаси. Араб, форс тилларини билган. Девони «Етти шаҳзода девони» таркибига кирган. Девонида ғазал, му-

хаммас, мусаддас, қасидалар билан бирга рубоий бор. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1906/1).

«Девони Мутриб» – Муҳаммад Ҳусайн Девон Ҳожи табиб ўғли Мутриби Хонахароб (1853-1923) асли эронлик қуллар авлодидан. Хиванинг таниқли хаттоти, созандаси. Унинг «Шоҳ Комрон» номли достони ҳам бўлган. Девони Хива тошбосмасида чоп этилган.

«Девони Муфид» – Форс адабиётида уч нафар шоир ўтган. XVIII асргача яшаган Исфаҳонлик ва Балхлик Муфид тахаллусли шоирлар бўлган. XIX асрда эса Шерозлик Муфид бор. У девонидан ташқари «Миръот ал-фасоҳат» номли тазкира ҳам ёзган. Яна уч нафар Муфид тахаллусли шиъа уламолари ҳам бўлиб, уларнинг девон тузгани маълум эмас.

«Девони Муҳийй» – Машҳур мутасаввиф олим, Қодирия тариқати асосчиси Абдулқодир Жийлтоний (ваф. 561/1166)нинг араб ва форс тилида ижод қилган девонлари бўлган. Шулардан форсий девонини Хоразмнинг машҳур хаттоти Муҳаммадшариф 1903 йилда китобат қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 919/V). Қўқонда яшаган Ҳожи Муҳийдин ибн Муҳаммадризо Муҳийй (1848-1911) ҳам бор бўлиб, у Насриддинбек (1875-1876)га назмда устозлик ҳам қилган. Ҳажга бориб келган. Қўқон, Андижон шаҳарларида яшаган. У зулнисонайн шоир бўлиб, форсий ва туркий девони бор. Садриддин Бухорий кўчирган унинг девони ЎЗР ФА ШИ қўлёзмалар фондида 7321 тартиб рақами билан сақланади.

«Девони Муҳит» – Мирзо Муҳит ад-динхон Машҳадий (XIX аср) Ҳиндистонда яшаган форсийзабон шоирлардан бири. Оғир дардга чалиниб вафот этган.

«Девони Мухлис» (румий) 21<sup>а</sup>, - Амир Насруллоҳ (1827-1860) даврида Бухорода яшаган, Муҳаммадёр Мухлис Намангоний ҳам бор бўлиб, унинг «Тухфат ал-обидийн» номли тазкирасига унинг ҳам ашъорлари киритилган. Кичик ҳажмдаги девони ҳам борлиги маълум. Ашъорлари тасаввуфий, диний мавзуларда.

«Девони Мушфиқий» – Абдураҳмон Мушфиқий 1527-1588 йилларда Бухорода яшаб ижод қилган таниқли шоир. Самарқандда ҳам бир муддат яшаган. Мушфиқийдан катта ҳажмда бадий мерос қолган. Унинг девонлари тўртта. Биринчи девонини 1558 йилда тузган бўлиб, фақат ҳажвиялардан иборат. Унинг «Соқийнома», «Гулзори эрам», «Жаҳоннамо» каби маснавийлари бор. Девонида лирик жанрларнинг барча турларидан ашъорлар мавжуд.

«Девони Моҳир» – Нўъмон Моҳирбек Усмон Рашидбек ўғли (XIX аср)нинг девони. У Усманийлар саройида аён, котиб, вақф ишлари нози-

ри бўлиб хизмат қилган. 1259/1844 йилда вафот қилган. Девони Истанбулда 1871 йилда нашр қилинган.

«Девони Навидий» – XVI аср бошларида яшаган Кўланг лақабли дарбадар, қаландар шоир. Бухорода яшаган. Девони Лакнавада 1880 йили нашр қилинган. Эронлик яна икки нафар шоир шу тахаллус билан ижод қилган. Мирзо Муҳаммад Ҳусайн Исфаҳоний Кашмирда яшаб, 1182/1769 йилда вафот қилган. Иккинчиси Нуриддин Деҳлавий 1250/1835 йил атрофида вафот этган.

«Девони Навоий» – Алишер Навоий (1441-1501)нинг девонларидан терма қилиб олиб тузилган девон. Навоий тўртта девон тузган: «Ғаройиб ус-сифар», «Наводир уш-шабоб», «Бадойеъ ал-васат», «Фавойид ул-кибар». Бу девонлардаги шеърлар 45 минг мисрадан ортиқ бўлиб, 16 жанрга оиддир. 2600 ғазал, 210 қитъа, 133 рубоий, 86 фард, 52 муаммо ва бошқалар мавжуд. Бундан ташқари 12 минг мисрадан ошиқ форсий девони ҳам бор.

«Девони Надимий» – Хивалик хаттот ва шоирлардан бири Болта Девон Қурбон Харрот ўғли Надимий (ваф. 1938) баъзан Нодим ҳам деб тахаллус ишлатган. Девонида ғазал, мухаммас, мусаддас ва қасидалар мавжуд. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 901/1).

«Девони Назирий» форсий. Қаранг: «Девони куллиёти Назирий».

«Девони Насибий» – Бу тахаллус билан девон тузган уч нафар шоир ижод қилган: Ассад ал-ҳақ Насибий Яздий машҳур олим Жалолоддин Давоний (1427-1502)нинг шогирди. Девони 8 минг байт атрофида. Насибий Яздий 914/1509 йилда вафот этган. Бобо Насибий Гийлоний Табризда яшаган, ҳолвафуруш бўлган. Султон Яъқуб (1478-1490) саройида хизмат қилгани маълум. Насибий Гийлоний 944/1537 йилда вафот этган. Кейинги шоир Муҳаммадхон Мирзо ибн Мусобег Насибий Кирмоншоҳий бўлиб, Фатҳ Али шоҳ (1797-1834) унга Фахр аш-шуаро унвонини беради. Умрининг охирида Ҳиндистонга кетиб, Лакнавада 1261/1845 йилда вафот этган.

«Девони Нафъий» – Умар Нафъий (XVII аср) девони. У Арзирумга қарашли Ҳасанқалъада туғилган. Султон Муродхон IV (1623-1640)да эътибор топган туркийгўй шоирлардан. Қасидалари ғазалларига нисбатан анча юқори савияда эканлиги сезилади. Девони Мисрда 1834 йили 189 саҳифали қилиб нашр этилган. Девонидан ташқари унинг «Сиҳоми қазо» номли ҳажвияси бор.

«Девони Неъматхони олий (алиий)» – Асли Шерозлик бўлмиш Мирзо Муҳаммад Шерозий Ҳиндистонда яшаган ҳинднинг форсийгўй шоирларидан. Аврангзеб Оламгир (1667-1707) замонида яшаган. 1120/1708 йилда вафот этган. Унинг девонидан ташқари «Ҳусн ва Ишқ», ошпазлик ҳақидаги «Хони неъмат» асарлари бор. Шоҳи олам Баҳодиршоҳ I (1707-1712) амри билан «Шоҳнома»нинг назмий вариантини яратган.

«**Девони Ниёзий**» – Отаниёз охунд Бобониёз охунд ўғли (1858-1928) Шовот/Шоҳобод туманидан бўлиб, мадрасани битказиб, мударрис ҳам бўлган. Шоир, мусиқашунос, хаттот, таржимон. Девонида ғазал, мухаммас, мусаддас, маснавий ва қасидалардан ташқари 2 та таърих ҳам бор. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 902/1).

«**Девони Ниёз**» (Румлик) – Шоҳниёз Аҳмад ибн Шоҳ Раҳматуллоҳ Сарҳиндий (ваф. 1250/1835)нинг девони. Унинг девонини 1906 йилда Бобожон тарроҳ кўчирган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1027/II). Туркиялик шоирлардан бири Шайх Муҳаммад Афанди Мисрий (ваф. 1105/1694) ҳам Ниёз тахаллуси билан ижод қилган. Унинг девони ҳам Хоразмда бир неча марта кўчирилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 923/II, 1035/I). Қўқонлик яна бир Ниёз тахаллусли шоир бўлиб, Муҳаммадниёз ибн Ашур Муҳаммад Хўқандий (тахминан 1803-1880) ўзининг «Тарихи Шоҳруҳий» асари билан машҳур. Мазкур тарихий асарда 1806-1876 йиллар Қўқон хонлиги тарихи битилган.

«**Девони Низомий**» – Хамсачиликни бошлаб берган буюк шоир Низомий Ганжавий (1141-1209)нинг шеърлар девони 20 минг мисрадан иборат. Унда 10 қасида, 192 ғазал, 5 қитъа, 68 рубойи ва бошқалар бор.

«**Девони Нишотий**» – Бу Эронлик шоир бўлиб, «Ганжинаи Нишот» асари назарда тутилмоқда. Унинг исми Муътамад ад-давла Мирзо Абдулваҳҳоб бўлиб, XVIII асрда яшаб ўтган. Хоразмлик Нишотий билан алиштириш керак эмас.

«**Девони Нобий**» – Туркиялик Нобий тахаллуси билан ижод қилган икки нафар шоир бор: Юсуф Нобий Султон Муҳаммадхон IV (1648-1687) даврида давлат котиби бўлган. 1124/1712 йилда вафот этган. Унинг девонидан ташқари «Тухфаи дилкаши Нобий», «Хайрия», «Хайробод», «Ҳизнома», «Тухфат ал-ҳарамайн» каби манзумалари мавжуд. Нобий Чалабий номли яна бир шоир бўлиб, у Такфуртоғ ноҳиясидан бўлган. У 1145/1733 йилда вафот этган.

«**Девони Нозим**» – Нозим Шоҳ Ризо Сабзаворий Ҳиравий (ваф. 1081/1670)нинг девони. Девонида ғазал, рубойи, мухаммас, таркиббанд ва маснавийлар учрайди. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 3605, 102/V, 325).

«**Девони Нозир**» – Муҳаммад Ҳусайн Муҳаммад Девонбеги ўғли Нозирий (ваф. 1918) Хива саройида девонбеги мансабида ҳам ишлаган. Девони Хива тошбосмасида ҳам нашр этилган.

«**Девони Ноилий**» – Бу тахаллус билан Туркияда икки нафар шоир танилган. Абдуллоҳ пошшо Ноилий Истанбулда садр лавозимида фаолият олиб борган. Девонхонада бош котиб, дафтардор ҳам бўлган. 1171/1758 йилдан сўнг Маккага кетиб у ерда вафот қилган. Иккинчиси Мустафо

Ноилий пошшо номи билан танилган бўлиб, у ҳам садри аъзам мансабига этишган. У 1213/1798 йилда Пўён қишлоғида туғилган. Мир миронлик лавозимида ҳам ишлаб, саркардалик ҳам қилган. Французларга қарши жангларда шухрат қозонган. У 1289/1873 йилда 76 ёшида вафот қилган.

«Девони Носир Али» – Носир Али Сарҳиндий ибн Ражабали Панжобий (ваф. 1108/1697) ҳинд форсийгўйларидан. Девони машҳур.

«Девони Обид» – Икки нафар форсийзабон шоир шу тахаллусда ижод қилган. Хожа Абдурраҳим Обид (XVI аср) Хожа Аҳрор (1404-1490)нинг невараларидан бири бўлиб, Ҳиндистоннинг Деҳлисида яшаб ижод қилган. Иккинчиси Обид Исфаҳоний (XVI аср) Шоҳ Таҳмосп I (1524-1576) даврида яшаган шоирлардан. (Қаранг: ЎРШИ-1, №1116/IV).

«Девони Огаҳий» – Муҳаммадризо Огаҳий (1809-1874)нинг 1872 йилда тузган «Таъвиз ал-ошиқин» номли девони. У 18 минг мисрадан иборат бўлиб, «Ашъори форсий» номи билан форс тилида яратган 1300 мисра шеъри ҳам киритилган. Девон Хива тошбосмасида бир неча марта чоп этилган.

«Девони Ожиз» – Худойберган охунд муфтий Низомиддин хатиб ўғли Ожизий (1837-1919) Урганчлик бўлган. Хива мадрасаларида мударрис ва муфтий бўлган. Кейинчалик қозикалонлик мансабига ҳам эришади. Ожизийнинг девони Хива тошбосмасида ҳам нашр этилган.

«Девони Озарий» – Ҳамза ибн Али ал-Байҳақий ал-Озарий (1382-1462)нинг девони. У ўз даврининг йирик шайхи, олими, сайёҳ ва шоиридир. Мирзо Улуғбек (1394-1449)нинг муаллими. Икки марта ҳаж зиёрати-га борган, Маккада бир муддат яшаган. Ҳалаб, Ироқ шаҳарларида турган. Озарийнинг девонидан ташқари «Жавоҳир ал-асрор», «Саъй ас-сафо», «Тугройи Ҳумоюн», «Ажойиб ал-ғаройиб» номли асарлари бор.

«Девони Оқил» – Ҳусан Муродбек Муҳаммад Ёқуббек ўғли Ҳасанмурод қушбегининг невараси бўлгани учун Отабек тўра номи билан аталган, Оқил унинг тахаллуси (1873–1923). Хоразм маърифатпарварларидан бири, шоир, созанда, китобсевар. Девони Хива тошбосмасида ҳам нашр этилган. Девонида 375 та ғазал, 40 мухаммас, 6 мусаддас, мустаҳзод ва рубоийлар, маснавий ва қасидалар бор. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 950).

«Девони Орзу» – Ҳиндистонда 1656-1687 йиллар яшаб ижод қилган форсийгўй шоирлардан бири бўлиб, куллиёт девонида 30 минг байт борлиги айтилади.

«Девони Ориф» – Ориф тахаллуси билан ижод қилган форсийгўй шоирлар жуда кўп. Туркий тилда эса Фатҳуллоҳ Ориф Ажамий ижод қилган. У Сулаймонхон Қонуний (1520-1566) даврида яшаган ва унга атаб қасидалар битган. Ориф Ажамий 969/1561 йилда вафот этган. Яна бир Ориф

Бухорода яшаган, Амир Шоҳмурод (1785-1800) даври шоири. У ҳам девон тузган ва «Тож ат-таворих» номли тарихий асар ҳам битган. Туркий тилда битилган «Девони Ориф» номида Истанбул ва Мисрда учта девон нашр этилган. Истанбулда 1854 йилда Муҳаммад Ориф Афанди девони, 1916 йилда Ориф Ҳикматбек девони, Мисрда 1847 йилда Сулаймонбек Ориф девони нашр этилган.

«Девони Оташкадаи ваҳдат» – Хожа Мاستоншоҳ Соҳиб Кобулий (XIX иккинчи ярми)нинг «Оташкадаи ваҳдат» деб номланган девони. Хожа Мастоншоҳ Ҳиндистоннинг Лоҳур шаҳрида яшаб қолган мутасаввиф шайхлардан бўлган. Девони ирфоний-фалсафий, ошиқона мавзуларда бўлиб, 29 та араб ҳарфи билан тугайдиган радифли ғазалларидан иборат. Унга тасаввуф шайхлари, хусусан, Ҳазрати Алига бағишланган ғазал, мухаммас ва қасидалари ҳам киритилган. Девон 1875 йилда Лоҳурда шоир тириклик пайтида нашр этилган. Адиб Маҳрам Али Чиштиий урду тилида унга сўзбоши ёзган. 1898 йилда Хожа Мастоншоҳнинг «Чиҳил асрор» номли асари унинг ўғли тарафидан нашр қилинади. Асар машҳур мутасаввиф Сайид Али Ҳамадоний (1314-1384)нинг 40 та ғазалига мухаммас ва баъзи изоҳотлардан иборат.

«Девони Оташкадаи Озар» – Асар девон эмас, шоирлар тазкирасидир. У Ҳожи Лутф Алибекдили Озар (1722-1781)нинг тазкираси. Асар икки мижмар (оловдон)га, ҳар бири эса шўъла, ахгар (чўғ), шарора (аланга), партав (ёнғин) каби бўлимларга бўлинган. Унда 845 нафар шоирнинг таржимаи ҳоли ва шеърларидан намуналар келтирилган. Асар 1860 ва 1881 йилларда Бўмбайда нашр этилган.

«Девони Ошиқ Юнус» румий, туркий – Юнус Эмро Туркиянинг машҳур ва улуғ орифларидан бири, ўзининг зовия (хонақо)си ҳам бўлган. Унинг халқчил илоҳийлари, сўфиёна муножотлари жуда машҳур. У 848/1444 йилда вафот этган. Унинг девони Истанбулда 1884 йилда 188 саҳифа ҳажмида нашр этилган.

«Девони Ошиқ» – Мулла Абулхайр Самарқандий асли Хоразмлик бўлган. Ҳиротда бир муддат яшаб, Ҳусайн Байқаро (1470-1506) эътиборини топган, кейин Шайбонийхон (1500-1510) саройида хизмат қилган. Алишер Навоий (1441-1501) «Мажолисун нафоис»да уни Мавлоно Ошиқий деб келтиради ва Оқсарой иморати мадҳида айтган гўзал қасидаси борлигини ёзган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1116/V). Яна Мавлоно Нейматуллоҳ Ошиқнинг девонини Сайид Музаффар Бухорий 1260/1844 йилда кўчирган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1015). Бундан ташқари Бухорода XX аср бошларида ўтган Мулло Абдураҳимбек Ошиқ ҳам ижод қилган. Туркиянинг таниқли шоири Ошиқпошшо (1272-1333)нинг девони «Ҳарибнома» маснавийси билан бирга Петербургда 1903 йилда нашр этилган эди.

«Девони Партав» (туркий) – Партав пошшо лақаби билан XIX асрда икки нафар шоир Истанбулда яшаган ва иккови ҳам саройда вазирлик лавозимига эришган. Биринчи Партав пошшо хорижия нозири, садри аъзам, сўнг вазир бўлган. 1253/1838 йилларда Адирнага кетиб, у ерда вафот қилган. Девони Истанбулда нашр қилинган. Иккинчиси Адҳам Партав пошшо Арзирумлик бўлиб, 1263/1846 йилдан сўнг Истанбулда садри аъзам, кейин вазир бўлган. Сўнгра Қастимуннинг волииси бўлиб турганда 1290/1874 йилда вафот қилган. У француз тилини ҳам билган. «Итлоқ ал-афкор», «Авъава» каби рисоалари, француз тилидан қилган таржималари бор. Хива саройи кутубхонасида девони сақланган Партавни Хоразмлик шоир Ота Махзум Муҳаммад Латиф ўғли Партав (1905-1956) билан алиштириш керак эмас.

«Девони Пури Комил» – Комил Хоразмий (1825-1899)нинг ўғли, Муҳаммадрасул Мирзо (1840-1923)нинг укаси Пур (яъни, тўла, кичик) Комил (1861-1926)дир. Бир неча йил Гурлан туманига ҳоким бўлиб турган. Кейинчалик бир оз муддат Марказий ижройи қўмитга хазиначиси лавозимида ҳам ишлаган. Акаси Мирзо ёрдамида шеърлар машқ қилиб, девон тузишга муваффақ бўлган. Девони Хива тошбосмасида нашр этилган.

«Девони Равнақ» – Хоразмлик шоир Паҳлавонқули Равнақий (1725-1805)нинг девони. Шу даврда, яъни XVIII аср бошларида шу тахаллус билан ижод қилган яна бир моҳир шоир, Хўжандда қози бўлган экан. У зуллисонан шoir бўлиб, туркий ва форсий ижод қилган. Девон тартиб берган. Унинг икки ўғли ҳам шоир бўлган.

«Девони Равшан» 21<sup>6</sup>, Девони Теҳронда 1899 йилда 434 саҳифали қилиб нашр этилган.

«Девони Рафиъ Колоий», туркий – Истанбулда қози бўлган бу зот отаси қамощчи (газламафуруш) бўлгани учун Колоий лақаби билан танилган. У 1237/1822 йилда вафот этган. Девони Истанбулда 1867 йили 142 саҳифали қилиб нашр қилинган.

«Девони Роғиб» – Муҳаммад Раҳим махсум Қози Шокир ўғли (1883-1938) Урганч шаҳрида туғилиб ўсган. Девони Хива тошбосмасида нашр этилган.

«Девони Рожий» – Хоразмлик шоир, таржимон, олим Муҳаммадюсуф Рожий (XIX аср биринчи ярми)нинг девони бўлиб, 1880 йилда Хива тошбосмасида ҳам нашр этилган.

«Девони Салмон Соважий» – Жамолиддин Салмон ибн Хожа Алоуддин Соважий (1300-1368) асли Озарбойжонлик бўлиб, форс адабиётининг кўзга кўринган намояндаси. Султон Увайс II (1356-1374) саройида обрў-эътибор топган. Девонида ғазал, қасида, маснавий ва бошқа жанрлардаги

шеърлар ўрин олган. Унинг «Жамшид ва Хуршид» достони ҳам бор. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 202, 233, 348).

«Девони Самим» 8<sup>а</sup>.

«Девони Саъдий (Хоразмий)» – Саъдуллоҳ тўра Саъдий (1877-1937)нинг девони. У мадраса таълимини Баёнийдан олган. 20 ёшдан бошлаб шеър ёза бошлаган ва девон тартиб берган. Девони Хива тошбосмасида ҳам нашр этилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 909/II).

«Девони Сирожий» – Мавлавий Сирожиддин ибн Холмуҳаммад Ўший (ваф. 1296/1878) машҳур шоир Ҳувайдо Чимёний (ваф. 1194/1780)нинг невараси. У шеърда Сирожий тахаллусини қўллаган. Ҳувайдонинг ашъорларини тўплаб девонини тузган. Ўзи ҳам баракали ижод қилган. Ундан ташқари XIX асрда ўтган Мирзо Сирож Ҳакам Бухорий ва Сирожиддин ибн Мулло Юсуф Қазонжорийларнинг ҳам девонлари бор. Охириги Сирожий ҳам XX аср бошларида Бухорода ўтган шоир бўлган. У Мизжон ибн Мирзо Абдурауф Сарроф деб аталган.

«Девони Содиқ Мунший» – Мирзо Муҳаммадсодиқ Мунший (ваф. 1235/1819)нинг девони. У Бухоро амирларидан Шоҳмурод (1785-1799) ва Ҳайдар (1799-1826)нинг муншийси бўлгани учун Содиқ Мунший тахаллуси билан ижод қилган. Девонидан ташқари «Тарихи манзум», «Даҳмаи шохон», «Қазо ва қадар», «Муншаот ва маншурот» каби асарлари бор.

«Девони Содиқ» – Муҳаммад Раҳимхон Ферузнинг қариндошларидан Раҳмонқули тўра Тўрамурод ўғли Содиқ (1867-1942)нинг девони. У араб, форс, ҳинд, туркий тилларни яхши билган. Хушхат хаттот саналган. Ахлоқан жуда камтар бўлгани манбаларда қайд этилади. Девони ЎЗР ФА ШИ қўлёзмалар фондида 1145 ва 6666 рақамлари билан сақланади.

«Девони Сойиб» – Мирзо Муҳаммадали Табризий Сойиб (1603-1677) Эронда Аббос II (1642-1666) саройининг кўзга кўринган шоири. Хива сарой кутубхонасида унинг девонидан уч нусха сақланган.

«Девони Солим» – Мазкур тахаллус билан ижод қилган форсийгўй тўрт нафар шоир бор. Солим Туркманнинг «Юсуф ва Зулайхо» достони бор. Солим Самарқандий Мирзо Улуғбек (1394-1449) даврининг шоири, кейин Ҳиротга бориб яшаган. Солим Кашмирий Мулло Лутфуллоҳ ибн Сайид Мирали 1081/1670 йилларда тирик бўлган. Охириги шоир Ҳожи Муҳаммад Аслам Кашмирий Ҳиндистонда яшаган ва у ерда 1119/1708 йил вафот этган. Унинг девонини Хивада Мулло Эшжон 1902 йилда китобат қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1038/I).

«Девони Сомий» туркий – Туркиялик шоир Шамсиддин Мустафобек Сомий (ваф. 1146/1733)нинг девони. Девон Мисрда 1837 йилда нашр этилган. Ўша нашр асосида Иноятуллоҳ девон Хива саройи учун китобат қилган.

«Девони Сомий» форсий – Бухоролик таниқли олим, мунший Мирзо Абдулазим Сомий Бўстоний (1833-1907) Қизилтепа туманининг Бўстон қишлоғидан бўлган. Амир Музаффар (1860-1885)нинг сарой муншийси. Унинг девонидан ташқари «Тарихи салотини манғития доруссалтана Бухорои шариф», «Тухфаи шоҳий», «Рисолаи иншо» каби асарлари мавжуд.

«Девони Софий» – Исфаҳонлик шоир. Девонида кўпроқ ғазаллар ўрин олган. Девонидан ташқари «Шаҳоншоҳнома» номли достон, «Гулшани хаёл» номли маснавий ёзган. Софий Исфаҳонда 1219/1805 йилда вафот этган ва Мир Абулқосим мақбарасига дафн этилган. Шу йили китобат қилинган девони Хива саройи кутубхонасига олинган.

«Девони Сулаймон» – Сулаймон Теҳроний Эрон шоирларидан, Ҳиндистонга кетиб яшаган. Тахминан XVII асрда яшаб-ижод қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №7365, 1042/III).

«Девони Султоний» – Сайид Носир тўра Муҳаммадёр тўра ўғли Султоний Муҳаммад Раҳимхон Ферузнинг невараси бўлади. Баёний унга устоз бўлган. У 1920 йилда биродарлари билан Сибирга сургун қилинган. Девонида 373 та ғазал, 1 тадан мустаҳзод ва мураббаъ, шунингдек, мусаддас, мусаббаъ, мусамман, таржеъбанд, маснавий, рубоий, муаммо ва қасидалар ўрин олган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 909/1).

«Девони Сурайё» – Сурайё пошшо ибн Усмон пошшо (1825-1879) Усмонийлар халифалигининг таниқли вазири. Усмонли Туркиянинг Франция ва Русиядаги элчиси лавозимида ҳам ишлаган. Ҳалабда хоким ҳам бўлган. У олим, адиб, хаттот, аҳли илмлар муҳиби сифатида ҳам тарихда қолган.

«Девони Сухбат» форсий – Мулло Муҳаммад Боқир ибн Муҳаммадали ибн Абдуссамад Сухбат Лорий (1748-1835) Шерозда таҳсил олган, кейин ўз юрти Лорга қайтиб, имомлик қилган ва ижод билан шуғулланган. Умрининг охирида кўр бўлиб қолади. Ашъори 8 минг байтга яқин бўлса ҳам, куллиёти 30 минг байтга яқинлиги аниқланган. Қасидаларида хон ва имомларни мадҳ қилган.

«Девони Табибий» – Аҳмаджон Али ўғли Табибий (1869-1910) Хиванинг сермаҳсул ижодкорларидан. Хушхат хаттот, тарихчи, тазкиранавис, мусиқашунос, табиб бўлган. 5 та девони мавжуд. Ўзи девонлари ҳақида бундай деган: «Бу фақир қўлида жам бўлган китобнинг сони беш девондур. Аларнинг учтаси туркий ва иккиси тожикчадур. Бирланжисини адолатли шоҳга ҳадя қилиш сабабидин «Тухфат ас-султон» деб атадим, иккиланжи девонга ошиқлар унсияти сабабидин «Мунис ал-ушшоқ» ном берилди. Учланжисига фақат ишқ ҳолатларидин гапирилган ваҳҳидин «Миръот ал-ишқ» деб ном қўйдум. Тўртланжи девонга ошиқлар ўқуб ҳай-

рон бўлсунлар деб, «Ҳайрат ал-ошиқин» деб исм берилди. Бешланжиси бедиллар иштиёқи жилвагоҳи бўлгани сабабидин «Мазҳар ал-иштиёқ» деб аталди». Девонларининг ҳаммаси Хивада бир неча мартадан кўчирилган, Хива тошбосмасида нашр этилган.

«Девони Тажаллий» – Форсийгўй бир қанча шоирлар бўлган, ҳаммаси XVII асрда яшаган. Муҳаммад Ҳусайн Тажаллий Қошондан бўлиб, Ҳиндистонга бориб, Гажаротда яшаган. 1041/1631 йилда у ерда вафот этган. Мирзо Али Ризо Тажаллий Исфаҳонда туғилиб, у ерда вафот этган. Бир муддат Ҳиндистонда яшаган. У 1088/1677 йилда вафот этган. Тажаллий Бухорий Балҳда яшаб ижод қилган. Туркий тилда ижод қилган Тажаллий Румий Зулфиқор ибн Абдуллоҳнинг туркий девони бор. У 1100/1688 йилда вафот этган. Яна бир XIX асрнинг охири XX аср бошларида яшаган Мавлоно Тажаллий Ёрқанддан Қўқонга кўчиб келиб яшаган машҳур шоир ҳам бор. Фарғона адиблари орасида ҳурмат ва эътиборга эга бўлган. Ҳаж зиёратига ҳам бориб келган. У зуллисонайн шоир бўлиб, туркий ва форс тилида ижод қилган. Тахминан 1918 йилда вафот этган.

«Девони Тазкираи Ҳусайний» – Аслида девон эмас, балки тазкирадир. Ҳусайн Дўст Сунбахлий Муродободий ал-Ҳусайний (ваф. 1203/1789)нинг кичик ҳажми тазкираси назарда тутилаётган бўлса керак. Унда 564 нафар шоирлар ҳақида хабар берилган. Асар Лакнавда 1875 йилда нашр этилган. Бундан ташқари Мирзо Султон Ҳусайн Бойқаро ал-Ҳусайний (1470-1506)нинг «Мажолис ал-ушшоқ» ҳам бор бўлиб, асар 1897 йилда Ҳиндистонда суратли қилиб нашр этилган. Тазкира 75 та мажлисга бўлинган бўлиб, ҳар бир мажлисда ўтган шоир, адиб, мутасаввиф, уламоларнинг ишқу муҳаббатга муносабатлари, уларнинг асарларидан парчалар акс эттирилган.

«Девони Тарзий» – Саъдуллоҳ ибн Ҳулом Ҳанафий Тарзий Қандаҳорий (XIX аср)нинг «Куллиёти Тарзий» тўпламида девони Карочи шаҳрида 1893 йил нашр этилган. Яна унинг «Кашф алмаҳжубийн шарҳ Тафсири Жалолоайн» асари машҳур бўлиб, 1306-7/1889-1890 йилларда икки жилд қилиб нашр этилган.

«Девони Таҳсин» – Қози Абдураҳмон Таҳсин Понипутий Ҳиндистонлик форсийгўй шоирлардан. Асадуллоҳ Фолиб (1796-1869)нинг шогирди. Таҳсин 1294/1877 йил вафот этган. Ундан ташқари туркий тилда ижод қилган Таҳсин тахаллусли шоирлар ҳам бор: Мир Ато Ҳусайнхон Таҳсин (ваф. 1200/1786) ва Ҳожи Ҳасан Афанди Таҳсин (ваф. 1297/1880)ларнинг туркий ашъори машҳур. Шунингдек, Бухорода XIX аср охири XX аср бошларида яшаган Абдуллоҳхожа Бухорий ҳам Таҳсин тахаллуси билан ижод қилган. У Бухорода садр ва муфтий мансабида фаолият олиб борган.

«**Девони Тож аш-шуаро**» – Бу тахаллус билан ўтган икки шоир бўлган. Бири Муҳаммад ибн Али Сўзаний Самарқандий (ваф. 569/1174). Лекин унинг бу тахаллус билан ижод қилиб девон тугани маълум эмас. Кейинги Тож аш-шуаро тахаллусли шоир Мирзо Насруллоҳ Шаҳоб Исфаҳоний 1254/1838 йилда Теҳронга келгани маълум. Носириддин шоҳ (1848-1896)га атаб қасидалар битган.

«**Девони Толиб**» – Омулик шоир, Ҳиндистонда бир муддат яшаган. Жаҳонгир подшоҳ (1605-1627) 1619 йилда уни ўз Малик аш-шуароси деб эълон қилган. Толиб Омулийнинг «Қазо ва қадар» номли маснавийси ҳам бор. Афғон тупроғида етишиб чиққан машҳур шоирлардан бири Толиб Омулий (ваф. 1035/1626) девони Хоразмда ҳам кенг истеъмолда бўлган. Девонининг 1080/1670 йил китобат қилинган қадимий нусхаларидан бири Хива сарой кутубхонасида бўлган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 976).

«**Девони Умархон**» – Қўқон хони Амир Умархон (1727-1822)нинг девони. Умархон ўз саройида кўплаб шоирларни тўплаб, уларга ҳомийлик қилиб турган. Унинг даври шоирларидан хабар берувчи асарни Фазлий Намангоний «Тазкират аш-шуаро» номи билан ёзган.

«**Девони Умидий**» – Муҳаммаднийёз Қози Вайс (Абдуллоҳ) ўғли Умидий (1841-1906) Ҳазораспнинг Карвак қишлоғидан бўлган шоир ва хаттот. Унинг девони ҳам Хива тошбосмасида нашр этилган.

«**Девони Урфий Шерозий**» – Муҳаммад ибн Бадриддин Урфий Шерозий (1555-1590) умрининг аксар қисми Ҳиндистонда ўтган. Акбаршоҳ (1556-1605) саройида хизмат қилган. Девонида қасида, ғазал, қитъа, таржеъбанд, таркиббанд жанрлари ўрин олган. Девонидан бошқа Низомийга татаббуъ қилиб ёзган манзумалари, шунингдек, тасаввуфий мазмундаги «Нафсийа» рисоласи мавжуд.

«**Девони Усмонбек**» – Усмон Соҳиб Афанди Пирийзода (1710-1770) Истанбулда яшаган. Шайх ал-ислом лавозимида фаолият олиб борган. Бир муддат қози аскар ҳам бўлган. Шеърларида асосан Соҳиб тахаллусини қўллаган.

«**Девони Усмони Наврас**» – Усмонийлар даврида Наврас тахаллуси билан икки нафар шоир ижод қилган. Абдурраззоқ Афанди Навраси қадим номи билан танилган. 1175/1762 йилда Бурсага бадарға қилинган ва ўша ерда вафот этган. Иккинчиси Усмони Наврас бўлиб, Бағдоддан Истанбулга келиб XVIII аср охири XIX аср бошларида яшаган. У асосан форс тилида ижод қилган. Унинг девони Истанбулда 1873 йилда нашр этилган.

«**Девони Фавжий**» – Мулла Муқим Нишопурий (ваф. 1060/1650)нинг девони. 1908 йилда Хоразмлик хаттот Хожаниёз ибн Эшбобо Шатли китобат қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 937, 6779).

рон бўлсунлар деб, «Ҳайрат ал-ошиқин» деб исм берилди. Бешланжиси бедиллар иштиёқи жилвагоҳи бўлгани сабабидин «Мазҳар ал-иштиёқ» деб аталди». Девонларининг ҳаммаси Хивада бир неча мартадан кўчирилган, Хива тошбосмасида нашр этилган.

«Девони Тажаллий» – Форсийгўй бир қанча шоирлар бўлган, ҳаммаси XVII асрда яшаган. Муҳаммад Ҳусайн Тажаллий Қошондан бўлиб, Ҳиндистонга бориб, Гажаротда яшаган. 1041/1631 йилда у ерда вафот этган. Мирзо Али Ризо Тажаллий Исфаҳонда туғилиб, у ерда вафот этган. Бир муддат Ҳиндистонда яшаган. У 1088/1677 йилда вафот этган. Тажаллий Бухорий Балхда яшаб ижод қилган. Туркий тилда ижод қилган Тажаллий Румий Зулфиқор ибн Абдуллоҳнинг туркий девони бор. У 1100/1688 йилда вафот этган. Яна бир XIX асрнинг охири XX аср бошларида яшаган Мавлоно Тажаллий Ёрқанддан Қўқонга кўчиб келиб яшаган машҳур шоир ҳам бор. Фарғона адиблари орасида ҳурмат ва эътиборга эга бўлган. Ҳаж зиёратига ҳам бориб келган. У зуллисонайн шоир бўлиб, туркий ва форс тилида ижод қилган. Тахминан 1918 йилда вафот этган.

«Девони Тазкирани Ҳусайний» – Аслида девон эмас, балки тазкирадир. Ҳусайн Дўст Сунбахлий Муродободий ал-Ҳусайний (ваф. 1203/1789)нинг кичик ҳажмли тазкираси назарда тутилаётган бўлса керак. Унда 564 нафар шоирлар ҳақида хабар берилган. Асар Лакнавда 1875 йилда нашр этилган. Бундан ташқари Мирзо Султон Ҳусайн Бойқаро ал-Ҳусайний (1470-1506)нинг «Мажолис ал-ушшоқ» ҳам бор бўлиб, асар 1897 йилда Ҳиндистонда суратли қилиб нашр этилган. Тазкира 75 та мажлисга бўлинган бўлиб, ҳар бир мажлисда ўтган шоир, адиб, мутасаввиф, уламоларнинг ишқу муҳаббатга муносабатлари, уларнинг асарларидан парчалар акс эттирилган.

«Девони Тарзий» – Саъдуллоҳ ибн Ҳулум Ҳанафий Тарзий Қандаҳорий (XIX аср)нинг «Куллиёти Тарзий» тўпламида девони Карочи шаҳрида 1893 йил нашр этилган. Яна унинг «Кашф алмаҳжубийн шарҳ Тафсири Жалолоайн» асари машҳур бўлиб, 1306-7/1889-1890 йилларда икки жилд қилиб нашр этилган.

«Девони Таҳсин» – Қози Абдураҳмон Таҳсин Понипутий Ҳиндистонлик форсийгўй шоирлардан. Асадуллоҳ Фолиб (1796-1869)нинг шогирди. Таҳсин 1294/1877 йил вафот этган. Ундан ташқари туркий тилда ижод қилган Таҳсин тахаллусли шоирлар ҳам бор: Мир Ато Ҳусайнхон Таҳсин (ваф. 1200/1786) ва Ҳожи Ҳасан Афанди Таҳсин (ваф. 1297/1880)ларнинг туркий ашъори машҳур. Шунингдек, Бухорода XIX аср охири XX аср бошларида яшаган Абдуллоҳхожа Бухорий ҳам Таҳсин тахаллуси билан ижод қилган. У Бухорода садр ва муфтий мансабида фаолият олиб борган.

«**Девони Тож аш-шуаро**» – Бу тахаллус билан ўтган икки шоир бўлган. Бири Муҳаммад ибн Али Сўзаний Самарқандий (ваф. 569/1174). Лекин унинг бу тахаллус билан ижод қилиб девон тугани маълум эмас. Кейинги Тож аш-шуаро тахаллусли шоир Мирзо Насруллоҳ Шаҳоб Исфаҳоний 1254/1838 йилда Теҳронга келгани маълум. Носириддин шоҳ (1848-1896)га атаб қасидалар битган.

«**Девони Толиб**» – Омуллик шоир, Ҳиндистонда бир муддат яшаган. Жаҳонгир подшоҳ (1605-1627) 1619 йилда уни ўз Малик аш-шуароси деб эълон қилган. Толиб Омулийнинг «Қазо ва қадар» номли маснавийси ҳам бор. Афғон тупроғида етишиб чиққан машҳур шоирлардан бири Толиб Омулий (ваф. 1035/1626) девони Хоразмда ҳам кенг истеъмолда бўлган. Девонининг 1080/1670 йил китобат қилинган қадимий нусхаларидан бири Хива сарой кутубхонасида бўлган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 976).

«**Девони Умархон**» – Қўқон хони Амир Умархон (1727-1822)нинг девони. Умархон ўз саройида кўплаб шоирларни тўплаб, уларга ҳомийлик қилиб турган. Унинг даври шоирларидан хабар берувчи асарни Фазлий Намангоний «Тазкират аш-шуаро» номи билан ёзган.

«**Девони Умидий**» – Муҳаммаднийёз Қози Вайс (Абдуллоҳ) ўғли Умидий (1841-1906) Ҳазораспнинг Карвак қишлоғидан бўлган шоир ва хаттот. Унинг девони ҳам Хива тошбосмасида нашр этилган.

«**Девони Урфий Шерозий**» – Муҳаммад ибн Бадриддин Урфий Шерозий (1555-1590) умрининг аксар қисми Ҳиндистонда ўтган. Акбаршоҳ (1556-1605) саройида хизмат қилган. Девонида қасида, ғазал, қитъа, таржеъбанд, таркиббанд жанрлари ўрин олган. Девонидан бошқа Низомийга татаббуъ қилиб ёзган манзумалари, шунингдек, тасаввуфий мазмундаги «Нафсийя» рисоласи мавжуд.

«**Девони Усмонбек**» – Усмон Соҳиб Афанди Пирийзода (1710-1770) Истанбулда яшаган. Шайх ал-ислом лавозимида фаолият олиб борган. Бир муддат қози аскар ҳам бўлган. Шеърларида асосан Соҳиб тахаллусини қўллаган.

«**Девони Усмони Наврас**» – Усмонийлар даврида Наврас тахаллуси билан икки нафар шоир ижод қилган. Абдурраззоқ Афанди Навраси қадим номи билан танилган. 1175/1762 йилда Бурсага бадарға қилинган ва ўша ерда вафот этган. Иккинчиси Усмони Наврас бўлиб, Бағдоддан Истанбулга келиб XVIII аср охири XIX аср бошларида яшаган. У асосан форс тилида ижод қилган. Унинг девони Истанбулда 1873 йилда нашр этилган.

«**Девони Фавжий**» – Мулла Муқим Нишопурий (ваф. 1060/1650)нинг девони. 1908 йилда Хоразмлик хаттот Хожанийёз ибн Эшбобо Шатли китобат қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 937, 6779).

«Девони Фано» – Мирзо Сиддиқ Истаравшаний ибн Мулло Тағоймурод (XIX аср) Фано тахаллуси билан девон тузган. Девонини Хоразмлик моҳир хаттоғ Муҳаммадшариф тарроҳ 1903 йилда китобат қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 910/II). Бундан ташқари Бобурийлардан Жаҳонгир подшоҳ (1605-1627)нинг рафиқаси Фано ан-нисо бегим ҳам Фано тахаллуси билан ижод қилган.

«Девони Фаррухшоҳий» – Хиванинг хонларидан Исфандиёрхон (1910-1918)нинг девони. Унинг ижодий таъби яхши бўлмаган. Шундай бўлса-да, девон тузган ва унда 20 га яқин ғазал, 2 мухаммас, 1 та рубоий мавжуд. «Етти шаҳзода девони» да нашр этилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 906/II).

«Девони Фасиҳий» – Бир қанча шоирлар бор. Шулардан икки нафари Сафавийлар даврида яшаган Фасиҳий Табризий ва Фасиҳий Яздий Шоҳ Аббос I (1588-1629) даврида ижод қилганлар. Улардан аввал Фасиҳий Журжоний деган шоир Унсур ал-маолий Кайковус (1049) ходимларидан бири бўлиб, «Вомиқ ва Узро» дostonини ёзиб тарихда қолган.

«Девони Феруз» – Хива хонлигининг Қўнғирот сулоласи вакиллари-нинг энг машҳури, Хива хонлигида энг кўп муддат тахтда ўтирган хон Сайид Муҳаммад Баҳодирхон II (1864-1910) бўлиб, Феруз тахаллуси билан шеърлар ёзган. Девон тартиб берган, девони 1880 йилда Хива тошбос-масида нашр этилган.

«Девони Фитнат» – Зубайдахоним Фитнат Усманийлар даврининг энг машҳур шоираси. 1161/1748 йилда Шайх ал-ислом бўлган, «Неҳжат ал-луғот» асарининг муаллифи Муҳаммад Ассад Афандининг қизи. Зубайдахоним Фитнат Султон Маҳмудхон I (1730-1754)га атаб «Баҳория» деган асар, Султон Абдулҳамидхон I (1774-1789)га атаб «Ҳамидия» деган тарихий асар ёзган. Девон ҳам тартиб берган ва 1194/1780 йилда вафот этган.

«Девони Фитрат» – Уч нафар форсийгўй шоир ушбу тахаллус билан ижод қилган. XVII охири – XVIII бошларида яшаб ўтган Самарқандлик шоир Зардўзий Самарқандий номи билан ҳам танилган. XIX аср охири XX аср бошларида Бухорода яшаган Мулло Қурбон Дарвонзагий ҳам Фитрат тахаллуси билан ижод қилган. Учинчи Фитрат тахаллусли шоир Эронлик бўлиб, Мир Муиззиддин Муҳаммад Мусавий 1050/1641 йилда Ҳиндистонга кўчиб кетган. Подшоҳ Оламгир (1659-1707)нинг девонхонасида ишлаган. «Гулистони Фитрат» номли тазкираси бор. Девон ҳам тартиб берган. У 1100/1689 йилда вафот этган. Булардан ташқари Абдурауф Фитрат (1886-1938) ҳам шуҳрат қозонган, лекин ашъорлари Хивада тарқалмаган.

«Девони Фоний» – Алишер Навоий (1441-1501)нинг форсий девони. Чунки, у Фоний тахаллуси билан форс тилида ҳам баракали ижод қилган.

12 минг мисрадан иборат. Шунингдек, Фоний тахаллусли асли Кашмирдан бўлган шоир ҳам форсийда ижод қилган. У Шайх Муҳаммад Муҳсин Фоний Кашмирий (ваф. 1081/1670) бўлиб, девони Хоразмда бир неча марта кўчирилган. Жумладан, Хоразмнинг моҳир хаттотларидан бири Муҳаммадшариф 1901 йилда унинг девонини китобат қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 916/Д, 1041/VI).

«Девони Фузулий» – Муҳаммад Сулаймон ўғли Фузулий (1498-1556)нинг девони. Халқ орасида жуда машҳур бўлган. Девонида ғазаллар, мухаммас, мусаддас, мураббаъ, қитъа ва рубоийлар ўрин олган.

«Девони Фуруғий» форсий – Мирзо Аббос ибн Мусо Бастомий Фуруғий (1799-1858) Мозандаронда, сўнг Техрон ва Кирмонда яшаган. Кирмон ҳокимининг ўғли шарафига Фуруғий тахаллусини олади. Ундан аввалги шеърларида Мискин тахаллусини қўллаган. Фатҳ Алишоҳ (1797-1834), Муҳаммадшоҳ (1834-1848) ва Носириддиншоҳ (1848-1896)лар замонининг кўзга кўринган шоири ҳисобланади. Жами 20 минг байтли ашъори борлиги аниқланган. Ўзи тириклигида Қооний девони билан бирга 5 минг байтли девони чоп қилинган. Ана шу нусхадан бири Хива саройи кутубхонасида мавжуд эди. Ҳазалларида сўфиёна, ирфоний маънолар устунлик қилади. Мазкур Фуруғийни Муҳаммад Ҳусайн Исфаҳоний Фуруғий (1840-1917) ва унинг ўғли билан алмаштириш керак эмас.

«Девони Ҳабиб» – Ҳабибуллоҳ охунд Ҳабибий (1846-1914) Хиванинг Оқмасжид қишлоғидан бўлиб, мадрасада мударрислик қилган. Девонида анъанавий мумтоз жанрдаги шеърлар ўрин олган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1142/III).

«Девони Хаёлий» – Хива сарой кутубхонасида учта шоирнинг «Девони Хаёлий» номи билан асари сақланади. Муҳаммад Назар Махдум Хаёлий Ҳазорасплик бўлган. Хива саройида девонлик вазифасида ишлаган, кейин Исфандиёрхон (1910-1918) унинг Хивадаги уйини мусодара қилади. Умрининг охирини Ҳазораспда ўтказди. Девони Хива тошбосмасида ҳам нашр этилган.

«Девони Хаёлий» – XV аср шоирларидан Хаёлий Бухорий. У ҳақда «Мажолисун нафоис» ва «Тазкираи Давлатшоҳий»да қисқача маълумотлар бор. Девони жуда машҳур бўлган. 1934 йили Табризда нашр этилган.

«Девони Хаёлий» – Кейинги Хаёлий Туркия шоирларидан бўлиб, Шамсиддин Аҳмад ибн Мусо ал-Хаёлий. Бу зот «Шарҳи Ақоиди Насафийя»нинг энг машҳур ҳошиясини ёзган. Отаси қози бўлган. Мулла Хаёлий Султон Муҳаммадхон II (1451-1481) даврида Туркиянинг энг машҳур мударрисларидан бўлган. 860/1456 йил вафот қилган. Хаёлийнинг девони «Тухфат ал-ушшоқ» номи билан Истанбулда 1878 йил нашр этилган.

«Девони Ҳазин» қаранг: «Девони куллиёти Ҳазин».

«Девони Ҳаким Санойӣ» – Абулмажд Маждуд ибн Одам Ҳаким Санойӣ (ваф. 545/1150) «Ҳадиқат ал-ҳақиқа» асари билан шуҳрат қозонган. У 10 боб бўлиб, 10 минг байтдан иборат. Унинг яна 1000 бийтлик «Тариқ ат-таҳқиқ», 500 байтлик «Рисолаи сайр ал-ибод» асарлари бор. Девон ва қасидалари алоҳида бўлиб, 20 минг байтни ташкил этади.

«Девони Ҳаким Унсурӣ» – Ҳазнавийлар малик аш-шуароси Абулқосим Унсурӣ (975-1040) девонида 30 мингдан ошиқ байт бўлган. Бизгача озроқ қисми етиб келган. Қасида, рубой, қитъа ва ғазаллар ўрин олган.

«Девони Ҳақир (Ҳақирӣ)» – Муҳаммадшариф охунд Муҳаммадкарим охунд ўгли Ҳақирӣ (XIX аср охири XX аср бошлари) Хивада бир неча мадрасаларда мударрислик қилган, Тўрткўлда қози бўлган. У Йўлбузар охунд лақаби билан танилган. Девонида ғазал, мустаҳзод, мухаммас, рубойи ва қасидалар бор. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 908/II).

«Девони Ҳамлаи Ҳайдар» – Бу дoston муаллифи Рафиъхон Бозил Мирзо Ҳиндистонлик шоирлардан бўлиб, Оламгир (1659-1707) даврида Куволёр қалъаси муҳофизи бўлган. Аждодлари Машҳадлик, ўзи Деҳлида туғилган ва у ерда 1123/1712 йилда вафот этган. «Ҳамлаи Ҳайдарӣ» манзумаси 40 минг байтга яқин. Бундан бошқа унинг девони ҳам бор.

«Девони Ҳасан» – Бу тахаллус билан форсий девон тузган икки нафар шоир бор: Ҳасан ибн Зайниддин Али шаҳиди сонӣ ибн Аҳмад Имомӣ (1551-1603)нинг девонидан ташқари «Таҳрири Товусӣ», «Фавоиди Маккия», «Маскан ал-фуод» каби асарлари бор. Кейинги шоир ҳам Ҳасан ибн Али ибн Аҳмад бўлиб, у ал-Омулийдир. Унинг ҳам девонидан ташқари тарих, ҳадис, наҳвга оид асарлари ҳам бор. Девони жуда катта: 70 минг байтга яқинлиги аниқланган. У Баҳорӣ тахаллуси билан ҳам ижод қилган. Девони Кониғурда 1867 йилда нашр этилган. Булардан бошқа, Бухорода ҳам Ҳасан тахаллуси шоир бўлган бўлиб, у Марв ҳокимининг нади ми бўлган. Амир Ҳайдар (1800-1826) даврида Бухорога келган.

«Девони Ҳикмат» – Туркия шоири Ориф Ҳикматбек Исмадебкзода (ваф. 1275/1859)нинг форсий девони. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1046/VIII). 1865, 1916 йилларда Истанбулда унинг девони куллиёти билан бирга нашр қилинган.

«Девони Ҳилолий» – Бадриддин Ҳилолий (1470-1529) Астрабодлик бўлган, Ҳиротда яшаб қолган. Ҳилолийнинг шеърӣ девонида ғазал, қасида, рубой, қитъа, чистон, соқийнома, мухаммас каби жанрлар бор. Унинг яна «Сифат ал-ошиқин», «Шоҳу Дарвеш», «Лайли ва Мажнун» дostonлари ҳам бор.

«Девони Ходим» – Хивалик шоир ва хаттотлардан бўлмиш Бобожон Тарроҳ Ходим (1878-1970)нинг девонида ғазал, мухаммас, мусаддаслар-

дан ташқари 1 та қасида ҳам мавжуд. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 906, 901, 1142/1).

«Девони Хожу» – Абу Ота Маҳмуд Хожуи Кирмоний (1280-1341) форс адабиётининг таниқли шоирларидан. «Хамса» ёзишга уринган ва унинг икки достонини – «Ҳумой ва Ҳумоюн» ва «Гул ва Наврӯз» достонини ёзган. Асли Кирмонлик бўлган бу шоир Бағдодда ҳам яшаган. Девони 20 минг байтдан иборат бўлиб, қасида, қитъа ва ғазаллардан ташкил топган.

«Девони Хокий» – Ибодуллоҳ охунд Хокий (1841-1916) Хиванинг Боқча маҳалласидан бўлган. «Абдуллахон» мадрасасида мударрислик қилган. Девонида ўша давр мумтоз назм жанрларининг қарийб барчаси бор. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 908/IV).

«Девони Хоқон» – Эрон шоҳи Фатҳ Али шоҳ Қожор (1797-1835)нинг 1812 йилларда тузилган девони. Девонда дебочадан ташқари ғазал, таркиббанд, соқийнома, маснавий, рубоий, марсия, фардлар ўрин олган.

«Девони Хоқоний» қаранг: «Девони куллиёти Хоқоний».

«Девони Хотам» – Оқаввализода номи билан танилган Туркия шоири Аҳмад Афанди Хотам (ваф. 1168/1755)нинг девони. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1032/VIII).

«Девони Ҳошим» – Сайид Мустафо ал-Ҳошим ал-Искадорий Туркия шоирларидан бўлиб, 1170/1757 йилда вафот этган. Хоразмда хаттот Муҳаммадамин кўчирган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1035/VI). Ундан аввалроқ Ҳожи Муҳаммад 1238/1822 йилда китобат қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 11398).

«Девони Ҳузурий» – Азизуллоҳ Ҳузурий (XVI аср) Қум сайидларидан бўлган. Шоҳ Таҳмосп (1524-1576) даврида яшаган. Узоқ муддат Нажафда турган. Девони шуҳрат қозонган.

«Девони Хусрав Алавий» – Ҳаким Носир Хусрав (1004-1088) девони назарда тутилмоқда. У Қабодиёнлик бўлиб, таҳсил кўргандан сўнг давлат ишларида ишлайди, сўнг етти йиллик сафарга чиқади. Кейин Бадахшоннинг Юмғон ноҳиясида яшаб қолади. Шоирнинг катта ҳажмдаги мероси сақланиб қолган. Жумладан, «Сафарнома», «Саодатнома», «Рўшнонома», «Ваҳҳи дин» «Хон ал-ихвон», шунингдек, араб ва форс тилларидаги девонлари мавжуд. Форсий девони Бўмбай ва Эронда 1896 йилда нашр қилинган.

«Девони Хусрав» – Хусрав Деҳлавий (1252-1325)нинг машҳур 5 та девонидан териб олиб тузилган девони. Хусрав Деҳлавий девонлари – «Тухфат ас-сифар» қасида, ғазал ва таржеъбандлардан иборат, «Васат ал-ҳаёт» шоир уни 23 ёшида тузган, қасидалардан иборат, «Ҳуррат ал-камол» шоир уни 34 ёшида тузган, қасида, таржеъбанд ва қитъалардан тузилган, «Бақияи

нақия» шоирнинг қарилик даврида ёзган шеърлари киритилган, «Ниҳоят ал-камол»да асосан қасидалар ўрин олган.

«**Девони Хожа Ҳофиз Шерозий**» – Шамсиддин Муҳаммад Ҳофиз Шерозий (1320-1389) катта ҳажмдаги девони бор. Хоразмда бир неча марта кўчирилган, унинг байтлари маъносини ечиш учун ўзбек тилида шарҳ ёзилган. Девони бутун Мусулмон Шарқи тошбосмаларида қайта-қайта нашр этилган.

«**Девони Чокар**» – Муҳаммадйусуф Харрот Муҳаммадьяқуб Харрот ўғли Чокар (1881-1952) маҳоратли хаттот, мусиқашунос, шоир бўлган. Девони Хива тошбосмасида нашр этилган.

«**Девони Шавкат**» – Шавкат тахаллуси билан Бухорода XVII асрда икки нафар шоир ижод қилганлар. Муҳаммад Исҳоқ Шавкат Бухорий 1107/1696 йилда вафот этган. Унинг девонини Файзуллоҳ Зулолий Бухорий 1192/1779 йилда кўчирган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 998/1). Яна Шоҳ Шавкат Қаландар Бухорий (ваф. 1080/1670) ҳам девон тузган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 141/II).

«**Девони Шайбоний**» – Шайбонийлар сулоласининг бошловчиси Муҳаммад Шайбоний ибн Шоҳ Будоғ султон ибн Абулхайрхон (1451-1510) 1497-1505 йилларда Мовароуннаҳрни, 1506 йилда Балхни, 1507 йилда эса Ҳиротни эгаллаб, Ҳусайн Байқаро (1436-1506) авлодларини йўқотиб, Мовароуннаҳр ва Хуросонда ўзбек давлатига асос солади. 1510 йилда Исмоил Сафавий (1501-1524) билан бўлган жангда ўлдирилади. Шайбоний назмда ҳам ижод қилган, девони бор. Унинг 1507 йилда ўғлига атаб ёзган пандномаси, 1508 йилда ёзган «Баҳр ал-ҳудо» достони бор ва, шунингдек, Ҳасанхожа Нисорий (1516-1597) тилга олганидек ўзбек тилшунослигига оид илмий асари ҳам бўлган.

«**Девони Шайхур раис**» – Абу Али ибн Сино (980-1037)нинг шеърлари ва тиббиётга оид уржузалари тўплами. Эронда нашр этилган.

«**Девони Шакарисгон**» – Мева, сабзавот ва ғаллаларнинг бир-бирлари билан айтишуви, мунозараси маснавий жанрида ёритилган ушбу асар муаллифи Мулло Аҳмад ибн Ёр Муҳаммад (XIX аср охири) деб кўрсатилган. Асар Тошкентда XX аср бошларида бир неча марта чоп этилган.

«**Девони Шамс Мағрибий**» 21<sup>а</sup>.

«**Девони Шамс Табризий**» – Мавлоно Жалолиддин Румий (1207-1273)нинг Шамс Табризий (1188-1247) номи билан тахаллус қилиб ёзган ашъорлари тўплами. Мавлоно Румийнинг энг йирик асари. Уни «Девони кабир», «Девони Шамс», «Девони кабири Шамси Табризий», «Куллиёти Шамси Табризий» ҳам деб аталади. Унда 40 мингдан ортиқ шеър бор. Девонда ғазаллардан ташқари қитъаот, таржеъотлар сони 36360 байт

бўлиб, қўшимча 1659 та рубоидан ташкил топган. «Девони Шамс Табризий» 1908 йилда Кониपुरда, 1885, 1887 йилларда эса Лакнавда нашр қилинган.

«Девони Шамъий» – Туркияда икки нафар шу тахаллусда ижод қилган шоир бор. Биринчи Шамъий 926/1520 йилда вафот этган бўлиб, девони Истанбулда нашр этилган. Иккинчиси анча машхур бўлиб, 1000/1592 йилда вафот қилган. У ўнга яқин форс адабиёти дурдоналарини турк тилига таржима қилган моҳир таржимон сифатида шуҳрат қозонган. Жумладан, «Бўстон» ва «Гулистон», «Девони Ҳофиз», «Тухфат ал-аҳрори Жомий», «Пандномаи Аттор», «Маснавийи Мавлавий», «Мантиқ ат-тайри Аттор», «Махзан ал-асрори Низомий» кабилар.

«Девони Шариф» – Мавлоно Муҳаммадшариф ибн Мавлоно Муҳаммад ал-Ҳусайний ал-Бухорий (ваф. 1109/1697)нинг девони. Унинг фикҳий ва наҳвий асарлари ҳам бор. Девонида ғазал, маснавий, қасида, мусаддас ва рубоийлар ўрин олган.

«Девони Шаҳдий» – Эроннинг Қум шаҳрида туғилган Шаҳдий (Шаҳидий) Қумий (1431-1530) 1490 йилларгача Озарбайжонда яшаган ва Яъқуб Мирзо (1478-1490) саройининг Маликушшуароси бўлган.

«Девони Шаъний» – Эронлик шоир Шаъний Таклу (ваф. 1023/1615) нинг девони. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1045/III).

«Девони Шиносий» – Шайхназарбой Муҳаммадмурод ўғли Шиносий (ваф. 1918) Хива саройи мансабдорларидан бири бўлиб, назмга ҳам ошно бўлган. Девони Хива тошбосмасида ҳам нашр этилган.

«Девони Шоҳ Шужоъ» – Шоҳ Шужоъ ибн Муборизиддин Муҳаммад ибн Амир Музаффар ибн Мансур ибн Паҳлавон Ҳожи (1332-1385) 25 йил салтанатни бошқарган. Шоҳ Шужоъ даврида Шероз илм-фани гуллаб-яшнаган. Шоҳ Шужоънинг ўзи ҳам форсий ва арабий шеърлар ёзган. Саъдиддин Унсий деган адиб унинг шеърларини тўплаб, девон тузган. Бу девон Ҳиндистонда нашр этилган.

«Девони Шоҳ» – Мулло Шоҳ Бадахший Бадахшонлик форсий ўй шоир. Кашмирда 1070/1660 йилда вафот этган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 970).

«Девони Шоҳий» – Мир Оғо Малик ибн Жамолиддин Ферузқўҳий Шоҳий Сабзаворий (1381-1456) сарбадорлар шоири. Бойсунгур Мирзо (1495-1497) саройида надимлик қилган.

«Девони Шоҳномаи Қосимий» қаранг: «Шоҳнома»и Қосимий.

«Девони Шўриши Ишқ» – Шайх Саъдиддин (Саъдуллоҳ) Аҳмад Ансорийнинг девони «Шўриши ишқ» деб аталган ва девон шу ном билан шуҳрат қозонган. Шоир Кобулда 1195/1780 йилда вафот этган. У тиб, ҳандаса, риёзиёт илмларида ҳам ижод қилган.

«Девони Юнус» қаранг: «Девони Ошиқ Юнус».

«Девони Юсуф ва Зулайхо»**йи Жомий** – Абдураҳмон Жомий (1414-1492)нинг «Ҳафт авранг» дostonлар мажмуига киритилган дostonи. Юсуф пайгамбар ва Зулайхо ўртасидаги муҳаббат тараннум этилади.

«Девони Юсуф ва Зулайхо»**йи Нозим** қаранг: «Юсуф ва Зулайхо».

«Девони Юсуф» – Домла Юсуф Муҳаммадамин халифа ўгли (1860-1918) Кўҳна Урганчда қозилик, кейин Хивага келиб, «Турамурод тўра» мадрасида мударрислик қилган. Девонида ғазал, мухаммас, мусаббаъ ва мусамманлардан ташқари биттадан мустаҳзод ва маснавий ҳамда икита қасида мавжуд. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 902/II).

«Дурар ан-назим» = «Дурр ан-назм» – Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Аҳмад ибн ал-Хашшоб ал-Яманий (ваф. 567/1172) асари. Тўла номи «Дурр ан-назм фий фазойил ал-Қуръон ал-азим» деб номланган араб тилидаги бу асар Қуръони каримни ўқиш фазилати, тиловат одоблари, айрим сура ва оятларнинг хосиятлари ҳақидадир. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 2496, 5746, 8783/II). Асар Мисрда 1905 йили нашр қилинган. 1892 йилда уни Хоразмда Муҳаммад Раҳим охунд ўзбек тилига таржима қилган. Асарнинг номаълум таржимон тарафидан амалга оширилган форсий таржимасининг бир қўлёзмаси Хива сарой кутубхонасида ҳам бўлган.

«Дурр ал-ажойиб» – Муаллифи номаълум асар. Ваъз-насиҳат, диний-ахлоқий мазмундаги бу асарнинг ўзбекча ва тоторча вариантлари ҳам бор. Қозонда 1900 йилдан бошлаб бир неча марта нашр этилган.

«Етти жом» – Бу аслида Муҳаммад Фузулий (1494-1556)нинг «Ҳафт жом» асари бўлиб, 300 байтли соқийнома жанридаги созлар мунозарасидир. Уни Аҳмаджон Табибий (1869-1911) ўзбек тилига назм билан таржима қилган. Яна мазкур асарни Табибийдан аввалроқ Муҳаммадрасул Мирзо (1849-1922) ҳам таржима қилган. Икковларининг ҳам таржималари ўзларининг девонларига киритилиб, Хива тошбосмасида нашр этилган.

«Жавоҳир ал-асрор» – Шайх Озарий номи билан танилган Али ибн Ҳамза ибн Али Малик ибн ал-Ҳасан ат-Тусий (1382-1462)нинг асари. Айрим Қуръон оятлари ва ҳадисларга шарҳлардан иборат. 1437 йилда ёзилган. 3 боб ва ички латифа, фасл, сир деган бўлимлардан ташкил топган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 2263). Шунингдек, Мавлоно Румийнинг «Маснавийи маънавий»сига Камолиддин Ҳусайн Хоразмий (ваф. 839/1435) «Жавоҳир ал-асрор ва жавоҳир ал-анвор» номли шарҳ ёзган. Унда «Маснавий»нинг уч дафтари шарҳ қилинган. Шарҳ жуда машҳурдир.

«Жавоҳири айний» = «Жавоҳири ғайбий»– Ҳиндистонлик мутасаввиф Сайид Музаффар Алишоҳ Илоҳий Чиштиий Қодирий (1812-1882)нинг маноқибига бағишланган асар. Унда мутасаввифнинг кароматлари, наси-

ҳат ва мавъизалари ҳам ўрин олган. Асарнинг асли номи «Тазкирани Илоҳий» деб аталган, уни Абул-Ҳасан Фаридободий Деҳлавий (XIX аср охири XX аср бошлари) ёзган. «Жавоҳири ғайбий» Лакнавда 1887 ва 1898 йилларда нашр этилган.

**«Жавоҳирнома»** – Низомий Ганжавий (1141-1209)нинг асари. Асар жавоҳирларнинг хосиятлари, дармондори сифатида ишлатиладиган ашёлар ҳақидадир. 1195 йилда ёзилган ушбу асар муқаддима ва 4 та мақолат (бўлим) ва ички фасллардан ташкил топган. Шунингдек, «Жавоҳирнома» номидаги Муҳаммад ибн Муборак ал-Қазвиний (XVI аср)нинг ҳам асари бор.

**«Жазб ал-қулуб»** – Абдулҳаққ Деҳлавий (ваф. 1051/1642)нинг 10 бобдан иборат асари. Асар тўла равишда «Жазб ал-қулуб ила диёр ал-Маҳбуб» деб аталади. Мадина шаҳри ва ундаги зиёратгоҳлар хосияти ҳақидаги мазкур асар Ҳиндистон шаҳарларида бир неча бор нашр этилган.

**«Жамий ал-ахбор»** = «Жомий ал-ахбор» – Муаллифи номаълум бу асар Пайғамбарлар қиссаси бўлиб, аслида Эронда 1884 йил нашр этилган. Хоразмда ўзбек тилига таржима қилинган. 1195/1781 йилда Хоразмда Мулла Ниёз Муҳаммад томонидан форсча нусхаси кўчирилгани ҳам маълум. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 4550).

**«Жаҳоннома»** – Ҳожи Халифа номи билан танилган Котиб Чалабий (1592-1657)нинг Истанбулда 1145/1732 йилда қарийб 700 саҳифалик қилиб нашр этилган асари. Жуғрофияга оид мазкур асар туркий тилда битилган. Унда дунё харитаси ва ҳар бир қитъа ва мамлакатларнинг хариталари кўрсатилган. Бутун дунё ҳақида умумий географик маълумот берувчи асар.

**«Жилоий руҳ»** – Абдураҳмон Жомий (1414-1492)нинг Хоқоний Ширвоний (1120-1199)нинг «Айвони мадойин» ва Хусрав Деҳлавий (1253-1325)нинг «Миръот ас-сафо» қасидаларига жавоб сифатида ёзган машҳур қасидаси. Ирфоний-фалсафий ва панд-насиҳат йўналишдаги бу қасида 130 байтдан иборат.

**«Жовидони хирад»** – Китоб қадимий форс, ҳинд, юнон ва араб донишмандларининг ҳикматли гаплари тўпламидан иборат. 6 бўлим. Уни Абу Али Аҳмад ибн Муҳаммад ибн Яъқуб ибн Мискавайҳ (ваф. 421/1030) араб тилида ёзади. 1877 йилда Эронда унинг форсчаси нашр этилган.

**«Заҳир ал-иншо»** – Ҳиндистонлик мунший Муҳаммад Заҳириддин ибн Муҳаммад Саид Балгиромий (XIX аср) асари. Асар 1292/1876 йил ёзилган. Хат ёзиш услублари, бу борадаги ҳар хил кўрсатмалар ўрин олган. Лакнавда 1876 йил нашр этилган. Хива сарой кутубхонасида ушбу нашрдан 3 адади сақланган.

**«Зот ал-курсий»** – Юнон ҳақимларидан Батлимус (90-168) асарининг Шарқдаги таржимаси, форсча ва туркча нусхалари ҳам бўлган. «Зот ал-

курсий»нинг маъноси «Курси соҳибаси» бўлиб, осмону фалакнинг шимол-лий қутб тарафида курсида ўтирган аёл суратига ўхшатиш юлдузлар туркуми шундай аталади. Энг ёруғларини 13 та юлдуздан 55 та юлдузга-ча, дейишган. Демак, бу асар астрономияга оид дейиш мумкин.

«Зубдат ал-луғот» – Хоразмлик адиб, луғатшунос Муҳаммад Ризобек Хоразмий (XIX асрнинг биринчи ярми)нинг 1255/1840 йилда ёзган араб ва ўзбек тили луғатига оид асари. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 8553/III, 1203/I, 7569/IV). Муаллифнинг «Мунтахаб ал-луғот» номли асари Хива тошбос-масида нашр этилган.

«Зубдат ал-масоил» – Муҳаммадсодиқ Кошғарийнинг фиқҳий масала-лар тўплами. 1903 йилда Мулло Жумъаниёз кўчирган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 7478/I). Асар 1889 йилда Тошкентда, 1891 йилда эса Ҳиндистон билан Истанбулда нашр этилган.

«Зубдат ар-рамл» – Мавлоно Муиниддиннинг 706/1306 йилда ёзган манзумаси. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 2897/VI). Қум ва тупроққа ҳар хил ёзув ва жадваллар чизиб, шулар ёрдамида фол очиш, жоду қилиш «рамл» деб аталган. Шунинг учун асар фолбинлик ҳақидадир.

«Зубдат ат-таворих» – Ҳофиз Абрў номи билан шуҳрат қозонган Шаҳобиддин Абдуллоҳ ибн Лутфуллоҳ ал-Хавофий (ваф. 1430)нинг аса-ри. Асар яна «Мажмуъ ат-таворих» ҳам деб аталади. Бойсунгур Мирзо (ваф. 1433)нинг тошпириғи билан 1423-1425 йилларда ёзилган. Асар тўрт қисмдан иборат, умумий тарихга оид. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 5361, 4078).

«Иксири аъзам» – Ҳаким Муҳаммад Аъзамхон ибн Шоҳ Аъзам ар-Ром-пурий (ваф. 1902) Ҳиндистоннинг энг машҳур табибларидан биридир. Тиб-биётга оид муҳим асарлар таълиф қилган. Унинг 1 жилдли «Рукни Аъзам», 1 жилди «Найири Аъзам», 2 жилдли «Қарободини Аъзам», 2 жилдли «Ру-музи Аъзам», 3 жилдли «Иксири Аъзам» номли асарлари бор. Асарлари Ҳиндистонда қайта-қайта нашр этилган.

«Илоҳийнома» – Фаридиддин Атторнинг машҳур манзумаларидан бири. Аттор уни «Тавҳид дафтари» деб атаган. Пайғамбар ва чаҳорёрлар мад-ҳидан кейин йигирма мақоладан ташкил топган. 100 га яқин ҳикоятлари мавжуд.

«Илоҳийнома»и Ҳазрати Шайх Фаридиддин. Қаранг: Илоҳийнома.

«Интихоби маснавийи Румий» – Ҳусайн Воиз ибн Али ал-Кошифий (ваф. 904/1504)нинг «Маснавийи маънавий»ни қисқартирган варианты назарда тутилаётган бўлса керак. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 9173/I).

«Иншои Тамиз» – Ҳинд адибларидан Колирой ибн Деби Пуршод Тамиз (XIX аср охири) томонидан битилган ёзишмалар ҳақидаги кичик ҳажмли

асар. Асарда хат-мактублар орасига қўшиш мумкин бўлган бадий юксак, фасоҳатли иборалар кўрсатилган. Араб тили ҳарфларига тақсимлаб 28 шўъбага бўлинган. Хотима эса 30 нағмага ажратилган. Асарни муаллиф Лакнавда 1861 йилда нашр қилдирган. Кейинчалик асар Кониपुरда 1870, 1872 ва 1882 йилларда, Лакнавда эса 1882 ва 1887 йилларда қайта-қайта нашр қилинган.

«**Иншоот**» – Абулфатҳ ал-Ҳусайний ал-Маръаший ат-Тасужий ал-Озарбайжоний (ваф. 1150/1737)нинг иншо-ёзишмалар ҳақидаги китоби. Муаллиф фақиҳ сифатида танилган. Хива саройи кутубхонасига муаллиф тириклигида китобат қилинган, эҳтимол автограф нусха олинган. Аслида бу номдаги бир қанча асарлар, тўшламлар борки, аксариятининг муаллифлари, тузувчилари номаълум.

«**Иршод ат-толибин**» – охунд Дарвезаи Нангиҳорий (XVII аср)нинг 1021/1612 йилда ёзган асари. Унда шариат ва тариқат асослари тушинтирилган. Асарни Хивада Сайид Абдуллоҳ ибн Ивазхожа таржима қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 895, 1213).

«**Искандарнома**»и Жомий – Аслида Абдурахмон Жомий (1414-1492)нинг «Хирадномаи Искандарий» номли асари назарда тутилмоқда. Асар мутақориб баҳрида ёзилган.

«**Ихтиёроту Бадъий**» – Ҳожи Зайн ал-Аттор номи билан танилган Али ибн ал-Ҳусайн ал-Ансорий (1330-1404)нинг 770/1369 йилда ёзган тибга оид форс тилидаги асари. Муфрадот ва мураккабот номли алифбо тартибида тузилган икки йирик мақоладан ташкил топган. Ҳожи Зайн ал-Аттор Шерозда Шоҳ Шужоъ (1364-1384)нинг табиби бўлган. Шунинг учун «Ихтиёроту Бадъий» 1369 йилда малика Бадъ ал-жамолга атаб ёзилган.

«**Қавойиди устурлоб**» – Носириддин Тусий (1201-1274)нинг «Бист боб дар маърифати қавойиди фанни устурлоб» номли рисоласи бор. Унга Алоуддин Маҳмуд (Муҳаммад) Кирмоний (XVI аср) шарҳ ёзган. «Қавойиди устурлоб» номли асар 1198/1783 йилда китобат қилинган бўлиб, Хива саройига олинган бўлиши мумкин.

«**Калила ва Димна**» – Мазкур асарнинг форсча варианты бўлмиш Ҳусайн Воиз Кошифий (1445-1505)нинг «Анварии Суҳайлий» асарининг туркий таржимаси. Уни 1309/1891 йилда Ниёз Муҳаммад Хоразмий ўзбек тилига ўгирган. Лекин нашр этилмаган. Қори Файзуллоҳ Алмаъий (1852-1891)нинг ўзбекча таржимаси 1898, 1901, 1905 йилларда тошбосмада нашр этилган. Демак, Хива саройига мана шу нашрлардан бири борган бўлиши керак. Чунки, «Калила ва Димна»и туркий» тошбосма нашри рўйхатида берилган.

«**Канз ал-дақойиқ**» – Бу Абдуллоҳ ибн Аҳмад ибн Маҳмуд Абулбаракот Ҳофизуддин ан-Насафий (ваф. 710/1311)нинг фикҳга оид асари. У ўз дав-

рининг етук ва кўзга кўринган фақиҳларидан бўлган. «ал-Вофий» ва унинг шарҳи «ал-Кофий»ни ҳамда машҳур тафсир «Мадорик ат-танзил»ни у ёзган. Шунингдек, «ал-Мусаффо шарҳ ал-манзума ан-насафиййа», «ал-Мустасфо шарҳ ал-фиқҳ ан-нофиъ», «Манор фил-усул», унинг шарҳи «Кашф ал-асрор», «ал-Эътимод шарҳ ал-Умда» асарларини таълиф қилган. Унинг «Канз ал-дақойиқ» асарига ўнлаб шарҳлар битилган, форс ва туркий тилларига таржималар қилинган. Жумладан, Насруллоҳ ибн Муҳаммад ибн Ҳаммод ал-Кирмоний деган адиб уни форс тилига таржима қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 10900). Мазкур форсча нусхасидан бири Хива саройи кутубхонасида сақланган.

«Канз ал-Ҳусайн» – Ҳиндистонлик Ҳулом Ҳусайн Раммол (XIX аср) томонидан битилган иссиқ-совуқлик ва азойимхонликка бағишланган асари. У форс тилида бўлиб, туркий вариантлари ҳам бор. Туркий вариантини Абдуллоҳ ҳожи таржима қилиб, Тошкентда ўзи нашр қилдирган. Форсча вариантлари эса Ҳиндистон шаҳарларида қайта-қайта нашр этилган.

«Канз ас-соликин» – Абдуллоҳ ибн Муҳаммад Ансорий ал-Ҳиравий (1006-1089)нинг тасаввуфга оид кичик ҳажмли асари. асар Хоразмда бир неча бор китобат қилинган. Умуман, бу асар Мовароуннаҳрда жуда машҳур бўлган. ЎЗР ФА Шарқшунослик институти қўлёзмалар фондида мазкур асарнинг 30 дан ошиқ нусхалари сақланади.

«Қарободин» – Бу номдаги асарлар жуда кўп. Доришуносликка оид махсус асарларнинг умумий номи. Жумладан, Бадриддин ибн Муҳаммад ал-Қалонусий ас-Самарқандий (ваф. 590/1194)нинг 49 фаслдан иборат асари, Тақийддин Муҳаммад ибн Садриддин Али Форисий (XVII аср)нинг асари, Маъсум ибн Каримуддин аш-Шустарий аш-Шерозий (XVII аср)нинг 1059/1649 йил ёзган асари ва Муҳаммад Аъло (XVIII аср)нинг асарларини киритиш мумкин.

«Қарободини захира» – Муаллифи номаълум. Хоразмда 413 варақ ҳажмида кўчирилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 7364).

«Қарободини Қодирий» – Муҳаммад Акбар ибн Урф Муҳаммад Арзоний (XVIII аср боши)нинг устози Сайид Абдулқодирга атаб 1126/1714 йилда ёзган асари. Тиббиётга оид бу асар 22 фаслдан таркиб топган.

«Қарободини Шифойий» – Мустафо (Музаффар) ибн Муҳаммад ал-Ҳусайний аш-Шифойий асари. У 963/1556 йилда Кошонда вафот этган. Асарда мураккаб дориларнинг алифбо тартибда тузилган рўйхати берилган ва уларни ишлаш, ишлатиш йўллари кўрсатилган.

«Қасидаи бурда» – Муҳаммад ибн Саъид ибн Ҳаммод ибн Абдуллоҳ ал-Бусирий (1212-1292)нинг машҳур қасидаси. У Мисрлик машҳур сўфий

шоир бўлиб, мазкур қасидаси аслида «Кавокиб ад-дуррийа фий мадҳи Хайр ал-бариййа» номлидир. Уни яна қофиясининг равийси «мим» ҳарфи бўлгани учун «Қасидаи мимиййа» деб ҳам юритилган. Яна уни «Қасидат ал-буръа» «Қасидат ал-буръиййа» номлари ҳам бор. Қасида араб тилида ёзилган бўлиб, 160 ёки 165 байтдан иборат. Қасида кейинчалик мазмун жиҳатдан саккиз бобга ажратилиб ўрганилган. Унда асосан Пайғамбаримиз (с. а. в.) мадҳ ва мақтовлари асосий мавзу ҳисобланади. «Қасидаи бурда»га юздан зиёд шарҳлар ёзилган.

**«Қасидаи Шайх Абу Бакр»** арабий – Машҳур саҳоба, чаҳорёрлардан аввалгиси Абу Бакр Сиддиқ (572-634)нинг машҳур қасидаси ва унинг форс тилидаги шарҳи, унга бағишланган бешта мухаммас тўплами. «Қасидаи Сиддиқий» номи билан ҳам танилган. Бухорода 1909 йили нашр қилинган. Уни Амир Умархон (1727-1822)нинг пири Зокирхожа эшон Хожай калон Шайх ал-ислом (ваф. 1240/1824) тартиб берган.

**«Қасонд ва ғазалиёт ва муқаттаот ва рубоийёт»** – Фаридиддин Аттор (1145-1221)нинг девонига кирган қасида, ғазал, қитъа ва рубоий жанрларида битган ашъорлари назарда тутилмоқда.

**«Қасонди Мавлоно Ваҳший»** – Камолиддин Ваҳший Бофиқий (1533-1583) Кирмон шаҳрининг яқинидаги Бофиқ қишлоғидан бўлган. Шоҳ Таҳмосп (1524-1576) даврининг кўзга кўринган шоири. Ваҳшийнинг девонида 396 ғазал, 41 қасида, 43 қитъа, 11 таркиббанд, 1 та таржеъбанд, 66 рубоий, бир қанча маснавийлар бор. Ваҳший қасидаларида шоҳ ва хонлар, шайх ва имомларни мадҳ қилган. Унинг яна «Нозир ва Манзур» ҳамда «Фарҳод ва Ширин» дostonлари бор. Куллиёти 1894 йилда нашр этилган.

**«Қасонди Надим Афанди»** – Аҳмад Надим Афанди (ваф. 1143/1730) Истанбул шоирларидан бўлиб, «Саҳойиф ал-ахбор» номли девони шуҳрат қозонган. Кўпроқ қасидалар ёзган, қасидалари алоҳида тўплам қилинган.

**«Қасонди Назирий»** форсий. Қаранг: «Девони куллиёти Назирий».

**«Қасойиди Анварий»** – Авҳадуддин Анварий (1105-1187)нинг қасидалари мажмуи. Унинг 250 га яқин қасидалари борлиги маълум. Анварийнинг қасидалари «Куллиёти Анварий» ичида Конипурда 1897 йилда 416 бет ҳажмида нашр этилган.

**«Қасойиди Хоқоний»** – Хоқоний Ширвоний (1120-1199)нинг қасидалари тўплами. Хоқоний форс адабиётидаги кучли қасиданавислардан биридир. Унинг машҳур «Ҳабсиёт», «Зухдиёт», «Сифаҳон», «Айвони Мадойин» сингари 200 дан ортиқ қасидалари борлиги маълум. Муҳаммад Раҳимхон Феруз ана шундай қасидаларини тўплатиб 1880 йилда китобат қилдиради.

«**Кимёи саодат**» – Имом Муҳаммад ибн Муҳаммад ал-Ғаззолий (1058-1111)нинг машҳур асари. Араб тилида ёзилган тўрт жилдлик «Иҳё ал-улум ад-дин» нинг мухтасар шакли «Кимёи саодат»дир. «Кимёи саодат» форс тилида ёзилган бўлиб, диний-фалсафий, ахлоқий-тасаввуфий асар ҳисобланади. Кўп тадқиқотчилар асар 1098-1101 йиллар оралиғида ёзилган деб айтишади. «Кимёи саодат» тўрт унвондан (ўзликни таниш, Ҳақ Таолони билиш, дунё маърифати ва охират маърифати) ҳамда тўрт рукндан (ибодат, муомала одоби, ҳалок қилувчи нарсалар ва нажот берувчи нарсалар) иборат бўлиб, ҳар бир руки ўз навбатида 10 аслга ва аслар эса фасл билан бобларга бўлинган. «Кимёи саодат» Шарқда жуда кўп марта қайта-қайта нашр этилган.

«**Қисас ал-анбиё**» – Носириддин ибн Бурҳониддин Рабғузий (XII аср)-нинг Пайғамбарлар ҳақидаги қиссаси. Асарни 1131 йилда ёзган. Асарда бадий ҳикоятлар, ғазал ва рубоийлар ҳам ўрин олган. 28 нафар анбиё ва авлиёларнинг ҳаётидан олинган лавҳалар тасвирланган. Асарнинг Қозонда босилган нусхалари кенг тарқалган эди.

«**Қиссаи Ҳотам**» – Машҳур саховатпеша, карамли ва олийҳиммат зот Абу Сафона Ҳотам ибн Абдуллоҳ ибн Саъд Тоий (VI аср охири VII аср боши) ҳақидаги қисса ва ривоятлар мажмуи. Тузувчиси номаълум. Форс ва туркий тиллардаги вариантлари бор. «Қиссаи Ҳотам» 1900 йилда Тошкентда нашр қилинган.

«**Қуръои**» – Қуръони карим Аллоҳ таолодан Пайғамбаримиз (с.а.в.)га нозил қилинган мусулмонларнинг муқаддас китоби. У 30 пора, 114 сура, ҳар бир сура эса 3 дан то 286 гача бўлган оятларга бўлинган. 634 йилда Қуръон илк бор тўплам-мусҳаф ҳолига келтирилган. Қуръони карим одатда насх хатида кўчирилган. Шунинг учун халқ орасида насх хатини «Хатти Қуръоний» деб ҳам аталган.

«**Китоби жавоби махзан**» – Муҳаммад ибн Ибодуллоҳ ал-Котибий ат-Туршизий ан-Нишопурий (ваф. 1439)нинг аслида «Даҳ боб» деб аталган асари. Ўн бобда ҳар хил ҳикоятлар панд-насиҳат зимнида берилади. Охири хотима фаслида Котибий ўзидан олдинги шоирларнинг номларини келтириб, бирма-бир мадҳ қилади.

«**Китоби Мазҳар ал-ажойиб**» – Ҳофиз Басир Хузорий Эскибоғий (X аср)-нинг 973 йил ёзган асари. «Маноқибни Оғойи Бузрук» деб ҳам аталади. Хивада Эшонхожа 1902 йилда кўчирган. (Қаранг: УРШИ-1, № 4417). Бундан ташқари луғатга оид «Мазҳар ал-ажойиб» номли асар ҳам бўлиб, муаллифи Муҳаммад Ҳасан Қатил (ваф. 1231)дир. Мазкур луғат Лакнавада 1874 йилда нашр қилинган.

«**Китоби Махозин ал-маъруф**» 16<sup>а</sup>.

«**Китоби Оламорийи тарихи подшоҳон**» қаранг: «Оламорийи Аббосий».

«**Китоби сий нома**» – Муҳаммад ибн Ибодуллоҳ ал-Котибий (ваф. 1439)нинг муҳибнинг маҳбубга 30 та номаси (мактуби) тарзида тузилган назмий асари. Панд-насиҳат, одоб-ахлоққа оид байтлар, ҳикоятлар ўрин олган. Ҳар бир нома бир қанча «ишорат»ларга бўлинган.

«**Китоби тазкираи Давлатшоҳий**» қаранг: «Тазкираи Давлатшоҳий». «**Китоби Уқуд**» 25<sup>6</sup>.

«**Китоби Ҳисн ал-ҳасин**» қаранг: «Ҳисн ал-ҳасин».

«**Куллиёти Девони Ғолиб**» – Асадуллоҳ Ғолиб (1796-1869)нинг асарлари куллиёти Лакнавда 1893 йил нашр этилган. Унинг таркибига шоирнинг қитғалари, таркиббандлари, маснавиёти, қасидалари, ғазалиёти ва рубоийёти киритилган. Жами 562 саҳифа ҳажмда нашр қилинган.

«**Куллиёти Девони Жомий**». Қаранг: «Девони куллиёти Жомий»

«**Куллиёти Девони Имод**» – Имодиддин Ҳазнавий (ваф. 573/1178)нинг девонидаги барча ашъорлар – ғазалиёт, маснавиёт, қасидалари киритилган куллиёти.

«**Куллиёти Девони Сойиб**» – Мирзо Муҳаммадали Табризий Сойиб (1603-1677)нинг асарлари тўплами. Унинг 120 минг байтга яқин назми, туркий девони, «Хайр ал-баён» номли тазкираси, шунингдек, қасида ва маснавийлари бор. Куллиёт Кониपुरда 1873, 1880, Лакнавда эса 1880 ва 1906 йилларда нашр қилинган.

«**Куллиёти Девони Ҳазин**» қаранг: «Девони куллиёти Ҳазин».

«**Куллиёти Саъдий**» – Саъдий Шерозий (1189-1292)нинг асарлари тўплами. 16 та китоб ва 7 рисоладан ташкил топган. Уни 726/1325 йили Али ибн Аҳмад тартибга солган. Лакнавда 1885 йилда нашр этилган.

«**Куллиёти Фузулий**» – Муҳаммад Сулаймон ўғли Фузулий (1498-1556)нинг куллиёти Истанбулда 1878, 1890, 1911 йилларда, Тошкентда 1894 йилда нашр қилинган. Унинг таркибига Фузулийнинг дебочаси, қасидалари, таркиббандлари, «Бангу бода» маснавийси, Нишончи пошшога ёзган мактуби, ғазалиёти, рубоийёти, мухаммаслари ва соқийномаси ҳамда «Лайли-Мажнун» достони киритилган.

«**Куллиёти Хоқоний**» Қаранг: «Девони куллиёти Хоқоний»

«**Куллиёти Шайх Саъдий**». Қаранг: Куллиёти Саъдий.

«**Лавойиҳ**» – Абдураҳмон Жомий (1414-1492)нинг асари. Унда мутасаввиф ва тариқат намояндаларининг айтган рубоийлари, тасаввуф аҳли ўртасида юрган ва истъомолда бўлган рубоийларга шарҳлар ўрин олган. Асар Хоразмда ҳам бир неча бор кўчирилган.

«**Лавомеъ ал-анвор**» – Али ибн ал-Ҳасан аз-Заврийнинг 950/1544 йилда Шоҳ Таҳмосп I (1524-1576)нинг буйруғи билан ёзган асари. Асар имомларнинг маноқибидир.

«**Лайли ва Мажнун**» – Муҳаммад Сулаймон ўгли Фузулий (1498-1556)нинг туркийча назмий асари. Араб қишлоқларидан бирида юз берган Қайс ва Лайли севгиси қиссаси.

«**Лайли-Мажнун**»и **Жомий** – Абдураҳмон Жомий (1414-1492)нинг «Ҳафт авранг» дostonлар мажмуига киритилган дostonи. Араб қишлоқларидан бирида бўлиб ўтган Қайс (Мажнун) ва Лайли (Лайло) ўртасидаги муҳаббат гараннум этилади.

«**Лисон ат-тайр**» – Алишер Навоий (1441-1501)нинг асари. Уни Фариддин Аттор (1145-1221)нинг «Мантиқ ат-тайр»идан таъсирланиб, 1498 йилда ёзган. Аттор асарига назира, янгича талқин, дейиш мумкин.

«**Луббу лавойиҳ ал-қамар**» – Бухоро амири Сайид Субҳонқули Муҳаммад Баҳодирхон (1680-1702)нинг астрология бўйича ёзган асари. Асар бир неча лавҳалар, икки мақола ва хотимадан ташкил топган. 1272/1855 йилда Хива хони Сайид Муҳаммадхон (1855-1863)нинг вазири Муҳаммадъяқубга атаб Муҳаммадйосуф Рожий ўзбек тилида таржима қилган ва ўзи китобат қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1205).

«**Лубоб ал- ахбор**» – Муҳаммад ибн Маҳмуд асари. Хоразмда Иброҳимхожа ибн Муҳаммадъяқубхожа таржима қилган ва кўчирган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 6869).

«**Мавлоно Абдулҳаққ**» Қаранг: «Абдулҳаққи форсий шарҳи «Мишкоти шариф».

«**Мадориж ан-нубувва**» – Тўла номи «Мадорижун нубувва ва даражот ал-футувва» бўлган бу асар Абдулҳаққ Деҳлавий (1551-1642) қаламига мансуб. Пайғамбаримиз (с.а.в.)нинг мўъжизалари ва авлиёларнинг кароматларидан сўз юритилади.

«**Мажмаъ ал-баҳрайн**» – Муҳаммад ибн Абдуллоҳ Нисобурий ал-Котибий (ваф. 839/1436)нинг асари. У мазмунан Нозир ва Манзур ўртасида бўлган севги дostonидир. Уни Аҳмаджон Табибий таржима қилган бўлиши мумкин. Муҳаммад ибн Имод ибн Иваз ал-муаллим кўчирган нусхаси Хива саройи кутубхонасида бўлган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 806/III).

«**Мажмаъ ал-жавомеъ**» – Яна бир номи «Қарободини кабир» бўлган бу асар муаллифи Ҳаким Сайид Муҳаммад Ҳусайн ибн Муҳаммад Ҳодий Ақилий Алавий Хуросоний Шерозий бўлиб, асарни 1185 йилда таълиф қилган. Китоб муқаддима, 28 китоб, ҳар бир китоб боб ва фаслларга бўлинган ҳамда хотимадан иборатдир. Асар икки жилд қилиниб, Деҳлида 1830, 1839, Кониपुरда 1876, Лакнавада 1892 йилларда нашр этилган. Асарнинг айрим қисmlари Хоразмда 1888 йилда таржима қилинган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 13184).

«**Мажмуатуш шуаро**» форсий – Амир Умархон (1727-1822) саройининг энг улуг шоири, малик аш-шуароси Абдулкарим Фазлий Наманго-

ний (XVIII аср охири XIX аср биринчи ярми)нинг 1821 йилда ёзган тазкираси. Унда 80 га яқин шоирлар ҳақида маълумот ва ашъорларидан намуналар берилган. Тошкентда 1902 йили 504 саҳифали қилиб нашр этилган. Фазлий Намангонийнинг бундан ташқари «Зафарнома» («Шоҳнома») деган ўз даврининг тарихи ёритилган асари ҳам бўлган. Фазлий Намангоний «Мажмуатуш шуаро»ни Мирзо Қаландар Мушриф (тахминан ваф. 1255/1840) ёрдамида ёзган деган гап бор.

«**Мажолисиршодия**» – Муҳаммад Амин Афанди ибн Ҳасан ибн Муҳаммад ибн Ҳусайн ал-Авфий Истанбулда XIX асрда яшаб ўтган ва у ерда ўзининг воизлиги ва нотиклиги билан танилган адиблардан. У ўз ваъз-насихатларини араб тилида ёзиб жамлаган ва 115 мажлис (бўлим) қилган. Асарда ибодатлар фазилати, одоб-ахлоқ масалалари, қалбнинг маънавий касалликлари, никоҳ ва оила муносабатлари, қабр ва охираат ҳолатлари ҳақида сўз юритилган. Асарни «Мажолисиршодия» номи билан муаллифнинг ўғли 1906 йилда нашр қилдирган.

«**Мақомот ат-гуйур**» = «Мантиқ ат-тайр». Қаранг: «Мантиқ ат-тайр».

«**Манозил ас-сойирин**» – Тўла номи «Манозил ас-сойирин ила-л-ҳаққил-мубин» бўлган мазкур асар муаллифи Шайх ал-ислом Абдуллоҳ Ансорий (ваф. 481/1089)дир. Асар тасаввуфдаги солиқларнинг сулук вақтида 100 мақомда бўлиши баён этилади. Улар 10 қисмга ажратилган ва мақомлар 3 мартабада бўлиши кўрсатиб берилган. Асар Ҳиротликлар сўровига жавобан ёзилган. «Манозил ас-сойирин» жуда машҳур бўлгани учун унга ўнга яқин шарҳлар ёзилган.

«**Манофеъ ал-инсон**» – Хива хони Абуғози Баҳодирхон (1643-1663)нинг асари. Асар тиббиётга оид бўлиб, 4 қисмдан иборат. Бизгача тўла етиб келмаган.

«**Манофеъ ан-нос**» – Мавлоно Дарвеш Нидой (XVI аср)нинг тиббиётга оид асари. Асар 60 бобдан иборат. Хоразмда Маҳмуд охунд Хивақий томонидан ўзбек тилига таржима қилинган.

«**Мантиқ ат-тайр**» – Фаридиддин Аттор (1145-1221)нинг машҳур асари. 30 қуш Семург бошчилигида сайру саёҳатга чиқиш қиссаси. 4840 байтдан иборат.

«**Маориж ан-нубувва**» – Асарнинг тўла номи «Маориж ан-нубувва фий мадориж ал-футувва» бўлиб, форс тилида ёзилган. Пайғамбаримиз (с.а.в.)нинг ҳаётлари ҳақидаги китоб. Муиниддин Мулло Мискин Фароҳий (ваф. 954/1548)нинг 1485 йилда ёзган асари. Китоб муқаддима, 4 рукн ва хотимадан ташкил топган. Муқаддимада илоҳий неъмат ва ҳадиялар ҳақида, биринчи рукнда Пайғамбар (а.с.)нинг нури, нурнинг кўчиши, олдинги пайғамбарлар тарихи ҳақида, иккинчи рукнда эса Пайғамбар (а.с.)нинг туғи-

лишидан пайғамбарликкача (баъсат) бўлган воқеалар тўғрисида сўз боради. Учинчи рукнда эса ваҳий нозил бўлишидан то ҳижратгача бўлган воқеалар ҳақида сўз юритилади. Шу рукнда меърож воқеасига батафсил тўхталади, зотан, китоб исмида ҳам у тилга олинган. Тўртинчи рукн эса ҳижратдан то Пайғамбар (с.а.в.)нинг вафот қилгунча бўлган воқеалардир. Хотима эса ал-зоти шарифнинг мўъжизаларига бағишланган. Асар кўп марта тошбосмаларда нашр этилган.

«**Маслак ал-муттақин**» – Сўфи Аллоҳёр (1640-1721)нинг фикҳга оид арузнинг хафиф баҳрида 1700 йилда назм билан ёзган асари. Унда 13 мингдан ортиқ фикҳий масалалар ўрин олганлиги аниқланган. Асар Мусулмон Шарқи тошбосмаларида қайта-қайта нашр этилган, мадрасаларда ўқитилган.

«**Маснавийи Румий**» – Жалолиддин Румий (1207-1273)нинг «Маснавийи маънавий» асари 1259 йилда ёзиб тугалланган. Асар 25685 байтдан иборат. Тасаввуфий йўналишдаги ушбу асарни «форсий Қуръон» деб улуғланади, у 6 дафтар (жилд)дан иборат.

«**Матлаъ ал-улум**» – «Фанлар мажмуаси ва илмлар чиқиш жойи» деб номланган мазкур асарни Мунший Вожд Алихон 1848 йилда ёзган. Илк наشري эса 1849 йилда амалга оширилган. Асарда фанлар ҳақида баъс юритилади, икки жилдида 80 га яқин илмлар таснифи кўрсатиб берилади. Хивада 1862 йилги Лакнав нашри асосида ака-ука Иброҳимхожа ва Муҳаммадниеъхожа Хоразмийлар 1880 йилда икки жилдини китобат қилишган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № № 6817, 6818).

«**Матолиби Рашидий**» – Туроб Али Шоҳ Қаландарийзода Алавий ибн Шоҳ Муҳаммад Козим Қодирий Кокурий (1768-1858)нинг тасаввуфга оид асари. Уни Мулло Иброҳимжон 1292/1876 йилда кўчирган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 7190/Л). Туроб Алишоҳ Қаландарнинг яна «Мақолол ас-суфия», «Кашф ал-мутаворий» номли асарлари бор.

«**Махзан ал-адвия**» – Сайид Мир Муҳаммад Хусайн ал-Хуросоний аш-Шерозий (XIX аср)нинг тиббиётга – доришуносликка бағишланган асари. Катта ҳажмли бу асарни икки жилд қилиниб, Ҳиндистон шаҳарларида бир неча бор нашр этилган. Жумладан, Бўмбайда 1857, 1866, Лакнавда 1874, 1887, 1892, Деҳлида 1865, Конипурда 1900 ва 1905 йилларда қайта-қайта нашр қилинган.

«**Маҳфилоро**» – Бархурдор ибн Маҳмуд Туркман Мумтоз Фароҳий (XVII аср охири – XVIII аср бошлари)нинг «Минг бир кеча» типидagi асари. Унинг яна бир номи «Маҳбуб ал-қулуб»дир. Унда 400 га яқин қисса ва ҳикоятлар жой олган. («Маҳбуб ал-қулуб» вариантда 90 та ҳикоят). Мазкур асар Хоразмда айрим парчалари билан беш марта таржима қилинган.

Комил Хоразмий (1825-1899) 1875 йилда бир ойга битказишга буюртма олган бўлса ҳам, икки ой муддатда «Маҳфилоро»ни таржима қилиб улгурди. Асарни кейинчалик Муҳаммадрасул Мирзо ва Муҳаммад Тоҳирлар ҳам ўзбек тилига таржима қилган.

«**Маърифат ал-мазҳаб**» = «Маърифат ал-мазоҳиб» – «Мазҳабларни таниш» деб аталган бир қанча асарлар маълум. Бунда мазҳаблар тарихи, ораларидаги фарқлар ҳақидаги асар. Муаллифлари унчалик маълум эмас. Муаллифини Маҳмуд Зоҳир Ҳаззолий деб кўрсатилган олимнинг шу номли форсий асаридан ЎзР ФА Шарқшунослик институти қўлёзмалар фондида сақланади. (Қаранг: №№ 400/І, 3061/ІV, 3376/ІІІ, 5600/ІІІ, 7625/ІІ, 12448). Бундан ташқари Абул-Ҳасан Али ибн Умар ад-Дорақутний ал-Бағдодий (ваф. 385/996)нинг «Маърифат ал-мазоҳиб ал-фуқаҳо» номли асари ҳам бўлган.

«**Мезон ал-ҳақ**» – Котиб Чалабий ва Ҳожи Халифа номи билан танилган «Кашф аз-зунун» асарининг муаллифи Мустафо ибн Абдуллоҳ Румий (1592-1657)нинг асари. Тўла номи «Мезон ал-ҳаққ фий ихтиёр ал-аҳаққ» бўлган. Диний-тасаввуфий мавзуга оид бу асар Истанбулда 1863 йили 144 саҳифали қилиб нашр қилинган.

«**Мезон ат-тибб**» – Муҳаммад Акбар Арзоний (XVIII аср) асари. Асар 3 та мақола (бўлим)дан иборат. Мизожлар ҳақида, оддий ва мураккаб дорилар ҳақида ва организмдаги касаллик жараёнлари ҳақида.

«**Меҳр ва Моҳ**» ии туркий – XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ижод қилган Хивалик шоир, моҳир таржимон Бобожон Санойининг достони. Аслида бу дoston форс тилида битилган бўлиб, муаллифи шоир Оқилхон Мир Аскар Розий (ваф. 1108/1697)нинг қаламига мансубдир. Дoston Ховаршоҳнинг ўғли Меҳрнинг Машриқ шоҳининг қизи Моҳга нисбатан бўлган муҳаббати ҳақида.

«**Мирсод ал-ибод**»(мин ал-мабдаъ ила-л-миод) – Шайх Нажмиддин Доя Абу Бакр ибн Абдуллоҳ ибн Муҳаммад ар-Розий (ваф. 654/1257)нинг тасаввуфга оид асари. Асар 5 боб ва 40 фаслдан иборат. Асарни 620/1223 йил ражаб/июль ойида Севос шаҳрида ёзиб тугатган. Асар Қосим ибн Маҳмуд Қаро Ҳисорий (XV аср ўртаси) томонидан турк тилига таржима этилган ва «Иршод ал-муридин» деб номланган.

«**Мирьот ал-жавоҳир**» – Амонуллоҳ Хонзода Ферузчанг 1254/1838 йилда ёзган. Нуруддин Муҳаммад Жаҳонгир (1605-1627) даврида кўчирилган бир нусхаси (ЎРШИ-1, № 11596), 1096/1684 йилда кўчирилган яна бир нусхаси (ЎРШИ-1, № 706) бизгача етиб келган.

«**Мирьот ал-қоинот**» – Туркиялик олим, муаррих Комил Нишончизода Аҳмад ўғли (ваф. 1031/1622)нинг умумий тарихга оид румийча-туркий

асари. Асар саккиз қисмга бўлинган. Хоразмнинг Хонқа туманидан чиққан моҳир таржимонлардан Хожаниёз ҳожи Хонақоҳий уни 1327/1909 йилда ўзбек тилига таржима қилади ва 1912 йилда таржимон томонидан ҳуснихатда китобат қилинади. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 832).

«**Миръот ар-рижол**» – «Дақойиқ ал-ҳақойиқ»нинг иккинчи номи. Қаранг: «Дақойиқ ал-ҳақойиқ».

«**Мифтоҳ ал-жинон**» – Яъқуб ибн Сайид Али ал-Ҳурий (ваф. 931/1525)нинг араб тилида ёзган асарининг туркий таржимаси. Таржимон XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Тошкентлик шоир Раҳимхожа эшон ибн Алихожа Хатмий бўлиб, асарни 1896 йилда Тошкентда нашр қилдирган. «Мифтоҳ ал-жинон»да одоб-ахлоқ, намоз, рўза ва ҳоказо ибодатлар одоблари, еб-ичиш, кийиниш, уй қуриш, муомала, касал кўргани бориш, масжидга кириш, никоҳ қилиш каби одоблар ҳақида сўз юритилади. Халқ орасида жуда машҳур бўлган. Хива саройи кутубхонасида ҳам мазкур китоб нашридан уч адади бўлган.

«**Мифтоҳ ат-толибин**» – Маҳмуд ибн Шайх Али Ҳиждивоний (XVI аср)нинг 1543 йилда ёзган Камолиддин Ҳусайн Хоразмий (ваф. 958/1551)нинг маноқибига бағишланган асари. Огаҳий уни 1275/1858 йилда 44 кун ичида таржима қилади. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 394, 1493, 8473).

«**Мишкоти шариф**» – Валийуддин Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Абдуллоҳ ал-Хатиб ат-Табризий (XIV аср)нинг «Мишкот ал-Масобиҳ» номли асари. Китоб икки жилддан иборат бўлиб, 737/1336 йилда ёзилган. Аслида асар Ҳусайн ибн Масъуд ал-Фарро ал-Бағавий аш-Шофиъий (ваф. 516/1123)нинг «Масобиҳ ас-сунна» асарининг такмила (тўлдирма)си ҳисобланади. «Мишкот ал-Масобиҳ» ўрта аср мадрасаларида ҳадис фанидан асосий дарсликлардан бири бўлган.

«**Мо ло будда минҳу**» – «Ундан ноилож наrsa» деб номланган бу асар диний-дидактик мавзуда бўлиб, асар ноилож ўқиш лозим бўлган, жуда керакли диний мавзулар ёритилгани учун шундай аталган. Уни Ҳиндистонлик адиб Саноуллоҳ Понипуттий (XIX аср) ёзган. Асар Конишурда 1873, 1897, 1906 йилларда, Деҳлида эса 1910 йилда нашр этилган.

«**Мужарработ**» – Ҳулом Муҳаммад (XVIII аср)нинг 1190/1776 йилда ёзган асари. Тажрибадан ўтказган дориларнинг рўйхатини алифбо тартибида тузиб чиққан. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 2829/III). Яна Муҳаммад Маъсум ат-Термизийнинг (XIX аср боши)нинг шу хилдаги асари бор.

«**Мултақит ат-тибб**» – Жаъфархожа ибн Носириддинхожа ал-Ҳусайний ал-Карвакий ал-Ҳазораспий (XIX аср)нинг 67 фаслдан иборат туркий тилдаги тиббиётга оид асари. Хоразмда жуда машҳур бўлган.

«Мунтахаб ад-дево» – «Мунтахаб» бу сайланган, танланган деган маънода. Яъни, шоирларнинг девонларидан ғазал ва бошқа жанрдаги шеърларни танлаб, сайлаб олиб тузилган баёзлар назарда тутилади.

«Мунтахаб ал-ақойид» – Муҳаммад Жамил ибн Абу Туроб ал-Бадахший (XVI аср охири XVII аср биринчи ярми)нинг 1014-1016/1604-1606 йилларда ёзган асари. Асар илми каломга оид бўлиб, назм билан форс тилида битилган. (Қаранг: №№ 5903, 6004, 8526, 9066, 11924, 12071/V ва бошқалар). Мазкур асардан Хива саройи кутубхонасида иккита қўлёзма нусхаси сақланган. Муҳаммад Жамил Бадахший Абдулазизхон (1645-1680) даврида Бухорога келган.

«Мунтахаб ат-тибб» – Тиббий асарлардан қисқартириб битилган форсий ва туркий тилдаги тиббиётга оид рисола. Муаллифи номаълум. Асар таркибида мавзуга оид шеърлий парчалар ҳам бор. Хива сарой кутубхонасида икки нусхаси мавжуд бўлган.

«Муншаот ва ғазалиёти Мирзо Абулҳасан» – Шерознинг шоирларидан. Шоҳ Аббос Сафавий (1588-1629) даврида яшаб, ижод қилган. Умрининг охирида Ҳиндистонда яшаган ва Аҳмадобод шаҳрида 1005/1597 йилда вафот этган. Унинг ғазаллари ва мактублари жамланган.

«Муруж аз-заҳаб» – Абул-Ҳасан ибн Ҳусайн ал-Масъудий (ваф. 345/956)нинг умумий тарихга оид катта ҳажмли мазкур асарини Хоразмда Домла Муҳаммад Ёъқуб, Домла Муҳаммадшариф, Муҳаммадрафеъ охунд ва Домла Одам Махдум, Отаниёз охунд ибн Хожаниёз, Сайид Абдуллоҳ, Толибхожа, Домла Жумъаниёзлар 1903-1906 йилларда таржима қилганлар. Мазкур асарнинг арабча матни ва французча таржимаси 1861-1877 йилларда Парижда 9 жилд бўлиб нашр этилган.

«Мусибатнома» – Фаридиддин Атторнинг манзумаларидан бири. Фикрат (тафаккур) солигининг хаёлий сайру саёҳати тасвирланган. Қирқ мақола ва ички ўнлаб ҳикоятлардан ташкил топган. Асарда тасаввуфий истилоҳлар маъноси назм билан гўзал ифодаланган боб ҳам бор.

«Мустафод ал-ахбор(мин ат-торих Тотор ва Булғор)» – Таниқли татар олими Шаҳобиддин ибн Баҳоуддин Маржоний (1818-1889)нинг умумий тарихга оид татар тилида ёзган икки жилдлик асари. Асарда Ўрта Осиё, Хуросон ва бошқа мусулмон Шарқидаги мамлакатлар ҳукмронлари, сулолаларининг тарихи қисқача ёритиб берилади.

«Муфарриж ал-қулуб»и Саъдий Хоразмий – Муфарриҳ ал-қулуб – Саъдуллоҳ тўра Саъдий (1877-1937)нинг асари бўлиб, 20 ёшида 1324/1906-1907 йилда бир йил давомида ўзбекча назм билан ёзган. Асар ўн бобдан иборат: адолат, эҳсон-саховат, ишқу муҳаббат, тавозуъ, қаноат, аҳду вафо, таваккул, сидқ, тавба ва муножот бобларидан иборат ушбу асарни Му-

ҳаммад Раҳимхон Феруз (1864-1910) тавсияси билан ёзган. Боблар ичида ҳар хил ҳикоятлар ҳам ўрин олган бўлиб, муаллиф машҳур адиб Саъдий Шерозийнинг «Бўстон» асаридан таъсирланиб ёзганлиги кўриниб турибди. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 7434, 1079).

«**Муфарриҳ ал-қулуб**»и **форсий** – Муҳаммад Акбар Арзоний (XVIII аср боши)нинг асари. Ибн Сино (980-1037)нинг «ал-Қонун фи-т-тибб» асарининг қисқача шарҳи. Асар беш мақола (бўлим)дан тузилган.

«**Мухаммасот**» – Арузнинг кенг тарқалган жанрларидан бири бўлмиш мухаммаслар тўплами. Шоирларнинг мухаммаслари даврига, шоирлар даражасига кўра хилма-хил тартибда тузилган. Хива, Бухоро ва Қўқонда шундай мухаммас тўплаларининг ўндан ортиғи тузилган.

«**Мухаммасоти мажмаъ аш-шуаройи Ферузшоҳий**» – Аҳмаджон Табибий (1869-1911)нинг 1909 йилда Муҳаммад Раҳимхон Феруз (1863-1910)нинг буйруғи билан тасниф этган иккинчи тазкираси. Унда 32 нафар Хива саройи шоирларининг мухаммаслари тўпланган. Ҳар бир шоир номи олдидан уларга қисқача таъриф ва тавсиф маснавий тарзида 569 байтда берилган. Мазкур тазкирада жами 190 мухаммас ва 60 мусаддас берилган. Шулардан 32 мухаммас Ферузнинг «Ороми жон нигорим, сарви равон нигорим» деб тугалланувчи мустақил мухаммасига тазмин қилиб ёзилган. Мазкур тазкирадан бир нусха ЎзР ФА ШИ қўлёзмалар фондида 1134 тартиб рақами билан сақланади.

«**Муҳити аъзам**» – Мирзо Абдулқодир Бедил (1644-1721)нинг шу номли маснавийси бўлиб, 1663 йилда ёзилган. Бедил асарлари қуллиёти ичида Бўмбайда 1875, 1881, 1882 ва 1884 йилларда нашр қилинган. Бундан ташқари Ҳиндистонлик табиб Муҳаммад Аъзамхон Мустафоободий (XIX аср)нинг шундай номланган тиббиётга оид IV жилдли китоби бор. У Нонипурда 1895-1898 йилларда нашр этилган.

«**Мухтасар ал-виқоя**»и **туркий** – Убайдуллоҳ ибн Масъуд ибн Тож аш-шарийа ал-Маҳбубий ал-Бухорий (ваф. 747/1349)нинг ислом фикҳига оид асари. Мадрасаларда дарслик сифатида ўқитилгани учун унга эътибор жуда катта бўлган. Шунинг учун у эски ўзбек тилида ҳам бир неча марта таржима қилинган. Жумладан, Хоразмда икки марта таржима қилинган. Биринчиси, Домла Муҳаммад Салоҳ (XVII аср)нинг Хива хони Абулғози Баҳодирхон (1644-1663)га бағишлаб ёзган форс тилидаги шарҳининг таржимаси, таржимон маълум эмас. Абдулалий ибн Муҳаммад ибн Ҳусайн ал-Биржандий ал-Ҳанафий (ваф. 935/1528)нинг 1525 йилда «Мухтасар ал-виқоя»га ёзган шарҳини Хоразмда Муҳаммад Раҳимхон Феруз (1864-1910)нинг фармони билан Домла Бекмуҳаммад Хоразмий ўзбек тилига ўгиради. Яна Раҳимхожа Хатмий Тошкандийнинг 1888 йилда нашр эттир-

ган назмий таржимаси ҳам бор. 1912 йилда эса Мақсудхожа Тошкандий ҳам ўзбек тилида шарҳ қилиб, нашр қилдирган. Кўпроқ охириги шарҳнинг тошбосма нусхалари кенг тарқалган.

«**Мухтасари Виқоя**» – Убайдуллоҳ ибн Масъуд ибн Тож аш-шариъа ал-Маҳбубий ал-Бухорий (ваф. 747/1349)нинг ислом фикҳига оид асари. «Мухтасар ал-Виқоя»нинг асли номи «ан-Ниқоя»дир. У муаллифнинг бобоси ёзган «Виқоя» асарининг мухтасари-қисқартмаси бўлгани учун шу ном билан шўхрат қозонган. «Виқоя» эса Бурҳониддин Марғилоний (ваф. 1197)нинг «Хидоя» асарининг фақат фикҳий масалалари жамланмасидир.

«**Навоий**» қаранг: «Девони Навоий».

«**Назми Машраб**» – Бобораҳим Машраб (1640-1711) девон тузмаган, унинг таржимаи ҳоли ва шеърий мероси асосан «Қиссаи Машраб» китобидан олинади. Бу китоб халқ орасида жуда машҳур бўлган. Ана шу китобдан ва бошқа баёзлардан Машрабнинг ғазал, мухаммас, мусаддаслари териб олиниб алоҳида тўплам ҳолига келтирилган.

«**Назми Санойӣ**» қаранг: «Девони Ҳаким Санойӣ».

«**Назми Хоқоний**» қаранг: «Девони куллиёти Хоқоний».

«**Насойиҳи ҳазрати Луқмон**» – Қуръонда номи тилга олинган ҳаким, донишманд Луқмоннинг ўз ўғлига қилган насиҳатлари тўплами. Тўпловчининг номи номаълум. Насиҳатлар сони 100 та ва ундан кўп бўлиши мумкин. Қуръонда ҳам Луқмоннинг ўғлига қилган айрим насиҳатлари тилга олинган. Луқмон насиҳатлари кўп кўчирилган, тошбосмаларда нашр этилган.

«**Нафаҳот ал-унс(мин ал-ҳазарот ал-қудс)**» – Абдураҳмон Жомий (1414-1492)нинг авлиё шахслар, мутасаввифлар ҳаёти ва ижоди ҳақидаги 884/1480 йилда ёзган тазкиравий-маноқибий асари. Унда 616 мутасаввиф ҳаёти ва фаолият ҳақида маълумот берилган бўлиб, улардан 34 таси аёллардир. Алишер Навоий (1441-1501) ундан таъсирланиб, қўшимчалар билан бирга «Насойим ал-муҳаббат» асарини яратган.

«**Нафоис ал-маосир**» – Алоуддавла ал-Қазвиний (ваф. 982/1574)нинг асари. Шоирлар тазкираси. Бобуршоҳ (1526-1530), Ҳумоюн (1530-1556) ва Акбар (1556-1605) даврларидаги шоирларнинг библиографияси, шеърларидан намуналар берилган асар. 1565-1572 йилларда тузилган. 1902 йилда Хивада Муҳаммадшариф Девон Тарро томонидан ҳам китобат қилинган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 6919/1).

«**Нигори дониш**» – Абул-Фазл ибн Муборак Алломий Бобурийларнинг Жалолиддин Акбаршоҳ (1556-1605) даврида таниқли муншыйлардан бири бўлиб, унинг «Мактубот»и жуда машҳур бўлган. Яна унинг «Айёри дониш» асари «Анвори Суҳайлий» тарзида битилгандир. Мазкур асардан

«Нигори дониш» қисқартириб олинган ва Лакнавда 1902 йилда нашр қилинган. «Нигори дониш»да Бузргмеҳр ва Нўширавон қиссалари бор.

«**Низом ат-таворих**» – Қози Носириддин Абдуллоҳ ибн Умар ал-Байзовий (ваф. 685/1286)нинг форс тилида ёзган асари. Асарда пайғамбарлар, халифалар, умавий ва аббосийлар, сўнгра саффорийлар, сомонийлар, ғазнавийлар, дайламийлар, салжуқийлар, хоразмшоҳлар, мўғиллари сулоласи бирма-бир қисқа тарзда баён этилиб, ҳар қайсисига таъриф берилади.

«**Нисоб ас-сибён**» – Абу Наср Масъуд ибн Абу Бакр ибн Ҳусайн ал-Фароҳий ас-Сажзий (ваф. 640/1242)нинг болалар учун ёзган луғатга оид назмий асари. У арабча ва форсча 200 байтдан иборат. Мактаб ва мадрасаларда ўқитилган. Хива тошбосмасида 1876 йилда чоп ҳам қилинган.

«**Нодир ал-меърож**» – Шайх ал-олам Акбарободий (XVII аср)нинг 1044/1635 ёзган асари. Пайғамбаримиз (с.а.в.)нинг меърож воқеаларига бағишланган. Хоразмда Муҳаммадамин ибн Муҳаммад Олим Хоразмий таржима қилган, Муҳаммадрафиъ Хоразмий эса 1907 йил кўчирган.

«**Нозир Манзур**» – Аслида Муҳаммад ибн Ибодуллоҳ Котибий (ваф. 839/1436)нинг ёки Камолиддин Ваҳший Бофиқий (1533-1583)нинг достони бўлиб, шаҳзода Нозир билан малика Манзур ўртасидаги севги қиссасидир. Уни Хоразмда Аҳмаджон Табибий (1869-1911) ўзбек тилида назм билан таржима қилган.

«**Нузҳат ал-қулуб**» – Ҳамдуллоҳ ибн Абу Бакр Муставфий Қазвиний (1281-1350)нинг асари бўлиб, фотиҳа (дебоча), учта мақолат (боб) ва хотимадан ташкил топган. Асарда дунё ажойиблари, айрим нарсаларни хосиятлари, тарихда бўлиб ўтган ажойиб ва ғаройиб ҳодисалар баён этилган.

«**Нур ал-абсор**» – Араб тилида ёзилган ушбу асар ўн икки имомнинг маноқиби бўлиб, Шайх Шабаланжий тасниф қилган. Асарнинг тўла номи «Нур ал-абсор фий маноқиби оли байт ан-набий ал-мухтор» деб аталади. Мисрда 1894 ва 1906 йилларда нашр этилган. Мазкур асар Хоразмда ўзбек тилига тўла таржима қилинган.

«**Нухати дилрабо**» – Муҳаммад ибн Ибодуллоҳ ал-Котибий ат-Турпизий ан-Нишопурий (ваф. 1439)нинг Шоҳ Қубод ва унинг вазири ҳақидаги кичик ҳажмли достони.

«**Оинаи Исқандарий**» – Амир Ҳусрав Деҳлавийнинг (1253-1325) «Хамса»сига кирган охириги асари. Достон 1301 йилда ёзилган.

«**[Номаи] Оламорои Аббосий**» – Исқандарбек Мунший (1561-1634)нинг Эроннинг 1588-1628 йиллар сиёсий, ижтимоий, маданий тарихини хронологик тартибда ёритувчи форс тилидаги асари. 1628 йилда ёзиб тугатган. Асар муқаддима, уч жилд ва хотимадан иборат. Асар Теҳронда 1896 йилда тошбосмада нашр этилган.

15  
Ш  
ла  
бо  
  
ул  
ўқ  
ма  
Ф  
ки  
  
15  
ни  
қа  
ба  
М  
ру  
ун  
ган  
ри  
  
фи  
да  
ми  
ми  
На  
  
шо  
га  
(«П  
жам  
қад  
ижт  
ма,  
топ  
Хон  
Бом  
нав

«Олти бармоқ» – Мулло Муиниддин Мискин Фароҳий (ваф. 954/1548)нинг «Маориж ан-нубувва» асарининг туркча таржимаси. Таржимон Шайх Муҳаммад ибн Муҳаммад (ваф. 1031/1622) бўлиб, Олти бармоқ лақабли бўлган. Асар ҳам унинг лақаби билан аталиб кетган. Китоб тош-босмаларда бир неча бор нашр этилган.

«Панж сура» – «Қуръони карим»нинг «боб»лари «сура» деб аталади, уларнинг сони 114 тадир. Шундан бешта сура олиниб, ҳар намоз изидан ўқиш учун қулайлаштириб китобат қилинган. Масалан, ЎЗР ФА ШИ қўлёзмалар фондида 2450 тартиб рақами билан сақланадиган «Панж сура»га Фотиҳа, Ёсин, Фатҳ, Воқеа, Мулк, Амма ва Фалақ ҳамда Нос суралари киритилган. Бунда кичик ҳажмли суралар эътиборга олинмайди.

«Равзат ал-аҳбоб» – Атоуллоҳ ибн Фазлуллоҳ Ҳусайний (ваф. 917/1511)нинг Алишер Навоийга атаб 900/1494 йилда ёзган асари бўлиб, Баённий уни 1322/1904-1905 йилда туркча ва ўзбекча вариантлари асосида қайта таржима қилади. Асар уч мақсад (жилд)дан иборат бўлган. Пайғамбар ва унинг оиласи, саҳобалари ҳақида. 1106-1107/1694-1696 йилларда Маҳмуд Муғнисовий деган адиб Мустафоҳон II (1694-1702) амри билан румийча-туркчага ўгиради. 1904 йилда эса Хивада Домла Эшмуҳаммад уни ўзбекчага ўгирган, лекин Муҳаммад Раҳимхон Ферузни қониқтирмагани учун Баённий унинг амри билан ўша йилиёқ уни қайта ўзбекчалаштиришга киришган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 828, 6910).

«Равзат ал-манозир» – Муҳаммад ибн Шихна ал-Ҳалабий ал-Ҳанафий (1349-1414)нинг асари. Унда муаллифнинг Амир Темур билан Ҳалабда учрашган воқеаси ҳам бор. Китоб бир мифтоҳ (муқаддима-калит), икки мисраъ (бўлим) ва хотимадан ташкил топган. Форс тилида ёзилган, умумий тарихга оид мазкур асарни 1324-1327/1906-1910 йилларда Муҳаммад Назар ва Домла Одам Маҳдум таржима қиладилар.

«Равзат ас-сафо» – Мир Муҳаммад ибн Сайид Бурҳониддин Ховандшоҳ ибн Камолуддин ал-Балхий Мирхонд (1433-1498)нинг умумий тарихга оид «Равзат ас-сафо фий сийрат ал-анбиё ва-л-мулук ва-л-хулафо» («Пайғамбарлар, подшоҳлар ва халифаларнинг таржимаи ҳоли ҳақида жаннат боғи») асари бўлиб, унда дунёнинг яратилишидан то 1523 йилга қадар Марказий Осиё, Яқин ва Ўрта Шарқ мамлакатларида бўлиб ўтган ижтимоий-сиёсий воқеалар кенг баён этилган. «Равзат ас-сафо» муқаддима, хотима ва жуғрофик қўшимчадан иборат. Асар етти жилддан ташкил топган. Унинг охириги жилди ва жуғрофик қўшимча Фиёсиддин Муҳаммад Хондамир (1473-1534) томонидан амалга оширилган. «Равзат ас-сафо» Бомбей (1845, 1848, 1864 йиллар)да, Техрон (1853-1857 йиллар)да, Лакнав (1874, 1883, 1891 йиллар)да катта бир жилд қилиб нашр ҳам этилган.

Хоразмда «Равзат ас-сафо» Мунис Хоразмий, Муҳаммадризо Огаҳий, Муҳаммад Назар Хоразмий ва Муҳаммадосуф Рожийлар томонидан ўзбек тилига тўла таржима қилинган.

«**Равзат аш-шуҳадо**» – Аслида Ҳусайн Воиз Кошифий (1445-1505)нинг асари. Асар Ҳазрати Ҳусайн ибн Али (626-680)нинг Ироқдаги Карбало чўлида ўлдирилиш воқеасига бағишланган. Уни тарқийда Муҳаммад Фузулий (1498-1556) «Ҳадиқат ас-суадо» номи билан таржима қилган. Кейинчалик Муҳаммадсобир Ҳожи ўғли (XIX аср) ҳам уни ўзбек тилига ўгирган. Мазкур асар халқ орасида жуда машҳур бўлган. 1905 йилда Қозонда чоп этилган.

«**Рашаҳот**» – «Рашаҳот айн ал-ҳаёт» асарини Али ибн Ҳусайн ас-Сафий (1463-1503) 1503 йилда ёзиб тугатган. Асарда Нақшбандия тариқатининг йирик вакили Хожа Аҳрор Валий (1404-1490)нинг маноқиби билан бирга мазкур тариқатнинг бошқа вакиллари, силсилаи Хожагон аъзолари ва Мовароуннаҳр машойихлар ҳақида маълумотлар берилган. Асар Хоразмда 1880 йилда Худойберган ибн Бекмуҳаммад ал-Аштий томонидан ўзбек тилига таржима қилинган.

«**Рисолаи Ажойиб ал-олам**» – Муаллифи номаълум асар. Унда оламдаги ажойиб ҳодиса ва ҳолатлар ҳақида сўз юритилади.

«**Рисолаи Азизон**» – Хожа Али Ромитаний (ваф. 720/1321)нинг кичик рисоласи, тариқатга кирган солиқ ўнта шартга амал қилмоғи баён этилади. Тошкентда нашр қилинган.

«**Рисолаи асрори никоҳ**» – Бу асар Махдуми Аъзам Хожаи Аҳмад ибн Жалолиддин Косоний Даҳбедий (1461-1542)нинг асари. Рисолада никоҳнинг ижтимоий аҳамияти тасаввуфий-фалсафий руҳда тушинтиришга ҳаракат қилинган.

«**Рисолаи Васиятнома**» – Абдуллоҳ Ансорий (1006-1089)нинг рисола-ларидан бири «Васиятнома» деб аталади. Унда муаллиф тариқатга кирувчи муридга ўз васиятларини айтиб қолдирган. Ҳажми кичик рисола. Хоразмда ҳам бир неча марта китобат қилинган.

«**Рисолаи илми Ҳандаса**» 15<sup>а</sup>.

«**Рисолаи Латойиф ал-аҳком**» – Муҳаммад ибн ал-Ҳусайннинг форс тилидаги асари. 1095/1684 йилда кўчирилган. Муаллиф 1096/1885 йилда вафот қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1206/XI).

«**Рисолаи Маъдани асрор**» – Саъиддин ибн Абдулғаффор ибн Абдулазиз Кобулий (тахминан XIX аср биринчи ярми) афғон адиби бўлиб, Шўри ишқ, Девона, Қудсий тахаллуслари билан ижод қилган. Тасаввуфга оид «Маъдан ал-асрор»дан ташқари унинг яна «Шавоҳиди таволеъ», «Меъёр ал-кушуф», «Айн ал-имон», «Никоҳномаи Биби Фотима» номли асарлари бор.

«Рисолаи мунтахаби қайди сайдий» 16<sup>а</sup>.

«Рисолаи такмил ал-имон» – Абдулҳаққ Деҳлавий (1551-1642)нинг имонни кучайтириш йўллари, амаллари ва ақидалари баён этилган форс тилидаги асари. Тўла номи «Такмил ал-имон ва тақвият ал-ийқон» деб аталган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 2521/II, 4014/III, 6301/I, 11210).

«Рисолаи тарихи ислом» қаранг: «Тарихи ислом».

«Рубоиёти «Лавомеъ» ва «Лавойиҳ» – Абдураҳмон Жомий (1414-1492)нинг икки асари тасаввуфга оид. «Лавомеъ» Фахриддин Иброҳим ал-Ироқий (ваф. 688/1289)нинг 1274 йилдан аввал ёзган «Ламаот» асари асосида тасниф қилган. Жомий «Лавомеъ»ни 1470 йилда ёзган, тасаввуфий-ирфоний мавзуда бўлиб, 50 боб (ламъа)га бўлинган. Жомийнинг мазкур икки асари форс тилида назм ва наср билан битилган. Мутасаввифлар орасида шуҳрат қозонган ва истеъмолда бўлган рубоийларга шарҳлардан иборат.

«Рубоиёти Бедил» – Машҳур шоир Абдулқодир Бедил (1644-1721)нинг рубоийлари тўплами. Хоразмда ҳам бир неча марта китобат қилинган.

«Рубоиёти Мавлавий Жомий» – Абдураҳмон Жомий (1414-1492)нинг рубоийлари тўплами. Хоразмда ҳам бир неча марта китобат қилинган.

«Рубоиёти Мушфиқий» – Бухоролик шоир Абдураҳмон Мушфиқий (1525-1588)нинг рубоийлари тўплами. Хоразмда ҳам бир неча марта китобат қилинган.

«Рубоиёти Сайфиддин ал-Бохарзий» – Кубровия тариқатининг кўзга кўринган намояндаларидан бири Шайх Сайфиддин Бохарзий (1190-1261)нинг ирфоний рубоийларининг тўплами.

«Рубоиёти Умар Хайём» – Машҳур рубоийнавис, олим ва шоир Умар Хайём (1048-1123)нинг рубоийлари тўплами Хоразмда ҳам бир неча марта китобат қилинган.

«Рубоиёти Ҳазрати Мавлоно» – Машҳур мутасаввиф Жалолиддин Румий (1207-1273)нинг минглаб рубоийлари мавжуд. Улардан саралаб олинган тўпламлар тузилган. Хоразмда ҳам бир неча марта китобат қилинган.

«Рубоиёти Хожа Ҳофиз» – Ҳофиз Шерозий (1325-1390)нинг рубоийлари тўплами. Хоразмда ҳам бир неча марта китобат қилинган.

«Сайдийя» – Шайх ал-ислом ал-Ҳиравий (XVI аср)нинг асари. Асар Султон Бадиъ аз-замон Баҳодирхон (1506-1507)га атаб ёзилган. Асар 12 фаслдан таркиб топган бўлиб, унда овланадиган ҳайвонот ва паррандаларнинг шариятга кўра ҳалол ва ҳаромлиги ҳамда уларнинг тиббий хусусиятлари ҳақида сўз юритилади.

«Салавоти Масъудий» = «Солати Масъудий» – Фақиҳ Масъуд ибн Маҳмуд ибн Юсуф ас-Самарқандий (XIII аср охири – XIV аср бошлари)

қаламига мансуб ушбу форс тилида ёзилган фикҳга оид асар 3 жилддан иборат. Асосан намоз ва унга тааллуқли масалалар баён этилган. Хоразмда 1866-1882 йилларда таржима этилган.

«**Самарат ал-фавоид**» – Абдуллоҳ ибн Муҳаммад ас-Сорийнинг туркча-форсча диний мавзудаги асари. Тўла номи «Самарат ал-фавоид фий алмабдаъ ва-л-маод» деб аталган. Асар Истанбулда 1871 йил нашр этилган.

«**Саройиж ал-ожизин**» = «Сирож ал-ожизин» – Сўфи Аллоҳёрнинг насрий асари. Назм билан ёзилган «Фавз ан-нажот»ни ҳам «Сирож ал-ожизин» дейдиганлар бор. Асар 1766-1771 йилларда ёзилган.

«**Сафар ас-саодат**» қаранг: «Шарҳи «Сафар ас-саодат».

«**Сафинат ал-авлиё**» – Муҳаммад Доро Шукуҳ ал-Ҳанафий ал-Қодирӣ (ваф. 1069/1658)нинг асари. Авлиёлар тазкираси бўлмиш ушбу асар 1049/1639 йилда битилган.

«**Саҳойиф ал-ахбор**» – Мавлоно Дарвеш Аҳмад (XVII аср)нинг араб тилида 1092/1681 йилда ёзган асари бўлиб, умумий тарихга оид. Уни Баёний Мавлоно Надим (XVIII аср)нинг 1720 йилда бажарган туркча варианты асосида Хоразм шеvasига табдил қилган. Таржима муқаддимасида Баёний: «рум туркийсидин содда тил била чиғатой туркийсига таржима қилдим», дейди. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 6785).

«**Саҳойиф ас-саодот дар баёни иншоот**» – Шаҳобиддин Абдуллоҳ ибн Муҳаммад Марворид Баёний Кирмоний (ваф. 922/1516)нинг давлат ҳужжатлари ва ёзишмаларига бағишланган асари. Хожа Абдуллоҳ Марварид олим, шоир, мусиқадон, бастакор, давлат арбоби сифатида танилган ва Алишер Навоий (1441-1501)нинг яқин кишиларидан бири бўлган.

«**Сийар ал-ақтоб**» – Ҳазрат Ҳидоя ибн Шайх Абдураҳим асари. Ҳиндистонда вужудга келган Чистия тариқати намояндалари ва уларнинг фаолияти ҳақидаги тасаввуфий-библиографик асар. Лакнавда амалга оширилган 1889 йилги нашридан Хива саройи кутубхонасида тўртта нусхаси сақланган.

«**Сийари шариф**» – Муиниддин Мулло Мискин Фароҳий (ваф. 954/1548)нинг «Маориж ан-нубувва» асари баъзида халқ орасида шундай аталади. Сийар бу Муҳаммад пайғамбарининг ҳаёт йўлини билдиради. Шунинг учун унга шариф нисбаси берилиб, «сийари шариф» деб аталади. Бу мазмундаги асарлар жуда кўп бўлса ҳам, лекин Мовароуннаҳр, шунингдек, Хоразмда Муиниддин Мулло Мискин Фароҳийнинг асари шуҳрат қозонган эди.

«**Сийари шариф**»и туркий – Муиниддин Мулло Мискин Фароҳий (ваф. 954/1548)нинг «Маориж ан-нубувва» асарининг туркий таржимаси. Таржимани муаллифнинг авлодларидан Муҳаммад Раҳим Мискин (тахминан XVII аср охири) бажарган.

«Силсилат аз-заҳаб» – Абдурахмон Жомий (1414-1492)нинг етти дostonдан иборат «Ҳафт авранг»нинг биринчи китоби. Хафиф баҳрида ёзилган мазкур асарда бидъатларга қарши курашилади, имомия ва равофиз тоифалари ёмонланади.

«Сирри Қуръон» – таниқли ислом файласуфи, аллома Фахриддин Розий (ваф. 606/1210)нинг «Тафсири кабир» номи билан танилган «Мафотиҳ ал-ғайб» тафсирга оид асарининг қисқартмаси. Туркиялик олим Сиррий Каридий (XIX аср) қисқартириб, форс тилига таржима қилган нусха. Истанбулда уч жилд қилиб 1884 йилда нашр этилган.

«Субҳат ал-асрор» = «Субҳат ал-аброр» – Абдурахмон Жомий (1414-1492)нинг асари бўлиб, панд-насиҳат ва ҳикматли ўғитлардир. Асар 40 маржон (фасл)дан иборат. Асарни Мавлоно Шамъий 1009/1600 йилда туркчага ўгирган.

«Табйин ал-жавомъ» 13<sup>6</sup>.

«Тавбат ат-толибин» 17<sup>6</sup>.

«Таворихи Амир Темур Кўрагон» – Тарихда «Темур тузуклари», «Тузуқоти Темурий», «Малфузоти Темурий», «Воқеоти Темурий» номлари билан аталиб келинган мазкур асар муаллифлиги Соҳибқирон Амир Темур (1370-1405)га нисбати берилади. Уни форс тилига Мир Абу Толиб Хусайний Турбатий 1637 йилларда ўгириб, Бобурийлардан Шоҳжаҳон (1628-1657)га тортиқ қилади. Кейин бу таржима Муҳаммад Афз ал-Бухорий (ваф. 1652) томонидан таҳрир қилинган. «Темур тузуклари» икки мақоладан иборат. Биринчи қисмда Амир Темурнинг давлатни барпо этиш ва мустаҳкамлаш, қўшинни ташкил этиш юзасидан тузук ва режалари баён этилади. Иккинчи қисмида эса Амир Темурнинг ҳокимият тепасига келиши ва ҳарбий юришлари тафсилотлари берилади. Асар Хоразмда 1857-1858 йилларда Муҳаммадюсуф Рожий ва Комил Хоразмий томонидан ўзбек тилига ўгирилган.

«Тазаккур ал-хавотин» = «Тазкират ал-хавотин» – Турк адиби Муҳаммад Зеҳний (XIX аср)нинг «Машоҳир ан-нисо» асарининг форсча таржимаси. Таржимон номи маълум эмас. Асар Бўмбайда 1888 йилда нашр қилинган. Ислом оламидаги машҳур аёллар, сиёсий арбоблар, олима, адиба ва шоиралар библиографиясидан иборат. Шунингдек, айни номда ва айни мавзудаги яна бир асар бор бўлиб, уни таржимон Мирзо Муҳаммад Малик ал-кутуб Шерозий (1853-1900) томонидан 1889 йили 178 саҳифали қилиб Эронда нашр эттирган. Мазкур асар Муҳаммад Ҳасанхон Эътимод ад-давла Мароғий (ваф. 1313/1896)нинг «Хайрот ал-ҳисон» номли тазкираси асосида қайта ишланган варианты ҳисобланади.

«Тазкираи Тухфат ал-аҳбоб» қаранг: «Тухфат ал-аҳбоб».

«Тазкираи авлиёи Ҳирот» – Бу асар «Тарихи машойихи Ҳирот» ҳам деб аталади. Унинг муаллифи Абдуллоҳ ибн Абдурахмон ал-Хусайний

(XVII аср) деб кўрсатилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 9946). Асарда Ҳирот шаҳрида дафн қилинган авлиё ва олимлар, уларнинг мазорлари тўғрисида хабар берилган. Бундан ташқари Ҳирот шаҳрининг тарихига бағишланган «Равзот ал-жаннот фий авсофи мадинати Ҳирот» номли машҳур асар ҳам бор бўлиб, уни Муиниддин Муҳаммад ал Исфизорий 897/1491 йилда ёзган.

«Тазкираи Давлатшоҳий» – Давлатшоҳ ибн Алоуддин Бахтишоҳ ас-Самарқандий (1435-1495)нинг 1486 йилда етти қисмдан иборат қилиб ёзиб тугатган асаридир. Тазкирада VII-XV асрларда яшаб ижод этган 155 шоир ҳақида маълумот берилган. 1900 йилда Муҳаммадрафиъ Хивақий уни ўзбек тилига таржима қилган.

«Тазкират ал-авлиё» (Киромий) – XIX аср бошларида яшаб ижод қилган Хоразмлик шоирлардан бири Сайид Музаффархожа Киромийнинг Атторнинг наср билан ёзилган машҳур «Тазкират ал-авлиё» асарининг назмий таржимаси. Уни «Риёз ал-восилин» деб атаган. Унга Хоразмлик авлиёларни ҳам киритган.

«Тазкират ал-авлиё» (форсий) – Фаридиддин Аттор (1145-1221)нинг авлиёлар манқабаларига бағишланган асари. Унда 99 нафар валий зотнинг таржимаи ҳоли, панд-насиҳатлари, кароматларидан лавҳалар берилган.

«Тазкират ал-авлиё»и туркий – бунда иккита асар назарда тутилади. Фаридиддин Аттор (1145-1221) асарининг Хоразмда уч марта қилинган таржимаси. Хоразмда XIX асрнинг биринчи ярмида номаълум таржимон томонидан қилинган таржимаси. Яна унинг қисқартирилган таржимаси. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 77/II). Хожашоҳ ибн Сайид Аҳмад Хоразмий 1858 йилда қилган таржимаси. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1759). Мазкур таржиманинг 1874 йилда (Қаранг: ЎРШИ-1, № 868), 1906 йилда (Қаранг: ЎРШИ-1, № 870) китобат қилинган нусхалари бор. Кейингиси Муҳаммад Тоҳир эшон Хоразмий (XVIII аср ўртаси)нинг Бухорода 1744 йилда форс тилида ёзган «Тазкират ал-авлиё» асарининг Муҳаммадйусуф Бешариғийнинг 1909 йилда қилган таржимаси. Мана шу вариант Хоразмда жуда машҳур бўлган.

«Таржимаи «Шарҳи виқоя» – Абдулҳаққ Сажовил Сарҳиндий (ваф. 1086)нинг Убайдуллоҳ ибн Масъуд Бухорийнинг «Шарҳи Виқоя» асарига ёзган таржимаси. Асар II жилд бўлиб, Бўмбайда 1877 ва 1886 йилларда нашр этилган.

«Таржимат ат-табақот» – Тўла номи «Таржимат ат-табақот фий теъдод ат-таснифот» бўлган бу асар Сайид Абдурахмон Ашраф (XVIII аср) томонидан 1151/1739 йилда Ҳиндистонда тасниф қилинган. Био-библиографик асар. Хоразмда Хонқалик адиб Маҳмуд Хонақоҳий уни ўзбек ти-

лига таржима қилиб 1297/1880 йил китобат қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 7325, 8758).

«Тарихи Абдурахмонхони афғон» – Афғонистон подшоҳи Абдурахмонхон (1844-1901)нинг Афғонистонни англизлар мустамлакага айлантириш сиёсати ва ўша даврлар ёритилган тарихий асари. Қаранг: «Тож ат-таворих».

«Тарихи айбиё» – Тўла номи «Тарихи айбиё ва ҳукамо» бўлган бу асар Алишер Навоий (1441-1501) қаламига мансубдир. Уни 1485-1499 йиллар орасида тасниф қилган. Асар икки қисмдан иборат бўлиб, 66 та пайғамбар ва 11 та донишманднинг ҳаётидан лавҳалар ва баъзи маълумотлар мухта-сар ҳолда берилади ва ҳар бир тарих охирида рубойи келтирилади.

«Тарихи Бухоро» қаранг: «Тарихи Наршахий».

«Тарихи Жавдат» – Машҳур сиёсатчи, муаррих, адиб Аҳмад Жавдат Пошшо (1822-1890)нинг «Тарихи вақойеъи давлати олиййа» деб аталган асари. Асарда 1768-1825 йилларнинг Усмонли халифалиги тарихи ёритилган. Асар 12 жилд қилиб 1891 йилда Истанбулда нашр этилган.

«Тарихи жаҳондорий» – «Тузукоти Темурий» асарининг биринчи қисми бўлса керак. Қаранг: «Таворихи Амир Темур Кўрагон».

«Тарихи Жаҳонқушо» – Алоуддин Отамалик ибн Баҳауддин Муҳаммад ал-Жувайний (1226-1283)нинг Мўғилистон, Ўрта Осиё ва Эроннинг ижтимоий-сиёсий тарихига оид асари. Асар 3 қисмдан иборат. Умуман, мўғиллар сулоласи ва уларнинг сиёсатига оид асар.

«Тарихи захират ал-мулук» – Сайид Али ибн Шиҳоб ал-Ҳамадоний (1314-1384)нинг «Захират ал-мулук» номли асари бор. Асар тасаввуфий йўналишда 10 бобдан иборат: подшоҳларга панд-насиҳат ва кўрсатмалардан ташкил топган.

«Тарихи ислом» – XIX аср ва XX аср бошларида бутун турк дунёсида шу номдаги кўплаб асарлар дунёга келди ва нашр этилди. Фотиҳ Қаримий, Ёқуб Момишев, Ҳабиб ар-раҳмон Забирий, Шокиржон Тоҳирий, Салоҳ Камол, Маҳмуджожа Беҳбудий, Мавлоно Важиҳий, Абдуллоҳ Жавдат кабиларнинг шу номдаги асарлари чоп этилган. Шуларга ўхшаш бири 1908 йили Муҳаммад Раҳимхон Феруз (1864-1910)нинг амрига кўра китобат қилинган.

«Тарихи комил» – Асли номи «ал-Комил фи-т-тарих» бўлмиш араб тилида ёзилган йирик ҳажмли асар муаллифи Иззуддин Абул-Ҳасан Али ибн Муҳаммад ибн ал-Асир (1160-1234)дир. Асар 12 жилддан иборат: унда дунёнинг яратилишидан то 1231 йилга қадар Шарқ мамлакатларида бўлиб ўтган ижтимоий-сиёсий воқеалар хронологик равишда баён этилади. Хоразмда 1903-1905 йилларда ўзбек тилига тўла таржима этилган. 1873-1883 йилларда Мисрда саккиз жилдик қилиб нашр этилган.

«**Тарихи Наршахий**» – «Бухоро тарихи» ҳам деб аталадиган ушбу асарни Абу Бакр Муҳаммад ибн Жаъфар ан-Наршахий (899-959) деган тарихчи олим 944 йили араб тилида ёзиб тугатган. Лекин унинг нусхаси сақланиб қолмаган, Абу Наср Аҳмад ибн Муҳаммад ал-Қубавий 1128 йили форс тилига қисқартириб таржима қилади. Яна 1178 йили эса Муҳаммад ибн Зуфар иккинчи марта таҳрир қилган. Сомонийлар давридаги Бухоро ҳаёти, арабларнинг кириб келиши, Бухородаги тарихий жойлар ҳақида маълумот берадиган машҳур асар.

«**Тарихи Рошид (Рошидий)**» – Рошид Афанди (ваф. 1735)нинг Усманий халифалигининг 1660-1721 йилларни қамраб олган тарихига оид мазкур асари олти дафтар (жилд) бўлиб, Истанбулда 1865 йилда нашр этилган. Охирги жилди Осим Афанди (1755-1919) зайли (қўшимчаси) ҳисобланади.

«**Тарихи сиёсий**» – Машҳур турк маърифатпарвари Комил Мустафо пошшо (1874-1908)нинг асари. 3 жилдлик асар бир китоб бўлиб, 1909 йили Истанбулда нашр этилган. Усманийлар халифалиги тарихи, унинг ички ва ташқи сиёсати ҳақида сўз юритилади.

«**Тарихи соҳибқироний**» – «Тузукоти Темурий» асарининг иккинчи қисми бўлса керак. Қаранг: «Таворихи Амир Темур Кўрагон».

«**Тарихи Табарий**» – Абу Жаъфар Муҳаммад ибн Жарир ат-Табарий (836-923)нинг умумий тарихга оид «Тарих ар-расул-ва-л-мулк» асари. Асарда дунё яратилишидан то 912-913 йилларга қадар Арабистон, Рум, Эрон ва бошқа мусулмон ўлкалари, хусусан Мовароуннаҳрда бўлиб ўтган ижтимоий-сиёсий воқеалар қаламга олинган. Воқеалар хронологик тарзда ҳикоя қилинган. Асарнинг қисқартирилган вариантгина бизгача етиб келган, у ҳам 15 жилдда нашр этилган. «Тарихи Табарий»нинг ал-Бальямий (ваф. 974) томонида 963 йилда бажарилган форсий таҳрири ҳам жуда машҳур. Унинг 1873-1888 йилларда Истанбулда нашр этилган румийча туркий таржимаси Хива сарой кутубхонасида ҳам бўлган.

«**Тарихи Фаришта**» – Асли номи «Гулшани Иброҳимий» бўлган мазкур тарихий асар муаллифи Муҳаммад Қосим Ҳиндушоҳ бўлиб, Фаришта лақаби билан танилгани учун асари ҳам «Тарихи Фаришта» номи билан шуҳрат қозонган. Асар Ҳиндистонда 1015/1606 йилда ёзилган. Иброҳим II Одилшоҳ (1579-1626)га бағишлангани учун «Гулшани Иброҳимий» деб аталган. Ҳиндистоннинг ўша давр ижтимоий-сиёсий ва маданий ҳаётини ёритадиган асар. 1907-1908 йилларда Муҳаммадъяқуб охунд биринчи жилдини, Атоуллоҳ охунд билан Ҳабибуллоҳ охундлар иккинчи жилдини ўзбек тилига таржима қилганлар.

«**Тарихи чаҳор улус**» – Муҳаммад Тарағай Мирзо Улуғбек (1394-1449)нинг «Тарихи арбаъ улус» ёки «Улуси арбаъи Чингизий» асари бўлиб, 1425 йилдан кейин тугатган. Асар муқаддима ва тўрт қисмдан иборат.

«Тарихи Шақойиқ ан-Нўъмон» – Аҳмад ибн Мустафо ибн Халил Тошкупризода (1495-1561)нинг 965/1558 йилда ёзиб тугатган асари. Тошкупризода Усмонли халифалигининг таниқли алломаларидан, машҳур мударрисларидан бири ҳисобланади. Бир қанча вақт қози ҳам бўлган. Унинг «Мадина ал-улум», «Шарҳ ал-Авомил», «Сурат ал-халос фий сурат ал-Ихлос», «Масолик ал-халос» каби ўнлаб асарлари бор. Энг машҳур асари, шубҳасиз, «Шақойиқ ан-Нўъмон фий уламои давлати Усмон» номли икки жилдли асаридир. Асарда Усманийлар даврининг бошланиши (1281 йиллар)дан то муаллиф давригача бўлган, асосан, Ҳанафий мазҳабига амал қиладиган олимларнинг ҳаёти ва ижоди ёритилган. Китоб 1851 ва 1852 йилларда Истанбулда, 1881 ва 1882 йилларда Мисрда икки жилд бўлиб нашр этилган.

«Тарихномаи Муқимхоний» – Муҳаммадйосуф Мунший ибн Бақохожа Балхий (XVII аср охири)нинг «Тарихи Муқимхоний» асари. «Тазкираи Муқимхоний» ҳам деб аталади. Асар Балх хони Муҳаммад Муқимхон (1697-1707)га бағишлангани учун шундай аталади. Асар 1697-1704 йилларда ёзилган бўлиб, унда Балх ва Бухоро хонлигининг ўша даврдаги сиёсий-ижтимоий тарихи баён этилади. Асар муқаддима ва уч бобдан иборат. «Тарихи Муқимхоний» 1861 йилда Хоразмлик адиб Муҳаммадризо Огаҳий (1809-1874) томонидан ўзбек тилига тўла таржима қилинган.

«Тафсири «Зубдат ал-маосир» – XIX аср адибларидан Аҳмад ибн Абдуллоҳнинг «Зубдат ал-асор ал-мавоҳиб ва-л-анвор» номли туркча тафсир китоби назарда тутилмоқда. Икки жилд қилиб, Истанбулда 1877 йилда нашр этилган.

«Тафсири Мавлоно Яъқуб Чархий» – Яъқуб ибн Усмон ибн Маҳмуд ибн Муҳаммад Ҳазнавий Чархий (ваф. 1447)нинг Қуръони каримнинг охириги икки порасига ёзган форс тилидаги тафсири. Тафсир тасаввуфий услубдадир.

«Тафсири Мавокиб» – Аслида бу тафсир Мавлоно Ҳусайн Воиз Копшифий (ваф. 1504)нинг «Тафсири Ҳусайний» асарининг румий-туркча таржимасидир. Уни Исмоил Фаррухий (ваф. 1256/1841) таржима қилган. Асар Хоразмда ҳам кўчирилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1219).

«Тафсири сураи Ёсин» – Қуръони каримнинг Ёсин сураси (36-сура, 83 оят)га қилинган форс тилидаги тафсир. Мазкур сура «Қуръоннинг қалби» деб таърифланган ва кимки уни бир марта ўқиса, Қуръонни ўн марта ўқиганнинг савоби берилиши башорат қилинган. Шунинг учун уни тафсир қилиш кўп учрайди.

«Тафсири сураи Юсуф» – Мавлоно Муиниддин Ҳиравий (ваф. 954/1548)нинг Қуръони каримнинг Юсуф сураси (12-сура, 111 оят)га қилинган

форс тилидаги тафсири. Мазкур сурада Юсуф пайғамбар ва унинг Зулайхо билан муносабатлари баён этилган бўлиб, энг яхши қисса деб таърифланган. Бинобарин, ушбу сурага шарҳ ва тафсирлар жуда кўп ёзилган.

«**Тафсири Тибён**» – XIX аср адибларидан Муҳаммад Афанди ибн Ҳамзанинг арабча тафсирдан туркчага таржима қилган тафсир китоби. Истанбулда 1888, 1900 йилларда нашр этилган.

«**Тафсири Ҳусайн Воиз**» – Ҳусайн Воиз Кошифий (ваф. 1504)нинг форс тилида ёзган тафсири. Тафсир 899/1494 йил 29 июль, шанба кuni ёзиб тугатилган. Уни Алишер Навоий (1441-1501)нинг таклифи билан ёзган ва унга бағишланган. Шунинг учун асли номи «Мавоҳиби Алиййа» деб аталган. Халқ орасида жуда машҳур бўлган.

«**Таҳқиқоти Шайх Сайфиддин**» 15<sup>6</sup>,

«**Тиббуш Шифойи**» – Мустафо (Музаффар) ибн Муҳаммад ал-Ҳусайний аш-Шифойи (ваф. 963/1556)нинг тиббиётга оид араб тилида ёзган рисоласи. Хива сарой кутубхонасида унинг битта қўлёзма нусхаси бўлган.

«**Тибби ағроз ат-тиббия**» – Асли номи «Ағроз ат-тиббия ва-л-мабоҳис ал-алоия» бўлган мазкур асар Хоразмшохлар даврининг машҳур табиби Зайниддин Абул-Фазойил Исмоил ал-Ҳусайн Журжоний (1042-1136)нинг қаламига мансуб. Исмоил Журжоний Қутбиддин Муҳаммад ибн Ануштагин (1097-1127) ва Алоуддавла Отсиз (1127-1156) саройида хизмат қилган. Хоразмшохларнинг бош вазирига атаб ёзилган ушбу асар 4 қисмдан иборат.

«**Тибби Акбарий**» – Машҳур ҳинд табиби Муҳаммад Акбар Арзоний ибн Мир Ҳожи Муқим (XVIII аср боши)нинг Аврангзеб Оламгир (1658-1707)га атаб 1700-1701 йилларда ёзган асари.

«**Тибби лаззат ан-нисо**» – Бу номда бир неча муаллиф асар ёзган. Абу Али ибн Сино (980-1037) «Қонун»идан олинган парча ҳам шу ном билан аталган. Яна Мургазо қули Шомлунинг асари 1866 йилда Эронда, Ибн Камол пошшонинг асари 1891 йилда Мисрда, Нажмиддин хожанинг асари 1912 йилда Тошкентда шу номда нашр этилган. Зиёуддин Нахшабий (ваф. 751/1350)нинг шу номли асари ўн бобдан иборат бўлган.

«**Тибби мухтасар**» – Тиббиётга оид форс тилидаги асар. Муаллифи номаълум. 894/1489 йилда кўчирилган қўлёзма нусхаси Хива саройи кутубхонасида сақланган. Маҳмуд Чағминий (тахминан ваф. 617/1221)нинг Ибн Сино (980-1037) қаламига мансуб машҳур «ал-Қонун фи-т-тибб» асарининг қисқартмаси ҳисобланган «Қонунча»си бўлиши мумкин. Бундан ташқари «Рисолаи тибби мухтасар» номли бир асарни Мулла Раҳматуллоҳ Халвоний (XIX аср) ёзган бўлиб, асари кичик муқаддима ва 51 бобдан ташкил топган.

«Тибби Ҳусайний» – Муҳаммад Муъмин ибн Муҳаммад Замон Танкабуний Ҳусайний (XVII аср)нинг «Тухфат ал-муъминийн» асари назарда тутилаётган бўлса керак. Қаранг: «Тухфат ал-муъминийн».

«Тибби Юсуфий» – Муҳаммад Моҳ ибн Ҳаким Шайх Валийуллоҳ ибн Ҳаким Муҳаммад Алиф Сиёлкутий (ваф. 1177/1763)нинг асари бўлиб, тиббий кўрсатмалар берилган. Асар 30 бобдан, ҳар бир боб эса фаслларга бўлинган ҳолда тартиб берилган. Бундан ташқари лақаби «Тибби Юсуфий бўлган Юсуф ибн Муҳаммад ибн Юсуф ат-Табиб Юсуфий (XVI аср)нинг «Жомий ал-фавоид» номли асари бор. Кичик ҳажмли назм билан форс тилида 918/1512 йилда ёзилган. Асар Кониपुरда 1876, 1882, 1900, 1905, 1908 йилларда муаллифнинг бошқа асарлари билан биргаликда нашр этилган.

«Тоғ ат-таворих» – Афғонистон подшоҳи Абдураҳмонхон (1844-1901)нинг асари. Туркийча таржимаси Константинополда 1862 йил, асл матни эса Бўмбайда 1905 йил, Лоҳурда эса 1902 йилда нашр этилган. Қаранг: «Тарихи Абдураҳмонхони афғон».

«Тоййибот» – Шайх Саъдий Шерозий (1189-1292)нинг машҳур тўртта девонларидан бири. Унга ғазал, рубоий, қитъалари киритилган. «Тоййибот» Шайх Саъдий асарлари таркибида тошбосмаларда бир неча бор нашр этилган.

«Толънома» – Муаллифи номаълум асар. Нажмиддин Насафий (ваф. 1142)га нисбат қилингани 1905 йилда Самарқандда нашр этилган. Яна «Эр ва хотунлар ўрталаридаги бўлодургон аҳволотни билинадургон фолнома» номи остида ҳам Тошкентда 1915 йил нашр этилган.

«Тухфаи Азиза шарҳи қасоиди бурда» – Муътасим ибн Абдураҳим ал-Бухорий (XIX аср)нинг «Қасидаи Бурда»нинг таржимаси ҳамда унга таҳмис қилиб ёзилган форсий ва туркий мухаммаслари. Асар Туркияда 1876 йилда нашр этилган.

«Тухфат ал-аҳбоби шоҳий» – «Тухфаи шоҳий», яъни шоҳга туҳфа деб ҳам аталган ушбу асар Мирзо Абдулазим Сомий Бўстоний (1833-1907) қаламига мансубдир. Асар номи шартли қўйилган, муаллиф ўз номини ҳам кўрсатмаган. Асарда аштархонийлардан Абулфайзхон қисқа таъриф этилгандан сўнг Муҳаммад Раҳим (1753-1758)дан бошлаб манғитлар сулоласи вакиллари тарихи баён этилади. Асарда амир ва унинг баъзи аъёнларининг ёмон ишлари, кирдикорлари фош этилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1458/II).

«Тухфат ал-аҳрор» – У Абдураҳмон Жомий (1414-1492)нинг «Ҳафт авранг»ига кирувчи достони. Арузнинг сариф баҳрида ёзилган ушбу асар 10 мақолатдан ташкил топган пандномадир. Уни 1483 йилда ёзган. «Тухфат ал-аҳрор»нинг иккита туркча таржимаси бор. Улар Муҳаммадраҳ-

мий Бурсавий (ваф. 974/1566)нинг таржимаси ва Мавлоно Шамъий (XVI аср охири XVII аср бошлари)нинг таржимаси ҳисобланади.

«**Тухфат ал-мўминин**» – Тиббиётга оид ушбу асар муаллифи Муҳаммад Мўмин ибн Муҳаммад Замон Танкабуний Ҳусайний (XVII аср) бўлиб, 1079/1669 йилда ёзган. Муаллиф Ҳиндистонлик бўлган, Дайламда ҳам яшаган. Савафийларга хизмат қилган, ушбу асари Шоҳ Сулаймон Сафавий (1667-1694)га бағишланган. Асарни Хоразмда Саъдуллоҳхожа 1850 йилда кўчирган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 4660). Муҳаммад Мўмин Ҳусайнийнинг яна «Қарободини жунг» номли асари ҳам бор.

«**Тухфат ал-ошиқин**» – Муаллифи номаълум тиббиётга оид форс тилидаги асар. Баъзи аёлларда бўладиган касалликлар, юракка қувват бўладиган дори-дармонлар, майнинг турлари ҳақидаги Абу Али ибн Сино (980-1037) тажрибаларига асосланган маълумотлар асарда ўз аксини топган.

«**Тухфат ал-ушшоқ**» – Туркия адибларидан бири Шамсиддин Аҳмад ибн Мусо ал-Хаёлий (ваф. 860/1456)нинг девони шу ном билан аталган. Истанбулда 1878 йилда нашр қилинган. Қаранг: «Девони Хаёлий».

«**Усули жуғрофияи кабир**» – Уч жилдлик бу асар 1898-1899 йилларда Қозонда тузувчи ва ношир Қайюм Носирий томонидан нашр этилган. Тотор тилидаги бу асарда аввал ўтган жуғрофий китоблардан таржималар, муаллифларнинг асарларидан иқтибослар берилган. Асар уч қисмга бўлинган бўлиб, биринчи қисмида Осиё қитъаси, иккинчи қисмида Африка қитъаси, учинчи қисмида эса Араб жазираси ҳақида географик маълумотлар баён этилган.

«**Уштурнома**» – Фарилиддин Атторнинг манзумаларидан бири. «Мантиқ ат-тайр», «Асрорнома» ва «Мусибатнома»лардан кейин ёзилган. Тасаввуфий рамзлар очиб берилган. Бир қанча ирфоний саволларга жавоблар тарзида тузилган. 2730 байтдан иборат.

«**Фавз ан-нажот**» – Муаллифи унча аниқ бўлмаган диний-тасаввуфий мавзудаги манзума. Муаллифи тахминан Сўфи Аллоҳёр (1640-1723) асари дейилади. «Фавз ан-нажот» тошбосмаларда кўплаб чоп қилинган ва Мовароуннаҳр халқи орасида ўқимишли китоблардан саналади. Унда ақида, ибодатлар, одоб-ахлоқ тўғрисида сўз юритилади, яна бир неча назмий ҳикоятлар ҳам ўрин олган.

«**Фавойид фий ҳалли ақоид**» – Тула номи «Фавойид ал-мабсута фий ҳалли ақоиди ғайр ал-манқуга» дейилган асар муаллифи XIX аср охири XX аср бошларида яшаган адиб Сайид Аҳмад Васлий Самарқандийдир. Асар илми каломга бағишланган бўлиб, араб тилида ёзилган. Самарқандда 1909 йилда нашр этилган.

«**Фатовийи Бараҳна**» – Шайх Насируддин Муфтий Лоҳурий (XIX аср) асари. II жилдли бу асар фикҳий фатволар жамланмасидир. 1872, 1874 ва 1891 йилларда Ҳиндистонда нашр этилган.

**«Фолнома»** – Бу номда кўплаб асарлар чоп этилган. Ҳаммасининг муаллифи номаълум. Ҳиндистон, Эрон, Бухоро, Тошкентда чоп этилган. Баъзиларини Имом Жаъфари Содиққа, Мавлоно Мушфиқийга нисбат берадилар. 1905 йилда Самарқандда чоп этилган «Фолнома»лар тўпламининг учтаси Ҳалифа Али (ваф. 661), Жаъфари Содиқ (тахминан 700-765) ва ҳатто Заҳириддин Бобур (1483-1530)га нисбат қилинган. Унга Нажмиддин Умар ан-Насафий (ваф. 1142)га нисбат қилинган «Толънома» кўшиб нашр этилган.

**«Хавосси асмой Аллоҳи туркий»** – Аллоҳ таолонинг 99 исми хосияти баён этилган китоб. Араб, форс, туркий тилларида бир қанча вариантлари мавжуд. Унда шу исмлар сабабидан ўқиладиган дуолар, қайси дардларга қайси исм шифо бўлиши кабилар баён этилган. Тошбосмаларда бир неча марта нашр ҳам қилинган.

**«Хавосси Қуръони мажид»** – Қуръони каримни ўқиш фазилатлари, ундаги айрим сура ва оятларнинг хосиятлари баён этилган рисола. Бу мавзудаги китоб ва рисоалар кўп. Жумладан, Абдуллоҳ ибн Муҳаммад ибн Ҳусайн деган олим 926/1520 йилда ёзган «Хавосси оёт ва сувар» номли асари мавжуд. Бу мавзудаги асарларнинг кўпчилигининг муаллифи номаълум. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 3537, 6622, 13512).

**«Ҳазинат ал-асрор»** – Муҳаммад Ҳаққий ибн Али ибн Иброҳим ан-Нозилий асари. Унда Қуръон оятларининг хосиятлари, ҳар хил дуолар, хосиятли намозлар ва шунга ўхшаш масалалар ёритилган. Мисрда 1887, 1889, 1902 йилларда нашр этилган.

**«Ҳазинат ал-асфиё»** – Ҳулом Сарвар ибн Ҳулом Муҳаммад Лоҳурий (XIX аср)нинг авлиёлар тазкирасига бағишланган асари. 1280-1281/1863-1865 йилларда ёзган. Асар икки жилд, етти бўлимдан иборат. Хоразмда Муҳаммад Раҳимхон Ферузнинг буйруғи билан Муҳаммад Ёъқуб охунд Бешариқли 1906-1907 йилларда ўзбек тилига таржима қилган. 1907-1908 йилда Исмоил Ивазниёз сўфи китобат қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 8774).

**«Ҳаққ ал-яқин»** – Пайгамбаримиз (с.а.в.)нинг ҳаётлари, сифатлари баён этилган форс тилидаги асар. Бир неча китоблардан олиб тўплам қилинган. Тузувчиси номаълум. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 263/II). Яна шу номдаги асар Муҳаммад Боқир ибн Муҳаммад Тақий (ваф. 1110) қаламига мансуб бўлиб, илми каломга оид форс тилидаги асар. Бу рисола Эронда 1858 йилда нашр қилинган. Яна Маҳмуд Шабустарий (ваф. 720/1320) қаламига мансуб «Ҳаққ ал-яқин фий маърифати Рабб ал-оламин» номли асар Эронда 1932 йилда нашр қилинган.

**«Ҳалли луғоти «Хамса»и Навоий»** – Навоийнинг «Хамса» асарига номаълум муаллиф томонидан тузилган луғат. «Хамса»нинг ҳошиясида, ало-

ҳида варақларда ёзилган. Унинг 1262/1845 йилда кўчирилган бир нусхаси ЎзР ФА ШИ қўлёзмалар фондида №7830 рақами билан сақланади.

«Хамса» – Алишер Навоий (1441-1501)нинг 1483-1485 йилларда ёзган бешта дostonдан иборат, 50 минг мисрадан ошиқ йирик асари. «Ҳайрат ал-аброр» (1483), «Фарҳод ва Ширин», «Лайли ва Мажнун», «Сабъай сай-ёр» (1484) ва «Садди Искандарий» (1485) номли дostonлардан иборат.

«Хамса»и Хусрав Деҳлавий – Хусрав Деҳлавий (1253-1325)нинг мазкур асари 1299-1301 йилларда ёзилган бўлиб, «Матлаъ ал-анвор», «Ширин ва Хусрав», «Мажнун ва Лайли», «Ҳашт беҳишт», «Ойнаи Искандарий» дostonларидан иборат.

«Хамсаи Навоий» Қаранг: «Хамса».

«Ҳафт авранг»и Жомий – «Етти тахт» маъносига эга ушбу асар Абдурахмон Жомий (1414-1492)нинг энг йирик тўплами бўлиб, 1480-1485 йилларда ёзилган етти дostonдан иборат. Хамсачилик анъаналарида ёзилган бу дostonлар – «Силсилат аз-заҳаб», «Тухфат ал-аҳрор», «Сухбат ал-аброр», «Юсуф ва Зулайхо», «Лайли ва Мажнун», «Саламон ва Абсол», «Хирадномаи Искандарий»ларнинг аввалги учтаси фалсафий-ахлоқий йўналишда, кейингилари анъанавий сюжетларда ёзилган.

«Ҳафтияки шариф» – Қуръони каримнинг еттидан бир қисмини ўз ичига олган тўплам. Мактабларда ўқиш ва ёд олиш лозим бўлган асосий дарсликлардан бири бўлган.

«Ҳашт беҳишт» – Хусрав Деҳлавий (1253-1325)нинг «Хамса»сига кирган тўртинчи дoston. Оғаҳий (1809-1874) уни ўзбек тилига насрда таржима қилган.

«Ҳикмат ал-айн» – Нажмиддин Али ибн Умар ал-Қазвиний ал-Котибий (ваф. 675/1276)нинг метафизика, мантиқ, физика масалаларига доир рисоласи. Мусулмон Шарқи мадрасаларининг олий босқичида дарслик сифатида ўқитилган. Шу боисдан қайта-қайта китобат қилинган, тошбосмаларда нашр этилган.

«Ҳикояти Заҳҳок» – «Шоҳнома»нинг афсонавий образларидан бири. Заҳҳок золим ва жоҳил сифатида кўрсатилган. У отасини ўлдириб, унинг тахтига 199 йил давомида эга чиқади. Иблиснинг бўсаси туфайли Заҳҳокнинг икки елкасидан икки катта илон ўсиб чиқади. У илонларни йигитларни ўлдириб, уларнинг мияси билан боқишга ҳаракат қилади. Кова деган темирчининг ўн еттита ўғли шунинг оқибатида ўлиб кетади. Кова бунга чидай олмай бутун халқни Заҳҳокка қарши чиқишга ундайди. Халққа Фаридун бошчилик қилади, Кованинг пешбанди халқнинг байроғи бўлади ва натижада Заҳҳок билан унинг аъёнлари ўлдирилади. «Шоҳнома»даги ушбу афсона олиниб, алоҳида китоб ҳам қилинган.

«**Ҳикояти манзума**» – Ҳар хил назмий ҳикоятлар мажмуаси. Ҳар хил қилиб тузилган. Жумладан, Хоразмлик адиб Бобожон Санойӣ (XIX аср охири) тузган ҳикоятлар тўплами мавжуд.

«**Ҳисн ал-ҳасин**» – Шамс ад-дин Муҳаммад ибн Муҳаммад ал-Жазарий (ваф. 833/1429)нинг 1388 йилда ёзган китоби бўлиб, саҳиҳ ҳадислар асосида тузилган дуо ва зикрлар тўпламидир. Уни асрлар давомида мусулмонлар орасида ўқиш одат бўлиб келган. Китобни мутолаа қилиб туриш бало ва офатларни даф қилиш хусусиятига эга, деган эътиқод мавжуд бўлган. Китоб айниқса Темурийлар даврида машҳур бўлган. Хива саройи архив ҳужжатларида ушбу китобни ўқитишга сарфланган маблағлар ҳам қайд этиб борилган. Жумладан, 1867 йилнинг Ражаб ойида ушбу китобни ўқиган муллоларга 20 тилло берилган. Китоб Хоразмда 1892 йилда Эшон Махдум томонидан ўзбек тилига таржима қилинган.

«**Хотираи аҳди шабоб**» 6<sup>б</sup>.

«**Хулосат ал-мафохир**» – Муаррих олим Абдуллоҳ ибн Асъад ал-Ёфийй ал-Яманий (1298-1367)нинг умумий тарихга оид «Равзат ар-раёҳин» асарининг такмила (тўлдирма)си. Асар олимлар, донишмандларнинг таржимаи ҳоллари ва тарихдаги муҳим маълумотлар ҳақидадир. Муаллифнинг бундан бошқа «Миръот ал-жинон» асари жуда машҳур.

«**Хулосат ал-ҳукамо**» – Ҳофиз калон ибн Бадриддин қори Ансорий (XVIII аср)нинг асари. Дори-дармонлар ҳақидаги изоҳлардан иборат.

«**Хусну Дил**» – Муҳаммадниёз Нишотий (XVIII аср бошлари)нинг достони. Унда Хусн билан Дилнинг бир-бирига бўлган муҳаббати тараннум этилади.

«**Хусрав ва Ширин**» – Хусрав Деҳлавий (1253-1325)нинг «Хамса»сига кирган дostonлардан бири. Эрон шоҳи Хусрав ва Шириннинг муҳаббат достони. Низомий Ганжавий (1141-1203)нинг шу номли асарини Қутб Хоразмий (XIV аср) 1340 йилда ўзбек тилида таржима қилган.

«**Хуффий Алоий**» – Машҳур табиб Исмоил Журжоний (1042-1136)нинг «Заҳираи Хоразмшоҳий» номли йирик ҳажмли асаридан қисқартириб олинган рисоласи. Рисола форс тилида ёзилган бўлиб, ҳарбий юришлар ва саёҳатларда ҳар ким этиги кўнжи (хуфф)га солиб юришга қулайлик яратиш мақсадида шундай аталган ва 1113 йилда Алоуддин Отсиз (1127-1156)га бағишлангани учун «Хуффий Алоий» деб номланган.

«**Чаҳор дарвеш**» – Ушбу туркий назмий қиссанинг учта варианты мавжуд. Муҳаммад Сиддиқ Ёркандий варианты Тошкентда 1899, 1900 ва 1906 йилларда, Мирзо Қурбон Хиромийнинг варианты 1910 ва 1913 йилларда нашр этилган, Яъқубхожа Холиснинг варианты эса 1906 йилда нашр қилинган.

«**Чаҳор китоб**» – «Чаҳор китоб»нинг фақат охириги тўртинчи китоби Аттор (1145-1221)га тегишли ва «Пандномаи Аттор» деб ҳам аталади.

Олдинги учта китоби шариат қонун-қоидаларига оид бўлиб, «Номи ҳаққ» («Муқаддимат ас-солат»)нинг муаллифи Шарафуддин ал-Бухорий (XIV аср), «Бидон»нинг муаллифи Жалолиддин Кеший ва «Муҳиммот ал-муслимиин»нинг эса муаллифи номаълумдир.

«**Чиҳил ҳадис**» – Қирқ ҳадис тўпламлари жуда кўп ва улар «арбаъийн» деб ҳам аталади. Назмда маъно таржималарини ёзганлардан бири Абдурахмон Жомийдир. Жомий нусхаси асосида Алишер Навоий туркий тилида қирқ ҳадис шарҳини назмда берган.

«**Шабистон**» – Мавлоно Яҳё Себак Фаттоҳий (ваф. 853/1449)нинг «Шабистони хаёл» номли асари. У «Шабистони нуқот ва гулистони луғот» ҳам деб аталган. Асарни муаллиф умрининг охириги йилида ёзиб бўлган. Асар саккиз боб ва ҳар бир боб ички бир неча фасллардан иборат. Асар одоб-ахлоқ ҳақида бўлиб, унда нуқта, қитъа, маснавий, байт, рубоий, кичик ҳикоятлар ўрин олган. Тошкентда ҳам 1912 йилда чоп этилган.

«**Шамс ал-маориф**» – Тўлиқ номи «Шамс ал-маориф ва латойиф ал-авориф» бўлган ушбу асар араб тилида ёзилган. Муаллифи Аҳмад ибн Али ибн Юсуф ал-Қураший ал-Буний (ваф. 623/1226)дир. Асар араб тилида ёзилган ҳар хил дуолар, жинларни мусаххар қилиш йўллари ва азойим-хонликка бағишланган. Унинг қисқартирилган (интиҳоб) вариантлари ҳам бор. Китобни Хоразмда Муҳаммад Шокир ибн Қулнийез Урганжий 1309/1891 йилда таржима қилган, Хивада бир неча марта кўчирилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 7288, 6896, 7342, 7341).

«**Шарҳи «Гулистон»**» – Шайх Саъдий (1189-1292)нинг машҳур асарига румийча-туркийча кўплаб шарҳлар ёзилган. Энг машҳури Мавлоно ас-Судий (ваф. 1000/1591)нинг шарҳи ҳисобланади. Шунингдек, «Гулистон»га Мавлоно Ломийий (ваф. 938/1531), Мавлоно Шамъий (ваф. 1000/1591), Хусайн Кафавий (ваф. 1012/1603), Муҳаммад ат-Тийрий ал-Айший (ваф. 1016/1608), Ҳавоий Бурсавий (ваф. 1017/1609) кабилар румийча-туркий шарҳлар битганлар. Шулардан бири Хива саройи кутубхонасига келтирилган. «Гулистон»нинг араб тилидаги шарҳини Яъқуб ибн Сайид Али (ваф. 931/1524) битган бўлса, форсий шарҳларидан Мустафо ибн Шаъбон ас-Сурурий (ваф. 969/1561)ники машҳур.

«**Шарҳи «Далойил ал-хайрот»**» – Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Сулаймон ал-Жазулий (ваф. 854/1450)нинг саловотлар тўпламига асосан битта мўътабар ва машҳур шарҳи манбаларда таъкидланади. Бу Туркиялик олим Муҳаммад Маҳдий ибн Аҳмад ибн Али ибн Юсуф ал-Фаъсий ал-Қусавий (ваф. 1052/1642)нинг «Матолий ал-масирот би-жилои «Далойил ал-хайрот» номли шарҳидир. Шунингдек, форс тилидаги шарҳини Муҳаммад-

фозил ибн Муҳаммад Ориф Сайфиддин Деҳлавий (XVII аср) ёзган. Хива саройига унинг арабча, форсча вариантлари ҳам олинган эди.

«Шарҳи «Қасидаи бурда» – Муҳаммад ибн Саъид ал-Бусирий (1212-1292)нинг мазкур қасидаси жуда машҳур бўлиб, унга араб, форс, туркий тилларда юздан зиёд шарҳлар ёзилган. Жумладан, Камолиддин Ҳусайн ал-Хоразмий (ваф. 761/1360), Шарафиддин Али Яздий (ваф. 828/1424), Али ибн Муҳаммад Мусаннифак (ваф. 875/1470), Аҳмад ал-Қасталоний (ваф. 923/1517), Сулаймон ибн Али ал-Қарамоний (ваф. 924/1518), Убайдуллоҳ Муҳаммад ал-Фанорий (ваф. 936/1530), Иброҳим Исомиддин ал-Исфароиний (ваф. 944/1537), Муҳйиддин Муҳаммад ибн Мустафо Шайхзода (ваф. 951/1544), Бадруддин Муҳаммад ал-Ҳазлий (фаоти 984/1577), Аҳмад ибн Мустафо Билолий (1010/1600), Али ал-қори (ваф. 1014/1606) кабилар ҳатто XX асрда ҳам араб, форс ва туркий тилларда каттаю кичик шарҳлар битганлар. Шулардан битта араб тилидаги, битта форс тилидаги шарҳ Хива саройи кутубхонасида бўлган. Қасиданинг туркий шарҳларидан Ваҳбийнинг шарҳи Истанбулда 1894 йилда, Мисрда 1858 йилда, Нажибий Афандининг шарҳи эса Истанбулда 1879 йилда, Шариф маҳдум Бухорий ва Шайх Холиднинг шарҳлари эса Истанбулда 1901 йилларда нашр этилган.

«Шарҳи «Мухтасар ал-Виқоя» – Жалолуддин Маҳмуд ибн Абу Бакр Самарқандий Гўримирий (XVII аср охири XVIII аср боши)нинг асари. Китоб «Таржимат ал-Мухтасар» деб аталган. Бу Убайдуллоҳ ибн Тож аш-шарифа ал-Бухорий (ваф. 747/1347)нинг «Мухтасар ал-Виқоя» асарига форс тилида ёзилган шарҳ. Шарҳ Мовароуннҳарда жуда машҳур бўлган. Бир неча марта тошбосмаларда нашр ҳам этилган.

«Шарҳи «Нузҳат ал-арвоҳ» – «Нузҳат ал-арвоҳ» Фахр ас-саодат Рукниддин Ҳусайн ибн Олим ал-Ҳусайний ал-Ҳафурий (1272-1330)нинг 1312 йилда ёзган асари бўлиб, назм ва насрда тасаввуфий мавзуда ёзилган. Асар муқаддима ва 28 фаслдан иборат. Унга Абдулвоҳид ибн Иброҳим ал-Ҳусайний ал-Балгиромий (ваф. 985/1577) шарҳ ёзган.

«Шарҳи «Сафар ас-саодат» – Ҳадисга бағишланган «Сафар ас-саодат» асари муаллифи Маждуддин Абу Тоҳир Муҳаммад ибн Яъқуб аш-Шерозий (ваф. 817/1414) бўлиб, уни Муҳаддис Абдулҳаққ ад-Деҳлавий (1551-1642) форс тилида шарҳ қилган. Унинг шарҳи олим ва талабалар орасида машҳур бўлгани боис Хоразмда 1905-1906 йилларда ўзбек тилига таржима қилинади.

«Шарҳи «Хулосат ал-ҳисоб» – Ҳож Мавло Ҳусайн Яздий (XVII аср) Сафавийлар даври олими. Баҳоуддин ал-Омулий (ваф. 1031/1622)нинг арифметикага оид «Хулосат ал-ҳисоб» асарига шарҳ ёзган.

«Шарҳи аврод» – Шаҳобиддин ас-Суҳравардий (ваф. 587/1191) кундалик ибодатлар тартиби ёзилган форс тилидаги асарига ёзилган шарҳ. Бу шарҳда ҳар бир ибодат турининг фикҳий ҳукмлари ҳам батафсил кўрсатилгани учун шуҳрат қозонган. У Али ибн Аҳмад ал-Хурий қаламига мансуб бўлиб, форс ва қисман араб тилида битилган. Мовароуннаҳр шаҳарларида машҳур бўлган бу асар Хоразмда ўзбек тилига таржима қилинган.

«Шарҳи авроди Қутбий» 14<sup>б</sup>.

«Шарҳи Авроди Шайхи кибор» – Шаҳобиддин ас-Суҳравардий (ваф. 587/1191)нинг лақабларидан бири «Шайхи кибор» (Улуғ пир) бўлган. Унинг «Аврод» рисоласининг шарҳи назарда тутилмоқда. Яна қаранг: «Шарҳи аврод».

«Шарҳи Ихёи улум» 14<sup>б</sup>.

«Шарҳи қасидаи рубубия» – Қасида машҳур саҳобалардан Али ибн Абу Толиб (ваф. 40/660) ёки Абдуллоҳ ибн Аббос (ваф. 68/688)га тегишли, дейилади. У 42 байтдан иборат: мадрасаларда ўқитилган ва ёдлатилган. Бинобарин унинг шарҳлари ҳам бир нечта. Жумладан, форсий назм билан қилинган таржимаси ҳам бор. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 9126/1, 11284/II).

«Шарҳи муаммо ва асмой Аллоҳ» – Абдурахмон Жомий (1414-1492)нинг муаммо (топишмоқ) жанрига оид учта каттаю кичик асарлари борлиги ҳамда унинг Аллоҳ таолонинг 99 исмининг маънолари ечиб берилган рисоласи мавжудлиги маълум. Бу ана шу асар бўлса керак.

«Шарҳи Нисоб ас-сибён» – «Нисоб ас-сибён»нинг шарҳлари кўп. Муҳаммад ибн Фасиҳ ибн Муҳаммадкарим Даштбаёзий (тахминан XVI аср) ва Муҳаммад ибн Жалол Қўҳистоний (XVI аср)ларнинг форс тилидаги шарҳлари Мовароуннаҳрда машҳур бўлган. Хива саройи кутубхонасига ҳам шулардан бири олинган бўлса керак.

«Ширин ва Хусрав» – Мавлоно Абдуллоҳ Ҳотифий (ваф. 927/1521)нинг асари. Подшоҳ Хусрав Парвез ва Ширин ўртасидаги муҳаббат тараннум этилади. «Хамса» дostonларидан таъсирланиб яратилган.

«Шоҳнома»и Фирдавсий – Абулқосим Фирдавсий (940-1025)нинг «Шоҳнома» асари машҳури жаҳондир. Сомонийлар даврида Дақиқий (X аср) «Шоҳнома»нинг 1000 байтини ёзиб, ўлиб кетади. Уни давом эттириш Фирдавсийнинг зиммасига тушган. Фирдавсий 994 йилда «Шоҳнома»нинг биринчи вариантини тугатади. Кейинчалик 1010 йилда уни қайта ишлаб, Маҳмуд Ҳазнавий (998-1030)га туҳфа қилади. «Шоҳнома» 30-35 йиллик меҳнат маҳсули бўлиб, 60 минг байтдан иборат бу буюк асарнинг мағзини ривоят, афсона ва халқ қаҳрамонлик эпоси ташкил этади. Низомиддин Хомуший (XVII аср охири) 1682 йилда «Шоҳнома»ни ўзбек тилига насрий таржима қилган. Мазкур таржима Тошкентда 1908 йилда тошбосмада нашр этилган.

«Шоҳномаи Қосимий» – Муҳаммад Қосим ибн Амир Сайид Гунободий (Жунобозий) Шоҳ Таҳмосп I (1524-1576) даврининг етук шоири. Шоҳ Таҳмоспга атаб «Шоҳнома» битган. Шунингдек, унинг «Хусрав ва Ширин», «Лайли ва Мажнун» номли дostonлари бор. «Шоҳнома»и Қосимий 100 бетдан сал ошиқроқ ҳажмда 1870 йилдан бошлаб Ҳиндистон шаҳарларида бир неча бор нашр этилган.

«Этикодот ва аҳодис» 3<sup>a</sup>.

«Юсуф ва Зулайхо»йи Нозим – Нозим Ҳиравий (1601-1671) томонидан форс тилида 1662 йилда ёзган дostonи. Хоразмда машҳур бўлган, лекин таржима қилингани маълум эмас. Жомийнинг (1414-1492) шу номдаги дostonи эса Огаҳий (1809-1874) таржима қилган.

## ШАХС НОМЛАРИ БЎЙИЧА ИЗОҲЛАР

**Абдолниёз охунд** – Асли Урганчдан бўлган Абдолниёз охунд ибн Дўстниёз Хоразмий XIX аср охири XX аср бошларида Хивада яшаган ва Муҳаммад Раҳимхон II (1864-1910)нинг буюртмасига биноан қўлёзмаларни кўчирган моҳир хаттотлардан бири ҳисобланган. Унинг ўғли машҳур Отажон босма (1856-1939) Хива тошбосмасининг етук ходимларидан бири бўлган.

**Абдулазизхон** – Мовароуннаҳрда икки нафар шу номдаги хон ҳукмронлик қилган. 1540-1550 йилларда Бухоро тахтида ўтирган Абдулазизхон Убайдуллоҳхон (1487-1540)нинг ўғли бўлиб, унинг вафотидан сўнг Бухоро тахтига ўтирган. Самарқанд ҳокими уни тан олмасдан ораларида уруш келиб чиқади. Натижада бир оз муддат Бухорони ташлаб кетишга мажбур ҳам бўлган. У илм-фанга анча ҳомийлик қилган, унинг кутубхонаси машҳур эди. 1645-1680 йилларда Жонийлар сулоласидан бўлган Абдулазизхон ҳам Бухоро амири. Унинг даврида Балх, Хожанд, Самарқанд Бухоро салтанатига қараган, Хива ҳукумати билан Бухоро ораси бузилган.

**Абдулаҳад ибн Муҳаммад ибн Аҳмади Жомий** – Абдураҳмон Жомий (1414-1492)нинг укаси Муҳаммад Жомий (1420-1463)нинг ўғли Абдулаҳад (XV аср) Абдураҳмон Жомийнинг қўлида тарбияланган, етук хаттот бўлиб егишган. 1490 йилда Жомийнинг «Ҳафт авранг» асарини маҳорат билан китобат қилган.

**Абдулкарим** = Абдулкаримбой – Муҳаммад Раҳим ўғли Хоразмий XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Хива хаттотларидан. Хивалик шоирларнинг девонларини кўчиргани маълум.

**Абдуллоҳ Ансорий** – Абу Исмоил Абдуллоҳ ибн Муҳаммад (1006-1088) тасаввуфнинг йирик шайхларидан бири, шоир, адиб. Кўпроқ Ҳиротда яшагани ва Ҳиротда дафн қилингани учун Ҳирот пири лақаби билан ҳам танилган. Шайх ал-ислом унвонига сазовор бўлган.

**Абдуллоҳ Марворид** – Шаҳобиддин Абдуллоҳ ибн Муҳаммад ал-Кирмоний ал-Марворид (ваф. 1526) олим, шоир, мусиқашунос, бастакор ва давлат арбоби. Султон Ҳусайн Байқаро (1470-1506) саройида хизмат қилган. Навоийга яқин кишилардан бўлган. Кейинчалик Исмоил Сафавий

(1501-1524) хизматига кирган. Девони ҳам бизгача етиб келган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 1102). Унинг стилистикага оид, давлат ҳужжатларини юри-тиш, мактублар ёзиш қонун-қоидаларини ўргатадиган рисоласи ҳам бор.

**Абдуллоҳ Махдум ибн Мулло Отаниёз Сигир** – XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Хива хаттотларидан. 1908 йилда Хивалик учта шоирнинг девонини бир тўплам қилиб кўчирган.

**Абдулҳақ Деҳлавий** – Абдулҳаққ ибн Сайфиддин ад-Деҳлавий (1551-1642) араб ва форс тилларида ижод қилган ҳинд олимларидан, муаррих, фақиҳ, таниқли муҳаддисдир. Унга асли Бухоро ўзбекларидан бўлгани учун ат-Турк ал-Бухорий нисбаси ҳам берилади. Унинг «Шарҳи «Мишкот ал-масобих», «Шарҳи «Сафар ас-саодат», «Жазб ал-қулуб» ва «Мадори-жун нубувва» асарлари Хивада ўзбек тилига тўла таржима қилинган. Шунингдек, Абдулҳаққ Деҳлавийнинг «Таҳқиқ ас-самоеъ», «ат-Тибён фий адиллати маъзаби ал-Имом Аби Ҳанифа ан-Нўъмон» каби асарлари ҳам бор.

**Абдулҳаққ Қаранг** – Абдулҳаққ Деҳлавий.

**Абдулҳамид охунд** – XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Хивалик олим таржимонлардан. Хива мадрасаларидан бирида мударрис бўлган. «Шарҳи «Сафар ас-саодат»ни таржима қилганлардан бири.

**Абулғозийхони аввал** – Абулғози Баҳодирхон (1603-1663). Шайбоний Арабшоҳлар сулоласидан Хива хони (1645-1663). У Тарихчи олим, шоир ва табиб ҳамдир. «Шажараи турк», «Шажараи тарокима», «Манофёе ал-инсон» асарлари муаллифи.

**Абул-Ҳасан ибн Ҳусайн Масъудий** – Абул-Ҳасан Али ибн Ҳусайн ал-Масъудий (ваф. 345/956) араб тарихчиси. Ал-Масъудий IX аср охириларида Бағдодда задогонлар оиласида туғилган. Жуда кўп (915-945 йиллар) саёҳатлар қилган. Турли ўлкаларда бўлиб, адабиёт, фалсафа, фикр, тарих бўйича жуда кўп маълумотлар тўплаган. Шулар натижасида бир неча ўта муҳим тарихий асарлар тасниф қилган. Жумладан, «Ахбор аз-замон ва ажойиб ал-булдон», «ат-Таворих фий ахбор ал-умам мин ал-араб ва-л-ажам», «Ҳазойин ал-мулук», «Китоб ар-расойил» каби 20 дан зиёд асарлар таълиф қилган. Унинг «Муруж аз-заҳаб» номли асари Хивада ўзбек тилига таржима қилинган. У Қоҳирада вафот этган.

**Алихожа Бухорий** – Бухорода XIX асрда ўтган хаттотлардан бири. Унинг қалами билан китобат қилинган бир баёз Хива саройига олинган.

**Аллоҳберган Девон Тарро** – XIX асрнинг иккинчи ярмида яшаб ўтган Хивалик хаттот. Унинг авлодлари ҳам моҳир хаттотлар бўлишган.

**Аллоҳберган Тарро** Қаранг: Аллоҳберган Девон Тарро.

**Аллоҳқулихон** – 1825-1842 йилларда Хива хони. Унинг хонлик даври ҳақида Муҳаммадризо Огаҳий (1809-1874) «Риёз ад-давла» асарини ёзган.

Унинг даврида илм-фан ривожланган, таржимон ва котибларнинг фаолияти ошган. Сарой кутубхонаси бойиган.

**Амир Темур** – Соҳибқирон Амир Темур Муҳаммад Тарағай ўғли (1370-1405) Теурийлар сулоласига асос солган буюк саркарда, султон. Амир Темур умрининг кўп қисмини юришларда ўтказган. У юришларини Хоразм ва Хуросондан бошлаган. 1395 йилда бошланган беш йиллик уруш вақтида бутун Форс ўлкасини Ироққача босиб олди. Шу вақтда Дашти Қипчоққа юриш қилишга мажбур бўлади. Шимолда Россия ўлкасининг Рязан князлигига етиб боради. Ҳиндистонга бўлган юриш 1398 йилда бошланди ва Деҳлини эгаллаб олади. Фарбда эса 1402 йилда Усмонли султонлардан Боязид I (1389-1402) билан бўлган жангда уни мағлуб этади. Амир Темур Хитойга юриш қилишга тайёрланаётганда вафот этади. Амир Темур даврида Самарқанд ва умуман Мовароуннаҳр гуллаб яшнади. Самарқандга бутун Мусулмон шарқидан келтирилган олиму мутафаккирлар бу ерда илм-фан ва санъатнинг тараққий этишига буюк ҳисса қўшдилар.

**Атоуллоҳ охунд** – XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Хива таржимонларидан. Хива мадрасаларидан бирида мударрис бўлган. «Тарихи Фаришта»нинг иккинчи дафтарини 1907 йилда таржима қилган.

**Аҳмадшоҳ** – Афғонистон шоҳларидан Дурронийлар сулоласининг асосчиси Аҳмадшоҳ Дурроний (1747-1773)дир. Нодиршоҳ (1736-1747) ўлдирилганидан сўнг афғон ҳарбийлари Аҳмадни шоҳ қилиб кўтардилар. У Дурри Дуррон (Дурлар дури) деган унвон олади ва шундан бошлаб Аҳмадшоҳ асос солган сулола Дурроний сулоласи деб аталади.

**Бобожон Девон Қаранг:** Мулло Бобожон Тарро.

**Бобожон Махдум Қаранг:** Мулло Бобожон Тарро.

**Бобожон охунд Қаранг:** Мулло Бобожон Тарро.

**Болта Ниёз** – Хиванинг машҳур хаттотларидан Болта девон Надимий (Нодим)дир. У Шихлар (Шайхлар) қишлоғида Қурбонниёз харрот оиласида таваллуд топган. Надимий машҳур хаттот ва мусиқашунос хонанда Муҳаммадеқуб харротнинг укасибир. Хаттотлик сирларини акасидан ўрганган. Надимийнинг хушнавислигини кўрган Феруз уни девонга ишга олади ва «котиблиғ вазиғаси билан Ферузнинг фармони билан турлук китобатлар ёзув эрди». У турли адабий-тарихий китоблар ва девонларни гўзал наставкалиқ хати билан кўчирди. Болтаниёз Надимий тахаллуси билан турли услубда шеърлар ҳам ёзди. У 1938 йилда вафот қилган.

**Ҳазанфар ибн Аҳмад ибн Ҳазанфар Чалабий** 7<sup>о</sup>.

**Ҳулум Муҳаммад Лоҳурий** 10<sup>о</sup>.

**Гўримирий** – XVII аср охири XVIII аср бошларида Самарқанднинг Гўримирий маҳалласида яшаган Жалолуддин Маҳмуд ибн Абу Бакр Самарқан-

дий Гўримирий ўзининг «Таржимат ал-Мухтасар» асари билан машҳур. Бу Убайдуллоҳ ибн Тоҷ аш-шарифа ал-Бухорий (ваф. 747/1347)нинг «Мухтасар ал-Виқоя» асари бўлиб, уни таржимон Фаҳриддин Маҳмуд ибн Илос ар-Румийнинг 1448 йилда ёзган шарҳи асосида форс тилида таржима қилишга ҳаракат қилган. Гўримирий таржимаси Мовароуннаҳрда жуда машҳур бўлиб кетади. Таржимон асарини Убайдуллоҳхон (1702-1711)га бағишлаётганини ва ўзи эса «ал-Ҳидоя» соҳиби Бурҳониддин Марғилоний (ваф. 593/1197)нинг авлодидан бўлишини фахр билан тилга олган.

**Домла Абдулқодир Девон** – XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Хива таржимонларидан. Хива мадрасаларидан бирида мударрис бўлган. «Солати Масъудий» таржимонларидан бири.

**Домла Абдуллоҳ Риёзатий** – Муҳаммадмурод ўғли Хоразмий XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Хива хаттот ва олимларидан. Риёзий (математик) илмларга моҳир бўлганидан шу таҳаллус билан шуҳрат қозонган. Бир қанча асарларни маҳорат билан кўчирган. Алишер Навоий (1441-1501) асарларини жуда чиройли китобат қилган.

**Домла Бек Муҳаммад** – XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Хива хаттотларидан. 1893 йилда «Мухтасари Виқоя»нинг шарҳи таржимасини китобат қилган.

**Домла Бобожон Тарро** Қаранг: Мулло Бобожон Тарро.

**Домла Вайс Ниёз** – XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Хива таржимонларидан. «Тарихи Комил»нинг мутаржимларидан бўлиб, 1907 йилда унинг XI-жилдини таржима қилган.

**Домла Ибодуллоҳ Махдум охунд** Қаранг: Ибодуллоҳхожа охунд.

**Домла Иброҳимхожа** – XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Хива хаттотларидан. Кўплаб асарларни китобат қилган. Хива тошбосмаси учун ҳам китоблар кўчириб берган.

**Домла Исмоил валади Ивасниёз сўфий** – XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Хива хаттотларидан. «Тарихи Фаршта» ва «Хазинат ал-асфиё» таржималарини кўчиргани маълум.

**Домла Қаландар** Қаранг: Домла Қаландар Хонақоҳий.

**Домла Қаландар Хонақоҳий** – XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Хиванинг маҳоратли хаттотларидан ва таржимонларидан бири. Настаълиқ хатида чиройли ёзган. Асли Хоразмнинг Хонқа туманидан бўлиб, Хивада яшаган. «Шарҳи Мишкот», «Саҳоиф ал-ахбор», «Анвори Суҳайлий», «Равзат ас-сафо» каби асарларни кўчирган.

**Домла Қаландар Хонақоҳли** Қаранг: Домла Қаландар Хонақоҳий.

**Домла Маҳмуд Махдум Хонақоҳий** – XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Хива таржимонларидан. Асли Хонқа туманидан бўлиб, Хива

мадрасаларидан бирида мударрис бўлган. «Сафар ас-саодат» шарҳини таржима қилган.

**Домла Муҳаммадкарим** – XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Хива хаттотларидан. «Равзат ас-сафо» таржимасини китобат қилишда қатнашган. Унинг ўғли Отажон ҳам хаттот бўлган.

**Домла Муҳаммадрасул Мирзабоши** – Муҳаммадрасул Мирзабоши эди. У Мирзо тахаллуси билан ғазаллар битган, девон тартиб қилган шоир ҳамда ажойиб санъаткор ҳам бўлиб, отаси Комил Хоразмий билан Хоразм мақомларини ноталапгириш ишида қатнашган. Хоразм танбур чизигининг вужудга келишида унинг беқиёс хизматлари синган. Муҳаммадрасул Мирзо ёшлиқда илм таҳсилини Хива қозиси Иноятуллоҳ охундан олади ва «хаттотликда ҳам анчаikli хушхатли бўлганидек», у араб ва форс тилларидан баъзи китобларни таржима ҳам қилади. У мадрасада форс тилидан дарс ҳам беради. Бундан ташқари у «табаллуқ (аслида, таълик) ва насх хатларини хийлигина гўзал ёзар эрди. Муҳаммад Раҳимхон ва Исфандиёрларнинг амри билан бир неча китобларни ёзуб чиққондур. Тақрибан беш юз кишига хат таълим бергандур». Муҳаммадрасул Мирзо Хоразмнинг улуг хаттотларидан бўлиб, ўзининг услубий мактабига асос солган эди. У тошбосмада чоп қилинган «Девони Рожий» асарининг буюртмачи ношири бўлиб (1879 й.), уни ўзи қўлда кўчириб берган эди. Шунингдек, у Хива тошбосмасида нашр этилган «Девони Холис» (1880 й.), «Девони Феруз» (1879 й.), «Чаҳор китоб» (1880 й.) каби асарларнинг чоп этилишида масъул муҳаррир этиб тайинланган. Мирзо 1923 йилда 83 ёшида вафот этди ва ўз хусусий мадрасасига дафн қилинди.

**Домла Муҳаммад Раҳим охунд** – Муҳаммад Раҳим Бобо ўғли Хивақий XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Хиванинг таржимон ва хаттотларидан. 1891 йилда «Дурарун назим»ни таржима қилиб, китобат қилган. «Шоҳнома», «Вомиқ ва Азро»ларни ҳам кўчирган.

**Домла Муҳаммадризо охунд** Қаранг: Муҳаммадризо охунд.

**Домла Муҳаммадшариф охунд Пирнахастли** – Хиванинг Пирнахост қишлоғидан бўлган Домла Муҳаммадшариф охунд Хива мадрасаларининг бирида мударрис бўлган, хаттотлик билан ҳам шуғулланган. «Маҳфилоро»нинг таржимасини 1905 йилда китобат қилган.

**Домла Муҳаммадшарифхожа ибн Абдурахмонхожа** – XIX аср охири XX аср бошларида яшаган Хива хаттоти. «Тарихи Комил»ни китобат қилганлардан бири. Ҳажга зиёратга бориб келган. «Девони Салмон», «Девони Носир Али», «Девони Тавфиқ», «Калимоти аҳли сулук», «Миръот ал-обидин» каби асарларни ҳам китобат қилган.

**Домла Муҳаммадияқуб Орёқли** – Тўрткўлдан бўлган Домла Муҳаммадияқуб XIX аср охири XX аср бошларидаги хаттотлардан бири. «Жовидони хирад»ни 1903 йилда китобат қилган.

**Домла Одам махдум** – Муҳаммад Одам Домла Ортуқ ўгли Хивақий XIX аср охири XX аср бошларида яшаган Хивалик таржимон ва хаттотлардан. Ўнлаб асарларни гўзал настаълиқда маҳорат билан кўчирган.

**Домла Одам махдум ибн Домла Ортуқ Қаранг:** Домла Одам махдум.

**Домла Отажон** – XIX аср охири XX аср бошларида Хиванинг Ичон қальасида яшаган хаттотларидан бири. Шунинг учун Шаҳарли нисбаси билан танилган. Масжидда имомлик ҳам қилган. Йирик ҳажмли «Равзат ас-сафо», «Тарихи Комил», «Шарҳи Мишкот» таржималарини китобат қилишда қатнашган.

**Домла Отажон ибн Мулло Муҳаммадкарим Қаранг:** Домла Отажон.

**Домла Рўзмухаммад** – XIX аср охири XX аср бошларидаги Хива хаттотларидан. «Равзат ас-сафо» таржимасини кўчиришда иштирок қилган. Шунингдек, «Жомий ал-ҳикоят», «Насиҳатномаи Кайковус» таржималарини ҳам китобат қилган.

**Домла Сайид Абдуллоҳхожа** – Ивазхожа ўгли XIX аср охири XX аср бошларида Хивада яшаган моҳир таржимон ва хаттотлардан бири. «Маҳфилоро» таржимасида қатнашган. Шунингдек, «Иршод ат-толибин» ва «Тавбат ат-толибин»ларни таржима қилган.

**Домла Солиҳ Имом** – Муҳаммадсолиҳ Отаниёз ўгли XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Хива таржимон ва хаттотларидан саналган. Хива масжидларидан бирида имомлик қилган. «Ақойид» китобини таржима қилган ва ўзи китобат қилган.

**Домла Ҳабибуллоҳ Чаркас**ли – Хиванинг Чаркас қишлоғидан бўлган Домла Ҳабибуллоҳ XIX аср охири XX аср бошларида яшаган. «Тарихи Комил» таржимасида қатнашган. 1878 йилда тиббий қўлғезмани кўчирган.

**Домла Худойберган мулаққаб ба Аштий** – 1880 йилда Худойберган ибн Бекмуҳаммад ал-Аштий «Рашаҳот айн ал-ҳаёт»ни ўзбек тилига таржима қилган. Ўзи моҳир хаттот ҳам бўлган.

**Домла Хожаниёз Шатли** – Хожаниёз Эшбобо ўгли Хоразмий XIX аср охири XX аср бошларида яшаган моҳир хаттот. Хиванинг Шат қишлоғидан бўлган. Ўнлаб асарларни китобат қилган.

**Домла Юсуф Қаранг:** Домла Юсуф Рожий.

**Домла Юсуф охунд Домла Юсуф Рожий.**

**Домла Юсуф Рожий** – XVIII аср охири XIX аср бошларида Хивада яшаган хаттотлардан бири Муҳаммадйусуф Рожийдир. Рожий «тамоми умрин хаттотлиг қилиб ўтказган» ўз даврининг машҳур шоир, моҳир таржимон ва олим эди. «Рожий шундоғ хушхат, хушнависот бўладики, онинг замонидаги ёзғувчилар мусаллам ангуштларин ҳайрат дандонлари билан тишлаб, Рожийга хат хусусида шогирд бўлмоқликни ўзларига файз биладурлар», деб

ёзади Ҳасанмурод Лаффасий (1898-1942). Рожий Хожамберди исмли кишининг ўғли бўлиб, Хива шаҳрида туғилган. Унинг туғилган ва вафот қилган йиллари номаълум. Аммо уни XIX асрнинг 30-йиллари охирларида туғилган деб ҳисоблайдилар. Унинг девони бизгача етиб келган. У моҳир таржимон сифатида «Равзат ас-сафо»нинг IV-V дафтарларини таржима этади.

**Жалолиддин Румий** – Мавлоно Румий, Мавлавий Румий номлари билан ҳам шуҳрат қозонган улуг донишмандлардан бири, шоир, мутасаввиф (1207-1273). Балх шаҳрида Муҳаммад Баҳоуддин Валад хонадонида туғилган. Отаси билан у Туркияга кўчиб кетади ва ўзини ўша ерлик ҳисоблаб, Румий деган тахаллус олади. Румийнинг мероси жуда катта. «Девони кабир»да қирқ мингдан ортиқ шеър бор. «Маснавий маънавий»си бир неча минг байтдан иборат. Шунингдек, унинг «Мактубот», «Мақолот», «Фиҳи мо фиҳи», «Мажолиси сабъа» каби асарлари ҳам бор.

**Жомий Қаранг:** Мавлоно Жомий.

**Жумъаниёз авлиё охунд Қаранг:** Жумъаниёз девон.

**Жумъаниёз девон** – Жумъаниёз Ҳабибуллоҳ Махдум ўғли Хоразмий XIX аср охири XX аср бошларида яшаган таржимон ва хаттот. «Тарихи Комил»нинг таржимасида иштирок этган. «Бадойеъ ал-вақойеъ» таржимасини кўчирган. Шунингдек, «Муруж аз-заҳаб» таржимаси, «Девони Шариф» ва «Девони Киромий»ларни китобат қилган.

**Ибн ал-Асир Жазарий** – Иззуддин Абулҳасан Али ибн Муҳаммад (1160-1234) машҳур араб муаррихи бўлиб, Ибн ал-Асир лақаби билан танилган. У Тигр дарёси бўйида жойлашган Жазират ал-Умар шаҳрида катта мулк эгаси оиласида туғилган. Умрининг кўп қисмини Мўс ал-(Сурия)да ўтказган ва ўша ерда вафот этган. Ибн ал-Асирнинг бир неча ўта муҳим йирик ҳаммуалли тарихий асарлари бор. «ал-Комил фи-т-тарих» асари 12 жилддан иборат. Мазкур асар Хоразмда ўзбек тилига тўла таржима қилинган. Шунингдек, унинг «Асад ал-ғоба фий маълумот ас-Саҳоба» номли саҳобаларнинг ҳаёти ҳақида маълумотлар берувчи асари ҳам бор.

**Ибодуллоҳхожа охунд** – Ибодуллоҳ охунд Қози Иброҳим охунд ўғли (1844-1916) Хокий ва Фоний тахаллуси билан ҳам шеърлар ёзган. Отасининг тарбиясини олиб, Хива мадрасаларидан бирида таҳсил олганидан сўнг қишлоқларда қозилик қилиб юрган. Кейин Хива мадрасаларидан бирига мударрис этиб тайинланган. Хиванинг араб ва форс тилларидан бир қанча китобларни таржима қилган моҳир таржимон ва хаттотларидан саналган. Хокий Мир Убайд Бухорий (ваф. 1601) таълими асосида насх хатини, Мир Али Ҳиравий (1478-1546) услубида настаълиқни жуда чиройли ёзган, тез ва чаққон ёзганидан бир соатда 40-50 сатрни ёзар эди. Хокий бефарзандлигидан банги бўлиб қолган, 1916 (ёки 1914) йилда 72 ёшида вафот этган.

**Иброҳим Одилшоҳ** – Иброҳим Одилшоҳ II (1580-1627) йилларда Ҳиндистонда Бижапур султонлигининг одилшоҳийлар сулоласи вакили. Унинг даврида Бижапур Ҳиндистондаги энг бой шаҳарлардан бирига айланади, ҳар хил иморатлар қурилади. Ҳиндистонни Фарб билан боғлайдиган порт ривожланади.

**Иброҳим Ҳамадоний** – Иброҳим ибн Ҳусайн Заҳириддин Ҳамадоний (ваф. 1026/1616) адиб, файласуф. Шоҳ Аббос I (1587-1629) даврида яшаб ижод қилган. Абу Али ибн Синонинг «Шифо»сига ҳошия ёзган.

**Иноят Девон Қаранг**: Иноятуллоҳ Девон.

**Иноятуллоҳ Девон** – Иноятуллоҳ Девон Хивада ватан тутиб қолган Қўнғирот қозоқларидан бўлган. Муҳаммадмурод Девонбегининг ҳомийлигида саройда девонлик вазифасида хизмат қилган. Ўз даврининг шахмат устаси саналган. Лаффасий (1898-1942) айтишига қараганда, Тошкент ва Москвага бориб ҳам шахмат мусобақаларида қатнашган. Шунингдек, у моҳир хаттот ҳам бўлган. Иноят ва Иноятий тахаллуси билан шеърлар ёзиб, девон тузган. 1912 йили қирқ беш кун қамчиланади ва ўн беш ойлик зиндон азобларидан сўнг вафот этган.

**Каримберган** – XIX аср охири ва XX асрда яшаган Хиванинг Сангар қишлоғидан бўлган хаттотлар сулоласидан. Машҳур хаттот Худойберган Муҳркан (1822-1920)нинг ўғли. У моҳир хаттот ва ганч устаси бўлиб, Хива шоирларининг девонларини кўчирган.

**Киромий** – Сайид Музаффархожа Киромий (XVIII аср охири-XIX аср боши) Хоразмнинг егук шоирларидан, сўфий ҳам бўлган. У Мунис Хоразмий (1778-1829)га устозлик қилган. «Фирдавс ал-иқбол»да номи зикр этилган. Унинг ғазаллари Хоразмда яратилган баёзларда учрайди. (Қаранг: ЎРШИ-1, №№ 6993, 7011, 1188/II, 1189, 1103, 6640, 1155, 1156). Унинг йирик асари ҳам бўлиб, Фаридиддин Аттор (1145-1221)нинг «Тазкират ал-авлиё» асарини назм билан қайта ишлайди. Унга Хоразмлик авлиёларнинг таржимаи ҳолларини ҳам қўшган. Асар «Риёз ал-восилин» деб аталади. Яна Киромий Имом Ғаззолий (ваф. 505/1111)нинг «Минҳож ал-обидий» асарини «Мишкоти тойибон» номи билан таржима қилган. (Қаранг: ЎРШИ-1, № 7146/V).

**Мавлавий Ғаний Ҳиндустоний** – Асли Эроннинг Қум шаҳридан бўлган хаттот, шоир ҳам бўлган. 1150/1738 йилда «Девони Хоқоний»ни китобат қилган. Мазкур қўлёзма нуска Хива саройи кутубхонасига олинган.

**Мавлавий Жомий** Қаранг: Мавлоно Жомий.

**Мавлоно Атоуллоҳ** 10<sup>а</sup>.

**Мавлоно Жомий** – Шоир, мутасаввиф Абдураҳмон Жомий (1414-1492) Нишопур яқинидаги Жом шаҳрида туғилган. Ҳиротда «Низомия» мадра-

сасида ўқигандан сўнг, Самарқандда Улуғбек мадрасасида Қозизода Румий (тахминан 1364-1436), Фазлуллоҳ Абуллайс Самарқандий (XIV аср) кабилардан дарс олган. Ҳиротга қайтиб келиб, Саъдуддин Кошғарий (ваф. 1456)га қўл бериб, нақшбандия тариқатига киради. Шунинг учун Хожа Аҳрор Валий (1404-1490) билан ҳам яқин муносабатда бўлади. Ҳусайн Байқаро (1469-1506) тахтга чиққандан сўнг Жомийнинг ҳурмат ва эътибори яна ҳам ортиб кетган. У 1472 йилда ҳажга ҳам борган. 1477 йилда Алишер Навоий (1441-1501) Жомийни ўзига пир деб, шогирдликка тушади. Жомий «Нафаҳот ал-унс», «Лужжат ал-асрор», «Рисолаи мусиқий», Рисолаи муаммо», «Ҳафт авранг» каби қирққа яқин асарлар муаллифидир.

**Мавлоно Муин** – Мавлоно Муиниддин Муҳаммад Фароҳий Ҳиравий (ваф. 907/1502) Султон Ҳусайн Байқаро (1470-1506) даврининг таниқли олими, воиздир. 1470 йилда Ҳирот шаҳрининг тарихига оид «Равзот ал-жаннот фий таърихи мадинати Ҳирот» номли асар ёзган. Мавлоно Муин ўзининг «Маориж ан-нубувва» асари билан танилган. Шунингдек, «Тарихи мусавий», «Равзат ал-воизин» каби асарлари бор.

**Мавлоно Ҳусайн Воиз ал-Кошифий** – У (1445-1505) Сабзаворлик бўлиб, Жомий, Навоий, Ҳусайн Байқаро олдида эътибор топган олим, нотикдир. Ҳиротда ўзининг ажойиб ваъз-мавъизалари билан шуҳрат қозонган. 40 га яқин асар ёзиб қолдирган. Машҳур асарлари «Ахлоқи Муҳсиний», «Анвори Суҳайлий», Равзат аш-шуҳадо», «Футувватномаи Султоний», «Тафсири Ҳусайний»дир. Кимё, астрология фанларига оид асарлари ҳам бор.

**Мавлоно Ҳусайн Кошифий Қаранг:** Мавлоно Ҳусайн Воиз ал-Кошифий

**Маҳмуд охунд** – XIX аср охири XX аср бошларида яшаб ўтган Хива хаттотларидан. «Мажмуаи шуарои Ферузшоҳий»ни 1910 йилда кўчирган.

**Мир Али Ҳиравий** – машҳур хаттот ва шоирлардан бири. У 1478-1546 йиллар яшаган. Ҳиротда туғилиб, Машҳадда ўсган. Абдурахмон Жомий (1414-1492) тарбиясини олган. 1519 йилдан Бухорога келиб, Фатҳобод маҳалласида яшай бошлаган. Баъзилар 1538 йилда Убайдуллоҳхон (1538-1543) уни Бухорога зўрлаб олиб келган, деб ҳисоблайдилар. Шунинг учун Фатҳободий тахаллусини ҳам олган. Унинг «Мийдод ал-хутут» рисоласи ҳам бор. У настаълиқ хатини мукаммаллаштирган. Хатларида «Фақир Мир Али» ёки «Котиб Султоний» деб имзо қўйган.

**Мир Садриддин Бухорий** – Бухорода XIX асрнинг биринчи ярмида яшаган маҳоратли хаттотлардан бири.

**Мир Сайид Музаффар Бухорий** – XIX асрда Бухорода яшаган хаттотлардан бири. 1844 йилда у кўчирган «Девони Ошиқ»ни Хива саройи кутубхонаси олган эди.

**Мир Сафийуллоҳ Бухорий** – XIX асрнинг биринчи ярмида ўтган Бухоролик хаттотлардан бири. Унинг китобат қилган девонлар тўплами Хива сарой кутубхонасига олинган.

**Мирзо Масиҳо** – Хива хони Аллоҳқулихон (1825-1842) даврининг кўзга кўринган шоирларидан бири Мирзо Масиҳо эди. У асли Бухородан бўлган. Ўша давр Хоразм тарихини ёритувчи «Фирдавс ал-иқбол» ва «Риёз ад-давла» асарларида Мирзо Масиҳонинг 1248/1827 йил 22 сентябрда Аллоҳқулихон Хуросон юришидан қайтиб келиши ҳамда ўша йили Тошқовли саройининг битказилиши муносабати билан икки таърих айтганлиги ёзиб қолдирилган. Демак, Мирзо Масиҳо Аллоҳқулихон саройининг эътиборли ва маҳоратли шоирларидан бири бўлган. Шунинг учун ҳам Аллоҳқулихон унга «Сийари шариф» асарини таржима қилишни топширган ва у буни чиройли тарзда уддалаган.

**Мулло Абдол Қаранг:** Абдолниёз охунд.

**Мулло Абдурраззоқ Бухорий** – XIX аср охири – XX аср бошларида яшаган Бухоролик хаттотлардан бири. Унинг 1292/1875 йилда китобат қилган «Девони Имло»сини Хива сарой кутубхонасига олинган.

**Мулло Бобожон мутахаллис ба Санойий** – XIX аср Хивада яшаб ижод қилиб ўтган (Комил Хоразмий тенгдоши) шоир, адиб, таржимон, хаттот. Бобожон Санойий Хиванинг Боқча масжиди имоми бўлган. У «Ҳафт кишвар», «Меҳр ва Моҳ», «Раъно ва Зебо», «Бадоёеъ ас-санойеъ» каби тўртта бадий таржима асаридан ташқари «Канз ал-маориф» ва «Ҳадиқаи аз-ҳор» номли илмий-фалсафий асар ёзган.

**Мулло Бобожон Тарро** – Бобожон Тарроҳ Ходим Абдулазиз ўғли (1880-1952) бўлиб, ёшлиқдан мадраса таълимини олган эди. Хат машқини тоғаси машҳур хаттот Муҳаммадшариф тарроҳ девондан ўрганади. Илмни Хиванинг машҳур охундларидан бири Юсуф ҳожи охун Дойидан ўрганади. Бобожон Тарроҳ Ходимий тахаллусида девон ҳам тартиб қилган. Тоғаси Муҳаммадшариф Тарроҳ калтакланиб ўлдирилгандан сўнг у саройга таклиф этилади. 15 дан зиёд асарларни китобат қилган. Тарроҳни халқ орасида тарро деб юритилган, бу кўрпа ва чойшаб тайёрловчи усталарга нисбатан айтилган.

**Мулло Болта Ниёз Қаранг:** Болта Ниёз.

**Мулло Дўст Муҳаммад** – XIX аср биринчи ярмида яшаб ўтган Дўстмуҳаммад Эшмуҳаммад ўғли Хоразмий моҳир хаттот сифатида Алишер Навоий (1441-1501)нинг «Ҳазойин ал-маоний» ва «Хамса» асарларини кўчирганлиги маълум.

**Мулло Исмоил Муҳркан** – XIX аср иккинчи ярмида яшаган хаттот. Комил Девоний (1885-1938)нинг отаси. Муסיқага оид Хоразм Танбур чизғи нусхаларини кўчиришда ҳам ёрдам берган.

**Мулло Муҳаммад Носир** 3<sup>6</sup>, Хожандда 1255/1840 йилда «Девони Имло»ни кўчирган.

**Мулло Муҳаммадшариф котиб Бухорий** – Асли Ҳиждивонлик хаттотлардан бири. XIX асрда яшаган.

**Мулло Муҳаммадйосуф** – Чокар тахаллусли Муҳаммадйосуф (1881-1952) Хоразмлик шоир, мусиқашунос ва хаттот. Девон тузган, бир қанча асарларни китобат қилган. Хиванинг энг моҳир тўртта хаттотидан бири Муҳаммад Ёқуб Харротнинг ўгли. Яна қаранг: Муҳаммадйосуф ибн Муҳаммадйқуб.

**Мулло Фаттоҳий** – Нишопурлик бўлмиш Мавлоно Яҳё Себак Фаттоҳий (ваф. 853/1449) машҳур адиблардан. Алишер Навоий (1441-1501) ҳам «Мажолисун нафоис»да тилга олган. Унинг «Шабистони хаёл» асари машҳурдир. Шунингдек, «Даҳнома» деган асар ҳам ёзган. У гоҳида Асрорий, Туффоҳий, Хуморий деб ҳам тахаллус қўллаган. Фаттоҳий билан шуҳрат қозонган.

**Мулло Холмурод Гурлонли** – XIX аср охири XX аср бошларида яшаган Хоразмлик моҳир хаттотлардан бири. Гурлан туманидан бўлган. Унинг «Маҳфилоро» таржимасини, «Рисолаи жавоҳир», «Девони Имло»ларни кўчирганлиги маълум.

**Мулло Шоҳмурод ибн Надрмуҳаммад Хивақий** – XVIII аср охири XIX аср бошларида яшаган Хива хаттотларидан бири. 1803 йилда «Девони Шавкат»ни кўчирган.

**Мулло Эрмуҳаммад** – XIX асрда яшаган хаттот. 1864 йилда «Девони Салмон»ни кўчирган.

**Мулло Эшжон Қўнғиротли** – XIX аср охири XX аср бошларида яшаган хаттот. Қўнғирот туманидан бўлган, Хивада яшаган. «Ҳисн ал-ҳасин»нинг таржимасини кўчирган. Шунингдек, «Девони Ҳилолий», «Девони Махфий»ларни китобат қилган.

**Мулло Эшниёз** – XIX аср охири XX аср бошларида яшаган Хивалик хаттот.

**Мулло Юсуф Дурговикли** – Хонқа туманининг ҳозирги Дурводик қишлоғидан бўлган. Муҳаммад Раҳимхон Феруз (1864-1910) амри билан «Ҳисн ал-ҳасин»ни китобат қилган.

**Мулло Юсуф Қаромонли** – 1850 йилда «Хамса»ни кўчирган моҳир хаттот. XIX асрда яшаган. Урганчнинг Қаромон (Қаҳрамон) қишлоғидан бўлган.

**Мунис мироб** – Хиванинг Қиёт қишлоғидан бўлган Шермуҳаммад Мунис Амир Ивазбий ўгли (1778-1829) саройда мироб вазифасида ишлагани учун шу лақаб билан ҳам танилган. Шоир, хаттот, таржимон, тарихчи олим. Шоир сифатида 1804 йилда «Мунис ал-ушшоқ» номида девон тузди, хаттот сифатида «Саводи таълим» асарини ёзди, муаррих сифатида

«Фирдавс ал-иқбол»ни ёзди, таржимон сифатида «Равзат ас-сафо» каби асарни таржима қилди.

**Мустафохон** – Мустафо II (1695-1703) Усмонли султонлардан бўлиб, унинг даврида Шарқий Европа билан Усмонийлар Туркияси ораси ёмонлашган эди. 1697 йилда Венгрияга қилинган ҳужум муваффақиятсизликка учрайди. 1699 йилда эса Австрия, Венгрия, Словакиянинг кўпгина қисми Усмонийлар қўлидан кетади.

**Муҳаммад** – Ҳожи Муҳаммад (тахминан 1573-1663) Ҳиротнинг машҳур хаттотларидан, настаълиқ хатини жуда гўзал ёзган. Унинг 1069/1658 йилда «Девони Авҳадий»ни кўчирган қўлёзмаси Хива сарой кутубхонасида сақланган.

**Муҳаммадамин ал-Балхий** – Ўнинчи ҳижрий асрда (XVI аср) яшаган форсийгўй шоир, Балхга яқин Абҳар қасабасидан бўлган. Истанбулга кетиб яшаган. Илми каломга оид форсий, манзумаси бор.

**Муҳаммадамин Махдум охунд** – XIX аср охири XX аср бошларидаги Хива муфтийларидан бири, араб тилидан моҳир таржимон. «Нур ал-абсор», «Ажойиб ал-осор», «Тибби агрози тиббия» асарларини таржима қилган.

**Муҳаммадаминхон** – Хива хонлигининг Қўнғирот сулоласи вакили Муҳаммадаминхон (1845-1855)дир. Огаҳий (1809-1874)нинг Муҳаммадаминхон даври воқеаларига бағишланган асари «Жомиъ ал-воқеоти султоний»дир. Мазкур асарда асосан Хива хони Муҳаммадаминхоннинг Марв (ва Сарахс) устига қилинган юришлари тасвирига дуч келамиз. Муҳаммадаминхон буйруғига мувофиқ Марв устига биринчи юриш 1262 (1845-1846) йили унинг бошчилигида рўй беради. Марвда яшаётган туркманлар устига Хива аскарлари юриш қилдилар. Умуман, Муҳаммадаминхон Марв устига етти марта юриш қилган. 1855 йили туркманлар билан бўлган охирги жангларнинг бирида Муҳаммадаминхон ўзининг бир қанча аъёнлари билан ҳалок бўлади. Унинг даврида маданият ва санъат ривожланади. Мадрасалар жонланади. Сарой кутубхонаси ҳам китоблар билан бойитилади.

**Муҳаммад Жамил ибн Абу Туроб ал-Бадахший** – У XVI аср охири XVII аср биринчи ярмида Кашмирда яшаган адиб бўлиб, асли Бадахшондан бўлган. Абдулазизхон (1645-1680) даврида Бухорога келган. Унинг девони ва 1607 йилда ёзиб тугатган назмий «Мунтахаб ал-ақоид» номли асари маълум.

**Муҳаммад ибн Зайд Тусий** 13<sup>е</sup>.

**Муҳаммад ибн Имод** – Муҳаммад ибн Имод ибн Иваз ал-муаллим XV асрнинг моҳир хаттотларидан бири. Унинг 859/1455 йилда настаълиқда чиройли китобат қилган Муҳаммад ибн Ибодуллоҳ ал-Котибий (ваф. 1439)нинг куллиёти қўлёзмаси Хива сарой кутубхонасида сақланган.

(Қаранг: ЎРШИ-1, №806). Ибн Имод (1552-1615) номи билан шуҳрат қозонган яна бир хаттот билан адаштирмаслик керак.

**Муҳаммад ибн Шиҳнаи Ҳанафий** – Ҳалаблик бу зот Ҳанафий мазҳабининг таниқли олимларидан бўлиб, тўлиқ номи Муҳиббиддин Абул-Валид Муҳаммад ибн Муҳаммад ибн Муҳаммад ибн Шейна ал-Ҳанафий ал-Ҳалабийдир. 749-817/1349-1414 йилларда яшаган. Тарихга оид асари, Пайғамбарлар тарихига бағишланган асари ва девони мавжуд.

**Муҳаммад Комил Девон** – Муҳаммад Комил Девоний (1885-1938) машҳур хаттот Исмоил девоннинг ўғли бўлиб, амакиси Худойберган Муҳркан (1822-1920) қўлида тарбия топган. Кейинчалик у Юсуф ҳожи Доийдан ҳам таълим олади. У хушхат ва хушхон бўлганлиги боис 15 ёшларида саройга ишга таклиф қилинади. Комил Девоний Худойберган Муҳрқандан танбур, дугор, ғижжак чертишни ҳам ўрганади. У Хоразм дугор мақомларини Хоразм танбур чизифига ўгириб, мукамал тарзда кўчириб чиққан буюк санъаткор ҳамдир. Бундан ташқари у амакиси Худойберган Муҳрканга ўхшаб пичоқ, қилич ясовчи, тошларга нақш ва ёзувлар ёза оладиган моҳир сангтарош ҳам эди. Унинг замондоши Бобожон Тарроҳ у ҳақда бундай ёзади: «У беш илмга эга эди. Аввало, агар асбоб бўлса, бешотар милтиқ тузатар, иккинчидан олти ярим соз чертмоқни билар, лекин айтмоқни билмас эди. Учинчидан, яхши хушхат котиб эди. Тўртинчидан, яхши шоир эди. Иккинчи Навоий дейиш мумкин эди. Бешинчидан, яхши ислимкор наққош эди». У 1938 йилда вафот қилган. Девоний хаттотликдан ташқари музаҳҳиб (зарҳал билан нақш ишловчи) – олтин ва нуқралар билан китобларга лавҳа ишловчи, муҳрканлик ва заргарлик ишларида ҳам ихтисосли эди.

**Муҳаммад Комил Қаранг:** Муҳаммад Комил Девон.

**Муҳаммад Қосим мулаққаб ба Фаришта Ҳиндустоний** 11<sup>а</sup>.

**Муҳаммадрафий охунд ибн Нуруллоҳ Махдум** – XIX аср охири XX аср бошларида Хивада яшаган кучли таржимон ва хаттотлардан. «Ажойиб ал-асор» ва «Тарихи комил», «Тазкираи Давлатшоҳий», «Муҳит ат-таворих», «Муруж аз-заҳаб» таржималарида қатнашган. «Нодир ал-меърож»-ни китобат қилган.

**Муҳаммадризо Мироб мутахаллис ба Огаҳий Қаранг:** Огаҳий мироб.

**Муҳаммадризо охунд** – Муҳаммадкарим Девон ўғли Хоразмий Хиванинг энг моҳир хаттотларидан бири. XIX аср охири XX аср бошларида яшаган. Ўнлаб қўлёзмаларни кўчиргани маълум. Унинг ўғли Аллоҳберган ҳам хаттот бўлган.

**Муҳаммад Салоҳ** 19<sup>б</sup>.

**Муҳаммадфозил** – Фозилжон Бухорий номдор котиблардан бири. Хушхат хаттот бўлиб, Амир Ҳайдар (1800–1826) ва Амир Баҳодирхон (1826

йил) даврида шуҳрат қозонган. 150 га яқин қўлёзмаларни кўчирганлиги маълум.

**Муҳаммад Ховандшоҳ Ҳиротий** – Мир Муҳаммад ибн Сайид Бурҳониддин Ховандшоҳ ибн Камолиддин Маҳмуд ал-Балхий Мирхонд (1433-1498) Темурийлар даврининг кўзга кўринган тарихчиларидан биридир. Ота-боболари асли Бухородан бўлган, ўзи Балхда туғилган. Умрининг кўп қисмини Ҳиротда ўтказгани учун Ҳиротий ҳам дейилади. Алишер Навоий (1441-1501)нинг ҳомийлигида «Ихлосия» хонақоҳида яшаган. Унинг таклифи билан бир қанча тарихий асарлар битган. Шулардан энг машҳури «Равзат ас-сафо»дир.

**Муҳаммадшариф Девон Тарро** – Хива саройининг энг машҳур ва энг тезкор хаттотларидан бири бўлиб, Аллоҳберган Тарронинг ўғлидир. Хон саройида бир неча Муҳаммадшариф номли хаттот фаолият олиб борган. Муҳаммадшариф Тарроҳ саройининг энг моҳир хаттотларидан саналар эди. Унинг адабиётга тегишли кўчирган асарларини кўздан кечирар эканмиз, Муҳаммад Раҳимхон Феруз даврида қарийб ҳар ойда биттадан китоб кўчирганининг гувоҳи бўламиз. Муҳаммадшариф Девон Тарроҳ 1901 йилда калтаклаб ўлдирилади. Тарроҳ деб пахта титиб, ип тайёрловчи ҳамда кўрпача тикувчиларга нисбатан айtilган.

**Муҳаммадшариф охунд** – XIX аср охири XX аср бошларида Хивада яшаган моҳир таржимон ва хаттотлардан бири. Хиванинг Ичон қалъасидан бўлгани учун «Шаҳарли» нисбасини олган. Хива мадрасаларидан бирида мударрис бўлган, Хиванинг етти муфтийсидан бири. Лақаби Чағалай бўлган.

**Муҳаммадшариф ҳожи.** Қаранг: Муҳаммадшарифхожа ибн Абдурахмон хожа.

**Муҳаммадйосуф ибн Муҳаммадьяқуб** – Чокар тахаллусли Муҳаммадйосуф (1881–1952) Хоразмлик шоир, мусиқашунос ва хаттот бўлиб, девони ҳам бор. Чокар 1881 йилда Хива шаҳрига яқин Шомахулум қишлоғида туғилган. У машҳур хаттот ва созанда Муҳаммадқуб Харротнинг ўғли бўлиб, ҳусни хатни отасидан ўрганади. Чокар ўз таржимаи ҳолида аввал қишлоғидаги Мулло Рўзмат мактабида ўқиганлигини, кейинчалик эса Муҳаммадрасул Мирзо қўлида таълим олганлигини ёзади. Чокар олти ярим мақомнинг айтим-чертим йўлларини тўлиқ билган. У Хиванинг ўша даврдаги моҳир созандалари Қаландар Дўнмасдан ғижжакни, Мулло Машарип Қанбардан дуторни, Қурбон созчидан гармонни ўрганади. Кейинчалик Хивада, Самарқандда ва Тошкентда мусиқадан дарс ҳам берган.

**Муҳаммадйосуфбек (Баёний)** – Бобожонбек ўғли Баёний (1840-1923) тарихчи олим, шоир, таржимон. «Шажараи Хоразмшодий», «Хоразм тарихи» каби тарихий асарлар ва бир неча таржималар муаллифи. Девони

ҳам бор. У ўз даврининг етук олими Яхшимуродбек (XIX аср)дан таълим олади. Араб ҳамда форс тилларини мукаммал эгаллайди. Шу тиллардан Феруз фармони билан таржималар қилади. Кейинчалик тошбосмада «Девони ҳафт шуаро» асарига ноширлик ҳам қилади. У араб ҳамда форс тилларидан ташқари рус ва ҳинд тилларини ҳам биларди. Баёний Хиванинг бетакрор хаттотларидан бири ҳисобланган. Муסיқа соҳасида ҳам ижод қилиб, Хоразм Танбур чизигини чиройли китобат қилган.

**Муҳаммадйосуфбек ибн Бобобек** Қаранг: Муҳаммадйосуфбек.

**Муҳаммадьяқуб Девон** – Муҳаммадьяқуб Харрот (1867-1939) Хива саройининг энг моҳир хаттотларидан ва сарой созандаларидан биридир. Саройда девонлик вазифасида ишлаган. Муסיқашуносликда ҳам Хоразм Танбур чизигини китобат қилиш ишида қатнашган. Кейинчалик Хива муסיқа мактабида дарс ҳам берган, Урганч театрида ишлаган. Харрот ёғоч йўнувчи касби билан шуғулланганларга нисбатан айтилган.

**Муҳаммадьяқуб Девон мулаққаб ба Харрот** Қаранг: Муҳаммадьяқуб Девон.

**Муҳаммадьяқуб охунд** – Хоразмнинг Бешариқ тумани (қишлоғи)дан чиққан маҳоратли таржимонлардан. Хива мадрасларидан бирини битказган ва шундай мадрасалардан бирида мударрис бўлган. Тоҳир Эшон (XVIII аср ўртаси)нинг «Тазкират ал-авлиё»сини таржима қилгани билан танилган.

**Навоий** – Низомиддин Мир Алишер ибн Ғиёсиддин Муҳаммад Навоий (1441-1501) тоғаларида илк сабоқларни олади, кейин Сабзавор, Машҳадда яшайди. Сўнг Самарқандда ўқийди. 1469 йилда Ҳиротга қайтади. Хусайн Байқаро (1469-1506) саройининг кўрки бўлиб, вазирлик ҳам қилди. Кейинчалик Астарободда ҳам ҳокимлик қилган. Ўша даврларда Навоий ўз ҳисобидан мадраса, хонақоҳ, шифохона ва қорихона, кутубхоналар қурдирди. Ҳирот илмий доирасига, фан ва маданиятга бевосита ҳомийлик қилган. Унинг ижоди ҳам жуда баракалидир. 50 минг мисрадан ортиқроқ «Хамса» асари, шунингдек, «Хамсат ал-мутаҳаййирин», «Мажолисун нафоис», «Насойим ул-муҳаббат», «Мезон ул-авзон» ва тўрт девондан иборат «Хазойин ул-маоний» каби асарлари билан ўзбек-туркий адабиётга мислсиз ҳисса қўшган. Унинг ижодиёти ҳам Хоразм адиб ва шоирлари учун беҳад қадрли эди.

**Нишотий** – Муҳаммадниёз Нишотий XVIII аср бошларида яшаб ўтган Хоразмлик шоир. Асли келиб-чиқиши Бухородан бўлган. Унинг «Ҳусну Дил» достони, «Қушлар мунозараси» номли асари бор.

**Нозим** Қаранг: Нозим Ҳиравий.

**Нозим Ҳиравий** – 1601-1671 йилларда Ҳиротда яшаган шоир. Кейин Шоҳ Аббос II (1642-1666) саройида хизмат қилган. Унинг «Юсуф ва Зулхайхо» достони шуҳрат қозонган.

**Огаҳий мироб** – Муҳаммадризо Эрнийезбек ўгли Огаҳий (1809-1874) Хиванинг Қиёт қишлоғидан. Саройда мироб вазифасида ишлагани учун шу лақаб билан ҳам айтилади. Унинг илмий мероси жуда бой. «Фирдавс ал-иқбол»ни охирига етказди, шунингдек, алоҳида «Риёз ад-давла», «Жомеъ ал-воқеоти султоний», «Зубдат ат-таворих», «Гулшани давлат», «Шоҳиди иқбол» каби тарихий асарларни ёзди, йигирмага яқин асарларни таржима қилган. 1872 йилда «Таъвиз ал-ошиқин» номли девон тузган.

**Огаҳий Муҳаммадризо мироб Қаранг:** Огаҳий мироб.

**Отажон охунд Шаҳарли** – XIX аср охири XX бошларида Хивада яшаган хаттот. Асли Ичон қалъалик бўлгани учун Шаҳарли нисбасини олган. «Равзат ас-сафо» таржималарини китобат қилишда қатнашган.

**Отаниёз охунд** – Отаниёз охунд Бобониёз охунд ўгли Ниёзий (1858-1928) қорамтир бўлгани учун Отаниёз қора лақаби билан танилган эди. У Шовот туманининг Қиёли қишлоғидан бўлган. Бошланғич мактаб таълимини ўз қишлоғида олиб, олий таълимни Хива мадрасаларидан бирида олади. Хушхат хаттот, хушовоз хонанда бўлиб танилади. Абдуллоҳхон мадрасасида мударрис ҳам бўлган. Ўша давр анъанасига кўра девон тартиб қилади, араб тилидан бир неча китобларни таржима қилади. «Тарихи Комил»нинг таржимасида қатнашади.

**Рафий охунд Қаранг:** Муҳаммадрафий охунд ибн Нуруллоҳ Махдум.

**Раҳмонқули қори охунд** – XIX аср охири XX бошларида Хивада яшаган моҳир таржимон ва хаттот. Хива мадрасаларидан бирида мударрис ҳам бўлган. У кўплаб китобларни араб тилидан таржима қилишда қатнашган.

**Рифқат Кашмирий** – Кашмирлик шоир Рифқат Кашмирий (XVIII аср) 1138/1726 йилда одам аъзолари таърифига бағишланган баёз тузгани маълум.

**Сайид Абдуллоҳ Қаранг:** Сайид Абдуллоҳхожа.

**Сайид Абдуллоҳхожа** – XIX аср охири XX бошларида Хивада яшаган хаттот. «Тарихи Комил», «Саҳойифи ахбор», «Анис ал-воизин» таржималарини китобат қилишда қатнашган.

**Сайид Азизуллоҳ котиб** – XVIII асрда яшаган хаттотлардан бири. Унинг китобат қилган «Девони Шамс» қўлёзмаси Хива сарой кутубхонасида сақланган.

**Сайид Ибодуллоҳхожа Қаранг:** Ибодуллоҳхожа охунд.

**Сайид Муҳаммад Баҳодирхон** – Хива хонлигининг Қўнғирот сулоласи вакили Сайид Муҳаммад 1856-1864 йилларда хонлик қилади. Унинг даври қорақолпоқлар билан жангу жадаллар билан ўтади. 1958 йилда қорақолпоқлар қўзғалон кўтаради. 1860 йилда уларнинг раҳбарлари Муҳаммад Паноҳ ўлдирилади. Кейин явмут туркманларини салтанатга бўйсинтириш учун юриш қилади. Унинг даврида Огаҳий, Муҳаммадйосиф Ро-

жий, Худойберган Муҳркан каби шоир ва хаттотлар сарой ва мамлакатда маданий ҳаётни жонлантириб турдилар.

**Сайид Ниёз ҳожи** – Сайид Ниёз Муҳаммадқуб ўғли XIX аср охири XX бошларида Хивада яшаган моҳир хаттотлардан бири. «Тарихи Комил», «Кимёи саодат», «Тарихи Фаришта» асарларининг таржималарини кўчиришда иштирок этган.

**Саъдий (Шерозий)** – Мушаррафиддин ибн Муслиҳиддин Абдуллоҳ Шайх Саъдий Шерозий (1189-1292) форс адабиётининг энг машҳур намо-яндаси, улуғ адибдир. У Бағдодда таҳсил олган, сўнг узоқ йиллик сафарга чиққан. У тўртта девон тузган. Уни машҳур қилган асарлари шубҳасиз – «Гулистон» ва «Бўстон» асарларидир. Саъдий асарлари Хоразмда ҳам қайта-қайта китобат қилинди, ўзбек тилига таржима этилди.

**Саъдий Хоразмий** – Саъдулла тўра Сайид Абдуллоҳхон (1918-1920)нинг ўғли бўлиб, Муҳаммад Раҳимхон Ферузнинг неварасидир. Мадраса таълимини Баёнидан олади. Сибирга сургун қилинган тўралар қаторида у ҳам бор эди, лекин бир неча йилдан сўнг қайтиб келган. 1937 йилда хор-ликда ўлиб кетади. Унинг девони ва «Муфарриҳ ал-қулуб» асари бор.

**Субҳонқулихон** – Бухорода Жонийлар сулоласининг вакиллари-дан бири Субҳонқулихон Надр Муҳаммадхон ўғли (1680-1702). У акаси Абдулазиз (1645-1680)дан сўнг хон бўлган. Унинг даврида Хоразм билан алоқалар совуқлашган.

**Сулаймонхожа Хўқандий** – XVIII аср охири – XIX аср бошларида яша-ган Қўқонлик хаттотлардан бири. У китобат қилган битта қўлёзма Хива сарой кутубхонасида сақланган.

**Султон Аврангзеб Муҳиддин подшоҳ** – Ҳиндистонда Бобурийлар суло-ласининг кўзга кўринган вакиллари-дан бири Аврангзеб Оламгир (1658-1707). Унинг даврида сарой ва давлатдаги ахлоқ бобидаги энгилтаклик-ларга чек қўйилади. Диний расм-русумларни бажармайдиганлар таъқиб-га учрайди. Мамлакатдаги ҳиндилар, шиа мазҳабидагилар қаршиликка учрайди. Унинг бевосита раҳнамолигида Ҳанафий мазҳабига оид йирик ҳажмли «Фатовойи Оламгириййа» асари таълиф этилган.

**Султон Ҳусайн Мирзо** – Хуросон ҳукмдори Султон Ҳусайн Байқаро (1469-1506). У Темурийлар ичида сўнги йирик сиймо. Унинг даври Тему-рийлар сулоласининг энг гуллаган, ўз равнағининг охирларини кечирган эди. Ҳусайн Байқаро ҳам нозик таъбли шоир бўлган. Унинг саройида Али-шер Навоий (1414-1501) ҳомийлигида илм-фан ва санъат гуллаб-яшнаган.

**Табибий** – Аҳмаджон Табибий (1869-1911) Хоразмлик шоир, хаттот, таржимон, тазкиранавис. Унинг бешта форсий ва туркий девони, иккита тазкираси ва бир неча таржима асарлари бор. Аҳмаджон асли афғон Али

маҳрамнинг ўгли бўлиб, 1869 йил туғилган, форс тилини отасидан ўрганган. Ёшлигидан машҳур олим Яхшимуродбек (XIX аср) қўлида таълим олган. Табибий хоннинг хос котибларидан бири бўлган, айни кезде хон саройининг билимли табиби ҳам эди. Шу боис у сарой шоирларининг етакчиси, тошбосма ва хон кутубхонасининг бошлиғи ҳам бўлиб турган.

**Турқхон 15<sup>а</sup>.**

**Умархожа** – Иброҳимхожа ўгли Умархожа ҳам Хивада XIX аср охири – XX аср бошларида яшаган хаттотлардан бири. Хива шоирларининг девонларини кўчирганлиги маълум.

**Файзуллоҳ Бухорий** – Асли Бухоролик, лекин Самарқандда XVIII асрда яшаган хаттотлардан бири.

**Фирдавсий** – Абулқосим Фирдавсий (941-1025) Тус шаҳри яқинидаги Бож қишлоғида туғилган. Унинг отаси Тус ҳокимининг «Фирдав» деган боғида боғбонлик қилар эди, ўзи ҳам шу ерда боғбонлик қилган шоир тахаллусни ана шундан олади ва вафотидан сўнг ўша боғга дафн қилинган. Фирдавсийнинг шоҳ асари «Шоҳнома»дир. Уни 30 йиллар чамасида ёзиб тугатган. «Шоҳнома» ўзининг ҳажми, мавзуси, образлари, ғоявий мотивлари ва бадиий қиммати жиҳатидан дунёдаги энг катта эпик асардир.

**Ҳабибуллоҳ охунд Муфтий** – Абдуссалом ўгли Хивада XIX аср охири XX аср бошларида яшаган хаттотлардан бири. Хива мадрасаларидан бирида мударрис ва 7 муфтийнинг бири бўлган. Кўп қўлёзма китобларни маҳорат билан кўчирган.

**Хавосхони Маданий 16<sup>а</sup>.**

**Ҳазрати Баҳоуддин** – Баҳоуддин Нақшбанд (1318-1389) йирик тасаввуфий тариқат намояндаси. Бухорода туғилиб ўсган, шу ерда вафот этган. Нақшбандия тариқатининг асосчиси, «Дил ба ёру даст ба қор!» деган ғояни илгари сурган. У ҳақда тазкираларда ва бир қанча маноқибий асарларда хабарлар берилган.

**Ҳотифий** – Мавлоно Абдуллоҳ Ҳотифий (ваф. 927/1521) Абдурахмон Жомий (1414-1492)нинг синглисининг ўгли. У Амир Темуր воқеаларини назм билан «Зафарнома» номли манзума ёзган. Унинг «Хусрав ва Ширин» достони ҳам бор.

**Худойберган Девон Муҳркан** – Хоразмнинг етук хаттотларидан бири. Худойберган Муҳркан (1822-1920) эди. У ажойиб муҳрлар, тангалар зарб этувчи, тош ва ёғоч ўймакорлигининг моҳир устаси бўлиш билан бирга қўли гул хушхат хаттот бўлган. Худойберган муҳркан қўлёзмалар хотимасида ўзининг касбу ҳунарларини мана бундай санайди: «Ал-фақир у ҳақир, хоксори зарравор бал-ғубори осор муҳркан, тўпрез, соатсоз Худойберган девон ибн устод Муҳаммад Паноҳ Хоразмий» (Қаранг: ЎРШИ-1,

№1135). У бошланғич мактабни битиргандан кейин, отаси уни Хивада Эрмон халифа исми хаттотга шогирд қилиб топширади. У кишида Худойберган бир қанча вақт хат машқ қилиб, ҳуснихатда маҳоратга эришади. Устозининг таълимига қаноатланмай, настаълиқ устози Мир Имод (ваф. 1615)-нинг қитъаларини топиб, унинг хатига тақлид қилиб машқ қилади. А.Н.Самойлович 1908 йилда Хивага келганида Хоннинг Тозабобдаги кутубхонасини ҳам бориб кўради. У ёзади: «Кутубхона деворларига шеърлар ёзиб ташланган, ҳар хил ҳуснихатда битилган қоғоз парчалари ёпиштирилган ёки мрамртошга ёзилган ёзувлар – буларнинг ҳаммаси саройнинг бош хатоти, моҳир устаси Худойберган (Муҳркан)нинг қўлидан чиққан экан». Худойберган Муҳркан ўз даврининг етук созандаси ҳам эди. У Хоразмда яратилган Танбур чизиги нусхаларининг энг муҳимларини ҳам китобат қилган (Қаранг: ЎРШИ-1, №7406). Хоразм мақомлари таркибида Рост мақомида унинг басталаган «Сақили Муҳркан» номли куйи ҳам бор.

**Худойберган охунд** – Бекмуҳаммад ўғли XIX аср охири XX аср бошларида Хивада яшаган таржимон ва хаттотлардан бири. Хива мадрасаларидан бирида мударрис бўлган. «Тарихи Комил»ни таржима қилишда қатнашган.

**Ҳусайн Яздий** – Ҳож Мавло Ҳусайн Яздий (XVII аср) Сафавийлар даври олими. «Хулосат ал-ҳисоб»га шарҳ ёзган.

**Хусрав Деҳлавий** – Тўлиқ номи Яминуддин Абдулҳасан Амир Хусрав ибн Амир Сайфиддин Маҳмуд Деҳлавий бўлган бу зот 1253-1325 йилларда яшаб ўтган асли шаҳрисабзлик шоир ва адибдир. Деҳли ҳокимлари саройида обрў-эътибор қозонган. Унинг 120 минг байтдан ортиқроқ 5 та девони мавжуд. Шунингдек, ўз «Хамса»си билан Шарқда шуҳрат топган. Унинг яна «Қирон ас-саъдайн», «Мифтоҳ ал-футуҳ», «Нуҳ сипеҳр», «Тарихи Деҳли», «Эъжози Хусравий» каби ўнлаб асарлари бор.

**Шайх ал-Аттор** – Фаридиддин Аттор (1145-1221) Нишопурда Кодакон қишлоғида аттор ва табиб оиласида туғилиб ўсган, ўзи ҳам атторлик касби билан шуғулланган. Нишопур ва Машҳад мадрасаларида ўқиб, забардаст шоир, олим, хаттот ва мутасаввиф бўлиб етишган. Атторнинг 150 га яқин асарлари борлиги айтилади. Унинг «Тазкират ал-авлиё», «Мантиқ ат-тайр», «Илоҳийнома» каби асарлари жуда машҳурдир.

**Шайх Фаридиддин Қаранг**: Шайх ал-Аттор.

**Шайх ал-ислом Ҳиравий** – Аҳмад ибн Яҳё ибн Саъдуддин Масъуд ибн Умар ат-Тафтазоний ал-Ҳиравий (ваф. 916/1510) Ҳусайн Байқаро (1470-1506) даврида Ҳиротда қози ал-қуззот, шайх ал-ислом мансабларида бўлган. Олим, фақих, муфассир, муҳаддис сифатида донғи кетган. Унинг «Шарҳи Талхис», «Шарҳи Таҳзиб ал-мантиқ», «Шарҳи Ақоид», «Шарҳи

Мутававал», «Шарҳи Виқоя», «Шарҳи фароиз», «Сайдийа» каби асарлари бор.

**Шаҳзода Сулаймон** 15<sup>а</sup>.

**Шоҳ Аббоси соний** – Эрон ҳукмдорларидан Сафавийлардан бўлмиш Аббос II ибн Сафий I (1642-1666). Маърифатга, илм-фанга ҳомийлик қилар эди. Унинг даврида Сафавийлар сулоласининг сиёсий қудратининг энг юқори чўққисидан пастанлиш кетаётган пайти эди. Унинг вафотидан кейин сулоланинг таназзули аён бўлиб қолди, ундан кейинги айрим шоҳлар кўғирчоқ ҳукмдорлар сифатида тарихда қолди.

**Эшон Махдум охунд** – XIX аср охири XX аср бошларида Хивада яшаган таржимон ва хаттотлардан бири. «Ҳисн ал-ҳасн»ни таржима қилган. Алишер Навоий (1441-1501) асарларини кўчирган.

**Эшонхожа** – Хивада XIX аср охири XX аср бошларида яшаган хаттотлардан бири. Настаълик хатида жуда маҳоратли ёзадиган бўлган. Кўплаб китобларни кўчирган.

**Эшонхожа ибн Қубодхожа Қаранг:** Эшон хожа.

**Юсуф Ҳожи охунд** – Хивада XIX аср охири XX аср бошларида яшаган таржимон ва хаттотлардан бири. Тиббиётга оид «Тухфат ал-мўъминин» асарини таржима қилган.

**Қози Муҳаммадсалим охунд** – Хиванинг қозиси, XIX асрда яшаган. Мадрасада мударрис ҳам бўлган. XX аср бошларидаги мамлакат қозикалони Бобоохун Салимовнинг отаси. 1857 йилда «Гулшани тавҳид»ни кўчирган.

**Қурбонхожа** – 1865 йилда Қаробоғ мавзеида «Девони Мушфиқий»ни китобат қилган. Демак, XIX да яшаган хаттотлардан бири.

## КЎРСАТКИЧЛАР

### Асар номлари бўйича

Абдулҳаққи форсий шарҳи Мишкоти шариф, қаранг: Мавлоно Абдул-  
ҳаққ

Аврод 16<sup>б</sup>

Ажиб ал-қисас 18<sup>б</sup>, 19<sup>б</sup>

Ажойиб ал-осор 16<sup>а</sup>

Ажойиб ат-табақот 14<sup>а</sup>

Айн ал-илм 19<sup>а</sup>

Ақойиди Имом Турпуштиий 14<sup>а</sup>, 17<sup>б</sup>

Ақойиди Туропуший, қаранг: Ақойиди Имом Турпуштиий

Анвари Суҳайлий 13<sup>а</sup>, 19<sup>а</sup>, 19<sup>б</sup>

Анис ал-воизин 13<sup>а</sup>, 19<sup>б</sup>

Анис ал-қодирия 15<sup>б</sup>

Анис ат-толибин 14<sup>б</sup>

Аҳкоми нужум 17<sup>б</sup>

Ахлоқ ал-муҳсинин = Ахлоқи Муҳсиний 13<sup>а</sup>, 15<sup>а</sup>, 18<sup>б</sup>

Ашаъи ламаот 13<sup>б</sup>

Бадойеъу иншо 17<sup>б</sup>

Баёзи Мирзо 2<sup>б</sup>

Баёзи мухаммасот 5<sup>а</sup>

Баёзи рубоиёт 2<sup>б</sup>, 5<sup>а</sup>

Баёзи таърифи тамоми аъзойи нос 6<sup>б</sup>

Баёзи Ферузшоҳий 2<sup>б</sup>

Баҳодири дониш = Баҳори дониш 15<sup>б</sup>

Баҳори ажам 18<sup>б</sup>

Баҳористон 17<sup>б</sup>

Баҳр ал-жавоҳир 17<sup>а</sup>

Бўстон 7<sup>б</sup>, 21<sup>а</sup>, 21<sup>б</sup>

Бўстони ғаройиб 18<sup>б</sup>  
Василат ан-нажот 19<sup>а</sup>  
Василат ат-толибин 15<sup>а</sup>  
Василат аш-шафоёт 18<sup>а</sup>  
Вомиқ ва Узройи форсий 2<sup>а</sup>, 13<sup>а</sup>  
Восифий 13<sup>а</sup>  
Вуслатнома 20<sup>а</sup>  
Гулистон 15<sup>а</sup>, 17<sup>б</sup>, 20<sup>а</sup>, 21<sup>а</sup>, 21<sup>б</sup>, 25<sup>б</sup>  
Гулшани тавҳид 20<sup>а</sup>, 25<sup>б</sup>  
Дақойиқ ал-ахбор 19<sup>б</sup>  
Дақойиқ ал-ҳақойиқ 4<sup>б</sup>  
Далойил ал-хайрот 15<sup>а</sup>, 22<sup>а</sup>  
Дастур ал-илож 16<sup>б</sup>, 18<sup>б</sup>  
Девон Юсуф ва Зулайхо Нозим Ҳиравий 21<sup>а</sup>  
Девони Комил 8<sup>а</sup>  
Девони Малик аш-шуаро 25<sup>б</sup>  
Девони Бўстони Саъдий қаранг: Бўстон  
Девони Искандарномаи баррий форсий 20<sup>б</sup>  
Девони Хористо = Хористон 21<sup>а</sup>  
Девони Абдураҳмон 7<sup>б</sup>, 24<sup>б</sup>  
Девони Иваз 2<sup>б</sup>, 25<sup>а</sup>  
Девони Авний 21<sup>а</sup>  
Девони Авҳадий 7<sup>а</sup>  
Девони Айний 6<sup>б</sup>, 20<sup>б</sup>  
Девони Алавий 21<sup>а</sup>  
Девони Амир Хусрав 20<sup>б</sup>  
Девони Амоний 25<sup>б</sup>  
Девони Анварий 3<sup>а</sup>, 21<sup>а</sup>  
Девони Андалиб 6<sup>б</sup>  
Девони Асад 2<sup>б</sup>, 6<sup>б</sup>, 24<sup>б</sup>  
Девони Афғон 7<sup>а</sup>, 7<sup>б</sup>  
Девони Аҳмад ҳазрати Жоми Зиндафил 6<sup>б</sup>  
Девони Баёний 2<sup>б</sup>, 6<sup>б</sup>, 25<sup>а</sup>  
Девони Балогат, унвони Ҳофиз Алавий 21<sup>б</sup>  
Девони Бедил 4<sup>а</sup>, 7<sup>б</sup>, 21<sup>а</sup>, 20<sup>б</sup>, 21<sup>б</sup>  
Девони Бенаво 7<sup>а</sup>  
Девони Боязиди соний 21<sup>а</sup>  
Девони Вафо 21<sup>б</sup>  
Девони Вафойи 21<sup>а</sup>

Девони Ваҳбий 6<sup>а</sup>  
Девони Восиф 21<sup>б</sup>  
Девони ғазалиёт маъа қасоиди Висол Широзий 21<sup>б</sup>  
Девони ғазалиёти Муштарий 21<sup>а</sup>  
Девони Ғаний 7<sup>б</sup>, 20<sup>б</sup>, 21<sup>а</sup>  
Девони Ҳарибий 21<sup>а</sup>  
Девони Ғиёсий 3<sup>а</sup>  
Девони Ғозий 2<sup>б</sup>, 6<sup>б</sup>, 24<sup>б</sup>  
Девони Ғолиб 6<sup>а</sup>, 21<sup>а</sup>  
Девони Ғуломий 2<sup>б</sup>, 24<sup>б</sup>  
Девони Девоний 2<sup>б</sup>, 25<sup>а</sup>  
Девони Доъий 2<sup>б</sup>  
Девони Жазбий 7<sup>а</sup>  
Девони Жайҳун 6<sup>б</sup>, 20<sup>б</sup>  
Девони Жомий 3<sup>б</sup>, 6<sup>а</sup>, 7<sup>б</sup>, 25<sup>б</sup>  
Девони Журъат 20<sup>а</sup>  
Девони Зариат ар-ризавия 21<sup>б</sup>  
Девони Зафар 8<sup>а</sup>  
Девони Зевар 21<sup>а</sup>  
Девони Зотий 21<sup>а</sup>  
Девони Зухур (Зухурий) 3<sup>б</sup>, 20<sup>а</sup>, 20<sup>б</sup>  
Девони Ибн Ямин 25<sup>б</sup>  
Девони Имло 3<sup>б</sup>, 5<sup>а</sup>, 7<sup>б</sup>  
Девони Имод 3<sup>а</sup>  
Девони Иноят 2<sup>б</sup>, 24<sup>б</sup>  
Девони Ироқий 3<sup>а</sup>, 20<sup>б</sup>  
Девони Исмат 7<sup>б</sup>  
Девони Калим 20<sup>а</sup>  
Девони Камолий 2<sup>б</sup>, 24<sup>б</sup>  
Девони Киром 20<sup>а</sup>, 20<sup>б</sup>  
Девони Қудсий 3<sup>б</sup>, 21<sup>б</sup>  
(Девони) Лайло 21<sup>б</sup>  
Девони Кишвар 25<sup>б</sup>  
Девони Қоилий (Қойил) 4<sup>а</sup>, 25<sup>б</sup>  
Девони Комил 1<sup>б</sup>  
Девони Қооний маъа Фуруғий ва Жалолий 21<sup>а</sup>  
Девони Қосимий 7<sup>б</sup>  
Девони Котибий 5<sup>б</sup>  
Девони куллиёти Хоқоний 3<sup>а</sup>, 4<sup>а</sup>, 8<sup>а</sup>, 20<sup>а</sup>, 20<sup>б</sup>, 21<sup>а</sup>, 21<sup>б</sup>

Девони куллиёти Бедил 21<sup>а</sup>  
Девони куллиёти Ғолиб 6<sup>б</sup>, 21<sup>б</sup>  
Девони куллиёти Жомий 20<sup>б</sup>, 21<sup>б</sup>, 21<sup>а</sup>  
Девони куллиёти Назирӣ 4<sup>б</sup>, 7<sup>б</sup>, 20<sup>б</sup>, 21<sup>а</sup>  
Девони куллиёти Фузулий Қаранг: Куллиёти Фузулий  
Девони куллиёти Ҳазин 6<sup>б</sup>, 21<sup>б</sup>  
Девони Қутбиддин 6<sup>а</sup>  
Девони Лутфий 25<sup>б</sup>  
Девони Мавлавий Жомий Қаранг: Девони Жомий  
Девони Мағрибий 8<sup>а</sup>  
Девони Мажзуб 20<sup>б</sup>  
Девони мажмуатуш шуаро 2<sup>а</sup>  
Девони Мазҳар 3<sup>б</sup>  
Девони Манучеҳрхон 21<sup>а</sup>  
Девони Масгоншоҳ. Қаранг: Девони Оташкадаи ваҳдат  
Девони Маҳвий 20<sup>а</sup>  
Девони Маҳмуд 20<sup>б</sup>  
Девони Махфӣ 6<sup>а</sup>  
Девони Мижмар 6<sup>а</sup>  
Девони Мирзо Бедил Қаранг: Девони Бедил  
Девони Мирзо Жайҳун форсий. Қаранг: Девони Жайҳун  
Девони Мирзо Нақӣ Кошонӣ 25<sup>б</sup>  
Девони Мирзо 2<sup>б</sup>, 24<sup>б</sup>  
Девони Мискин 25<sup>б</sup>  
Девони Музних 2<sup>б</sup>  
Девони Музҳиб 8<sup>а</sup>  
Девони Мулҳам 8<sup>а</sup>  
Девони Мунис 1<sup>б</sup>  
Девони Муродӣ 6<sup>б</sup>  
Девони Мутриб 2<sup>а</sup>, 2<sup>б</sup>  
Девони Муфид 7<sup>а</sup>  
Девони Муҳӣӣ 3<sup>а</sup>, 4<sup>а</sup>  
(Девони) Муҳит 3<sup>б</sup>  
Девони Муҳлис 21<sup>а</sup>  
Девони Мушфиқӣ 3<sup>б</sup>, 25<sup>б</sup>  
(Девони) Моҳир 21<sup>б</sup>  
Девони Навидӣ 7<sup>б</sup>  
Девони Навоӣ 6<sup>а</sup>, 7<sup>а</sup>, 20<sup>а</sup>, 20<sup>б</sup>, 21<sup>б</sup>  
Девони Надимӣ 2<sup>б</sup>

Девони Назирий форсий. Қаранг: Девони куллиёти Назирий  
Девони Насибий 7<sup>а</sup>  
Девони Нафъий 20<sup>б</sup>  
Девони Неъматхони олий 21<sup>б</sup>  
Девони Неъматхони олий 21<sup>а</sup>  
Девони Ниёзий 2<sup>б</sup>  
(Девони) Ниёз (Румлик) 21<sup>б</sup>  
Девони Низомий 25<sup>б</sup>  
Девони Нишотий 6<sup>б</sup>  
Девони Нобий 7<sup>а</sup>  
Девони Нозим 7<sup>а</sup>  
Девони Нозир 2<sup>б</sup>, 24<sup>б</sup>  
Девони Ноилий 25<sup>б</sup>  
Девони Носир Али 20<sup>б</sup>, 25<sup>б</sup>  
Девони Обид 7<sup>б</sup>  
Девони Огаҳий 1<sup>б</sup>, 6<sup>б</sup>, 7<sup>б</sup>  
Девони Ожиз 2<sup>б</sup>, 25<sup>а</sup>  
Девони Озарий 7<sup>а</sup>  
Девони Оқил 2<sup>б</sup>, 6<sup>б</sup>, 24<sup>б</sup>  
Девони Орзу 25<sup>б</sup>  
Девони Ориф 21<sup>а</sup>  
Девони Оташкадаи ваҳдат 21<sup>а</sup>  
Девони Оташкадаи Озар 20<sup>б</sup>  
Девони Ошиқ Юнус румий, туркий 6<sup>а</sup>, 20<sup>б</sup>, 21<sup>а</sup>  
Девони Ошиқ форсий 4<sup>б</sup>  
Девони Партав 25<sup>б</sup>  
Девони Пури Комил 2<sup>б</sup>, 24<sup>б</sup>  
Девони Равнақ 1<sup>б</sup>  
Девони Равшан 21<sup>б</sup>  
Девони Рафиъ Колоий, туркий 20<sup>б</sup>  
Девони Роғиб 2<sup>б</sup>, 24<sup>б</sup>  
Девони Рожий 1<sup>б</sup>, 6<sup>а</sup>  
Девони Салмон Соважий 20<sup>б</sup>, 25<sup>б</sup>  
Девони Самим 8<sup>а</sup>  
Девони Саъдий (Хоразмий) 2<sup>б</sup>, 6<sup>б</sup>, 24<sup>б</sup>  
Девони Сирожий 4<sup>б</sup>  
Девони Содиқ Мунший 20<sup>б</sup>  
Девони Содиқ 2<sup>б</sup>, 6<sup>б</sup>, 24<sup>б</sup>  
Девони Сойиб 3<sup>б</sup>, 21<sup>а</sup>, 25<sup>б</sup>

Девони Солим 20<sup>б</sup>  
Девони Сомий форсий 6<sup>б</sup>, 20<sup>б</sup>  
Девони Софий 25<sup>б</sup>  
Девони Сулаймон 8<sup>а</sup>  
Девони Султоний 2<sup>б</sup>, 6<sup>б</sup>, 24<sup>б</sup>  
Девони Сурайё 21<sup>а</sup>  
Девони Суҳбат форсий 21<sup>а</sup>  
Девони Табибий 2<sup>а</sup>, 6<sup>б</sup>, 24<sup>а</sup>, 24<sup>б</sup>, 25<sup>а</sup>  
Девони Тажаллий 21<sup>а</sup>  
Девони тазкираи Ҳусайний 21<sup>б</sup>  
Девони Тарзий 20<sup>а</sup>  
Девони Таҳсин 3<sup>б</sup>, 20<sup>б</sup>  
Девони Тож аш-шуаро 21<sup>а</sup>  
Девони Толиб 25<sup>б</sup>  
Девони Умархон 21<sup>а</sup>, 21<sup>б</sup>  
Девони Умидий 2<sup>б</sup>  
Девони Урфий Шерозий 4<sup>б</sup>, 20<sup>а</sup>, 21<sup>а</sup>  
Девони Усмонбек 21<sup>б</sup>  
Девони Усмони Наврас 21<sup>б</sup>  
Девони Фавжий 20<sup>а</sup>, 24<sup>а</sup>  
Девони Фано 7<sup>а</sup>, 20<sup>а</sup>  
Девони Фаррухшоҳий 6<sup>б</sup>  
Девони Фасиҳий 20<sup>а</sup>  
Девони Феруз 21<sup>а</sup>  
Девони Фитнат 21<sup>а</sup>  
Девони Фитрат 8<sup>а</sup>  
Девони Фоний 20<sup>б</sup>  
Девони Фузулий 6<sup>а</sup>, 20<sup>б</sup>, 21<sup>а</sup>  
Девони Фуруғий форсий 21<sup>а</sup>  
Девони Ҳабиб 2<sup>б</sup>, 25<sup>а</sup>  
Девони Хаёлий 2<sup>б</sup>, 4<sup>б</sup>, 7<sup>а</sup>, 25<sup>б</sup>  
Девони Ҳазин. Қаранг: Девони куллиёти Ҳазин  
Девони Ҳаким Саноний 6<sup>б</sup>, 20<sup>б</sup>  
Девони Ҳаким Унсурий 21<sup>б</sup>  
Девони Ҳақир (Ҳақирий) 2<sup>б</sup>, 24<sup>б</sup>  
Девони Ҳамлаи Ҳайдар 21<sup>а</sup>  
Девони Ҳасан 3<sup>а</sup>  
Девони Ҳикмат 6<sup>а</sup>  
Девони Ҳилолий 6<sup>а</sup>, 21<sup>а</sup>, 21<sup>б</sup>, 24<sup>а</sup>

Девони Ходим 2<sup>б</sup>, 25<sup>а</sup>  
Девони Хожу 25<sup>б</sup>  
Девони Хокий 25  
Девони Хоқон 24<sup>а</sup>, 24<sup>б</sup>  
Девони Хоқоний. Қаранг: Девони куллиёти Хоқоний  
Девони Хотам 21<sup>а</sup>  
Девони Ҳошим 21<sup>а</sup>  
Девони Ҳузурий 3<sup>а</sup>, 4<sup>б</sup>, 7<sup>а</sup>, 25<sup>б</sup>  
Девони Хусрав Алавий 20<sup>б</sup>  
Девони Хусрав 6<sup>а</sup>, 20<sup>а</sup>  
Девони Хожа Ҳофиз Шерозий 20<sup>б</sup>, 21<sup>а</sup>  
Девони Чокар 2<sup>б</sup>  
Девони Шавкат 4<sup>а</sup>, 8<sup>а</sup>, 20<sup>а</sup>, 25<sup>б</sup>  
Девони Шайбоний 20<sup>б</sup>, 21<sup>а</sup>  
Девони Шайхур раис 6<sup>а</sup>  
Девони Шакарстон 21<sup>а</sup>  
Девони Шамс Мағрибий 21<sup>а</sup>  
Девони Шамс Табризий 7<sup>б</sup>, 21<sup>б</sup>  
Девони Шамъий 21<sup>а</sup>  
Девони Шариф 7<sup>а</sup>, 20<sup>а</sup>  
Девони Шаҳдий 7<sup>б</sup>  
Девони Шаъний 4<sup>б</sup>  
Девони Шиносий 2<sup>а</sup>, 2<sup>б</sup>  
Девони Шоҳ Шужоъ 20<sup>б</sup>  
Девони Шоҳ 20<sup>а</sup>  
Девони Шоҳий 4<sup>б</sup>, 6<sup>а</sup>, 7<sup>а</sup>, 21<sup>а</sup>, 21<sup>б</sup>  
Девони Шоҳномаи Қосимий 20<sup>б</sup>  
Девони Шўриши Ишқ 8<sup>а</sup>  
Девони Юнус. Қаранг: Девони Ошиқ Юнус  
Девони Юсуф ва Зулайхони Жомий 21<sup>а</sup>  
Девони Юсуф ва Зулайхони Нозим, қаранг: Юсуф ва Зулайхони Нозим  
Девони Юсуф 2<sup>б</sup>  
Девоний Хокий 2<sup>б</sup>  
Дурарун назим = Дурр ан-назим 14<sup>б</sup>, 15<sup>б</sup>  
Дурр ал-ажойиб 14<sup>а</sup>  
Етти жом 1<sup>б</sup>  
Жавоҳир ал-асрор 15<sup>а</sup>  
Жавоҳири айний = Жавоҳири ғайбий 19<sup>а</sup>  
Жавоҳирнома 15<sup>а</sup>

Жазб ал-қулуб 18<sup>б</sup>, 19<sup>б</sup>  
Жамий ал-ахбор = Жомий ал-ахбор 17<sup>б</sup>  
Жаҳоннамо 18<sup>б</sup>  
Жилойи руҳ 4<sup>б</sup>  
Жовидони хирад 13<sup>а</sup>, 18<sup>б</sup>  
Заҳир ал-иншо 6<sup>б</sup>, 18<sup>б</sup>, 19<sup>а</sup>  
Зот ал-курсий 15<sup>а</sup>  
Зубдат ал-луғот 14<sup>б</sup>  
Зубдат ал-масоил 19<sup>а</sup>, 19<sup>б</sup>  
Зубдат ар- рамл 15<sup>а</sup>  
Зубдат ат-таворих 16<sup>а</sup>  
Иксири аъзам 18<sup>б</sup>, 22<sup>а</sup>  
Илоҳийнома 7<sup>б</sup>, 20<sup>а</sup>  
Илоҳийномаи Ҳазрати Шайх Фаридиддин. Қаранг: Илоҳийнома  
Интиҳоби маснавийи Румий 15<sup>а</sup>  
Иншои Тамиз 21<sup>б</sup>  
Иншоот 17<sup>б</sup>  
Иршод ат-толибин 15<sup>б</sup>, 19<sup>а</sup>  
Искандарномаи Жомий 7<sup>а</sup>, 24<sup>а</sup>  
Ихтиёроти бадъий 17<sup>б</sup>  
Қавойиди устурлоб 15<sup>б</sup>  
Калила ва Димна 19<sup>б</sup>  
Канз ал-дақойиқ 15<sup>б</sup>  
Канз ал-Хусайн 18<sup>б</sup>  
Канз ас-соликин 15<sup>а</sup>  
Қарободин 16<sup>б</sup>, 17<sup>а</sup>  
Қарободини захира 17<sup>а</sup>  
Қарободини Қодирий 17<sup>а</sup>  
Қарободини Шифойий 16<sup>б</sup>  
Қасидаи бурда 15<sup>а</sup>, 21  
Қасидаи Шайх Абу Бакр арабий 20<sup>б</sup>  
Қасоид ва ғазалиёт ва муқаттаот ва рубоиёт 20<sup>а</sup>  
Қасоиди Мавлоно Ваҳший 21<sup>б</sup>  
Қасоиди Надим Афанди 21<sup>а</sup>  
Қасоиди Назирий форсий. Қаранг: Девони куллиёти Назирий  
Қасойиди Анварий 6<sup>б</sup>  
Қасойиди Хоқоний 4<sup>б</sup>  
Кимёи саодат 19<sup>б</sup>  
Қисас ал-анбиё 19<sup>а</sup>, 19<sup>б</sup>

Қисас Қаранг: Қисас ал-анбиё  
Қиссаи Ҳотам 16<sup>б</sup>  
Қуръон 14<sup>б</sup>, 15<sup>а</sup>  
Китоби жавоби махзан 5<sup>б</sup>  
Китоби Мазҳар ал-ажойиб 15<sup>а</sup>  
Китоби Махозин ал-маъруф 16<sup>а</sup>  
Китоби Оламорои тарихи подшоҳон. Қаранг: Оламорои Аббосий  
Китоби сийнома 5<sup>б</sup>  
Китоби тазкираи Давлатшоҳий. Қаранг: Тазкираи Давлатшоҳий  
Китоби Уқуд 25<sup>б</sup>  
Китоби Ҳисн ал-ҳасин. Қаранг: Ҳисн ал-ҳасин  
Куллиёти Девони Ғолиб Қаранг: Девони куллиёти Ғолиб  
Куллиёти Девони Жомий. Қаранг: Девони куллиёти Жомий  
Куллиёти Девони Имод 25<sup>б</sup>  
Куллиёти Девони Сойиб 21<sup>б</sup>  
Куллиёти Девони Ҳазин. Қаранг: Девони куллиёти Ҳазин  
Куллиёти Саъдий 19<sup>а</sup>, 21<sup>б</sup>  
Куллиёти Фузулий 20<sup>б</sup>, 21<sup>а</sup>  
Куллиёти Хоқоний, форсий. Қаранг: Девони куллиёти Хоқоний  
Куллиёти Шайх Саъдий. Қаранг: Куллиёти Саъдий  
Лавойиҳ 17<sup>б</sup>  
Лавомеъ ал-анвор 16<sup>а</sup>  
Лайли ва Мажнуну Фузулий 6<sup>а</sup>  
Лайли-Мажнуну Жомий 24<sup>а</sup>  
Лисон ат-тайр 2<sup>а</sup>  
Луббу лавойиҳ ал-қамар 16<sup>а</sup>  
Лубоб ал- ахбор 14<sup>б</sup>  
Мавлоно Абдулхаққ 13<sup>б</sup>, 16<sup>а</sup>  
Мадорижун нубувва 11<sup>а</sup>, 18<sup>б</sup>, 19<sup>а</sup>  
Мажмаъ ал-баҳрайн 5<sup>б</sup>  
Мажмаъ ал-жавомеъ 17<sup>а</sup>  
Мажмуатуш шуаро форсий. (Фазлий) 21<sup>б</sup>  
Мажолиси иршодия 19<sup>б</sup>  
Мақомот ат-туйур = Мантиқ ат-тайр. Қаранг: Мантиқ ат-тайр  
Манозил ас-сойирин 17<sup>б</sup>  
Манофеъ ал-инсон 17<sup>б</sup>  
Манофеъун нос 17<sup>а</sup>  
Мантиқ ат-тайр 7<sup>а</sup>, 20<sup>а</sup>, 21<sup>а</sup>  
Маориж ан-нубувва 18<sup>б</sup>, 19<sup>б</sup>

Маслак ал-муттақин 20<sup>б</sup>  
Маснавийи Румий 3<sup>а</sup>, 22<sup>а</sup>  
Матлаъ ал-улум 19<sup>б</sup>  
Матолиби Рашидий 17<sup>б</sup>  
Махзан ал-адвия 18<sup>б</sup>  
Маҳфилоро 13<sup>а</sup>  
Маърифат ал-мазҳаб = Маърифат ал-мазоҳиб 17<sup>б</sup>  
Мезон ал-ҳақ 22<sup>а</sup>  
Мезон ат-тибб 19<sup>б</sup>  
Меҳр ва Моҳ и туркий 14<sup>а</sup>  
Мирсод ал-ибод 14<sup>а</sup>, 20<sup>б</sup>  
Миръот ал-жавоҳир 4<sup>б</sup>  
Миръот ал-коинот 19<sup>б</sup>  
Миръот ар-рижол Қаранг: Дақойиқ ал-ҳақойиқ  
Мифтоҳ ал-жинон 18<sup>б</sup>, 19<sup>б</sup>  
Мифтоҳ ат-толибин 17<sup>а</sup>  
Мишкоти шариф 16<sup>а</sup>  
Мо ло будда минҳу 19<sup>а</sup>  
Мужарработ 19<sup>б</sup>  
Мултақит ат-тибб 17<sup>а</sup>  
Мунтахаб ад-девон 20<sup>а</sup>  
Мунтахаб ал-ақойид 3<sup>а</sup>, 4<sup>б</sup>  
Мунтахаб ат-тиб 16<sup>б</sup>, 17<sup>а</sup>  
Муншаот ва ғазалиёти Мирзо Абулҳасан 19<sup>а</sup>  
Муруж аз-заҳаб 10<sup>а</sup>  
Мусибатнома 19<sup>а</sup>, 20<sup>а</sup>  
Мустафод ал-ахбор 19<sup>а</sup>  
Муфарриж ал-қулуби Саъдий Хоразмий 20<sup>б</sup>  
Муфарриҳ ал-қулуби форсий. 16<sup>б</sup>  
Мухаммасот 20<sup>а</sup>  
Мухаммасоти мажмаъ аш-шуаройи Ферузшоҳий 1<sup>б</sup>  
Муҳити аъзам. 25<sup>б</sup>  
Мухтасар ал-виқояи туркий 13<sup>а</sup>  
Мухтасари Виқоя 15<sup>б</sup>, 17<sup>б</sup>  
Навоий Қаранг: Девони Навоий  
Назми Машраб 4<sup>б</sup>  
Назми Санойи Қаранг: Девони Ҳаким Санойи  
Назми Хоқоний Қаранг: Девони куллиёти Хоқоний  
Насойиҳи ҳазрати Луқмон 21<sup>б</sup>

Нафаҳот ал-унс 12<sup>6</sup>, 17<sup>6</sup>, 19<sup>a</sup>  
Нафоис ал-маосир 17<sup>6</sup>  
Нигори дониш 19<sup>6</sup>  
Низом ат-таворих 17<sup>6</sup>  
Нисоб ас-сибён 16<sup>6</sup>, 20<sup>6</sup>, 21<sup>a</sup>  
Нодир ал-меърож 14<sup>6</sup>  
Нозир Манзур 1<sup>6</sup>  
Нузҳат ал-қулуб 17<sup>a</sup>  
Нур ал-абсор 13<sup>a</sup>, 16<sup>a</sup>, 19<sup>6</sup>  
Нухати дилрабо 5<sup>6</sup>  
Оинаи Искандарий 24<sup>a</sup>  
Оламорои Аббосий 15<sup>a</sup>, 17<sup>a</sup>  
Олти бармоқ 19<sup>6</sup>  
Панж сура 15<sup>a</sup>  
Равзат ал-аҳбоб 10<sup>a</sup>, 22<sup>a</sup>  
Равзат ал-манозир 10<sup>a</sup>  
Равзат ас-сафо 9<sup>6</sup>, 14<sup>a</sup>, 18<sup>6</sup>  
Равзат аш-шуҳадо 19<sup>6</sup>  
Рашаҳот 12<sup>6</sup>, 19<sup>a</sup>, 19<sup>6</sup>  
Рисолаи Ажойиб ал-олам 15<sup>a</sup>  
Рисолаи Азизон 15<sup>6</sup>  
Рисолаи асрори никоҳ 14<sup>a</sup>  
Рисолаи Васиятнома 17<sup>6</sup>  
Рисолаи илми ҳандаса 15<sup>a</sup>  
Рисолаи Латойиф ал-аҳком 15<sup>a</sup>  
Рисолаи Маъдану асрор 17<sup>a</sup>  
Рисолаи мунтахаби қайди сайдий 16<sup>a</sup>  
Рисолаи такмил ал-имон 14<sup>6</sup>  
Рисолаи тарихи ислом Қаранг: Тарихи ислом  
Рубоиёти Лавомеъ ва Лавойих 20<sup>6</sup>  
Рубоиёти Бедил 20<sup>6</sup>  
Рубоиёти Мавлавий Жомий 20<sup>6</sup>  
Рубоиёти Мушфиқий 5<sup>a</sup>  
Рубоиёти Сайфиддин ал-Бохарзий 25<sup>6</sup>  
Рубоиёти Умар Хайём 21<sup>a</sup>, 21<sup>6</sup>  
Рубоиёти Ҳазрати Мавлоно 7<sup>a</sup>  
Рубоиёти Хожа Ҳофиз 20<sup>6</sup>  
Сайдийа 14<sup>a</sup>  
Салавоти Масъудий = Солати Масъудий 11<sup>6</sup>, 18<sup>6</sup>

Самарат ал-фавоид 19<sup>б</sup>  
Саройиж ал-ожизин = Сирож ал-ожизин 4<sup>б</sup>  
Сафар ас-саодат Қаранг: Шарҳи Сафар ас-саодат  
Сафинат ал-авлиё 19<sup>а</sup>, 19<sup>б</sup>  
Саҳойиф ал-ахбор 11<sup>а</sup>, 18<sup>б</sup>  
Саҳойиф ас-саодот дар баёни иншоот 15<sup>б</sup>  
Сийар ал-ақтоб 18<sup>б</sup>, 19<sup>б</sup>  
Сийари шариф – Маориж ан-нубувва 18<sup>б</sup>, 19<sup>а</sup>  
Сийари шарифи туркий 11<sup>б</sup>  
Силсилат аз-заҳаб 4<sup>а</sup>, 7<sup>а</sup>, 25<sup>б</sup>  
Сирри Қуръон 19<sup>а</sup>  
Субҳат ал-аброр 4<sup>а</sup>  
Табйин ал-жавомеъ 13<sup>б</sup>  
Тавбат ат-толибин 17<sup>б</sup>  
Таворихи Амир Темур Кӯрагон 17<sup>б</sup>  
Тазаккур ал-хавотин 18<sup>б</sup>  
Тазкираи Тухфат ал-аҳбоб Қаранг: Тухфат ал-аҳбоб.  
Тазкираи авлиёи Ҳирот 18<sup>а</sup>  
Тазкираи Давлатшоҳий 15<sup>б</sup>  
Тазкират ал-авлиё (Киромий) 4<sup>б</sup>  
Тазкират ал-авлиё 14<sup>а</sup>, 17<sup>б</sup>, 18<sup>б</sup>, 19<sup>б</sup>  
Тазкират ал-авлиёи туркий 12<sup>б</sup>, 13<sup>а</sup>, 13<sup>б</sup>  
Таржимаи Шарҳи виқоя 18<sup>б</sup>  
Таржимат ат-табақот 14<sup>а</sup>  
Тарихи Абдурахмонхони афгон 19<sup>а</sup>  
Тарихи анбиё 17<sup>б</sup>  
Тарихи Бухоро Қаранг: Тарихи Наршахий.  
Тарихи Жавдат 22<sup>а</sup>  
Тарихи жаҳондорий 17<sup>б</sup>  
Тарихи Жаҳонкушо 19<sup>б</sup>  
Тарихи захират ал-мулук 16<sup>б</sup>  
Тарихи ислом 17<sup>б</sup>, 19<sup>а</sup>  
Тарихи комил 10<sup>а</sup>, 10<sup>б</sup>, 22<sup>а</sup>  
Тарихи Наршахий 16<sup>а</sup>, 20<sup>б</sup>  
Тарихи Рошид (Рошидий) 22<sup>а</sup>  
Тарихи сиёсий 18<sup>б</sup>  
Тарихи соҳибқироний 17<sup>б</sup>  
Тарихи Табарий 17<sup>б</sup>, 18<sup>б</sup>, 19<sup>б</sup>, 22<sup>а</sup>  
Тарихи Фаришта 11<sup>а</sup>, 18<sup>б</sup>

Тарихи чаҳор улус 17<sup>a</sup>  
Тарихи Шақойиқ ан-Нўъмон 19<sup>a</sup>  
Тарихномаи Муқимхоний 17<sup>b</sup>  
Тафсири Зубдат ал-маосир 19<sup>b</sup>  
Тафсири Мавлоно Яъқуб Чархий 15<sup>b</sup>  
Тафсири Мавокиб 19<sup>a</sup>  
Тафсири сураи Ёсин 15<sup>a</sup>  
Тафсири сураи Юсуф 13<sup>b</sup>  
Тафсири Тибён 19<sup>b</sup>  
Тафсири Ҳусайн Воиз 19<sup>b</sup>  
Таҳқиқоти Шайх Сайфиддин 15<sup>b</sup>  
Тиббуш Шифойи 17<sup>a</sup>  
Тибби агроз ат-тиббия 17<sup>a</sup>  
Тибби Акбарий 17<sup>b</sup>  
Тибби лаззатун нисо 17<sup>a</sup>  
Тибби мухтасар 17<sup>a</sup>  
Тибби Ҳусайний 17<sup>a</sup>  
Тибби Юсуфий 16<sup>b</sup>, 19<sup>a</sup>  
Тож ат-таворих 22<sup>a</sup>  
Тоййибот 21<sup>b</sup>  
Толельнома 16<sup>a</sup>  
Тухфаи Азиза шарҳи қасоиди бурда 21<sup>a</sup>  
Тухфат ал-аҳбоби шоҳий 4<sup>b</sup>, 20<sup>b</sup>  
Тухфат ал-аҳрор 4<sup>a</sup>  
Тухфат ал-мўъминин 16<sup>b</sup>, 17<sup>a</sup>  
Тухфат ал-ошиқин 16<sup>b</sup>, 17<sup>a</sup>  
Тухфат ал-ушшоқ 21<sup>a</sup>  
Усули жуғрофияи кабир 19<sup>b</sup>  
Уштурнома 20<sup>a</sup>  
Фавз ан-нажот 7<sup>a</sup>  
Фавойид фий ҳалли ақойид 18<sup>b</sup>  
Фатовийи Бараҳна 19<sup>a</sup>  
Фолнома 16<sup>a</sup>  
Хавосси асмой Аллоҳ 17<sup>a</sup>  
Хавосси Қуръони мажид 14<sup>b</sup>  
Хазинат ал-асрор 18<sup>b</sup>, 19<sup>a</sup>  
Хазинат ал-асфиё 10<sup>a</sup>, 18<sup>b</sup>  
Ҳаққ ал-яқин 17<sup>b</sup>  
Ҳалли луғоти Хамсаи Навоий 15<sup>a</sup>

Хамса (Навоий) 2<sup>а</sup>, 25<sup>б</sup>  
Хамсаи Хусрав Деҳлавий 5<sup>а</sup>, 24<sup>а</sup>  
Хамсаи Навоий қаранг: Хамса  
Ҳафт авранги Жомий 25<sup>б</sup>  
Ҳафтияки шариф 14<sup>а</sup>  
Ҳашт биҳишт 24<sup>а</sup>  
Ҳикмат ал-айн 13<sup>б</sup>  
Ҳикояти Заҳҳок 19<sup>а</sup>  
Ҳикояти манзума 25<sup>б</sup>  
Ҳисн ал-ҳасин 16<sup>а</sup>, 16<sup>б</sup>, 19<sup>а</sup>  
Ҳотираи аҳди шабоб 6<sup>б</sup>  
Хулосат ал-мафоҳир 17<sup>б</sup>  
Хулосат ал-ҳукамо 16<sup>б</sup>  
Хусни дил 1<sup>б</sup>  
Хусрав ва Ширин 24<sup>а</sup>  
Хуффий Алоий 16<sup>б</sup>  
Чаҳор дарвеш 19<sup>а</sup>  
Чаҳор китоб 15<sup>а</sup>  
Чиҳил хадис 4<sup>б</sup>, 16<sup>б</sup>  
Шабистон 13<sup>б</sup>  
Шамс ал-маориф 6<sup>б</sup>, 14<sup>б</sup>, 19<sup>а</sup>, 19<sup>б</sup>  
Шарҳи Гулистон 19<sup>б</sup>  
Шарҳи Далоийл ал-хайрот 13<sup>а</sup>, 18<sup>б</sup>, 20<sup>а</sup>  
Шарҳи Қасидаи бурда 15<sup>а</sup>, 19<sup>а</sup>  
Шарҳи Мухтасар ал-виқояи Гуримирий 19<sup>а</sup>, 19<sup>б</sup>  
Шарҳи Нузҳат ал-арвоҳ 17<sup>б</sup>  
Шарҳи Сафар ас-саодат 17<sup>б</sup>, 19<sup>а</sup>, 19<sup>б</sup>  
Шарҳи Хулосат ал-ҳисоб 15<sup>а</sup>  
Шарҳи аврод 14<sup>б</sup>  
Шарҳи авроди Қутбий 14<sup>б</sup>  
Шарҳи Авроди Шайхи кибор 15<sup>б</sup>  
Шарҳи Ихёйи улум 14<sup>б</sup>  
Шарҳи қасидаи рубубия 17<sup>б</sup>  
Шарҳи муаммо ва асмой Аллоҳ 14<sup>б</sup>  
Шарҳи Нисоб ас-сибён 15<sup>а</sup>  
Ширин ва Хусрав 3<sup>б</sup>  
Шоҳномаи Фирдавсий 7<sup>а</sup>  
Шоҳномаи Қосимий 21<sup>б</sup>  
Эътикодот ва аҳодис 3<sup>а</sup>  
Юсуф ва Зулайхойи Нозим 4<sup>а</sup>, 6<sup>а</sup>, 20<sup>б</sup>, 21<sup>а</sup>

### Шахс номлари бўйича

- Абдолниёз охунд – Урганчдан 9<sup>б</sup>, 16<sup>б</sup>, 17<sup>а</sup>  
Абдулазизхон 3<sup>а</sup>, 4<sup>б</sup>, 13<sup>б</sup>  
Абдулаҳад ибн Муҳаммад ибн Аҳмади Жомий 25<sup>б</sup>  
Абдулкарим = Абдулкаримбой 2<sup>а</sup>, 24<sup>б</sup>  
Абдуллоҳ Ансорий 17<sup>б</sup>  
Абдуллоҳ Марворид 15<sup>б</sup>  
Абдуллоҳ Махдум ибн Мулло Отаниёз сиғир 24<sup>б</sup>  
Абдулҳақ Деҳлавий 11<sup>а</sup>, 16<sup>а</sup>  
Абдулҳаққ Қаранг: Абдулҳақ Деҳлавий  
Абдулҳамид охунд 17<sup>б</sup>  
Абулғозийхони авв ал- 4<sup>а</sup>  
Абул-Ҳасан ибн Хусайн Масъудий 10<sup>а</sup>  
Алихожа Бухорий 6<sup>а</sup>  
Аллоҳберган Девон Тарро 16<sup>б</sup>, 17<sup>а</sup>, 17<sup>б</sup>, 24<sup>а</sup>  
Аллоҳберган Тарро Қаранг: Аллоҳберган Девон Тарро  
Аллоҳқулихон 11<sup>б</sup>  
Амир Темур 15<sup>а</sup>  
Атоуллоҳ охунд 11<sup>а</sup>  
Аҳмадшоҳ 15<sup>б</sup>  
Бобожон Девон Қаранг: Мулло Бобожон Тарро  
Бобожон Махдум Қаранг: Мулло Бобожон Тарро  
Бобожон охунд Қаранг: Мулло Бобожон Тарро  
Болта Ниёз 2<sup>а</sup>, 25<sup>а</sup>, 24<sup>б</sup>  
Ҳазанфар ибн Аҳмад ибн Ҳазанфар Чалабий 7<sup>б</sup>  
Ҳулом Муҳаммад Лоҳурий 10<sup>а</sup>  
Гўримирий 19<sup>а</sup>, 15<sup>б</sup>  
Домла Абдулқодир Девон 11<sup>б</sup>  
Домла Абдуллоҳ Риёзатий 9<sup>б</sup>, 14<sup>б</sup>  
Домла Бек Муҳаммад 15<sup>б</sup>  
Домла Бобожон Тарро қаранг: Мулло Бобожон Тарро  
Домла Вайс Ниёз 11<sup>а</sup>  
Домла Ибодуллоҳ Махдум охунд қаранг: Ибодуллоҳхожа охунд  
Домла Иброҳимхожа 17<sup>а</sup>  
Домла Исмоил валади Ивазниёз сүфий 10<sup>а</sup>, 11<sup>а</sup>  
Домла Қаландар Қаранг: Домла Қаландар Хонақоҳий  
Домла Қаландар Хонақоҳий 9<sup>б</sup>, 11<sup>б</sup>, 13<sup>а</sup>  
Домла Қаландар Хонақоҳли Қаранг: Домла Қаландар Хонақоҳий

Домла Маҳмуд Махдум Хонақоҳий 17<sup>6</sup>  
Домла Муҳаммадкарим 12<sup>a</sup>  
Домла Муҳаммадрасул Мирзабоши 2<sup>6</sup>  
Домла Муҳаммад Раҳим охунд 15<sup>6</sup>  
Домла Муҳаммадризо охунд. Қаранг: Муҳаммадризо охунд  
Домла Муҳаммадшариф охунд Пирнахастли 13<sup>a</sup>  
Домла Муҳаммадшарифхожа ибн Абдурахмонхожа 10<sup>6</sup>  
Домла Муҳаммадьяқуб Орёқли 13<sup>a</sup>  
Домла Одам махдум 10<sup>a</sup>, 10<sup>6</sup>, 14<sup>6</sup>  
Домла Одам махдум ибн Домла Ортуқ қаранг Домла Одам махдум  
Домла Отажон 9<sup>6</sup>, 10<sup>6</sup>, 11<sup>a</sup>, 13<sup>6</sup>  
Домла Отажон ибн Мулло Муҳаммадкарим. Қаранг: Домла Отажон  
Домла Рўзмуҳаммад 12<sup>a</sup>  
Домла Сайид Абдуллоҳхожа 13<sup>a</sup>, 15<sup>6</sup>, 17<sup>6</sup>  
Домла Солиҳ Имом 17<sup>6</sup>  
Домла Ҳабибуллоҳ Чаркасли 10<sup>6</sup>, 16<sup>6</sup>  
Домла Худойберган мулаққаб ба Аштий 12<sup>6</sup>  
Домла Хожаниёз Шатли 1<sup>6</sup>, 13<sup>a</sup>, 24<sup>a</sup>, 24<sup>6</sup>  
Домла Юсуф Қаранг: Домла Юсуф Рожий  
Домла Юсуф охунд Домла Юсуф Рожий  
Домла Юсуф Рожий 9<sup>6</sup>, 13<sup>a</sup>, 14<sup>6</sup>, 16<sup>a</sup>  
Жалолиддин Румий 16<sup>6</sup>  
Жомий қаранг: Мавлоно Жомий  
Жумъаниёз авлиё охунд. Қаранг: Жумъаниёз девон  
Жумъаниёз девон 10<sup>6</sup>, 13<sup>a</sup>  
Ибн ал-Асир Жазарий 10<sup>a</sup>  
Ибодуллоҳхожа охунд 10<sup>6</sup>  
Иброҳим Одилшоҳ 11<sup>a</sup>  
Иброҳим Ҳамадоний 13<sup>6</sup>  
Иноят Девон Қаранг: Иноятуллоҳ Девон  
Иноятуллоҳ Девон 24<sup>a</sup>, 24<sup>6</sup>  
Каримберган 16<sup>6</sup>  
Киромий 4<sup>6</sup>  
Қози Муҳаммадсалим охунд 20<sup>a</sup>  
Қурбонхожа 3<sup>6</sup>  
Мавлавий Ғаний Ҳиндустоний 3<sup>a</sup>  
Мавлавий Жомий Қаранг: Мавлоно Жомий  
Мавлоно Атоуллоҳ 10<sup>a</sup>  
Мавлоно Жомий 3<sup>6</sup>, 4<sup>a</sup>, 12<sup>6</sup>, 20<sup>6</sup>, 25<sup>6</sup>

Мавлоно Муин 13<sup>6</sup>  
Мавлоно Хусайн Воиз ал-Кошифий 12<sup>6</sup>, 13<sup>a</sup>  
Мавлоно Хусайн Кошифий Қаранг: Мавлоно Хусайн Воиз ал-Кошифий  
Маҳмуд охунд 2<sup>a</sup>  
Мир Али Ҳиравий 3<sup>6</sup>  
Мир Садриддин Бухорий 4<sup>a</sup>  
Мир Сайид Музаффар Бухорий 4<sup>6</sup>  
Мир Сафийуллоҳ Бухорий 7<sup>a</sup>  
Мирзо Масиҳо 11<sup>6</sup>  
Мулло Абдол Қаранг: Абдолниёз охунд  
Мулло Абдурраззоқ Бухорий 5<sup>a</sup>  
Мулло Бобожон мутахаллис ба Санойи 14<sup>a</sup>  
Мулло Бобожон Тарро 2<sup>a</sup>, 2<sup>6</sup>, 12<sup>6</sup>, 24<sup>a</sup>, 24<sup>6</sup>, 25<sup>a</sup>  
Мулло Болта Ниёз. Қаранг: Болта Ниёз  
Мулло Дўст Муҳаммад 20<sup>a</sup>  
Мулло Исмоил Муҳркан 17<sup>6</sup>  
Мулло Муҳаммад Носир 3<sup>6</sup>  
Мулло Муҳаммадшариф котиб Бухорий 7<sup>a</sup>, 7<sup>6</sup>  
Мулло Муҳаммадсосуф 1<sup>6</sup>, 4<sup>a</sup>  
Мулло Фаттоҳий 13<sup>6</sup>  
Мулло Холмурод Гурлонли 7<sup>6</sup>  
Мулло Шоҳмурод ибн Надрмуҳаммад Хивақий 25<sup>6</sup>  
Мулло Эрмуҳаммад 25<sup>6</sup>  
Мулло Эшжон Қўнгиротли 16<sup>a</sup>  
Мулло Эшнӣёз 20<sup>a</sup>  
Мулло Юсуф Дурғовикли 16<sup>6</sup>  
Мулло Юсуф Қарамонли 25<sup>6</sup>  
Мунис мироб 9<sup>6</sup>  
Мустафохон 10<sup>a</sup>  
Муҳаммад 7<sup>a</sup>  
Муҳаммадамин ал-Балхий 3<sup>a</sup>  
Муҳаммадамин Махдум охунд Муфтий 13<sup>a</sup>, 16<sup>a</sup>, 17<sup>a</sup>  
Муҳаммадаминхон 9<sup>6</sup>  
Муҳаммад Жамил ибн Абу Туроб ал-Бадахший 3<sup>a</sup>  
Муҳаммад ибн Зайд Тусий 13<sup>6</sup>  
Муҳаммад ибн Имод 5<sup>6</sup>  
Муҳаммад ибн Шихнаи Ҳанафий 10<sup>a</sup>  
Муҳаммад Комил Девон 1<sup>6</sup>, 2<sup>a</sup>, 10<sup>a</sup>, 16<sup>6</sup>, 20<sup>6</sup>, 24<sup>a</sup>, 24<sup>6</sup>, 25<sup>a</sup>.  
Муҳаммад Комил. Қаранг: Муҳаммад Комил Девон

Муҳаммад Қосим мулаққаб ба Фаришта Ҳиндустоний 11<sup>а</sup>  
Муҳаммадрафиъ охунд ибн Нуруллоҳ Махдум 10<sup>а</sup>, 15<sup>б</sup>, 16<sup>а</sup>  
Муҳаммадризо Мироб мутахаллис ба Огаҳий. Қаранг: Огаҳий мироб.  
Муҳаммадризо охунд 5<sup>б</sup>, 11<sup>б</sup>, 12<sup>а</sup>, 13<sup>б</sup>, 15<sup>б</sup>, 17<sup>б</sup>  
Муҳаммад Салоҳ 19<sup>б</sup>  
Муҳаммадфозил 7<sup>б</sup>  
Муҳаммад Ховандшоҳ Ҳиротий 9<sup>б</sup>  
Муҳаммадшариф Девон Тарро 2<sup>а</sup>, 7<sup>б</sup>, 12<sup>а</sup>  
Муҳаммадшариф охунд 10<sup>а</sup>, 12<sup>б</sup>, 13<sup>а</sup>, 16<sup>а</sup>  
Муҳаммадшарифхожа ибн Абдурахмонхожа 10<sup>б</sup>  
Муҳаммадшариф ҳожи 3<sup>а</sup>  
Муҳаммадйосиф ибн Муҳаммадияқуб 25<sup>а</sup>  
Муҳаммадйосифбек (Баёний) 10<sup>а</sup>, 11<sup>а</sup>  
Муҳаммадйосифбек ибн Бобобек Қаранг: Муҳаммадйосифбек  
Муҳаммадияқуб Девон 1<sup>б</sup>, 2<sup>а</sup>, 5<sup>а</sup>, 11<sup>б</sup>, 20<sup>б</sup>, 24<sup>а</sup>, 24<sup>б</sup>  
Муҳаммадияқуб Девон мулаққаб ба Харрот, қаранг: Муҳаммадияқуб

#### Девон

Муҳаммадияқуб охунд 10<sup>а</sup>, 10<sup>б</sup>, 11<sup>а</sup>  
Навоий 2<sup>а</sup>, 24<sup>б</sup>  
Нишотий 1<sup>б</sup>  
Нозим Қаранг: Нозим Ҳиравий  
Нозим Ҳиравий 4<sup>а</sup>, 20<sup>б</sup>  
Огаҳий мироб 9<sup>б</sup>, 13<sup>а</sup>, 17<sup>а</sup>  
Огаҳий Муҳаммадризо мироб. Қаранг: Огаҳий мироб  
Отажон охунд Шаҳарли 12<sup>а</sup>  
Отаниёз охунд 10<sup>б</sup>  
Рафиъ охунд. Қаранг: Муҳаммадрафиъ охунд ибн Нуруллоҳ Махдум  
Раҳмонқули қори охунд 11<sup>б</sup>: 12<sup>б</sup>, 17<sup>а</sup>  
Рифқат Кашмирий 6<sup>б</sup>  
Сайид Абдуллоҳ. Қаранг: Сайид Абдуллоҳхожа  
Сайид Абдуллоҳхожа 4<sup>б</sup>, 10<sup>а</sup>, 11<sup>а</sup>, 13<sup>а</sup>  
Сайид Азизуллоҳ котиб 7<sup>б</sup>  
Сайид Ибодуллоҳхожа, қаранг: Ибодуллоҳхожа охунд 11<sup>а</sup>  
Сайид Муҳаммад Баҳодирхон 17<sup>а</sup>  
Сайид Ниёз ҳожи 9<sup>б</sup>  
Саъдий (Шерозий) 7<sup>б</sup>, 17<sup>б</sup>, 20<sup>а</sup>, 21<sup>а</sup>  
Саъдий Хоразмий 20<sup>б</sup>  
Субҳонқулихон 16<sup>а</sup>, 17<sup>а</sup>  
Сулаймонхожа Хўқандий 20<sup>а</sup>

Султон Аврангзеб Муҳиддин подшоҳ 13<sup>6</sup>  
Султон Ҳусайн Мирзо 3<sup>6</sup>, 9<sup>6</sup>, 13<sup>a</sup>  
Табибий 1<sup>6</sup>  
Туркхон 15<sup>a</sup>  
Умархожа 24<sup>6</sup>, 25<sup>a</sup>  
Файзуллоҳ Бухорий 20<sup>a</sup>  
Фирдавсий 7<sup>a</sup>  
Ҳабибуллоҳ охунд Муфтий 11<sup>6</sup>  
Хавосхони Маданий 16<sup>a</sup>  
Ҳазрати Баҳоуддин 14<sup>a</sup>  
Ҳотифий 3<sup>6</sup>  
Худойберган Девон Муҳркан 2<sup>a</sup>, 17<sup>a</sup>, 24<sup>a</sup>  
Худойберган охунд 10<sup>6</sup>  
Ҳусайн Яздий 15<sup>a</sup>  
Хусрав Деҳлавий 5<sup>a</sup>  
Шайх ал-Аттор 7<sup>6</sup>, 15<sup>a</sup>, 20<sup>a</sup>  
Шайх Фаридиддин. Қаранг: Шайх ал-Аттор 7<sup>6</sup>  
Шайх ал-ислом Ҳиравий 14<sup>a</sup>  
Шаҳзода Сулаймон 15<sup>a</sup>  
Шоҳ Аббоси соний 4<sup>a</sup>  
Эшон Махдум охунд 2<sup>6</sup>, 14<sup>6</sup>, 16<sup>a</sup>  
Эшонхожа 9<sup>6</sup>, 10<sup>a</sup>, 11<sup>6</sup>, 12<sup>a</sup>  
Эшонхожа ибн Қубодхожа. Қаранг: Эшон хожа  
Юсуф Ҳожи охунд 16<sup>6</sup>

#### Жой номлари

Бадахшон  
Балх  
Бухоро 4<sup>a</sup>, 5<sup>a</sup>, 16<sup>a</sup>, 17<sup>6</sup>, 20<sup>a</sup>, 20<sup>6</sup>  
Бухоройи шариф. Қаранг: Бухоро.  
Дурғовук 16<sup>6</sup>  
Ислombўл = Истанбул 6<sup>6</sup>  
Исфаҳон 25<sup>6</sup>  
Кашмир 20<sup>a</sup>  
Лоҳур 25<sup>6</sup>  
Самарқанд 20<sup>a</sup>  
Теҳрон 21<sup>a</sup>  
Хивақ 6<sup>6</sup>

Хоразм 4<sup>a</sup>  
Хожанд 3<sup>b</sup>  
Шероз 21<sup>a</sup>  
Қаробог 3<sup>b</sup>  
Урганч  
Хонақоҳ  
Пирнахос  
Ҳиждувон 7<sup>b</sup>  
Қорамон 25<sup>b</sup>  
Ҳазорасп  
Ҳирот 3<sup>b</sup>, 25<sup>b</sup>  
Ҳиндистон

### Хоразмлик хаттотлар номлари<sup>263</sup>

1. Абдолхожа ибн Қулмуҳаммадхожа Хоразмий Ҳазораспий (XIX аср охири)
2. Абдуниёз Домла Отажон ибн Домла Муҳаммадкарим (XIX аср охири – XX аср боши)
3. Абдурраҳим (XVI аср)
4. Абдушшукур (XVII аср)
5. Абулмузаффар Одина Муҳаммад ибн Сайид Музаффар ал-Ҳусайний ал-Хоразмий ал-Ҳозараспий (XIX аср боши)
6. Аллоҳқули Хоразмий ибн Мулло Даргоҳқули (XIX аср боши)
7. Аловуддин ибн Абдуллоҳ охунд марҳумий Хоразмий (XIX аср боши)
8. Биби Завраой (XIX аср охири – XX аср боши)
9. Бобониёз ибн Усто Бекпўлат Хивақий (XVIII аср охири – XIX аср боши)
10. Бурҳонхожа ибн охунд Абдулваҳҳоб (XVIII аср охири – XIX аср боши)
11. Ҳайбуллоҳхожа ибн Домла Абдураҳмонхожа (XVIII аср охири – XIX аср боши)
12. Домла Абдуллоҳ валади Домла Муҳаммадмурод (XIX аср охири – XX аср боши)

---

<sup>263</sup> Мазкур рўйхат Ҳ.Аминов томонидан тузилиб, унга XIV асрдан XX аср бошигача Хоразм ҳудудида фаолият кўрсатган хаттот ва саҳҳофлар номлари киритилган.

13. Домла Абдурраззоқ махдум қори Фақирий ибн Домла Абдулжаббор қори эшон (XIX аср охири – XX аср боши)

14. Домла Аллоҳберган ибн Домла Муҳаммадризо (XIX аср охири – XX аср боши)

15. Домла Бекмуҳаммад (XIX аср охири – XX аср боши)

16. Домла Жабборберган ибн Ивазёр ибн Отаниёз (XIX аср охири – XX аср боши)

17. Домла Исмоил валади Ивазниёз сўфи (XIX аср охири – XX аср боши)

18. Домла Қаландар Хонақоҳий ибн Домла Қўшназар (XIX аср охири – XX аср боши)

19. Домла Муҳаммадамин манқитли (XIX аср охири – XX аср боши)

20. Домла Муҳаммадёқуб девон харрот ибн Уста Қурбонниёз харрот (1867-1938)

21. Домла Муҳаммадёқуб охунд Бешариқли (XIX аср охири – XX аср боши)

22. Домла Муҳаммадражаб ибн Домла Абдулвалий (XIX аср охири – XX аср боши)

23. Домла Муҳаммадризо охунд ибн Муҳаммадкарим (XIX аср охири – XX аср боши)

24. Домла Муҳаммадтоҳир валади Домла Ортиқ (XIX аср охири – XX аср боши)

25. Домла Муҳаммадшариф ибн Раҳимберди (XIX аср охири – XX аср боши)

26. Домла Муҳаммадшариф ибн Раҳмонберди (XIX аср охири – XX аср боши)

27. Домла Муҳаммад Шокир Урганжий валади Қулниёз сўфи (XIX аср охири – XX аср боши)

28. Домла Муҳаммадйусуф ибн Бердимурод сўфи (XIX аср охири – XX аср боши)

29. Домла Муҳаммадйусуф ибн Раҳмонқули (XVIII аср охири – XIX аср боши)

30. Домла Муҳаммадодам валади Домла Ортуқ ал-Марҳумий котиб (XIX аср охири – XX аср боши)

31. Домла Муҳаммад ибн Шариф Маҳмуд ниёз (XIX аср охири – XX аср боши)

32. Домла Отажон ибн Домла Муҳаммадкарим муаззини Боқчали (XIX аср охири – XX аср боши)

33. Домла Отажон Ниёз (XIX аср охири – XX аср боши)

34. Домла Отаниёз (XIX аср охири – XX аср боши)
35. Домла Раҳимберди (XIX аср боши)
36. Домла Рўзмұхаммад Хивақий (XIX аср охири – XX аср боши)
37. Домла Рўзмұхаммад Хоразмий валади Муҳаммадмурод (XIX аср охири – XX аср боши)
38. Домла Сайид Ниёз ибн Муҳаммадёқуб Хоразмий (XIX аср охири – XX аср боши)
39. Домла Умархожа ибн Иброҳимхожа (XIX аср охири – XX аср боши)
40. Домла Эшмуҳаммад ибн Отаниёз (XIX аср охири – XX аср боши)
41. Дўстмуҳаммад валади Эшмуҳаммад Хоразмий (XIX аср охири – XX аср боши)
42. Ёрмуҳаммад ибн Шариф Аҳмадий (XVIII аср)
43. Жаъфархожа ибн Насриддинхожа ал-Ҳусайний ал-Карвакий ал-Ҳозараспий (XIX аср боши)
44. Жумъаниёз ибн Омонниёз сўфи (XIX аср охири – XX аср боши)
45. Ибодуллоҳ маҳдум Хокий (1842-1914)
46. Иброҳимхожа ибн Муҳаммад Ёҳубхожа Марҳумий Хоразмий (XIX аср охири – XX аср боши)
47. Иброҳимхожа ибн Рукниддин (XIX аср боши)
48. Исмоил ибн Иброҳим (XVIII аср)
49. Каримжон ибн Лаҳмжон (XVIII аср)
50. Қодирберган маҳрам ибн Ивазниёз Хоразмий (XIX аср охири – XX аср боши)
51. Комил Хоразмий (1825-1899)
52. Маҳмуд Ниёз (XIX аср боши)
53. Маҳмудниёз ибн Сайид Ниёз (XIX аср охири – XX аср боши)
54. Мир Шаҳобиддин ибн Хожа Бузрукшоҳ ал-Маҳдумий ал-Хоразмий (XVII аср)
55. Мирзохожа ибн Абдуллоҳхожа Хивақий (XIX аср боши)
56. Мирзобоши ибн Мулло Муҳаммадшариф девон (XIX аср боши)
57. Мирзохожа ибн Абдуллоҳхожа Хивақий (XIX аср боши)
58. Мулло Абдулкарим валади Муҳаммад Раҳим (XIX аср охири – XX аср боши)
59. Мулло Абдуллоҳ Ҳозараспий ибн Мулло Аллоҳберди (XIX аср охири – XX аср боши)
60. Мулло Абдуннабий ал-Ҳанафий (XVIII аср)
61. Мулло Абдуссамад валади Ашур Муҳаммад (XVIII аср)
62. Мулло Али мударрис (XVIII аср)
63. Мулло Аллоҳберган ибн Худойберган (XIX аср боши)

64. Мулло Аллоҳназар ибн Ивазақо котиб (XIX аср боши)
65. Мулло Бекниёз валади Муҳаммад Ҳусайн девон (XIX аср охири – XX аср боши)
66. Мулло Бердимурод ибн Эшназарбой Хоразмий (XIX аср охири – XX аср боши)
67. Мулло Бобожон ибн Худойберди Санойи манқит (XIX аср охири – XX аср боши)
68. Мулло Бобожон маҳдум ибн Мулло Худойберган охунд Хоразмий (XIX аср охири – XX аср боши)
69. Мулло Бобожон Тарроҳ ибн Абдулазиз тарроҳ Ходим Хивақий (1880-1975)
70. Мулло Бобоназар Мирзобоши манғит (XIX аср охири – XX аср боши)
71. Мулло Болтаниёз Нодим ибн Уста Қурбонниёз ал-мулаққаб ба Харрот (ваф. 1938)
72. Мулло Давлатмурод ибн Жабборберган (XIX аср охири – XX аср боши)
73. Мулло Ёқчили ибн Мулло Қурбонниёз ибн Бобо Халифа (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)
74. Мулло Жумъабек сўфи котиб (XIX аср боши)
75. Мулло Жумъаниёз ибн Бобониёз Шайх Жонакшайхий (XIX аср боши)
76. Мулло Иброҳим сўфи ибн Аллоҳберди сўфи (XIX аср охири – XX аср боши)
77. Мулло Иноятуллоҳ девон ибн Муҳаммадсафо Хоразмий (ваф. 1912)
78. Мулло Исмоил ибн Уста Муҳаммадпаноҳ Хоразмий (XIX аср)
79. Мулло Исмоилхожа ибн Муҳаммадшарифхожа Урганжий (XIX аср боши)
80. Мулло Йўлдош ибн Бадалбой ҳожи Гурноний (Гурлоний) (XVII аср)
81. Мулло Каримберган девон ибн Раҳмонберган Хоразмий (XIX аср охири – XX аср боши)
82. Мулло Кечин (XIX аср охири – XX аср боши)
83. Мулло Қурбон ибн Усто Дўстмурод Урганжий (XIX аср)
84. Мулло Қурбонниёз ибн Муҳаммадниёз (Паҳлавонниёз) (XIX аср)
85. Мулло Қурбонниёз журёнли ибн Домла Паҳлавон (XIX аср)
86. Мулло Мир Солиҳ (XIX аср боши)
87. Мулло Муҳаммадамин ал-мутахаллис би-л-Ходим ибн Мулло Муҳаммад Зоҳирхожа ал-Ҳусайний ал-Хоразмий (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)

89. Мулло Муҳаммадаминбек Мирохур Хивақий ибн Мулло Дўстмуҳаммад Хивақий (XIX аср)
90. Мулло Муҳаммад Бекназар (XIX аср)
91. Мулло Муҳаммадқуб валади Мулло Жумъаниёз Хивақий (XIX аср охири – XX аср боши)
92. Мулло Муҳаммадкарим девон ибн Домла Исмоил девон Хоразмий (XIX аср охири – XX аср боши)
93. Мулло Муҳаммадқурбон (XIX аср)
94. Мулло Муҳаммадмурод ибн Мирзо Қўлдош (XIX аср)
95. Мулло Муҳаммадназар ибн Қиличжон Хоразмий (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)
96. Мулло Муҳаммад Раҳимхожи ибн Мулло Паҳлавонниёз Хивақий (XIX аср)
97. Мулло Муҳаммадсафий ибн Муҳаммадшариф Гулоний (Гурлоний) (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)
98. Мулло Муҳаммадшариф ибн Абдурахмон сўфи ибн Муҳаммад Раҳим сўфи (XIX аср охири – XX аср боши)
99. Мулло Муҳаммадшариф ибн Мулло Муҳаммад Паноҳ (XIX аср охири – XX аср боши)
100. Мулло Муҳаммадшариф сангарли ибн Муҳаммадқуб девон харрот (XIX аср охири – XX аср боши)
101. Мулло Муҳаммадшарифхожа ибн Муҳаммадюсуфхожа (XIX аср охири – XX аср боши)
102. Мулло Муҳаммадюсуф (XIX аср охири – XX аср боши)
103. Мулло Муҳаммадюсуф Чокар ибн Муҳаммадқуб девон (1881-1952)
104. Мулло Насруллоҳ ибн Муҳаммад Сафо сўфи (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)
105. Мулло Ниёзмуҳаммад охунд Хоразмий (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)
106. Мулло Нурниёз ибн Мулло Муҳаммадниёз (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)
107. Мулло Одинамуҳаммад Афзалий (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)
108. Мулло Отаниёз бечора ибн Мулло Хожамберди Хоразмий (XVIII аср)
109. Мулло Паҳлавонқули ибн Мулло Раҳмонберди (XVIII аср)
110. Мулло Пирназар сўфи (XVIII аср)
111. Мулло Раҳматуллоҳ сайид ал-Хоразмий ибн Сайид Маҳмуд (XIX аср)

112. Мулло Саъдуллоҳ Саъдий ибн Сайид Абдуллоҳ Хоразмий (1877-1937)
113. Мулло Тангриберди ибн Худойберди Хоразмий (XIX аср)
114. Мулло Файзуллоҳ ибн Муҳаммад Назар сўфи Хоразмий (XIX аср)
115. Мулло Ҳасанмурод Комкор ибн Муҳаммадамин Лаффасий (1898-1942)
116. Мулло Холмурод гурланли валади Муҳаммадйосуф (XIX аср охири – XX аср боши)
117. Мулло Худойберган ибн Бекмуҳаммад (XIX аср)
118. Мулло Худойберган ибн Дўстжон манқитли (XIX аср)
119. Мулло Худойшукур валади Бобохон (XIX аср)
120. Мулло Хожаниёз ибн Шабот сўфи Хоразмий (XIX аср боши)
121. Мулло Хожаниёз сўфи ибн Эшбобо сўфи Хоразмий Хонақоҳий (XIX аср охири – XX аср боши)
122. Мулло Шоҳқули валади Эшмуҳаммадбек (XIX аср)
123. Мулло Эшжон ибн Домла Сафарниёз (XIX аср охири – XX аср боши)
124. Мулло Юсуф ибн Пирмурод сўфи (XIX аср боши)
125. Мулло Янгиберди (XIX аср)
126. Мулло Яримбек валади Усто Хожаназар сўфи (XIX аср боши)
127. Муллоий Бузрукхожа ўроқ ибн Очилдихожа ўроқ Сайидатойи (XIX аср боши)
128. Мусожон Қўзи ибн Ота Бўтабой ибн Отайбой Кўчмоний (XIX аср боши)
129. Муҳаммадали (XIX аср боши)
130. Муҳаммадамин ибн Абдолниёз (XIX аср охири – XX аср боши)
131. Муҳаммадамин ибн Мулло Раҳматуллоҳ (XIX аср охири – XX аср боши)
132. Муҳаммад ибн Аҳмад ибн Абулхусайн ал-Ёзарий сумма ал-Рустақоний ал-мулаққаб би-Латиф Хоразмий (XIV аср)
133. Муҳаммад ғариб Хоразмий котиб (XIX аср боши)
134. Муҳаммадқуб ибн Карим Хоразмий (XIX аср боши)
135. Муҳаммадқубхожа ал-мутахаллис би-л-Холис ибн Иброҳимхожа (ваф. 1880)
136. Муҳаммадқуббек ибн Муҳаммадниёзбек Гурланий Хоразмий (XIX аср боши)
137. Муҳаммадкарим Хожамберди (XIX аср)
138. Муҳаммадкомил Девоний ибн Исмоил девон (1885-1938)
139. Муҳаммадмурод хаттот (XIX аср)

140. Муҳаммадназар котиб Хоразмий (XIX аср)
141. Муҳаммадниёз ибн Шайхниёз ибн Муҳаммадамин (XIX аср охири – XX аср боши)
142. Муҳаммадниёз валади Абдуниёз сўфи (XIX аср охири – XX аср боши)
143. Муҳаммадрасул Мирзобоши ибн Паҳлавонниёз Комил Хоразмий (1840-1922)
144. Муҳаммад Раҳимбой Хоразмий (XIX аср охири – XX аср боши)
145. Муҳаммадризо валади Аллоҳқули Хонақоҳий (XIX аср охири – XX аср боши)
146. Муҳаммадризо Огаҳий (1809-1874)
147. Муҳаммадризо охунд ибн Мулло Муҳаммадкарим девон Марҳумий (XIX аср охири – XX аср боши)
148. Муҳаммадсобир Худойберган девон муҳркан ўғли Хоразмий (XIX аср охири – XX аср боши)
149. Муҳаммадҳожӣ котиб (XIX аср боши)
150. Муҳаммад Хонақоҳий (XIX аср)
151. Муҳаммадшариф ибн Домла Ганжабой (XIX аср)
152. Муҳаммадшариф девон ибн Аллоҳберган девон Хоразмий (ваф. 1900)
153. Муҳаммадшариф махдум охунд ибн Абдуллоҳ баққол охунд марҳумий (XIX аср)
154. Муҳаммадшариф ҳожӣ ибн Махмудниёз (XIX аср охири – XX аср боши)
155. Муҳаммадшарифхожа ибн Абдураҳмон ибн Абулмузаффар (XIX аср охири – XX аср боши)
156. Муҳаммадйосуф ал-Бадрхоний ал-Хивақий (XIX аср охири – XX аср боши)
157. Муҳаммадйосуф ибн Ниёз Муҳаммад (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)
158. Муҳаммадйосуф охунд ал-Баёний ибн Бобожонбек (1859-1923)
159. Муҳаммадйосуф Рожий ибн қози Хожамберди Хоразмий (XIX аср)
160. Муҳаммадёр Жонтўра мир (XIX аср)
161. Муҳаммадниёз ибн Абдуллоҳ ал-Хоразмий (XIX аср)
162. Муҳаммадниёз ибн Ҳожӣ Ортуқ ассор (XIX аср)
163. Муҳаммад ибн Ашур Муҳаммад (XIX аср)
164. Нур ибн Малик ал-Ислом ал-Канжақий (Қипчоқий) (XIV аср)
165. Нуруллоҳ охунд ал-Муфтий Хивақий (XIX аср)
166. Нўъмон ибн Саъид ибн Абдуссалом (XV аср)

167. Отамурод Эрсари қабиласидан (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)
168. Паҳлавон Ниёз ҳожи ал-Хоразмий ал-Хивақий (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)
169. Паҳлавонқули ибн Раҳмонберди (XVIII аср)
170. Раҳмонқули қори мударрис ибн Абдулжалолхожа эшон Хоразмий (XIX аср охири – XX аср боши)
171. Сайид Абдуллоҳ ибн Исо Сайид ал-Марҳумий ал-Хоразмий (XIX аср охири – XX аср боши)
172. Сайид Абдуллоҳхожа ибн Ивазниёзхожа (XIX аср охири – XX аср боши)
173. Сайид Асадуллоҳхожа ибн Ивазниёзхожа (XIX аср охири – XX аср боши)
174. Сайид Маҳмуд валади Муҳаммад Турди Сайид (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)
175. Сайид Маҳмуд ибн Турди Сайид Хоразмий (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)
176. Сайид Мурод ибн Мискин Хоразмий (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)
177. Сайид Ниёз ибн Иваз қори (XIX аср охири – XX аср боши)
178. Сайид Умархожа ибн Абдулмуқимхожа Сайидатоӣи (XIX аср охири – XX аср боши)
179. Сирож ибн Нажмиддин ал-Борчкейдӣи (XIV аср)
180. Солиҳхожа валади Абдуллоҳхожа Сайидатоӣи (XIX аср охири – XX аср боши)
181. Тожиддин ибн Раҳматуллоҳ Хоразмий (XIX аср охири – XX аср боши)
182. Толибхожа (XIX аср)
183. Тоҳирхожа ибн Абдулазизхожа Хоразмий (XIX аср)
184. Убайдуллоҳ ал-Вадудӣи Хоразмий (XVI аср)
185. Фаҳриддинхожа ибн Иброҳимхожа (XIX аср охири – XX аср боши)
186. Ҳабибуллоҳ ибн Мулло Абдуссалом ибн Мулло Неъматуллоҳ ал-Хоразмий ал-Хонақоҳӣи (XIX аср охири – XX аср боши)
187. Ҳайит Муҳаммад ибн Жонҳозӣи (XIX аср)
188. Хожашоҳ ибн Сайид Аҳмад Хоразмий (XIX аср)
189. Ҳожи Муҳаммадҷусуф Доӣи (1829-1909)
190. Ҳожи Файзуллоҳ ибн Муҳаммад Назар сӯфи (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)
191. Худойберган ибн Муҳаммад Назарҳожи Хивақий (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)

192. Худойберган девон Муҳркан ибн Устод Муҳаммадпаноҳ Хоразмий (1822-1920)
193. Худойберган ибн Муҳаммадназар Санжар (Сангар) (XIX аср)
194. Худойберди ибн Қўшмуҳаммад сўфи ал-Хивақий (XIX аср)
195. Худойдод ибн Мулло Тошмуҳаммад ибн мулло Ашур ал-Хоразмий (XVIII аср)
196. Шермуҳаммад Мунис Хоразмий (1778-1825)
197. Шоҳниёз ибн Ивазмуҳаммад Хоразмий ибн Рўзмуҳаммад шайх Хоразмий (XVIII аср)
198. Эрназар ибн Қурбонқилич сўфи (XVIII аср)
199. Эшмуҳаммад ибн Давлатмуҳаммад (XVII аср охири – XVIII аср бошлари)
200. Эшмуҳаммад ибн Холиқберди қўнғирот (XVIII аср)
201. Эшонхожа Абдунниёз маҳдум валади Қабодхожа эшон (XIX аср охири – XX аср боши)

#### Хоразмлик саҳҳофлар номлари

1. Абдуллоҳ охунд ибн Мулло Муҳаммадмурод саҳҳоф (XIX аср охири – XX аср боши)
2. Абдуллоҳхожа (XIX аср охири – XX аср боши)
3. Абдулхалил саҳҳоф (XIX аср охири – XX аср боши)
4. Ивазмуҳаммад (XIX аср охири – XX аср боши)
5. Бобожон маҳдум саҳҳоф (XIX аср охири – XX аср боши)
6. Домла Ибодуллоҳ шайх саҳҳоф (XIX аср охири – XX аср боши)
7. Исмоилхожа саҳҳоф (XIX аср охири – XX аср боши)
8. Камол саҳҳоф (XIX аср охири – XX аср боши)
9. Мир Муҳаммадносир (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)
10. Мулло Муҳаммадумар саҳҳоф (XIX аср охири – XX аср боши)
11. Мулло Ниёзмуҳаммад Қобил (XIX аср)
12. Мулло Абдулжалил саҳҳоф (XIX аср охири – XX аср боши)
13. Мулло Азимхон баччаи Ҳулом Муҳаммади Иззат (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)
14. Мулло Исматуллоҳ саҳҳоф (XIX аср охири – XX аср боши)
15. Мулло Қаландар Хожаниёз (XIX аср охири – XX аср боши)
16. Мулло Муҳаммадиси охунд (XIX аср охири – XX аср боши)
17. Муҳаммад Раҳим саҳҳоф ибн Ҳалим (XIX аср)
18. Муҳаммад Ҳусан ибн Мулло Ризо саҳҳоф (XVIII аср охири – XIX аср бошлари)

19. Муҳаммадјусуф саҳҳоф (XIX аср охири – XX аср боши)
20. Ниёз охунд саҳҳоф (XIX аср охири – XX аср боши)
21. Раҳмонберган саҳҳоф (XIX аср охири – XX аср боши)
22. Тўрахожа саҳҳоф (XIX аср)
23. Шафоат ибн Муҳаммадносир (XIX аср)
24. Эшқули саҳҳоф (XIX аср охири – XX аср боши)

**Китобда келтирилган ҳижрий йилларнинг мелодий йилга  
мувофиқлиги жадвали**

<i>Ҳижрий</i>	<i>мелодий</i>		
		1166	1752
608	1211-1212	1191	1777
806	1403-04	1200	1785-86
859	1454-55	1215	1800-1801
894	1488-89	1218	1803-04
895	1489-90	1223	1808-09
905	1499-1500	1225	1810
929	1522-23	1231	1815-16
935	1528-29	1236	1820-21
996	1587-88	1238	1822-23
997	1588-89	1240	1824-25
998	1589-90	1243	1827-28
1010	1601-02	1244	1828-29
1013	1604-05	1245	1829-30
1014	1605-06	1250	1834-35
1019	1610	1252	1836-37
1060	1650	1253	1837-38
1062	1651-52	1254	1838-39
1063	1652-53	1255	1839-40
1069	1658-59	1257	1841-42
1079	1668-69	1258	1842-43
1095	1683-84	1259	1843-44
1096	1684-85	1260	1844
1101	1689-90	1263	1846-47
1106	1694-95	1264	1847-48
1118	1706-07	1267	1850-51
1119	1707-08	1268	1851-52
1121	1709	1271	1854-55
1132	1719-20	1272	1855-56
1136	1723-24	1273	1856-57
1138	1725-26	1274	1857-58
1139	1726-27	1275	1858-59
1149	1736-37	1277	1860-61
1150	1737-38	1278	1861-62
1151	1738-39	1279	1862-63
1160	1747	1280	1863-64

1281	1864-65	1308	1890-91
1283	1866-67	1309	1891-92
1284	1867-68	1310	1892-93
1285	1868-69	1311	1893-94
1287	1870-71	1313	1895-96
1292	1875	1317	1899-1900
1293	1876	1318	1900-01
1294	1877	1319	1901-02
1295	1878	1320	1902-03
1296	1878-79	1321	1903-04
1297	1879-80	1322	1904-05
1298	1880-81	1323	1905-06
1300	1882-83	1324	1906-07
1301	1883-84	1325	1907-08
1305	1887-88	1326	1908-09
1306	1888-89	1327	1909-10
1307	1889-90	1328	1910-11

ма  
тор  
ас  
фа  
stu  
/С  
С.5  
лар  
нал  
рен  
и к  
ист  
Ази  
196  
Мод  
Фул  
1314

## Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. **Каримов. И.А.** Хива шаҳрининг 2500 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги табрик сўзи // Каримов. И.А. Асарлар. 6-том. Тошкент: Ўзбекистон, 1998.
2. **Абд ал-ҳайй ал-Лакнавий.** Умдат ар-риоя. -Ҳиндистон: Мужтабий матбааси, 1327. II-жузъ.
3. **Абдурахмонов М., Зохийдй А.** Закий Валидийнинг Туркистонга илмий сафари. – Т.: Фан, 1997.
4. **Абулғози.** Шажараи турк. Тошкент: Чўлпон, 1992.
5. **Акимушкин О.Ф.** Библиотека Шибанидов в Бухаре XVI века // Zentralasien studien. Konferenzakten. ESCAS IV. Bamberg. 8-12. Oktober. 1991. P.325-342.
6. **Акимушкин О.Ф.** О придворной китабхане сефевиды Тахмаспа I в Табризе / Средневековый Восток: история, культура, источниковедение. Москва, 1980. – С.5-19.
7. **Аминов Ҳ.** Хоразмда ишланган муқовалар // Имом ал-Бухорий сабоқлари. 2006. №3, б. 239-240. Аминов Ҳ. Қўнғирот сулоласи даврида кутубхоналар // Академик У. Каримов номидаги ёш шарқшунослар илмий конференцияси тезислари. Тошкент, 2007. б. 102-104.
8. **Ахунджанов Э.А.** Историко-типологическое исследование истории книги и книжного дела в Туркестане: Древность. Средние века. Диссертация доктора исторических наук. Ташкент, 1998.
9. **Ахунджанов Э.А.** Очерки по истории книги и книжного дела в Средней Азии. Ташкент: Изд. полиг. объединение имени Ибн Сины, 1993.
10. **Бартольд В.В.** Улугбек и его время // Сочинения. Том II(2). Москва, 1964.
11. **Бендриков К.** Очерки по истории народного образования в Туркестане. Москва, 1960.
12. **Беруний.** Танланган асарлар. 1-том. Тошкент: Фан, 1968.
13. Библиотека Тимура // Туркестанские ведомости, 1873. №44.
14. **Бобожон Тарроҳ Азизов** – Ходим. Хоразм навозандалари. Тошкент, 1994.
15. **Бунёдов З.** Ануштегин Хоразмшоҳлар давлати (1097-1231). Тошкент: Фафур Фулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 1998.
16. **Бурҳон ад-дин ал-Марғилоний.** Ал-Ҳидоя. -Ҳиндистон: Юсуфий матбааси, 1314. II-жилд.

17. **Валидов А.З.** О собраниях рукописей в Бухарском ханстве. Отчёт о командировке. // ЗВОРАО, 23 (1915), 1916.– С. 245-262.

18. **Валидов А.З.** Восточные рукописи в Ферганской области // Записки Восточного Отделения Императорского Русского Археологического Общества, 22 (1913-14), 1915. – С. 303-320.

19. **Гаррицкий А.** Библиотеки в Средней Азии до русского завоевания. – «Новый Восток», 1925, № 10/11, с. 381-382.

20. **Гриффельд В., Галкин М.Н.** Военно-статистическое описание Хивинского оазиса. Часть II. Ташкент, 1903.

21. **Глухов А.** Улугбек и его книги (О библиотеке Улугбека). // В мире книг. 1969, № 9, С. 14-16,

22. **Давлатёр Раҳим Шихназар Маграсул.** Феруз: Шоҳ ва шоир қисмати. Тошкент: Фафур Гулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 1991.

23. **Давлатёр Раҳим, Шихназар Маграсул, Нусратулло Жумахожа.** Феруз. Тошкент, 1995.

24. Древние рукописи в Самарканде. Библиотека Тимерлана. // Туркестанские ведомости, 1870, №3.

25. **Ёқут Ҳамавий.** Мўъжам ал-удабо. Байрут: Мактабат ал-мишкот ал-исломийа, 17-жузь.

26. **Жукова Л.В.** Из истории Османских библиотек // Средневековый Восток. 1980. С.145-147.

27. **Жўмахожа Н.** Феруз – маданият ва санъат хомийси. Тошкент: Фан, 1995.

28. **Зиёдов Ш. Муминов А.** Библиотека Дукчи-Ишвна // Манкиб-и Дукчи Ишвн (Аноним жития Дукчи Ишвна – предводителя Андижанского восстания 1898 года). Введение, перевод и комментарии: Б.М. Бабаджанова. Издатель: А. фон Кюгельген. Ташкент, Берн, Алматы: Дайк-Пресс, 2004, С. 344-385.

29. **Зиёдов. Ш.** Ҳожа Муҳаммад Порсо кутубхонаси // Диншунослик фанларининг долзарб муаммолари. Тошкент, 2009. Б.106-114.

30. **Исмаилова Э.** Искусство оформления среднеазиатской книги XVIII-XIX вв. Тошкент: Узбекистон, 1986.

31. **Исмоилова Э.** Қўлёзма китобат санъати. //Хива минг гумбаз шаҳри. Тошкент: Шарқ, 1997, 88-89-бетлар.

32. **Исҳоқов М.** Тарихни тилга киритган ёзув // Фан ва турмуш. 2006, №1-3, 33-35-бетлар.

33. **Йўлдошев М.Й.** Хива хонлигида феодал ер эгалиги ва давлат тузилиши. Тошкент: Ўздавнашр, 1959.

34. **Камилов Н.** Хорезмская школа перевода (проблемы типологии и сопоставительное исследование истории перевода в XIX в.). Диссертация на соискание научной степени доктора филологических наук. Тошкент, 1987.

35. **Касымова А.Г.** Библиотечное дело в Узбекистана. – Ташкент, «Узбекистан» 1968. 119 с.

36. **Қобулов Н., Мўминова В., Ҳаққулов И.** Иваз ва унинг адабий муҳити. Тошкент: Фан, 1987.

37. **Комил Аваз.** Тошбосма // Хива. 1997, №7-8. 16-бет.
38. **Кормилицын А. И.** История развития библиотечного дела в дореволюционном Туркестане. (1868-1917 гг.). Автореф. дис. на соискание учен. степени канд. ист. наук. Ташкент, 1969. 31 с.
39. **Кормилицын А. И.** Рукописные коллекции и библиотеки на территории Узбекистана эпохи средневековья. Т.: 1993.
40. **Қосимова О.** Ўзбекистонда кутубхоначилик тарихи. Тошкент: Ўқитувчи, 1992.
41. **Кун А.Л.** Предение о библиотека Тимерлана. // Материалы для статистики Туркестанского края, вып. III. СПб., 1874. с. 405-506.
42. **Қўшжонов О., Полвонов Н.** Хоразмдаги ижтимоий-сиёсий жараёнлар ва ҳаракатлар. – Тошкент: «Abu matbuot konsalt» МЧЖ, 2007.
43. **Лаффасий.** Тазкираи шуаро. Урганч, 1992.
44. **Логофет Д.** Тимерлановская библиотека. // Туркестанские ведомости, 1911, №24.
45. **Маткаримов М.** Хоразм Республикаси: давлат тузилиши, нозирлари ва иқтисоди. – Урганч, 1993.
46. **Маткаримова С.** Табибий – тазкиранавис («Мажмуаи си шуарои пайрави Ферузшоҳий») асосида. Филология фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация автореферати. Тошкент, 2007.
47. **Матниёзов М., Соғлиқов А.** Жаҳон тарихи ва маданиятида Хоразм. Урганч: Хоразм, 1999.
48. **Матяқубов О., Болтабоев Р., Аминов Х.** Ўзбек нотаси. Тошкент, 2007.
49. **Матяқубова М.** XIX асрнинг иккинчи ярми – XX асрнинг бошларида Хива хонлигида китобат ва кутубхона тарихи. Тарих фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Тошкент, 2008.
50. **Матяқубова М.М.** XIX асрнинг иккинчи ярми – XX асрнинг бошларида хива хонлигида китобат ва кутубхона тарихи. Тарих фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Урганч, 2008.
51. **Морозов Д.А.** Три московских рукописи из библиотеки Мухаммада Парса (Дополнение к статье А.Б.Халидова) // Петербургское востоковедение. Выпуск 9. Санкт-Петербург, 1999. С. 553-554.
52. **Мулла Бекжон Раҳмон ўғли, Муҳаммадусуф Девонзода.** Хоразм мусиқий тарихчаси. Тошкент: Ёзувчи, 1998.
53. **Мулло Бекжон Раҳмон ўғли, Муҳаммадусуф Девонзода.** Хоразм мусиқий тарихчаси. Москва, «Нашриёт» хусусий матбааси, 1925.
54. **Муминов А.К.** Библиотека вакфа Ходжа Мухаммада Парса в Бухаре // Суфизм в Иране и Центральной Азии. Материалы международной конференции. 2-3 мая 2006 года, г. Алматы. Алматы: Дайк-Пресс, 2007, С. 155-162.
55. **Муталов О.** Хива хонлиги Оллоқулихон даврида. Тошкент: 2005.
56. **Муҳаммад Раҳимхон Феруз.** Элга шоҳу ишққа қул. Девон. Нашрга тайёрловчи Г.М.Исмоилова. Тошкент, 1994.
57. **Муҳаммадусуф Баёний.** Шажарайи Хоразмшохий // Мерос. Тошкент, 1991.

58. **Муҳаммаджонов А.** Ўзбекистон тарихи. Тошкент: Фафур Фулом нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2004.

59. **Наврузов С.** Социально-экономическая и культурная жизнь Хивинского ханства в исторической, историко-географической литературе XIX-XX в. Диссертация кандидата исторических наук. Ташкент, 1991.

60. **Ойдин Тонарий.** Жалолитдин Хоразмшоҳ ва унинг даври. Тошкент: Шарқ, 1999.

61. **Погорельский И.В.** Очерки политической и экономической истории Хивинского ханства конца XIX и начала XX вв. (1873-1917 гг.). Ленинград, 1968.

62. Поиски библиотеки Тимура Мэкензи Уоллосом // Туркестанские ведомости, 1889. № 28.

63. **Полвонов Н.** Хива хонлигидаги ҳаракатлар ва сиёсий партиялар тарихи (Хоразм мисолида 1900-1924 йиллар). Тарих фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Тошкент, 2005.

64. **Полвонов Н.** XIX аср охири – XX аср бошлари Хоразм воҳасидаги тарихий демографияни ўрганиш манбалари // Марказий Осиё тарихи: манбашунослик ва тарихнавислик изланишлари. Илмий тўплам. Тошкент, 2009, 292-298-бетлар.

65. **Полвонов Н.** XX аср бошларида Хива хонлигининг аҳоли таркиби ва унинг жойлашган ўрни // Ўзбекистон миллий атласини яратишнинг илмий-услубий асослари. Республика илмий-амалий конференция материаллари. Тошкент 6-7 май, 2009. Тошкент, 2009, 189-191-бетлар.

66. **Раҳим Д., Матрасулов Ш.** Феруз шоҳ ва шоир қисмати. Тошкент, 1981.

67. **Самойлович А.Н.** Краткий отчет о поездке в Ташкент и Бухару и в Хивинское ханства в 1908 году // Известия Русского комитета для изучения Средней и Восточной Азии в историческом, археологическом, лингвистическом и этнографическом отношении. №9. Санкт-Петербург, 1909. С.21-22.

68. **Самойлович А.Н.** Материалы по среднеазиатско-турецкой литературе II. Хивинские придворные книгохранилища и книгопечатня // Известия Академии наук Туркменской ССР. Серия общественных наук. 1981, №1. С.74-82.

69. **Самойлович А.Н.** Материалы по среднеазиатско-турецкой литературы. Хивинские придворные книгохранилища и книгопечатня. Изв. АН Туркм.ССР. Сер.обществ.наук., 1981, №1.

70. **Саъдуллаев А., Сотлиқов А.** Хоразм Маъмур Академиясининг тарихий илдизлари. -Урганч-2003..

71. **Семёнов А.А.** Среднеазиатские рукописные фонды и важность их изучения // Материалы первой Всесоюзной научной конференции востоковедов в Ташкенте. 4-11 июня. Ташкент, 1958.

72. Собрание восточных рукописей. В 11 томах. Том II, Ташкент, 1954.

73. Туркестанские ведомости. 1871, №7.

74. Туркестанские Ведомости. 1973, 18 декабря.

75. **Убайд Аллах б. Масъуд ал-Бухорий.** Шарҳ ал-виқоя. -Ҳиндистон: Мужтабий матбааси, 1327. II-жузь.

76. Ўзбек адабиёти тарихи. IV жилд, Тошкент: Фан, 1978.

77. Ўзбекистон адабиёти ва санъати. 1994. 6 май.
78. Ўзбекистоннинг янги тарихи. Туркистон Чор Россияси мустамлакачилиги даврида. 1-жилд. Тошкент: Шарқ, 2000.
79. Феруз – шоҳ ва шоир. Урганч: Ал-Хоразмий номли Урганч Давлат Университети, 1994.
80. Хайруллаев М.М. Ўрта Осиёда илк уйғониш даври маданияти. Тошкент: Фан, 1994.
81. Халидов А. Книжная культура. //Очерки истории арабской культуры. V-XV вв. Москва: 1982.
82. Халидов А.Б. Арабские рукописи и арабская рукописная традиция.-Москва: Наука, 1985.
83. Халидов А.Б. Рукописи из библиотеки Мухаммада Парса // Петербургское востоковедение. Выпуск 6. Санкт-Петербург, 1994, С. 506-519.
84. Ҳасанов С. Хоразм маънавияти дарғалари. Тошкент: Адолат, 2001.
85. Холназарова Л. Бухородаги давлат ва шахсий кутубхоналарнинг манбаларда ёритилиши (XIX аср охири – XX аср бошлари) // Марказий Осиё тарихи: манбашунослик ва тарихнавислик изланишлари. Илмий тўплам. Тошкент, 2009, 270-277-бетлар.
86. Худойберганов К. Хива хонлари тарихидан. Урганч, 2008.
87. Эркинов А. «Тимуридский маньеризм в литературной среде Хивы при Мухаммад Рахим-хане II (на примере антологии «Маджму‘а-йи шу‘ара-йи Феруз-шахи)/Timurid mannerism in the literary context of Khiva under Muhammad Rahim-khan II (Based on the anthology Majmu‘a-yi shu‘ara-yi Firuz-shahi)». Вестник МИЦАИ /Bulletin of ICAS. Volume 8. Выпуск 8, 2008. С.58-65.
88. Эркинов А. Анъанавий ва модерн муҳитлар қиёси: Комил Хоразмийнинг Тошкентга бағишланган қасидаси // Ўзбекистон пойтахти 2200 ёшда: Тошкент шаҳрининг 2200 йиллик юбилейига бағишланган халқаро конференция материаллари. Тошкент: Фан, 2009, 315-319-бет.
89. Эрناзаров Ф. XIX аср охири - XX аср бошларида хива хонлигидаги маданий ҳаёт. Тарих фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Тошкент, 2005.
90. Юсупов Ю. Хоразм шоирлари. Тошкент: Ф.Фулум номидаги Бадиий Адабиёт нашр., 1967.
91. Язбердиев А. Гундогар метбелчилиги ва қоне туркмен басма китоплари. Ашгабат: 2002. Б. 290.
92. Язбердыев А. А. Н.Самойлович о дореволюционных хивинских книгохранилищах и книгопечатание // Общественные науки в Узбекистане. 1998, №1. С.83-85.
93. Якубовский А.Ю. Черты общественной и культурной жизни эпохи Алишера Навои // Алишер Навои. Сборник статей. Москва-Ленинград, 1946.
94. Akimushkin O.F., Ivanov A. A. Une école méconnue: Vohvgh au XVIIe siècle. Notes sur les calligraphes et les peintures de la bibliothèque des Ashtarxvniides d'après Mohammad Amin Vohvri / Art et société dans le monde iranien. Paris, 1982. P.127-139.

95. **Barthold W.**-[Brill M.L.]. Khowa. EI<sup>2</sup>, Vol.V. P.24-25.
96. **Eckmann J.** Die tschaghataische Literatur. In: Philologiae Turcicae Fundamenta. Vol.II. Wiesbaden, 1964. P.390-391.
97. **Erkinov A.** Les manuscrits du Khamsa de «Ali Sher Nava»i et la vie culturelle du khanat de Boukhara sous les Mangits. Boukhara-la-Noble. [Cahiers d'Asie Centrale 5-6], IFEAC-Edisud, Tachkent-Aix-en-Provence, 1998, P.169-180.
98. **Erkinov A., Vahidov. Sh.** Une source meconnue pour l'etude de la production de livres a la cour de Muhammad Rahim II (Khiva, fin XIX<sup>e</sup>. s). In: Patrimoine manuscrit et vie intellectuelle de l'Asie centrale islamique, [Cahiers d'Asie Centrale 7], A. Muminov, F. Richard and M. Szuppe (eds.), IFEAC-Edisud, Tachkent - Aix-en-Provence, 1999. P.175-193.
99. **Hofman H.F.** Turkish Literature a bio-bibliographical survey. Section III, part I. Vol.3-6. Utrecht, 1969.
100. **Muminov A., Ziyadov Sh.** L'horizon intellectuel d'un erudite du XIV<sup>e</sup> siecle: nouvelles decouvertes sur la bibliotheque de Muhammad Parsa // [Cahiers d'Asie Centrale 7], A. Muminov, F. Richard and M. Szuppe (eds.), IFEAC-Edisud, Tachkent-Aix-en-Provence, 1999. P. 77-99.
101. Oriental miniatures. Volume I. 14<sup>th</sup>-17<sup>th</sup> centuries. Tashkent, 2000.
102. **Porter Y.** Farhad le peintre. A propos des ateliers de peinture de Boukhara a l'epoque de 'Abd al-'Aziz Khan (1645-1680). // [Cahiers d'Asie Centrale 7], A. Muminov, F. Richard and M. Szuppe (eds.), IFEAC-Edisud, Tachkent-Aix-en-Provence, 1999. P. 267-278.
103. **Porter Y.** Farhad le peintre. A propos des ateliers de peinture de Boukhara a l'epoque de 'Abd al-'Aziz Khan (1645-1680). // Cahiers l'Asie centrale. 1997. - n°7. 3-4. - P. 267-278.
104. **Porter Y.** Le kitabkhana de 'Abd al-'Aziz Khan (1645-1680) et le mecenat de la peinture a Boukhara // [Cahiers d'Asie Centrale 7], A. Muminov, F. Richard and M. Szuppe (eds.), IFEAC-Edisud, Tachkent - Aix-en-Provence, 1999. P. 117-141.
105. **Porter Y.** Remarques sur la peinture de Boukhara au XVI<sup>e</sup> siecle // Cahiers l'Asie centrale, 1998. - n°5-6. - P. 147-167.
106. **Subtelny M.E.** The Making of Bukhara-yi Sharif: Scholars and Libraries in Medieval Bukhara (The Library of Khwaja Muhammad Parsa) // Studies on Central Asian History in Honor of Yuri Bregel. Edited by Devin DeWeese. Bloomington, Indiana, 2001, C. 79-111.
107. **Szuppe M.** Lettres, patrons, libraries. L'apport des recueils biographiques sur le rele du livre en Asie centrale aux XVI<sup>e</sup> et XVII<sup>e</sup> siecles. // [Cahiers d'Asie Centrale 7], A. Muminov, F. Richard and M. Szuppe (eds.), IFEAC-Edisud, Tachkent - Aix-en-Provence, 1999. P. 99-115.
108. **Togan A.Z.V.** Tarihide usul. Istanbul, 1950. P.47, 241.
109. Turcs. EI<sup>2</sup>, Vol.X. P.728-782.
110. **Vahidov Sh., Erkinov A.** Le fihrist (catalogue) de la bibliotheque de Sadr-i Ziya: une image de la vie intellectuelle dans le Mavarannahr (fin XIX<sup>e</sup>-deb. XX<sup>e</sup> s.). Patrimoine manuscrit et vie intellectuelle de l'Asie centrale islamique, [Cahiers d'Asie

Centrale 7], A. Muminov, F. Richard and M. Szuppe (eds.), IFEAC- Edisud, Tachkent - Aix-en-Provence, 1999. P.141-174.

111. **Vambéry H.** Zwei moderne centralasiatische Dichter, Munis und Emir // Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes. IV. Band, Wien, 1892. P.271-291.

### Шартли қисқартмалар:

ЗВОРАО – Записки Восточного Отделения Императорского Русского Археологического Общества.

ЎРШИ – Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институти қўлэмалар фонди.

## МУНДАРИЖА

Сўз боши .....	3
XIX аср охири – XX аср боши Хива маданий муҳити .....	5
Хоразм кутубхоналари .....	14
«Муҳаммад Раҳимхон II – Феруз кутубхонаси феҳристи» ҳақида .....	32
Феҳрист матни (16v) Жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била мактуб бўлган туркий назм китоблар .....	44
Жаннатмакони сонийнинг амри олийлари била мактуб бўлган туркий таворихлар ва сийару тазкиралар .....	58
Кўҳна қаламий нусхалар .....	60
Тиб китоблари .....	66
(186v) Қолибий китоблар, наср .....	69
Қолибий назм китоблар .....	75
(256) Кўҳна қаламий назм китоблар .....	81
Феҳриstda келтирилган қўлёзма асарлар номи жадвали .....	84
Асар номлари бўйича изоҳлар .....	161
Шахс номлари бўйича изоҳлар .....	230
Кўрсаткичлар .....	250
Асар номлари бўйича .....	250
Шахс номлари бўйича .....	264
Жой номлари .....	268
Хоразмлик хатотлар номлари .....	269
Хоразмлик саҳҳофлар номлари .....	277
Китобда келтирилган ҳижрий йилларнинг мелодий йилга мувофиқлиги жадвали .....	279
Фойдаланилган адабиётлар рўйхати .....	281
Шартли қисқартмалар: .....	287

*Тарихий-маърифий нашр*

А.С.ЭРКИНОВ, Н.Т.ПОЛВОНОВ, Ҳ.А.АМИНОВ

**МУҲАММАД РАҲИМХОН II**  
**— ФЕРУЗ КУТУБХОНАСИ ФЕҲРИСТИ**  
*(ХОРАЗМДА КИТОБАТ ВА КУТУБХОНАЧИЛИК*  
*ТАРИХИДАН)*

Муҳаррир  
Навруз БЕКМУРОДОВ

Техник муҳаррир  
Вера ДЕМЧЕНКО

Мусаҳҳиҳ  
Насиба ЮСУПОВА

Бадий муҳаррир:  
Баҳриддин БОЗОРОВ

Компьютерда саҳифаловчи  
Дилдора ЖҮРАБЕКОВА

Босишга 5.11.2009 й.да руҳсат этилди. Бичими 60x84 1/16.

Босма тобоғи 24,0. Шартли босма тобоғи 22,32.

Гарнитура «LexTimes Cyr+Uzb». Офсет қоғоз.

Адади 300 нусха. Буюртма № 278.

Баҳоси келишилган нарҳда.

«Янги аср авлоди» НММда тайёрланди.

«Ei-press» босмаҳонасида босилди.

100113. Тошкент, Чилонзор-8, Қатортол кўчаси, 60.

**Мурожаат учун телефонлар:**

Нашр бўлими – 278-30-52; Маркетинг бўлими – 128-78-43

факс — 273-00-14; e-mail: yangiasr@inbox.ru

کتاب عقود فارسی نظم قلمی، مولوی جامیننگ تصنیفات لاریدین.

کلیات دیوان عماد فارسی.

دیوان میرزا تقی کاشانی فارسی کهنه.

پنه دیوان جامی فارسی کهنه.

مثنویات هفت اورنگ جامی سکیز یوز تقسان بیشدا بلدهء هراتدا عبد الأحد بن

محمد بن احمد جامینی یازغانی.

بیر دیوان ناصر علی فارسی کهنه.

بیر دیوان شوکت فارسی کهنه، سنه بیر مینگ ایکی یوز اون سکیز لانجی بلدا ملا

شاه مراد بن ندر محمد خیوقی یازغان.

بیر دیوان سلمان فارسی کهنه سنه بیر مینگ ایکی یوز سکسان بیر لانجی یلده ملا

ایر محمد یازغان.

دیوان نایلی و دیوان خیالی و دیوان پرتو و دیوان قابلی ترکی تورتلاری بیر

مجلده ۱۲۹۷ سنه یازیلغان کاتبی نامعلوم.

دیوان امانی فارسی کهنه، تاریخی کاتبی نامعلوم.

دیوان صافی فارسی مینگ ایکی یوز اون توقوز لانجیدا اصفهاندا یازیلغان،

تاریخی نامعلوم.

دیوان عبد الرحمن پارسی نظم سنه بر مینگ اوچ یوز یگرمه آلتیدا محمد کامل دیوان یاز غانی.

دیوان کمالی دیوان خاقان ایکی سی بر مجلد بر مینگ اوچ یوز یگرمه آلتیلانجی یلدا عنایت دیوان یاز غان.

دیوان صادق دیوان غلامی دیوان حقیری اوچی بر مجلد بر مینگ اوچ یوز یگرمه آلتیلانجی یلدا بالته نیاز یاز غان.

دیوان سعدی دیوان غازی دیوان راغب اوچی بر مجلد بر مینگ اوچ یوز یگرمه آلتیلانجی یلدا عبد الله مخدوم بن ملا اتانیا سیغیر (? یلدا یاز غان).

دیوان طبیبی ترکی بر مینگ اوچ یوز یگرمه آلتیلانجی یلدا داملا خواجه نیاز شطلی یاز غان.

دیوان سلطانی دیوان میرزا دیوان ناظر دیوان عنایت تورتی بر مجلد بر مینگ اوچ یوز یگرمه آلتیلانجی یلدا عبد الکریم بای و عمرخواجه و ملا باباجان طرالارنینگ یاز غانلاری.

دیوان آسد دیوان عاقل دیوان کمالی جدید دیوان پور کامل تورت (تورتی) بر مجلد کاتب لاری اوزلاری ۱۳۲۶ سنه.

(۱۲۵) دیوان عاجز دیوان خاکی دیوان بیانی اوچی بر مجلد بر مینگ اوچ یوز یگرمه آلتیلانجی یلدا عمر خواجه بیله باباجان مخدوم یاز غان.

دیوان خادم دیوان دیوانی دیوان حبیب اوچی بر مجلد. باباجان مخدوم محمد کامل لارنینگ یاز غان لاری ۱۳۲۶ سنه.

دیوان طبیبی ترکی ۱۳۲۷ سنه یلدا ملا بالته نیاز نینگ یاز غانی.

دیوان عوض سنه ۱۳۲۶ لنجی یلدا بالطه نیازنی یاز غانی.

ینه دیوان عوض سنه ۱۳۲۶ لنجی یلدا ملا بالطه نیاز نینگ یاز غانی.

ینه دیوان عوض ۱۳۲۵ سنه کاتب محمد یوسف بن محمد یعقوب - ۳۷

### (۱۲۵<sup>b</sup>) کهنه قلمی نظم کتاب لار

گلشن توحید فارسی.

بیر خمسه بیر مینگ ایکی یوز آلتیمیش بیتیلانجی یلدا کاتبی ملا یوسف قرمانلی.

بیر دیوان حضوری کهنه فارسی.

دیوان کشور کهنه فارسی.

دیوان ابن یمین فارسی.

دیوان طالب کهنه فارسی بیر مینگ بر یوز سکساندا یازیلغان فارسی.

دیوان جامی فارسی سنه ۱۲۷۱ لا نجیدا یازیلغان.

رباعیات سیف الدین الباخززی فارسی مینگ اوچ یوز لنجی یلدا یازیلغان.

دیوان میسکین فارسی.

دیوان خواجه فارسی.

دیوان مشفق فارسی.

ینه بر خمسه کهنه قلمی مینگ ایکی یوز اوتوز آلتیده یازیلغان.

گلستان سعدی کهنه.

دیوان آرزو فارسی کهنه بیر مینگ یوز آلتیمیش اوچلانجیدا بلده لاهوردا مکتوب

بولغان.

دیوان لطفی ترکی بیر مینگ قرق بیتیلانجیدا مکتوب بولغان.

دیوان جامی.

دیوان نظامی فارسی.

کلیات دیوان صایب.

ینه بیر کلیات دیوان صایب.

دیوان حکیم عنصری فارسی.

دیوان ذریعة الرضویة فارسی.

دیوان کلیات غالب فارسی.

دیوان واصف ترکی رومی.

جمع ۱۰۹

۲۳۳ مجلد دور.

(۱۲۲<sup>a</sup>) مثنوی رومی، فارسی، بیر مجلد.

میزان الحق، بیر مجلد.

دلایل الخیرات، عربی، بیر مجلد.

اکسیر اعظم نینگ ایکیلانجی، تورتلارنجی دفترلاری، ایکی مجلد فارسی.

تاج التواریخ ایکی دفتر، رومیچه ترکی، ایکی مجلد.

روضة الاحباب تاریخ کتابی، رومیچه ترکی، اوچ دفتر، اوچ مجلد.

تاریخ طبری، رومیچه ترکی نینگ دفتر اولیدین ایکی مجلد.

ایکیلانجی دفتریدین بیر مجلد.

اوچلانجی دفتریدین ایکی مجلد.

تاریخ جودت رومیچه ترکی، اون ایکی دفتر، آلتی مجلد.

بیش دفتر تاریخ راشد، رومیچه ترکی، بیش مجلد.

ینه بیر دانه تاریخ راشدنینگ آلتیلانجی دفتری، بیر مجلد.

مجموع آلتی مجلد. اون ایکی دفتر تاریخ کامل عربیدین سکیز مجلد.

قالبی کتاب لار جمعی ۱۵۲ مجلد

جمع الجمع ۲۸۰ مجلد

(۱۲۴<sup>a</sup>) لیلی مجنون جامی پارسی نظم سنه مینگ اوچ یوز یگرمه سکیزدا

خداپیرگان دیوان مهرکن نینگ یازغانی.

اسکندرنامه جامی نظم پارسی سنه مینگ اوچ یوز یگرمه سکیزدا خداپیرگان

دیوان مهرکن نینگ یازغانی.

دیوان هلالی پارسی نظم سنه مینگ ایکی یوز توقسان آلتیدا الله برگان دیوان طرانی

یازغانی.

دیوان خاقان پارسی نظم سنه مینگ اوچ یوز یگرمه آلتیدا عنایت الله دیوان نینگ

یازغانی.

دیوان فوجی پارسی نظم سنه مینگ اوچ یوز یگرمه آلتیدا داملا خواجه نیاز

شطلینینگ یازغانی.

دیوان طیبی نظم سنه مینگ اوچ یوز یگرمه بتیدا محمد یعقوب دیوان خرات نینگ

یازغانی.

ینه دیوان طیبی پارسی نظم سنه مینگ اوچ یوز یگرمه آلتیدا داملا خواجه نیاز

شطلینینگ یازغانی.

و ینه دیوان طیبی پارسی نظم سنه مینگ اوچ یوز یگرمه بتیدا محمد یعقوب دیوان

خرات نینگ یازغانی.

خمسه خسرو دهلویدن هشت بهشت و خسرو شیرین و آینه اسکندری هر

برلاری بر مجلد سنه مینگ اوچ یوز (۱۲۴<sup>b</sup>) یگرمه توقوزدا محمد یعقوب دیوان

ملقب بخرات یازیب اتمام غه یتکورگان.

و ینه کوك مخمل مجلدلی پارسی بیاض سنه مینگ اوچ یوز یگرمه تورث دا محمد

یعقوب دیوان ملقب بخرات یازغان.

کلیات فضولی.

کلیات دیوان جامی.

دیوان عرفی.

دیوان انوری.

دیوان غالب.

دیوان صحبت فارسی.

دیوان نظیری فارسی.

دیوان خاقان.

دیوان نعمت خان عالی.

دیوان خواجه حافظ.

دیوان صایب.

دیوان میرزا بیدل.

دیوان زیور ترکی رومی.

دیوان خاتم ترکی رومی.

دیوان هلالی فارسی.

دیوان فطنت ترکی رومی.

(21<sup>b</sup>) دیوان غزلیات مع قصاید وصال شیرازی.

دیوان کلیات جامی.

رباعیات عمر خیام.

قصاید مولانا وحشی

. شاه نامه قاسمی بیله انشاء تمیز ایکاوی بیر مجلد، فارسی.

دیوان هلالی فارسی.

نیازی و لیلا و قدسی و ماهر بیر مجلد ترکی رومی.

دیوان عثمان بیک ترکی رومی.

دیوان روشن فارسی.

دیوان میرزا بیدل.

کلیات دیوان حزین فارسی.

قصیده برده.

دیوان عثمان نوس ترکی رومی.

پنه بیر دیوان کلیات حزین فارسی.

دیوان کلیات خاقانی فارسی.

میرزا بیدل.

دیوان نوایی.

دیوان نعمت خان علی فارسی.

کلیات شیخ سعدی.

گلستان و بوستان و طیبیات اوچی بیر مجلد.

دیوان بلاغت عنوان حافظ علوی ترکی رومی.

دیوان وفا فارسی.

دیوان عمر خان ترکی.

مجموعه الشعراء فارسی.

دیوان تذکره حسینی نظم و نثر

. دیوان شاهی بانصایح حضرت لقمان و رباعیات عمر خیام.

دیوان شمس تبریزی فارسی.

دیوان عمر خان ترکی.

بر دیوان فضولی.  
 (21□) دیوان عمرخان فارسی و ترکی.  
 دیوان یوسف - زلیخای جامی.  
 دیوان عرفی شیرازی فارسی.  
 دیوان منوچهرخان فارسی.  
 ینه بر دیوان یوسف - زلیخا ناظم هروی.  
 دیوان غزلیات مشتتری فارسی.  
 بر دیوان فیروز.  
 ینه بر دیوان فیروز.  
 دیوان میرزا بیدل.  
 ینه بر دیوان کلیات بیدل.  
 دیوان هلالی فارسی.  
 دیوان بوستان سعدی.  
 دیوان خواجه حافظ شیرازی.  
 دیوان عاشق یونوس رومی ترکی.  
 ینه بر دیوان هلالی فارسی.  
 ینه بر دیوان خواجه حافظ.  
 بر دیوان یوسف - زلیخای ناظم.  
 دیوان ثریا و قصاید فارسی.  
 دیوان شکرستان فارسی.  
 دیوان کلیات خاقانی فارسی.  
 دیوان قاننی مع فروغی و جلالی بیر مجلده فارسی.

ینه بیر دیوان فروغی فارسی.  
 دیوان حملهء حیدری فارسی طهرانی.  
 دیوان آتشکدهء وحدت و دیوان مستان شاه ایکیسی بیر مجلده فارسی.  
 تحفهء عزیزه شرح قصیده برده عربی فارسی و ترکی.  
 دیوان وفایی مع قصاید فارسی.  
 قصاید ندیم بیله تحفه العشاق بیر مجلده ترکی و رومی.  
 دیوان عرفی فارسی شیرازی، دیوان کلیات نظیری.  
 دیوان فضولی.  
 نصاب الصبیان.  
 بوستان و گلستان سعدی بیر مجلده.  
 دیوان میرزا بیدل.  
 دیوان تجلی فارسی.  
 دیوان شمس مغربی فارسی.  
 دیوان خارستان و گلستان ایکیسی بیر مجلده.  
 دیوان غنی فارسی. دیوان تاج الشعراء فارسی.  
 منطق الطیر فارسی.  
 دیوان شیبانی فارسی.  
 دیوان خیام فارسی.  
 دیوان شاهی رباعیات عمر خیام ایکیسی بیر مجلد فارسی.  
 دیوان هاشم، دیوان ذاتی، دیوان عارف، دیوان شمعی، دیوان مخلص: بیشی بیر مجلد ترکی رومی.  
 دیوان بایزید ثانی ترکی رومی.

دیوان کرام فارسی.  
 دیوان صادق منشی.  
 دیوان سالم.  
 دیوان محمود.  
 دیوان تحسین.  
 دیوان عراقی.  
 دیوان سلمان ساوجبی فارسی.  
 مسلك المتقين.  
 دیوان مجذوب بخارادا یازیلغان.  
 دیوان شاه شجاع ۱۲۶۹ لئجی یلدا بخاراده یازیلغان.  
 دیوان صادق فارسی بخارادا یازیلغان.  
 دیوان فانی فارسی بخارادا یازیلغان.  
 مفرح القلوب سعدی خوارزمی.  
 قالبی نظم کتاب لار  
 دیوان خواجه حافظ.  
 قصیده شیخ ابو بکر عربی.  
 دیوان عینی ترکی رومی.  
 تاریخ نرشخی و یوسف- زلیخای ناظم هر وی بیر مجلد.  
 دیوان یوسف- زلیخای ناظم.  
 دیوان نفعی رومی.  
 بر دیوان شیبانی رومی. دیوان خسرو علوی فارسی.

دیوان بیدل تاشکندی.  
 دیوان خواجه حافظ.  
 دیوان کلیات فضولی.  
 دیوان غنی فارسی.  
 دیوان سامی فارسی. تحفة الأحاب.  
 دیوان امیر خسرو.  
 دیوان شاه نامه قاسمی.  
 دیوان نظیری فارسی.  
 دیوان حکیم سنائی.  
 دیوان کلیات جامی.  
 دیوان آتشکده آذر فارسی.  
 دیوان نوائی.  
 قصاید نظیری فارسی.  
 دیوان ناصر علی فارسی.  
 دیوان اسکندر نامه بری فارسی.  
 نصاب الصبیان.  
 دیوان نوائی.  
 بر دیوان میرزا جیحون (؟) فارسی.  
 دیوان رفیع کلابی ترکی.  
 دیوان عاشق یونوس ترکی.  
 ینه بر نصاب الصبیان.  
 کلیات خاقانی فارسی.

شرح دلایل الخیرات منظومه فارسی بر مینگ ایکی یوز اوتوز آلتی یلدا سلیمان  
خواجه خوقندی یازغان.  
دیوان ظهوری کاتبی تاریخی نامعلوم.  
بر مجموعہء فارسی کهنه تاریخی کاتبی نامعلوم.  
دیوان خسرو فارسی کهنه تاریخی کاتبی نامعلوم.  
دیوان شریف و کرام ایکسی بر مجلدا ۱۳۱۷ سنه ملا ایشنیاز یازغان.  
دیوان کلیم فارسی کهنه تاریخی کاتبی نامعلوم.  
دیوان شوکت کهنه فارسی ۱۱۹۱ سنه سمرقند بلده سیدا فیض الله بخاری یازغان.  
دیوان شاه فارسی کهنه تاریخی کاتبی نامعلوم.  
بر بیاض بخارادا یازیلغان تاریخی کاتبی نامعلوم.  
و ینہ بر بیاض مجموعہ بخارادا یازیلغان کاتبی تاریخی نامعلوم.  
ینہ بر بیاض اورته سیدا مخمسات پار بخارادا یازیلغان کاتبی تاریخی نامعلوم.  
ینہ بر بیاض بخارادا یازیلغان کاتبی تاریخی نامعلوم.  
ینہ بر بیاض بخاراده یازیلغان کاتبی تاریخی نامعلوم.  
(□ 20<sup>b</sup>) ینہ بر بیاض بخاراده یازیلغان کاتبی تاریخی نامعلوم.  
ینہ بر مجلدا رباعیات خواجه حافظ و رباعیات مولوی جامی و رباعیات لوامع و  
لوايح جامی و رباعیات مرصاد العباد و رباعیات بیدل ۱۳۲۸ لنجی یلدا محمد  
یعقوب دیوان ملقب بخراط یازغان.  
و ینہ بر بیاض بخارادا یازیلغان کاتبی تاریخی نامعلوم.  
و ینہ بر بیاض بخارادا یازیلغان کاتبی تاریخی نامعلوم.  
ینہ مجموعہء فارسی.  
دیوان ظهور (ظهور) فارسی بخارادا یازیلغان.

مغربات عربی طب، بیر مجلد.  
تذکره الأولیاء فارسی. بیر مجلد.  
تاریخ طبری فارسی. بیر مجلد.  
(↓ 20<sup>a</sup>) دیوان جرات فارسی. سنه ۱۳۱۱ لانجیدا بخاراده یازیلغان.  
دیوان فصیحی کهنه تاریخی، کاتبی نامعلوم.  
دیوان طرزی کهنه فارسی تاریخی، کاتبی نامعلوم.  
گلستان سعدی کهنه تاریخی، کاتبی نامعلوم.  
منتخب الدیوان فارسی. کهنه ۱۱۴۹ لانجیدا کشمیر بلده سیدا یازیلغان.  
ینہ بر گلستان سعدی، کهنه فارسی ۱۲۴۴ سنه یازیلغان. کاتبی نامعلوم.  
الهی نامه فارسی، بیر وصلت نامه فارسی و بیر مصیبت نامه فارسی بیر  
مقامات الطیور فارسی و بیر اشتر نامه فارسی و بیر قصاید و غزلیات و مقطعات  
و رباعیات فارسی - بو آلتیسی بیر مجلدا. شیخ عطار ولینینگ تصنیفاتیدین  
تورور، بیر مینگ بیتیش آلتی (نجی) یلدا بخاراده یازیلغان.  
دیوان شریف فارسی کهنه کاتبی تاریخی نامعلوم.  
دیوان عرفی کهنه فارسی.  
دیوان کرام فارسی کهنه کاتب و تاریخی نامعلوم.  
دیوان فنا فارسی تاریخی کاتبی نامعلوم.  
بیر نوایی ۱۲۶۳ لانجیدا ملا دوست محمد یازغان.  
دیوان محوی فارسی کهنه تاریخی کاتبی نامعلوم.  
گلشن توحید فارسی ۱۲۷۳ لنجی یلدا قاضی محمد سلیم آخوندینینگ یازغانی.  
دیوان فوجی تاریخی کاتبی نامعلوم.  
دیوان خاقانی فارسی کهنه تاریخی کاتبی نامعلوم.

رسالهء مالا بُد منه، بئر مجلد، مسئلهء فارسى.

نفضات الأنس، فارسى. بئر مجلد.

أنوار سهىلى، فارسى. بئر مجلد.

بئر رسالهء روميچه تركى و طبّ يوسفى فارسى. ايكى سى بئر مجلد.

ظهير الانشاء، فارسى. بئر مجلد.

شرح قصدهء بردهء، روميچه تركى. بئر مجلد. ارشاد الطالبين، فارسى. بئر مجلد.

تفسير مواكب، روميچه تركى.

فتاوى برهنهء، فارسى. بئر مجلد.

(19<sup>b</sup>) اوج بولاك جذب القلوب فارسى. اوج مجلد.

اوج مجلد سبىر الأقطاب فارسى.

اوج مجلد نكار دانش فارسى.

رشحات فارسى. بئر مجلد.

تذكرة الأولياء فارسى. بئر مجلد.

شرح گلستان فارسى. روميچه تركى. بئر مجلد.

شمس المعارف عربى، بئر مجلد.

مفتاح الجنان تركى. بئر مجلد.

شرح مختصر وقايهء گورميرى، فارسى. بئر مجلد.

روضة الشهداءى تركى. بئر مجلد.

ثمرات الفوائد، بئر مجلد.

عجيب (عجايب) القصص، فارسى. بئر مجلد.

أنيس الواعظين، فارسى. بئر مجلد.

مرآت الكاينات، روميچه تركى. تاريخ، بئر مجلد.

نور الأبصار، عربى، بئر مجلد.

أصول جغرافيهء كبير، روميچه تركى. بئر مجلد.

مجالس ارشاديهء عربى، بئر مجلد.

زبدة المسائل تركى. بئر مجلد.

دقائق الأخبار، عربى، بئر مجلد.

كليله و دمنهء، تركى. بئر مجلد.

تفسير تبيان، روميچه تركى. بئر مجلد.

تفسير زبدة المآثر، روميچه تركى. بئر مجلد.

تفسير حسين واعظ، فارسى. بئر مجلد.

مطلع العلوم، فارسى. بئر مجلد.

كيمياء سعادتهء، فارسى. بئر مجلد.

مفتاح الجنان تركى. بئر مجلد.

شرح سفر السعادهء، فارسى. بئر مجلد.

سفينة الأولياء فارسى. بئر مجلد.

شرح مختصر وقايهء، تصنيف محمد صلاح، تركى. بئر مجلد.

ميزان الطبّ، فارسى. بئر مجلد.

جذب القلوب، فارسى. بئر مجلد.

أنوار سهىلى فارسى. ايكى مجلد.

قصص الأنبياء تركى. بئر مجلد.

تاريخ جهان كشاي فارسى. بئر مجلد.

ايكى دفتر معارج النبوهء روميچه تركى.

سبىر ألتى بارمق ايكى مجلد.

عین العلم، عربی، بیر مجلد.  
مصیبت نامه ترکی. بیر مجلد.  
شرح قصیده برده، عربی، بیر مجلد.  
سفینه الأولیای فارسی. بیر مجلد.  
مُنشآت و غزلیات میرزا ابوالحسن، بیر مجلد.  
سیر قرآن رومیچه ترکی. بیر مجلد.  
کلیات سعدی، مجموعه، بیر مجلد.  
خزینة الأسرار، عربی، بیر مجلد.  
ترکی قصص، بیر مجلد.  
مدارج النبوه نینگ ایکی دفترى، بیر مجلد.  
شمس المعارف عربی، بیر مجلد.  
رشحات، فارسی. بیر مجلد.  
مُصْطَفَاد الأخبار، بیر مجلد، ترکی.  
وسيلة النجات، فارسی. بیر مجلد.  
حکایت ضحاک، بیر مجلد.  
زبدة المسائل، بیر مجلد، ترکی.  
ینه بیر ترکی مُصْطَفَاد الأخبار، بیر مجلد.  
تاریخ عبدالرحمن خان افغان، فارسی. بیر مجلد.  
رشحات، فارسی. بیر مجلد.  
رساله تاریخ اسلام، رومیچه ترکی. بیر مجلد.  
زبدة المسائل ترکی. بیر مجلد.  
چهار درویش، ترکی. بیر مجلد.

خزینة الأسرار، عربی، بیر مجلد.  
دستور العلاج، فارسی. بیر مجلد، طب کتابی.  
طب فارسی. نسخه کلان، بیر مجلد.  
تاریخ فرشته، فارسی. بیر مجلد.  
روضه الصفای فارسی. نسخه کلان، بیر مجلد.  
ترجمه شرح وقایه فارسی. بیر مجلد.  
ینه بیر روضه الصفای فارسی. نسخه کلان، بیر مجلد.  
جلد اول اکسیر اعظم فارسی. بیر مجلد.  
ینه بیر روضه الصفای فارسی. نسخه کلان، بیر مجلد.  
جهان نما رومیچه ترکی. بیر مجلد.  
ینه بیر روضه الصفای فارسی. بیتی دفتر، نسخه کلان، بیر مجلد.  
مخزن الأدوية فارسی. بیر مجلد، نسخه کلان.  
صحایف الأخبار نینگ جلد ثالثی، رومیچه ترکی. بیر مجلد.  
خزینة الأصفیای فارسی. بیر مجلد.  
مدارج النبوه فارسینی جلد اولی (19<sup>a</sup>) و جلد ثانیتی (ثانیسی)، ایکوی ایکی مجلد.  
تاریخ شقایق النور عمان (النعمان) ایکی دفترى بیر مجلد، رومیچه ترکی.  
شرح صفر (سفر) السعادت، فارسی. بیر مجلد.  
جواهر عینی، فارسی. بیر مجلد.  
سیر شریف معراج النبوه، فارسی. بیر مجلد.  
حصن الحصین عربی، بیر مجلد.  
شرح مختصر وقایه گورمیری، فارسی. بیر مجلد.

سفر السعادت تركى مُسوَدَه نصف اولى عبد الحميد آخوندنيناگ ترجمه سى نصف  
 اخيرى، داملا محمود مخدوم خانقاهاينيناگ ترجمه سى، بير مجلد.  
 رساله خلاصه المفاخر تسخه قديم فارسى. بير مجلد.  
 رساله منازل السائرين تصنيف خواجه عيد الله انصارى سنه ۱۲۲۳ لانجى يلد  
 يازيلغان. بير مجلد.  
 رساله تاريخ انبيا تركى سنه ۱۲۲۳ لا نجيدا يازيلغان.  
 طب اكبرى فارسى سنه ۱۲۹۷ لانجى يلد الله بيرگان طرا ديوان يازغان، بير  
 مجلد كبير.  
 تاريخ جهاندارى فارسى بتاريخ صاحبقرانى فارسى بير مجلد.  
 رساله تذكرة الأوليا و تاريخ فارسى. بير مجلد.  
 تاريخ طبرى فارسى. اوچلانجى دفترى، بير مجلد.  
 مختصر و فایه عربى، بير مجلد.  
 نفحات الأنس فارسى. نسخه قديم، سنه ۱۱۳۹ نجيدا يازيلغان. بير مجلد.  
 اختيارات بديعى فارسى. طب كتابى، نسخه قديم، بير مجلد.  
 رساله حق اليقين نشبندى و ينه بير رساله فارسى تصوف، ايكيلارى بير مجلد.  
 رساله معرفت المذهب و ينه بير معرفت مذهب، بير مجلد.  
 رساله توبة الطالبين داملا سيد عبدالله خواجه نى ترجمه سى، بير مجلد.  
 احكام نجوم فارسى. بير مجلد.  
 تواريخ امير تيمور كورگان فارسى. بير مجلد.  
 رساله طب تركى ملا اسماعيل مهرکن يازغان، بير مجلد.  
 اون يكي مجلد ادعيه كتابى اميركان قاف لى.  
 ينه اون تورت مجلد ادعيه كتابى قاف سيز.

(18<sup>a</sup>) و ينه بير رساله تذكرة اولياى هرات، ادى.  
 وسيلة الشفاعات، سنه ۱۳۲۴ نجيدا يازيلغان. كاتبى نامعلوم. بير مجلد.  
 قلمى كتابلار جمعى ۲۲۸ مجلد  
 (18<sup>b</sup>) قالبى كتابلار، نثر  
 سير شريف فارسى اسمى معارج النبوة، بير مجلد.  
 تذكرة الأولياء فارسى و اخلاق المحسنين فارسى. ايکوى بير مجلد.  
 روضة الصفانيناگ اولغى، ايكيلانجى، اوچلانجى دفتر لارى، فارسى. بير مجلد.  
 شرح دلائل الخيرات تركى. بير مجلد.  
 تاريخ سياسى رومى چه تركى. تازه تصنيف، بير مجلد. و بستان مذائب (غرائب)  
 فارسى. بير مجلد.  
 مفتاح الجنان تركى. ايكى مجلد.  
 عجيب (عجايب) القصص فارسى. انشاء، بهار عجم، بير مجلد.  
 تذكرة الخواتين، بير مجلد، فارسى.  
 صلوة مسعود (مسعودى) فارسى. بير مجلد.  
 تاريخ طبرى فارسى. بير مجلد.  
 جاودان خرد، فارسى. بير مجلد.  
 سير الاقطاب، فارسى. بير مجلد.  
 ظهير الانشاء فارسى. بير مجلد.  
 كنز الحسين فارسى دوا كتابى، بير مجلد.  
 رساله فوايد فى حل عقايد، عربى، بير مجلد.  
 جذب القلوب فارسى. بير مجلد.  
 عجيب القصص فارسى. بير مجلد.

طبّ اغراض الطيبه جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله محمد امین مفتی ترجمه قیلغان، بیر مجلد.

طبّ ترکی بیر مجلد، جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله ترجمه بولغان، کاتبی و ترجمه قیلغان کیشیلار نامعلوم.

مفتاح الطالبین سید محمد بهادرخان مرحومی نینگ امر عالی لاری بیله سنه ۱۲۷۵ نجی یلدا محمد رضا میراب ترجمه قیلغان، بیر مجلد.

خواص اسماء الله ترکی سنه ۱۳۰۹ لانجی یلدا ملا ابدال یازغان، بیر مجلد.

طبّ مختصر فارسی سنه ۷۹۴ لانجی یلدا یازیلغان. کاتبی نامعلوم. بیر مجلد.

نزहत قلوب فارسی. بیر مجلد نسخه قدیم.

بیر رساله ترکی تازه ترجمه، بیر مجلد.

ینه بیر رساله ترکی سنه ۱۲۷۴ نجیدا یازیلغان. بیر مجلد.

منتخب الطبّ ترکی قراپادین سنه ۱۳۰۷ نجیدا داملا ابراهیم خواجه یازغان، بیر مجلد.

ینه بیر رساله مجمع الجوامع نی اونلانجی مقاله سی، بیر مجلد، ترکی.

ینه بیر رساله فارسی. بیر مجلد.

بحر الجواهر نسخه قدیم سنه ۹۹۷ لا نجیدا یازیلغان. بیر مجلد.

ملتفت (ملتقط) الطبّ ترکی الله بیرگان طرا یازغان، بیر مجلد.

تاریخ چهار اولوس فارسی. نسخه قدیم، بیر مجلد.

کتاب عالم آرا تاریخ پادشاهان، بیر مجلد.

رساله معدن الاسرار فارسی. بیر مجلد.

و ینه بیر رساله فارسی در بیان تصوف، ایکوی بیر مجلد.

منافع الناس ترکی طبّ سنه ۱۲۹۶ لانجی یلدا خدای بیرگان دیوان یازغان.

تحفة العاشقین جنت مکان ثانینینگ امری عالیلاری بیله سنه ۱۲۹۶ لانجی یلدا رحمنقلی آخوند ترجمه قیلغان.

(۱7<sup>b</sup>) تذکرة الشعراى فارسى سنه ۱۳۲۲ لانجی یلدا بخارادا یازیلغان. فارسی نسخه قدیم.

انشاءت سنه ۱۱۲۱ لانجی یلده یازیلغان.

نفایس المآثر فارسی. نسخه قدیم، بیر مجلد.

منافع الانسان طبّ بیر مجلد فارسی. سنه ۱۲۴۴ لا نجیدا یازیلغان.

گلستان سعدی فارسی بیر مجلد.

جميع الأخبار ترکی. بیر مجلد.

بهارستان جامی بیر مجلد فارسی سنه ۱۳۱۸ لانجی یلدا محمد رضا آخوند یازغان.

مطالب رشیدی در بیان تصوف و شرح قصیده ربوبیه فارسی و رساله وصیت نامه عبد الله انصاری علیه الرحمه، همه سی بیر مجلد فارسی سنه ۱۲۹۲ لانجی یلدا یازیلغان.

رساله نظام التواریخ فارسی. بیر مجلد.

عقاید تورپشتی (تورپشتی) ترکی داملا صالح امام نینگ ترجمه سی، مُسَوَدَه، بیر مجلد.

بیر رساله رَمَل کتابی، بیر مجلد.

رساله لوائح فارسی. ینه بیر رساله فارسی بیر مجلد، نسخه قدیم.

بدايع الانشاء فارسی سنه ۱۱۳۲ لانجی یلدا یازیلغان. بیر مجلد.

نسخه عبدالله انصاری بیر مجلد فارسی.

تأریخنامه مقیم خانی رساله فارسی. بیر مجلد.

کتاب حصن الحصین ترکی سنه ۱۳۱۰ لانیجی یلده ایشان مخدوم آخوند ترجمه  
قیلغان، ملا ایشجان قونگر تلی یازغان.

لوامع الأنوار فارسی جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله یازیلغان. تاریخ و  
کاتبی نامعلوم.

لبّ لوائح القمر آی و کون لار بیانیده سبحان قلی خان نینگ تصنیفی، جنت مکان  
اول نینگ امر عالی لاری بیله و داملا یوسف راجی فارسیدین ترجمه قیلغان، سنه  
۱۲۷۲ لانیجی یلده یازیلغان رساله دور.

زبده التواریخ بخارای شریف دا یازیلغان رساله و ینه بیر تاریخ بخارا فارسی سنه  
۱۳۱۸ لانیجی یلدا بخارادا یازیلغان. ایکاوی بیر مجلد.

طالع نامه و فال نامه ایکسی بیر مجلد فارسی.

(□16<sup>b</sup>) جلال الدین رومی علیه الرحمه نینگ فارسی نظم رساله سی و چهل  
حدیث نینگ ترجمه سی، ایکاوی بیر مجلد. محمد یعقوب ملقب بخرات یازغان سنه  
۱۳۱۸ نجی یلدا.

تاریخ ذخیره الملوك سنه ۱۳۰۵ لانیجی یلدا یازیلغان. کاتبی نامعلوم. بیر مجلد.

ایکی رساله دوا کتابلاری، ایکی مجلد.

و بیر اوراد و بیر نصاب الصبیان، ایکی مجلد.

بیش بولاک حصن الحصین جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری (بیله) ملا یوسف  
دُرغابیکلی یازغان، بیش مجلد.

قصهء حاطم فارسی سنه ۱۳۲۰ لانیجی یلدا کریم بیرگان یازغان، بیر مجلد.

### طب کتابلاری

قراپادین قادری سنه ۱۳۱۰ نجی یلدا جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله ملا  
آبدال یازغان، بیر مجلد.

مفرح القلوب فارسی سنه ۱۲۹۷ لانیجی یلدا یازیلغان. کاتبی نامعلوم. بیر مجلد.

ترکی تحفة المؤمنین نینگ مُسَوَدَه سی جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله سنه  
۱۳۰۱ لانیجی یلدا یوسف حاجی آخوند ترجمه قیلیب و هم یازغان، بیر مجلد.

قراپاد شفای، خلاصة الحکما، طبّ یوسفی و خفی عالیی فارسی بیر مجلد، سنه  
۱۲۹۶ لانیجی یلدا یازغان.

منتخب الطبّ ترکی سنه ۱۳۰۸ لانیجی یلدا جنت مکان ثانینینگ امر عالی لاری  
بیله ملا آبدال یازغان، بیر مجلد.

تحفة العاشقین فارسی سنه ۱۲۹۶ لانیجی یلدا الله بیرگان طرّا یازغان، بیر مجلد.

ینه بیر نسخه تحفة العاشقین فارسی و دستور العلاج فارسی سنه ۱۲۹۶ نجی یلدا  
داملا حبیب الله یازغان، ایکاوی بیر مجلد.

(□17<sup>a</sup>) طبّ حسینی فارسی سنه ۱۲۹۳ لانیجی یلدا یازیلغان. بیر مجلد.

مجمع الجوامع سنه ۱۳۰۷ نجی یلدا ترجمه اینیلگان مُسَوَدَه، ترجمانی و کاتبی  
نامعلوم. بیر مجلد(د).

تحفة المؤمنین الله بیرگان طرّا یازغان، بیر مجلد.

قراپادین ذخیره فارسی. بیر مجلد، کاتبی نامعلوم.

ینه بیر قراپادین قادری الله بیرگان طرّا یازغان فارسی. بیر مجلد.

طبّ الشفای عربی، بیر مجلد نسخه قدیم. طبّ لذت النساء ترکی سنه ۱۳۰۶ لانیجی  
دا یازیلغان. بیر مجلد.

ینه بیر رساله سبحان قلی خان نینگ تصنیفیدور، بیر مجلد.

شرح خلاصة الحساب فارسی حسین یزدینینگ تصنیفی و بیر رساله ذات  
الکرسى ترکی. قایسی زمان دا یازیلغانی نامعلوم. ایکاوی بیر مجلد.

وسيلة الطالبین فارسی. نسخه قدیم، قایسی زمان دا یازیلغانی نامعلوم. بیر مجلد.

رساله عجایب العالم فارسی سنه ۱۲۳۱ لانجی یلدا یازیلغان. بیر مجلد.

(۱5<sup>b</sup>) کنز الدقایق فارسی. نسخه قدیم، سنه ۱۰۷۹ لانجی یلدا یازیلغان. بیر  
مجلد.

محل آرای فارسی سنه ۱۲۷۹ نجی یلدا یازیلغان. بیر مجلد.

قواعد اسطرلاب بیش رساله مجموعی بیر مجلد یازیلغان یلی نامعلوم.

انیس القادریه فارسی سنه ۱۱۶۶ لا تجیدا أحمد شاه نینگ زمانیدا یازیلغان. بیر  
مجلد.

صحایف السعادات در بیان انشاءات عبدالله مرواریدینینگ تصنیفی، قایسی یلی  
یازیلغانی نامعلوم. بیر مجلد.

تفسیر مولانا یعقوب چرخى سنه ۱۲۶۰ لانجی یلده یازیلغان. بیر مجلد.

رساله عزیزان فارسی. بیر مجلد.

تحقیقات شیخ سیف الدین فارسی بیر مجلد، یازیلغان یلی نامعلوم.

کتاب تذکره دولت شاهى فارسی. سنه ۱۳۰۵ لانجی یلدا یازیلغان. بیر مجلد.

بهاور (بهار) دانش فارسی سنه ۱۳۱۹ لانجی یلدا جنت مکان ثانینینگ امر  
عالیلاری بیله محمد رضا آخوند یازغان، بیر مجلد.

ارشاد الطالبین جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله داملا سید عبدالله خواجه  
ترجمه قلیب، اوزی یازغان، بیر مجلد.

ارشاد الطالبین فارسی سنه ۱۳۰۰ نجی یلدا یازیلغان. بیر مجلد.

درر النظیم سنه ۱۳۰۹ لانجی یلدا جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله داملا  
محمد رحیم آخوند ترجمه قلیب اوزی یازغان، بیر مجلد.

شرح اوراد شیخ کبار سنه ۱۳۰۹ (لانجیده) جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری  
(بیله) داملا محمد رحیم آخوند ترجمه قلیب اوزی یازغان، بیر مجلد.

تذکره دولت شاهى ترکی سنه ۱۳۱۸ لانجی یلدا جنت مکان ثانینینگ امر  
عالیلاری بیله رفیع آخوند ترجمه قلیب اوزی یازغان، بیر مجلد.

مختصر وقایه گور میرینینگ ترکی ترجمه سی، ایکیلانجی مجلد، داملا بیك  
محمدنی یازغانی سنه ۱۳۱۰ لانجی یلدا. مذکور ترجمه دین ینه بیر نسخه نی محمد  
شریف آخوند جغلاى یازغان، سنه ۱۳۲۷ لانجی یلدا.

(16<sup>a</sup>) کتاب مخازن المعروف خواص خان مدنی علیه الرحمه سنه ۱۱۱۹  
لانجی یلده مشکات شریفین حدیث لارنی انتخاب اییب تصنیف قیلغان، نسخه قدیم،  
قایسی زمانده یازیلغانی نامعلوم. فصل و بابلاری مشکات شریف نینگ ترتیبیده،  
هر بر حدیث نی مصنف فارسی ترجمه ایتگان، بیر مجلد.

عجایب الآثار تاریخ کتابی محمد رفیع آخوند و محمد امین مخدوم آخوند عربیدین  
ترجمه قیلغان، بیر مجلد.

عبد الحق فارسی شرح مشکات شریف سنه ۱۰۱۹ لانجی یلده عبد الحق علیه  
الرحمه تصنیف قیلغان، سنه ۱۰۴۵ لانجی یلده تمام ایتگان، نسخه قدیم، سنه ۱۱۱۸  
لانجی یلده یازیلغان. کاتبی نامعلوم.

نور الابصار محمد شریف مخدوم آخوند مفتی سنه ۱۳۲۲ لانجی یلده نصفینی  
عربی دین ترجمه اییب، نصف آخیرینی محمد امین مخدوم آخوند سنه ۱۳۲۵  
لانجی یلده ترجمه ایتگان. بو کتاب اون ایکی امام نینگ مناقبی.

رساله منتخب قید صیدی ترکی. یعنی اولار نینگ بیاتی، بیر مجلد.

لباب الأخبار فارسی سنه ۹۳۵ نجیدا تصنیف بولغان سنه ۱۲۸۸ دا یازیلغان. بیر  
مجلد.

شرح احیای علوم ترکی. قایسی زمان دا یازیلغانی نامعلوم. بیر مجلد.  
نادر المعراج فارسی سنه ۱۲۹۴ نجیدا یازیلغان. بیر مجلد.

أنیس الطالبین فارسی بو هم قایسی زماندا یازیلغانی نامعلوم.  
وینه بیر نتیجه فارسی رساله لار سنه ۱۲۲۵ لا نجیدا یازیلغان. همه سی بیر مجلد.

شرح اوراد فارسی سنه ۱۲۹۷ نجیدا یازیلغان. بیر مجلد.  
شمس المعارف عربی، جنت مکان ثانینینگ امر عالی لاری بیله داملا عبد و داملا

یوسف لار سنه ۱۳۰۸ یلدا یازیلغان. بیر مجلد.  
ذُرر النظیم عربی، نسخه قدیم، بیر مجلد.

ینه بیر مجلد کتاب تاریخ اسمی و قایسی زمان دا تصنیف بولغانی و یازیلغانی  
نامعلوم.

رساله تکمیل الایمان فارسی سنه ۱۲۵۳ لا نجیدا یازیلغان. بیر مجلد.  
بیر مجلد دعا کتابی مکتوب بخط قرآنی نسخه قدیم، قایسی زمان دا یازیلغانی

نامعلوم.  
ذُرر النظیم فارسی قایسی زمان دا یازیلغانی نامعلوم. بیر مجلد.

زیده اللغات ترکی سنه ۱۲۸۹ نجیدا یازیلغان.  
شرح معنای و اسماء الله فارسی. ایکاوی بیر مجلد.

شرح اوراد قطبی جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله ایشان آخوند ترجمه  
قیلیب، سنه ۱۳۰۸ نجی یلدا داملا آدم مخدوم یازغان، بیر مجلد.

(۱۵۱) بیر رساله دعا کتابی سنه ۱۲۸۷ لا نجیدا یازیلغان نسخه فارسی بیر  
مجلد.

وینه بیر رساله ترکی امیر تیمورنینگ واقعاتی، بیر مجلد.

بیر رمل کتابی قایسی زمان دا یازیلغانی نامعلوم آدی.

زبده الرمل، بیر مجلد.

جواهرنامه فارسی سنه ۱۲۶۳ نجیدا یازیلغان. بیر مجلد.

اخلاق محسنی فارسی سنه ۱۲۱۵ نجیدا ترک خان نی زمانیدا شهزاده سلیمان  
فرمانی ایله یازیلغان. بیر مجلد، ابتر.

عالم آرای عباسی فارسی سنه ۱۰۱۰ نجیدا یازیلغان. بیر مجلد.

شرح نصاب الصبیان فارسی وینه بیر ترکی رساله هللغات (حل لغات) خمسه  
نوابی، بیر مجلد، سنه ۱۲۵۴ لا نجیدا یازیلغان.

قصیده برده و دلایل الخیرات مکتوب بخط قرآنی سنه ۱۲۵۳ لا نجیدا یازیلغان  
بیر مجلد.

کتاب مظهر العجایب فارسی سنه ۱۲۸۵ لانجی یلدا یازیلغان. بیر مجلد.

جواهر الأسرار فارسی قایسی زمان دا تصنیف بولوب و قایسی زماندا یازیلغانی  
نامعلوم بیر مجلد.

رساله علم هندسه و رساله لطایف الأحکام فارسی سنه ۱۰۹۵ لانجی یلدا یازیلغان.  
ایکاوی بیر مجلد.

انتخاب مثنوی رومی و کنز السالکین و تفسیر سوره یس فارسی همه سی بیر مجلد  
سنه ۱۲۵۵ لانجی یلدا یازیلغان.

پنج سوره و شرح قصیده برده فارسی. ایکاوی بیر مجلد.

گلستان سعدی فارسی. نسخه قدیم، بیر مجلد.

چهار کتاب شیخ العطار علیه الرحمه فارسی سنه ۱۲۴۴ لانجی یلدا یازیلغان. بیر  
مجلد.

نور الابصارنی نصف اولینی محمد شریف آخوند مفتی سنه ۱۳۲۲ لانجی یلدا  
ترجمه قلیب، نصف اخیرینی محمد امین مخدوم آخوند سنه ۱۳۲۵ لانجی یلدا  
ترجمه قیلغان. و هر بیرلاری اوز ترجمه لارینی هم یازغان، بیر مجلد.

(□13<sup>b</sup>) تذکرة الأولیاء ترکینی سنه ۱۳۲۳ لانجی یلدا محمد رضا آخوند یازغان،  
قطعی کلان، خام مجلد.

رشحات ترکینی سنه ۱۳۲۸ لانجی یلدا ایشان خواجه یازغان قطعی کلان، خام  
مجلد.

مولانا عبدالحق نینگ اوچلانجی، تورتلانجی، بیشلانجی، دفترلارینی داملا آتاجان  
امام شهرلی سنه ۱۳۲۸ لانجی یلدا یازغان، قطعی کلان، خام مجلد.

#### کهنه قلمی نسخه لار

شبهستان فارسینی عبدالعزیزخان نی زمانیدا ملا فناحی تصنیف اینگان، سنه ۸۴۴  
لانجی یلدا، بیر مجلد.

حکمت العین عربی بیر مجلد.

تفسیر سوره یوسف فارسی مولانا معین نینگ تصنیفی سنه ۱۰۹۳ لانجی یلدا  
سلطان اورنگ زیب محی الدین پادشاه نینگ زمانیدا یازیلغان. بیر مجلد.

أشعه لمعات ابراهیم همدانینینگ تصنیفی و ینه بیر نیچه فارسی رساله و قصیده  
لار بیر مجلد.

تبیین الجوامع محمد ابن زید طوسینینگ تصنیفی بیر مجلد، قایسی زمان دا تصنیف  
بولغانی نامعلوم. فارسی.

(□14<sup>a</sup>) هفتیک شریف نینگ ترکی تفسیری سنه ۱۲۴۰ لانجی یلدا یازیلغان. بیر  
مجلد کوك كاغذ.

مرصاد العباد فارسی سنه ۱۲۴۳ لانجی یلدا یازیلغان. تصنیفی قایسی زماندا  
بولغانی نامعلوم. بیر مجلد.

تذکرة الأولیای فارسی سنه ۱۲۴۵ لانجی یلدا یازیلغان. بیر مجلد.  
حضرت بهاولدین علیه الرحمه نینگ منقبت لاری، قایسی زمان دا تصنیف  
بولغانی نامعلوم. بیر مجلد.

صیدییه فارسی شیخ الاسلام هرورینینگ تصنیفی، سنه ۱۲۰۰ لانجی یلدا  
یازیلغان. بیر مجلد.

تذکرة الأولیای فارسی بیر مجلد، قایسی زمان دا یازیلغانی نامعلوم.  
رساله اسرار النکاح فارسی قایسی زمان دا تصنیف بولغانی و یازیلغانی نا معلوم،  
بیر مجلد.

روضه الصفاى فارسینینگ بیتلانجی دفترى قایسی زماندا یازیلغانی نامعلوم بیر  
مجلد.

ترجمة الطبقات فارسی سنه ۱۱۵۱ دا تصنیف بولغان، قایسی زمان دا یازیلغانی نا  
معلوم، بیر مجلد.

مهر ماه ترکینی ملا باباجان متخلص ثنائینینگ ترجمه سی، بیر مجلد.  
روضه الصفانینگ عجایب الطبقاتی فارسی. قایسی زمان دا تصنیف بولغانی و  
یازیلغانی نامعلوم. بیر مجلد.

عقاید امام تورپوشتی فارسی. سنه ۱۰۶۰ لا نجیدا یازیلغان. بیر مجلد.  
دُرّ العجایب فارسی. سنه ۱۲۷۳ نجیدا یازیلغان. بیر مجلد.

(□14<sup>b</sup>) شمس المعارف عربی نسخه قدیم، بیر مجلد.  
خواص قران مجید فارسی بیر مجلد، قایسی زمان دا تصنیف بولغانی و یازیلغانی  
نامعلوم.

تورتانجی دفترینی محمد شریف دیوان ترا یازیب سنه ۱۳۲۲ لانجی یلدا تمام ایتگان.

بیش لانجی دفترینی هم محمد شریف دیوان ترا یازیب سنه ۱۳۲۲ لانجی تمام ایتگان.

آلتیلانجی دفترینی هم یکی مجلد محمد شریف دیوان یازغان سنه ۱۳۲۲ لانجی یلدا. یتیلانجی دفترینی هم بیر مجلد محمد شریف دیوان ترا سنه ۱۳۲۳ لانجی یلدا یازیب تمام ایتگان. مجموعی اون مجلد، یتدی دفتر تمام.

(I2<sup>b</sup>) رشحات نی مولانا حسین واعظ الکاظمی سنه ۸۸۹ لانجی یلدا تصنیف ایتگان. جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله سنه ۱۲۹۷ لانجی یلدا داملا خدای بیرگان ملقب باشتی ترجمه قیلیب یازغان، بیر مجلد.

تذکرة الاولیای ترکی نی...

نفحات الأنس نی مولوی جامی علیه الرحمه فارسی تیل بیله تصنیف ایتدی، سنه ۸۸۳ لانجی یلدا تمام قیلغان، جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله نصف اولینی باباجان آخوند ترجمه قیلیب و نصف آخیرینی رحمنقلی قاری آخوند ترجمه ایتیب، محمد شریف آخوند ملقب به چغلائی (!) سنه ۱۳۲۴ نجی یلدا یازغان، بیر مجلد.

ینه بیر مجلد رشحات ترکیتی سنه ۱۳۲۵ لانجی یلدا محمد شریف چاغلائی (!) یازغان.

(I3<sup>a</sup>) أخلاق المحسنین نی مولانا حسین واعظ الکاظمی سلطان حسین مرزانیینگ زمانیدا فارسی تیل بیله تصنیف ایتگان، جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله سنه ۱۲۷۵ لانجی یلدا محمد رضا میراب متخلص با گهی ترجمه قیلیب، سنه ۱۳۱۹ لانجی یلدا داملا آتاجان شهرلی یازغان.

جاودان خرد نی محمد شریف آخوند تر جمه قیلیب، سنه ۱۳۲۰ لانجی یلدا د محمد یعقوب آریاقلی یازغان، بو یکی کتاب بیر مجلد.

واصفینی جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله آگهی میراب ترجمه قیلیب، ... ۱۳۲ لانجی یلدا جمعه نیاز دیوان یازغان، بیر مجلد.

شرح دلایل الخیرات نی جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله محمد یوسف ترجمه قیلیب، سنه ۱۳۲۵ لانجی یلدا محمود آخوند یازغان، یکی مجلد.

محفل آرای ترکینینگ نصف اولی جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله تر بولغان سنه ۱۳۲۲ لانجی یلدا داملا محمد شریف پرنخستلی یازغان، بیر مجلد.

تذکرة الأولیاء ترکینینگ نصف اولی اول ترجمه بولوب، نصف آخیرینی د یوسف آخوند ترجمه قیلغان، سنه ۱۳۲۷ لانجی یلدا همه سینی مذکور آ.

یازغان، بیر مجلد.

مختصر وقایه ترکی جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله ترجمه بولوب، ۱۳۲۶ لانجی یلدا داملا محمد شریف آخوند یازغان، بیر مجلد.

أنیس الواعظین فارسی سنه ۱۳۲۰ لانجی یلدا سید عبدالله خواجه یازغان، مجلد.

أنوار سهیلی فارسی سنه ۱۳۲۰ لانجی یلدا داملا قلندر خانقاهی یازغان، حسین کاشفینینگ تصنیفی دور، بیر مجلد.

وامق عذرای فارسی سنه ۱۲۹۷ لانجی یلدا داملا خواجه نیاز شطلی یازغان، مجلد.

محفل آرای ترکینینگ نصف آخیرینی و نصف اولینی هم داملا سید عبدالله خو ترجمه قیلغان، سنه ۱۳۲۲ لانجی یلدا نصف آخیری یازیلغان. کاتبی نامعلوم.

مجلد.

اون بیر لانجی دفترینی سنه ۱۳۲۵ لانجی یلدا جنت مکان ثانینینگ امر عالی لاری بیله داملا ویس نیاز ترجمه قیلیب، سنه ۱۳۲۶ لانجی یلدا سید نیاز حاجی یازغان. اون ایکیلانجی دفترینی سنه ۱۳۲۲ لانجی یلدا جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله داملا آتاجان آخوند ترجمه قیلیب، سنه ۱۳۲۶ لانجی یلدا داملا آتاجان شهرلی یازغان. و بو آلتی دفتر هم بیر مجلد.

تریخ فریشته نی سنه ۹۹۸ لانجی یلدا ابراهیم عادل شاه نینگ زمانیدا محمد قاسم ملقب بفرشته هندوستانی فارسی تصنیف قیلغان، ایکی دفتر. اولغی دفترینی جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله سنه ۱۳۲۵ لانجی یلدا محمد یعقوب آخوند ترجمه قیلیب، سنه ۱۳۲۷ لانجی یلدا داملا اسماعیل یازغان. ایکیلانجی دفترینی سنه ۱۳۲۵ لانجی یلدا آتاءالله آخوند ترجمه قیلیب، سنه ۱۳۲۶ لانجی یلدا ملا سید نیاز حاجی یازغان، بو ایکی دفتر بیر مجلد.

مدارج النبوه نی سنه ... لانجی یلدا عبد الحق دهلوینینگ تصنیفی، در بیان سیر مصطفوی، نسخه قدیم قلمی سنه ۱۲۵۲ لانجیدا مکتوب بولغان بیر مجلد.

صحایف الأخبارنی سنه ... لانجی یلدا جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله ایکی دفترینی محمد یوسف بیک ترجمه قیلیب، سنه ۱۳۲۲ لانجی یلدا سید عبد الله یازغان.

(□□I<sup>b</sup>) اوچلانجی دفترینی سنه ... لانجی یلدا داملا قلندر رومی تیلیدین ترجمه قیلیب، سنه ۱۳۲۶ لانجی یلدا یازیب تمام ایتگان. بو اوچ دفتر بیر مجلد.

صلوة مسعودینی اولغی دفترینی سنه ۱۲۹۳ لانجی یل جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله حبیب الله آخوند مفتی ترجمه قیلیب و ایکیلانجی دفترینی رحمنقلی آخوند قاری سنه ۱۲۸۳ لانجی یلدا ترجمه قیلیب، و اوچلانجی دفترینی سنه ... ۱۲

لانجی یلدا داملا عبد القادر دیوان ترجمه قیلیب، سنه ۱۳۲۷ لانجی یلدا بو اوچ دفترنی هم داملا محمد رضا آخوند یازغان، بیر مجلد.

سیر شریف نی مقدمه سینی جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله سنه ... لانجی یلدا محمد یوسف بیک ترجمه قیلیب تورت رکئینی و خاتمه سینی الله قلیخان مرحومینینگ امر عالیلاری بیله سنه ... لانجی یلدا میرزا مسیحا ترجمه قیلیب، جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله سنه ۱۳۲۷ لانجی یلدا ایشان خواجه این قباد خواجه یازیب تمام ایتگان، همه سی بیر مجلد.

### جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله مکتوب بولغان ترکی

#### تواریخ لار و سیر و تذکره لار

سیر شریف ترکی نینگ مقدمه سی و خاتمه سی بیر مجلد سنه ۱۳۲۲ لانجی یلدا.

اولغی رکنی و ایکی لانجی رکنی بیر مجلد، سنه ۱۳۲۲ لانجی یلدا.

اوچ لانجی رکنی بیر مجلد، سنه ۱۳۲۲ لانجی یلدا.

تورت لانجی رکنی بیر مجلد سنه ۱۳۲۳ لانجی یلدا. مجموعی نی محمد یعقوب دیوان ملقب بخرات یازغان. بو تورت مجلدنینگ هر بیر ی کوی مخمل تیشلی.

(□□I<sup>a</sup>) روضة الصقای ترکینینگ اولغی دفترنی ایکی مجلد.

اولغی مجلدنی محمد رضا آخوند یازیب سنه ۱۳۲۳ لانجی یلدا تمام ایتگان.

ایکیلانجی مجلدنی آتاجان آخوند شهرلی یازیب، سنه ۱۳۲۵ لانجی یلدا تمام ایتگان.

ایکیلانجی دفترنی هم ایکی مجلد. اولغی مجلدنی داملا محمد کریم یازیب، سنه ۱۳۲۳ لانجی یلدا تمام ایتگان.

ایکیلانجی مجلدنی ایشان خواجه یازیب، سنه ۱۳۲۵ لانجی یلدا تمام ایتگان.

اوچلانجی دفترینی داملا روز محمد یازیب، سنه ۱۳۲۳ لانجی یلدا تمام ایتگان.

(10<sup>a</sup>) روضة الأحباب نی مصطفی خان نینگ فرمائی بیله مولانا عطاء الله سنه هجریه نینگ بیر مینگ یوز آلتی لانجی یلیدا فارسی تیل بیله تصنیف اینگان، سونکرا رومی تیل بیله ترجمه بولوب سنه.... لانجی یلیدا جنت مکان ثانی نینگ امر عالی لاری بیله محمد یوسف بیگ ابن بابایک ترک ایتب، سنه ۱۳۲۶ لانجی یلیدا ایشان خواجه یازغان بیر مجلد.

مروج الذهب نی ابوالحسن بن حسین مسعودی عربی تیل بیله تصنیف اینگان سنه ۱۳۲۶ لانجی یلیدا جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله داملا آدم مخدوم ابن داملا آرتوق ترجمه قیلیب یازغان.

روضه المناظر نی محمد ابن شحنه خنفی سنه ۷۰۶ لانجی یلیدا تصنیف ایتب، سنه ۱۳۲۷ لانجی یلیدا جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله داملا آدم مخدوم ترجمه قیلیب یازغان، بو ایکی کتاب بیر مجلد.

خرینه الاصفیانی غلام محمد لاهوری سنه ۱۲۸۰ لانجی یلیدا تصنیف اینگان سنه ۱۳۲۳ لانجی یلیدا جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله محمد یعقوب آخوند فارسی دین ترجمه قیلیب داملا اسماعیل ولد عوض نیاز صوفی یازغان، ایکی دفتری بیر مجلد.

تاریخ کامل نی ابن الاثیر جزری سنه.... لانجی یلیدا عربی تیل بیله تصنیف اینگان. اولغی دفترینی سنه ۱۳۲۱ لانجی یلیدا جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله محمد شریف آخوند شهرلی ترجمه قیلیب، سید عبد الله خواجه سنه ۱۳۲۴ لانجی یلیدا یازغان. ایکیلانجی دفترینی سنه.... لانجی یلیدا جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله محمد رفیع آخوند ابن نور الله مخدوم ترجمه قیلیب سنه ۱۳۲۵ لانجی یلیدا سید عبد الله خواجه یازغان.

(10<sup>b</sup>) تاریخ کامل نی اوچلانجی دفترینی سنه... لانجی یلیدا جنت مکان ثانینینگ امر عالی لاری بیله داملا عباد الله مخدوم آخوند ترجمه قیلیب، سنه ۱۳۲۴ لانجی یلیدا سید عبد الله خواجه یازغان.

و تورتانجی دفترینی سنه... لانجی یلیدا جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله خدای بیرگان آخوند ترجمه قیلیب، سنه ۱۳۲۵ لانجی یلیدا داملا محمد شریف خواجه ابن عبد الرحمن خواجه یازغان.

بیشلانجی دفترینی سنه ۱۳۲۱ لانجی یلیدا جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله محمد یعقوب آخوند ترجمه قیلیب ۱۳۲۵ لانجی یلیدا ملا سید نیاز حاجی یازغان. آلتیلانجی دفترینی سنه.... لانجی یلیدا جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله آتا نیاز آخوند ترجمه قیلیب، سنه ۱۳۲۵ لانجی یلیدا داملا آتاجان یازغان. بو آلتی دفتر بیر مجلد.

تاریخ کامل نی بیتیلانجی دفتری سنه ۱۳۲۲ لانجی یلیدا جنت مکان ثانینینگ امر عالی لاری بیله عباد الله خواجه آخوند و داملا آدم مخدوم ترجمه قیلیب، سنه ۱۳۲۵ لانجی یلیدا ملا سید نیاز حاجی یازغان.

سکیزلانجی دفترینی سنه ۱۳۲۵ لانجی یلیدا جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله جمعه نیاز اولیا آخوند ترجمه قیلیب، ۱۳۲۷ لانجی یلیدا سید نیاز حاجی یازغان. توقوزلانجی دفترینی سنه ۱۳۲۴ لانجی یلیدا جنت مکان ثانی نینگ امر عالیلاری بیله داملا حبیب الله چرکسلی ترجمه قیلیب سنه، ۱۳۲۶ لانجی یلیدا سید نیاز حاجی یازغان.

(11<sup>a</sup>) اونلانجی دفترینی سنه ۱۳۲۳ لانجی یلیدا جنت مکان ثانینینگ امر عالیلاری بیله جمعه نیاز اولیا آخوند ترجمه قیلیب، سنه ۱۳۲۶ لانجی یلیدا سید عبد الله خواجه یازغان.

دیوان بیدل فارسی قلمی شکست نما عجدوان بلده سیدا ملا محمد شریف کاتب نینگ سنه ۱۲۶۰ نجی دا یازغانی.

دیوان املا قلمی فارسی سنه ۱۲۹۷ تجیدا ملا خالمراد گورلانلینینگ یازغانی.

دیوان عبد الرحمن قلمی فارسی. کاتبی محمد فاضل، سنه سی نامعلوم.

و ینه بوستان سعدی فارسی قلمی کهنه سنه ۹۰۵ نجی یلدا غضنفر بن احمد بن غضنفر چلبی یازغان.

دیوان قاسمی فارسی قلمی سنه ۱۲۵۷ نجیدا یازیلغان. کاتبی معلوم ایرماس.

(L8<sup>a</sup>) دیوان مغربی فارسی قلمی سنه ۱۲۵۰ نجیدا یازیلغان. کاتبی نامعلوم.

دیوان شورش عشق فارسی قلمی ۱۲۶۴ نجیدا کاتبی نامعلوم.

دیوان شوکت فارسی قلمی کهنه سنه ۱۱۳۶ نجیدا یازیلغان کاتبی نامعلوم.

اسکندربامهء جامی نظم فارسی قلمی سنه ۱۲۳۸ نجیدا (یازیلغان) کاتبی نامعلوم.

و ینه بیر مجلد بیاض فارسی قلمی سنه ۱۳۱۸ نجیدا جنت مکان ثانی نینگ امر

عالی لاری بیله محمد شریف طرا دیوان یازغان.

دیوان ملهم، دیوان صمیم، دیوان ظفر، دیوان مذهب: همه سی بیر مجلد فارسی قلمی سنه سی و کاتبی نامعلوم.

دیوان فطرت قلمی فارسی سنه سی و کاتبی نامعلوم.

دیوان سلیمان فارسی قلمی سنه سی و کاتبی نامعلوم.

دیوان خاقانی فارسی قلمی کهنه سنه سی و کاتبی نامعلوم. دیوان کامل ترکی قلمی

سنه ۱۳۱۳ نجیدا ملا خالمراد گورلانلی یازغان.

و ینه بیر بیاض مثنوی فارسی قلمی سنه ۱۳۱۳ نجی یلدا یازیلغان کاتبی نامعلوم.

(L9<sup>b</sup>) روضة الصفا فارسی یتی دفتر محمد خاوند شاه هراتی نینگ تصنیفی

دور. سنه هجریه نینگ توقوز یوز یگرمه توقوزلانجی یلیدا سلطان حسین

میرزائینگ زمانیدا تمام بولوب دور. مرحومی جنت مکان حضرتیمیز نینگ امرلاری بیله اورگنج لی ابدال نیاز آخوند یازیب سنه بیر مینگ اوچ یوز یگرمه بیرلانجی یلدا تمام ایتگان، ایکی مجلد.

روضه الصفا نینگ اولغی دفترینی جنت مکان اول نینگ امر عالیلاری بیله مونس میراب ترک ایتگان سنه ۱۲۳۶ نجی یلدا جنت مکان ثانی نینگ امر عالیلاری بیله ایشان خواجه قباد خواجه یازغان و ایکیلانجی دفتر هی هم جنت مکان اول نینگ امر عالیلاری بیله مونس میراب ترک ایتیب، محمد امین خان مرحومی نینگ امر عالیلاری بیله آگهی میراب ترجمه نی تمام ایتگان، سنه ۱۳۲۷نجی یلدا جنت مکان ثانی نینگ امر عالیلاری بیله داملا اتاجان ابن ملا محمد کریم یازغان، بو ایکی دفتر بیر مجلد.

روضه الصفا نینگ اوچلانجی دفترینی محمد امین خان مرحومینینگ امر عالیلاری بیله آگهی محمد رضا میراب سنه ..... ترک ایتگان سنه ۱۳۲۶ نجی یلدا جنت مکان ثانی نینگ امرلاری بیله داملا اتاجان ابن ملا محمد کریم یازغان.

تورتلانجی دفترینی محمد امین خان مذ کور نینگ امرلاری بیله داملا یوسف راجی ترک ایتگان، سنه ۱۳۲۶ نجی ییلدا داملا قلندر خانقاهلی یازغان.

بیشلانجی دفترینی هم محمد امین خان مذ کور نینگ امرلاری بیله داملا یوسف راجی ترک ایتگان. سنه ۱۳۲۶ لانجی یلدا جنت مکان ثانی نینگ امرلاری بیله داملا عبدالله ریاضتی یازغان، بو اوچ دفتر بیر مجلد.

آلتیلانجی دفترینی و یتیلانجی دفترینی هم محمد امین خان مذ کور نینگ امرلاری بیله داملا محمد یوسف راجی ترک ایتگان سنه ۱۳۲۶ لانجی یلدا جنت مکان ثانی نینگ امرلاری بیله سید نیاز حاجی یازغان بو ایکی دفتر هم بیر مجلد.

خاطره عهد شباب قالبی روم ترکی سی مجلد سیز.

و ینه بیر بیاض تعریف تمام اعضای محبوب اوچون رفعت دیگان شاعر کشمیری نی هر شاعر دین.

(7<sup>a</sup>) مناسبت خوانلیغ اوچون جمع قیلغان اشعاری دور سنه ۱۱۳۸ نجی ییلدا.

دیوان اوحدی فارسی قلمی سنه ۱۰۶۹ نجی ییلدا یازیلغان کاتبی محمد دور.

دیوان مفید فارسی قلمی، کیم نینگ یازغانی و قایسی وقتدا یازیلغانی نامعلوم دور.

دیوان ناظم فارسی قلمی، نی وقتدا یازیلغانی و قایسی کاتب نینگ یازغانی نامعلوم دور.

دیوان جذبی فارسی و ترکی غزل لاری یار، کاتبی و وقت کتاتبی نامعلوم دور.

دیوان افغان قالبی فارسی.

دیوان نایی قلمی فارسی ترکی غزل لاری بار روم شاعر لاری دین دور.

دیوان حضوری و منطق الطیر فارسی و فوز النجات ترکی بو اوچاوی بیر مجلدا قلمی سنه ۱۲۷۳ نجی ییلدا یازیلغان کاتبی نامعلوم.

دیوان بینوا فارسی قلمی، قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی نامعلوم.

دیوان نسیمی ترکی قالبی رومی.

دیوان شریف فارسی قلمی بخارا شهریدا سنه ۱۲۵۸ نجی ییلدا ملا محمد شریف بخاری یازغان.

سلسله الذهب نظم جامی قلمی پارسی جدول لی، لوح لی خوشوقت (خوش خط) قایسی زماندا یازیلغانی، کیم نینگ یازغانی نامعلوم.

شاه نامه فردوسی فارسی قلمی نظم جدول و لوح لی کهنه، قایسی زماندا یازیلغانی، کیم نینگ یازغانی نامعلوم.

ریاعیات حضرت مولانا قالبی رومی فارسی.

دیوان فنا قلمی فارسی و ترکی قایسی زماندا کیم نینگ یازغانی نامعلوم.

دیوان نوایی قلمی ترکی تازه قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی معلوم ایرماس.

دیوان آذری، دیوان خیالی، دیوان شاهی بیر مجلد سنه ۱۲۶۸ نجی ییلدا بخارا شهریدا میر صفی الله بخاری یازغان.

اسکندر نامه جامی نظم فارسی قلمی جدول لی لوح لی.

(7<sup>b</sup>) دیوان نظیری، دیوان غنی، دیوان نویدی بیر مجلد فارسی قالبی.

دیوان جامی فارسی قلمی، قایسی زماندا کیم نی یازغانی نامعلوم.

دیوان افغان فارسی قلمی شکست نما، قایسی زماندا کیمنی یازغانی نامعلوم.

بوستان سعدی فارسی نظم قلمی سنه ۱۳۴۳ نجی دا یازیلغان کاتبی نامعلوم.

الهی نامه حضرت شیخ فرید الدین قدس سره نینگ نظم فارسی قلمی جنت مکان ثانی نینگ امر عالی لاری بیلا سنه ۱۳۲۲ نجیدا محمد شریف طرا دیوان نینگ یازغانی.

دیوان عابد فارسی قلمی قایسی زماندا و کیم نینگ یازغانی نامعلوم.

و ینه بیر مجلد بیاض قلمی ترکی تازه یازیلغان.

دیوان آگهی قلمی ترکی اوزینی دست خطی سنه سی نامعلوم.

دیوان عصمت فارسی قلمی بخارادا یازیلغان قایسی زماندا یازیلغانی، و کیم نینگ یازغانی معلوم ایرماس.

دیوان شهدی قلمی فارسی سنه ۱۲۹۸ نجیدا یازیلغان کاتبی نامعلوم.

دیوان شمس تبریزی علیه الرحمه فارسی قلمی سنه ۱۱۶۰ نجیدا سید عزیز الله کاتب نینگ یازغانی.

دیوان کاتبی فارسی قلمی و مجمع البحرین و کتاب جواب محزن و نسخت دلربا و کتاب سی نامی سنه ۸۵۹ نجی بیلدا محمد بن عماد آتلیغ کاتب یازغان.  
(۶<sup>a</sup>) و ینه بیر بیاض فارسی قلمی سنه ۱۲۷۸ نجی بیلدا علی خواجه بخاری نینگ یازغانی.

دیوان قطب الدین فارسی قالبی.

یوسف زلیخای ناظم فارسی قالبی.

دیوان غالب فارسی قالبی.

و ینه دیوان فضولی و دیوان نوایی ترکی قالبی.

دیوان یونس قالبی ترکی.

دیوان مولوی جامی فارسی قالبی.

دیوان راجی ترکی قالبی.

و ینه یوسف زلیخای ناظم فارسی قالبی.

دیوان هلالی و دیوان شاهی بیر مجلد فارسی قالبی.

دیوان شیخ الرئیس فارسی قالبی.

دیوان خسرو فارسی قالبی. دیوان حکمت فارسی و ترکی قالبی.

دیوان مجمر فارسی قالبی.

دیوان وهبی فارسی و ترکی قالبی رومی ایکاوی بیر مجلدا.

دیوان مخفی فارسی قالبی.

دیوان فضولی، لیلی مجنوننی بیله قالبی.

(۶<sup>b</sup>) دیوان جیحون فارسی قلمی.

دیوانی عینی قالبی ترکی رومی.

دیوان حزین قالبی فارسی.

دیوان احمد حضرت جام زبنده قیل قالبی فارسی.

ظهیر الانشاء فارسی قالبی نثر.

دیوان سامی ترکی رومی قالبی.

قصاید انوری فارسی قالبی نظم. سنایی فارسی قالبی.

دیوان مرادی، دیوان فرخ شاهی دام دولته و دیوانی سلطانی، دیوانی سعدی، دیوان

صادق، دیوان بیانی و دیوان عاقل: مذکورات نینگ یتی سی بیر مجلد بولغان خیوق

چهاپه سی دین که، اون یتی مجلد سنه ۱۳۲۴ نجی بیلدا باسمه بولغان.

و ینه اون آلتی مجلد دیوان آگهی خیوق دار الخلافه سیدا چها په بولغان سنه

۱۳۲۳.

دیوان سلطانی، دیوان سعدی، دیوان صادق، دیوان غازی، دیوان اسد: مذکور بیش

دیوان بیر مجلد دا خیوق چها په سی بیله اوچ مجلد سنه ۱۳۲۵ نجی بیلدا.

و ینه دار السلطنه خیوق چها په سیدین اون مجلد دیوان طیبی فارسی سنه ۱۳۲۶

نجی بیلدا.

ینه بیر مجلد قلمی بیاض مسوده سنه ۱۳۲۴ دا یازیلغان.

و ینه دیوان نشاطی فارسی قالبی.

دیوان فضولی مع لیلی مجنون ترکی.

دیوان عند لیب فارسی قالبی اسلامبولی.

اون ایکی امرکان قاف لی شمس المعارف دین انتخاب ایتیپ آلینغان دعا کتاب لار.

و ینه اون تورت عدد شمس المعارف دین انتخاب ایتیپ آلینغان دعا کتابلار<sup>265</sup>.

کلیات دیوان غالب فارسی قالبی.

دیوان حضرت احمد جام زنده پیل فارسی قالبی.

قصيد خاقانی فارسی قلمی جنت مکان ثانی نینگ فرمانی عالی لاری بیله سپید  
عیدالله خواجه سنه ۱۲۹۷ دا یازغان.

عرفی بیله حضوری ایکوی بیر مجلده قلمی فارسی سنه ۱۳۱۸ ده یازیلغان.  
کاتبی نامعلوم.

(↓5<sup>a</sup>) رباعیات مشفق فارسی قلمی کاتبی و قایسی وقت دا یازیلغانی نامعلوم.

خمسه خسرو دهلوی فارسی قلمی سنه ۶۰۸ نجی یلدا هندوستاندا تصنیف بولغان،  
سنه ۱۰۱۳ نجی ییلدا یازیلغان. کاتبی نامعلوم.

و ینه بیر بیاض بخارادا یازیلغان قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی  
معلوم ایرماس.

و ینه بیر بیاض بخارادا یازیلغان قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی  
نامعلوم.

دیوان املا فارسی قلمی سنه ۱۲۹۲ نجی ییلدا بخارادا ملا عبدالرزاق بخاری نینگ  
یازغانی.

و ینه بیر بیاض بخارادا یازیلغان قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی  
معلوم ایرماس.

و ینه بیر بخارادا یازیلغان بیاض قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی  
معلوم ایرماس.

و ینه بخارادا یازیلغان بیر بیاض فارسی قلمی قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ  
یازغانی معلوم ایرماس.

و ینه بیر بخارادا یازیلغان بیر بیاض مخمسات قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ  
یازغانی نامعلوم.

و ینه بیر بیاض رباعیات جنت مکان ثانی نینگ امر عالی لاری بیله سنه ۱۳۱۷  
نجی ییلدا محمد یعقوب دیوان ملقب بخرات نینگ یازغانی.

و ینه بیر بیاض بخارادا یازیلغان قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی  
معلوم ایرماس.

(↓5<sup>b</sup>) و ینه بیاض خوش خط و شکست بخارادا یازیلغان قایسی زماندا یازیلغانی و  
کیم نینگ یازغانی معلوم ایرماس.

و ینه بیر بیاض بخارادا یازیلغان قایسی وقت دا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی  
معلوم ایرماس.

و ینه بیر بیاض بخارادا یازیلغان قایسی وقت دا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی  
معلوم ایرماس.

و ینه بیر بیاض بخارادا یازیلغان قایسی وقت دا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی  
معلوم ایرماس.

و ینه بیر بیاض بخارادا یازیلغان قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی  
معلوم ایرماس.

و ینه بخارادا یازیلغان بیر بیاض، قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی  
معلوم ایرماس.

و ینه بخارادا یازیلغان بیر بیاض، قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی  
نامعلوم.

و ینه بخارادا یازیلغان بیر بیاض، قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی  
معلوم ایرماس.

و ینه رباعیات فارسی قلمی منقش جنت مکان ثانی نینگ امر عالی لاری بیله  
محمد رضا آخوند نینگ یازغانی.

و ینه دیوان ظهوری فارسی قلمی سنه ۱۲۷۷ نجی یلدا یازیلغان و کیم نینگ یازغانی نامعلوم.

دیوان تحسین فارسی قلمی قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی نامعلوم.  
دیوان مشفق فارسی قلمی سنه ۱۲۸۱ نجی یلدا قراباغ موضعیدا قربان خواجه دیگان یازغانی.

دیوان صایب فارسی قلمی قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی نامعلوم.  
(↓4<sup>a</sup>) دیوان شوکت و قایل ایکی سی بیر مجلد فارسی قلمی قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی نامعلوم.

سلسله الذهب نظم فارسی جامی قلمی سنه ۹۹۷ نجی یلدا یازیلغان کاتبی معلوم ایرماس.

دیوان بیدل فارسی قلمی کهنه سنه ۱۲۵۵ نجی یلدا یازیلغان بخارادا ملا محمد یوسف یازغان.

نظم خاقانی فارسی قلمی کهنه جدول و لوح لی سنه ۱۰۶۲ نجی یلدا بلده خوارزم دا آبول غازی خان اول امری بیله یازیلغان. کاتبی نامعلوم.

نظم یوسف زلیخای ناظم فارسی قلمی کهنه قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی نامعلوم. شاه عباس ثانی زمانیدا تصنیف بولغان قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی معلوم ایرماس.

تحفة الأحرار و سیحة الأسرار ایکیسی بیر مجلد قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی معلوم ایرماس.

دیوان خاقانی فارسی قلمی قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی معلوم ایرماس.

و ینه دیوان محیی فارسی قلمی کهنه سنه ۱۲۵۲ نجی یلدا میر صدر الدین بخاری نینگ یازغانی.

(↓4<sup>b</sup>) تذكرة الاولیای کرامی فارسی منظوم قلمی جنت مکان اول نینگ زمانیدا تصنیف بولغان، سنه ۱۲۶۸ نجی ییلدا یازیلغان کاتبی نامعلوم.

ینه منتخب العقاید فارسی منظوم اعتقادات بیانیدا قلمی فارسی عبدالعزیز خان زمانیدا کیم اول هم بیرری مذکور کتاب دان یازیلیب ایردی و ینه مرآت الجواهر فارسی قلمی نثر مذکور ایکاوی بیر مجلدا سنه ۱۰۹۶ دا یازیلغان. کاتبی نامعلوم.

دیوان شاهی. قلمی فارسی و جلای روح قصیده جامی قلمی و چهل حدیث مولانا جامی علیه الرحمه نینگ نظم شرحی بیله، اما قالبی اوچلوی بیر کچیک مجلدا.

تذکره تحفة الاحباب شاهی و دیوان سراجی ایکیوی بیر مجلد فارسی قلمی سنه ۱۳۲۲ نجی یلدا یازیلغان کاتبی نامعلوم.

دیوان نظیری فارسی قلمی ناتمام قایسی زماندا کیمنی یازغانی نامعلوم.  
دیوان خیالی ترکی قلمی روم شاعر لاریدین قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی معلوم ایرماس.

مرآت الرجال نظم و نصر (نثر) کیم دقایق الحقایق هم اتینگ بیر اسمی دور، فارسی قلمی قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نی یازغانی نامعلوم.

و ینه بیر نظم مشرب و سراج (سراج) العاجزین دین هم اندک آیینغان قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نی یازغانی نامعلوم.

دیوان شانی فارسی قلمی قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی معلوم ایرماس. دیوان عاشق قلمی فارسی سنه ۱۲۶۰ ده یازیلغان. کاتبی میر سید مظفر بخاری.

دیوان نیازی، دیوان ندیمی، دیوان مطرب، دیوان عنایت، دیوان عوض، دیوان خادم، دیوان یوسف، دیوان اسد، دیوان غازی، دیوان شناسی، دیوان حبیب، دیوان سلطانی، دیوان حقیر، دیوان عاجز، دیوان غلامی، دیوان عاقل، دیوان سعدی، دیوان راغب، دیوان کمالی، دیوان خاکی، دیوان پورکامل، دیوان دیوانی، دیوان میرزا، دیوان چاکر، دیوان مُذنب، دیوان بیانی، دیوان صادق، دیوان ناظر: اوشبو مذکور بولغان ۲۳ دیوانلارنینگ همه لاری تازه شاعرلار، هر بیرلاری خام مجلدلی.

و ینه سکیز عدد بیاض فیروز شاهی سنه ۱۳۲۵ نجی یلدا یازیلغان. و ینه بیر مجلد بیاض میرزا سنه ۱۳۲۴ لانجی یلدا داملا محمد رسول میرزا باشی یازغان. و ینه اون اوچ مجلد بیاض روباعیات تازه دن یازیلغان سنه مینگ اوچ یوز اون یتی بیله مینگ اوچ یوز یگره تورث نینگ آرایغیدا یازیلغان دور.

(↓3<sup>a</sup>) دیوان انوری پارسی قلمی سنه ۱۳۱۸ نجی یلدا محمد شریف حاجی نی یازغانی. دیوان عراقی پارسی قلمی کهنه قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی معلوم ایرماس. دیوان حسن پارسی قلمی کهنه قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی نامعلوم.

مثنوی رومی. پارسی قلمی کهنه کلیاتی. قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی معلوم ایرماس.

دیوان حضوری پارسی و دیوان غیائی پارسی قلمی بیر مجلد سنه ۱۲۵۹ نجی یلدا بخارادا یازیلغان.

دیوان خاقانی پارسی قلمی کهنه سنه ۱۱۵۰ نجی یلدا کاتبی مولوی غنی هندوستانی جدول لی و لوح لی.

دیوان محیی پارسی قلمی قایسی وقت دا یازیلغانی و قایسی کاتب نینگ یازغانی و قایسی (قاچان) تصنیف بولغانی معلوم ایرماس.

منتخب العقاید پارسی قلمی کهنه کشمیردا سنه ۱۰۱۶ نجی یلدا ایام عبدالعزیز خاندا محمد جمیل بن ابو تراب البدخشی تصنیف قیلغان.

اعتقادات و احادیث مضمونین نظم طریقه سی بیله و بلخ دا محمد امین البلخی یازغان، قاچان یازیلغانی معلوم ایرماس.

دیوان عماد پارسی قلمی کهنه ۱۲۶۸ نجی یلدا یازیلغان. قایسی کاتب نینگ یازغانی معلوم ایرماس.

(↓3<sup>b</sup>) نظم پارسی قلمی کهنه هاتف دیگان شاعر مولانا جامی علیه الرحمه بیله همعصر سلطان حسین میرزا زمانیدا شیرین - خسرو آت قویوب تصنیف قیلغان هر اتدا میر علی هروی یازغان قایسی...

دیوانی جامی قلمی فارسی کهنه کیم نینگ یازغانی و قایسی زماندا یازیلغانی نامعلوم دور.

دیوانی قدسی پارسی قلمی سنه ۱۱۰۱ نجی یلدا یازیلغان. کیم نینگ یازغانی معلوم ایرماس.

دیوانی املا پارسی قلمی کهنه ۱۲۵۵ نجی یلدا خوجنددا ملا محمد ناصر دیگان یازغان.

دیوانی مظهر و محیط یکی سی بیر مجلد قلمی پارسی قایسی زماندا.

یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی نامعلوم.

دیوان ظهوری فارسی قلمی کهنه قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی نامعلوم.

دیوان صایب قلمی قایسی زماندا یازیلغانی و کیم نینگ یازغانی نامعلوم.

کتابلار

دیوان مونس ترکی نظم سنه مینگ اوچ یوز یگرمه بیردا محمد یعقوب دیوان ملقب بخرات یازغان.

دیوان آگهی ترکی نظم سنه مینگ اوچ یوز یگرمه دا محمد یعقوب دیوان ملقب بخرات یازغان. کوك مخمل مجلد لی.

دیوان رونق، دیوان راجی، دیوان کامل لار بیر مجلد دا کوك مخمل مجلد لی سنه مینگ اوچ یوز یگرمه بیردا محمد یعقوب دیوان یازغان.

و ینه کوك مخمل مجلد لی جدول لی، لوح لی بیاض حاشیه سیغه رباعی یازیلغان مینگ اوچ یوز یگرمه تورت دا محمد یعقوب دیوان یازغان.

مُخمسات مجمع الشعرا فیروز شاهی ترکی سنه بیر مینگ اوچ یوز یگرمه آلتی دا محمد یعقوب دیوان ملقب بخرات یازغان.

یتی جام و ناظر منظور نظم طبیی ترکی سنه بیر مینگ اوچ یوز یگرمه آلتی دا محمد یعقوب دیوان ملقب بخرات یازغان.

حسن دل نشاطی نظم ترکی سنه مینگ اوچ یوز یگرمه تورت دا داملا خواجه نیاز شطلی نینگ یازغانی.

و ینه یتی جام و ناظر منظور نظم ترکی سنه بیر مینگ اوچ یوز یگرمه آلتی دا ملا محمد یوسف نینگ یازغان.

(↓2<sup>a</sup>) خمسه نوایی. بیش کیچیک مجلد سنه مینگ اوچ یوز یگرمه تورت دا خدای بیرگان دیوان مهرکن یازغان.

لسان الطیر. نظم ترکی. سنه مینگ اوچ یوز یگرمه اوچ دا خدای بیرگان دیوان مهرکن نینگ یازغانی.

دیوان مجموعه الشعرا نظم ترکی فیروز شاهی قلمی سنه مینگ اوچ یوز یگرمه سکیزدا محمود آخوند نینگ یازغانی.

تورت دفتر نوایی و خمسه سی و لسان الطیری مجموعی بیر مجلد سنه بیر مینگ اوچ یوز یگرمه یتی دا ایشان مخدوم یازغان.

التمیش عدد تازه یازیلغان بیاض. تازه شاعر لار نینگ شعریدن غزلیات.

و ینه تورت مجلد مذکور طریقہ دا بیاض مخمسات. مذکور بیاض لار نینگ کاتبیلاری محمد یعقوب دیوان و محمد شریف دیوان طرّا و ایشان مخدوم و ملا باباجان طرّا و بالطه نیاز و محمد کامل و محمد یوسف.

تاشکند باسمه بیاض ترکی.

و ینه اوچ مجلد دیوان طبیی ترکی. افشان کاغذ لی و جدول لی اوچاوی هم مینگ اوچ یوز یگرمه یتی لانجی بلدا محمد یعقوب یازغان.

و ینه بیر مجلد دیوانی طبیی ترکی. سنه بیر مینگ اوچ یوز یگرمه یتیدا ملا باباجان دیوان نینگ یازغانی.

دیوان شناسی، دیوان مطرب ترکی بیر مجلد سنه بیر مینگ اوچ یوز یگرمه یتیدا عبدالکریم نینگ یازغانی.

وامق عذرا. نظم ترکی طبیی سنه بیر مینگ اوچ یوز یگرمه سکیزدا ملا بالطه نیاز نینگ یازغانی.

(↓2<sup>b</sup>) دیوان طبیی ترکی و پارسی بیر مجلد سنه بیر مینگ اوچ یوز یگرمه بیشدا ملا باباجان طرّا نینگ یازغانی.

دیوان داعی و دیوان امیددی و دیوان خیالی بیر مجلد سنه بیر مینگ اوچ یوز یگرمه آلتیدا ملا عبدالکریم نینگ یازغانی.

و ینه قرق اوچ مجلد ساده بیاض خط یازیلماغان.

حسنه زوی مجرب کجیک مجله سنه نیکه وچ یوزیکرم لورت د اهدای هرکان د لویان مدهکن یازمان

لسک لپه نغم ترکا سنه نیکه وچ یوزیکرم اچ د اهدای هرکان د لویان مدهکن نیکه یازمان

دویان مجموعه شعر النغم ترکا فیروزشای قلعه سنه نیکه وچ یوزیکرم سکیزه احمد راجه نیکه یازمان

لورت د وقرنایا و حسی ولس ان لپری مجموعه شعر نیکه سنه نیکه وچ یوزیکرم تی د اهدای هرکان مدهکن

مهمت صورت زو یازلیغان باینس تازه شعر لاری نیکه شکل این غزلیات دین نغمه مجله ترکا رطله د اهدای هرکان

سور باینس لاری نیکه کاتب لاری محمد یعقوب د لاری و محمد شریف دویان لاری و اهدای هرکان د اهدای هرکان

مجموعه شعر لاری نیکه با جبر باینس ترکا دین نغمه مجله وچ مجله دویان لاری نیکه کاندو وچ د لاری و اهدای هرکان مدهکن یازمان

و نه مرکه دویان لپری ترکا سنه نیکه وچ یوزیکرم تی د اهدای هرکان د لویان نیکه یازمان

دویان سنه نیکه وچ یوزیکرم تی د اهدای هرکان د لویان نیکه یازمان

و اهدای هرکان لاری نیکه وچ یوزیکرم سکیزه احمد راجه نیکه یازمان

جنت مکان نما نیکه وچ یوزیکرم لاری و اهدای هرکان د لویان نیکه یازمان

دین نغمه

دویان لپری ترکا نغم سنه نیکه وچ یوزیکرم احمد محمد یعقوب دویان ملقب بخت یازمان

دویان لپری ترکا نغم سنه نیکه وچ یوزیکرم احمد محمد یعقوب دویان ملقب بخت یازمان

دویان لپری ترکا نغم سنه نیکه وچ یوزیکرم احمد محمد یعقوب دویان ملقب بخت یازمان

دویان لپری ترکا نغم سنه نیکه وچ یوزیکرم احمد محمد یعقوب دویان ملقب بخت یازمان

دویان لپری ترکا نغم سنه نیکه وچ یوزیکرم احمد محمد یعقوب دویان ملقب بخت یازمان

دویان لپری ترکا نغم سنه نیکه وچ یوزیکرم احمد محمد یعقوب دویان ملقب بخت یازمان

دویان لپری ترکا نغم سنه نیکه وچ یوزیکرم احمد محمد یعقوب دویان ملقب بخت یازمان

دویان لپری ترکا نغم سنه نیکه وچ یوزیکرم احمد محمد یعقوب دویان ملقب بخت یازمان

ل  
دوران روزگار رسمی فکر ۱۳۱۸ هجری قمری محمد شریف حاجی نایب زمانه  
دوران عراقی رسمی فکر کنته قالی

مجموع  
دوران حسن باری فکر کنته قالی زمانه از یلیان و دیگر کتب  
دوران حسن باری فکر کنته قالی زمانه از یلیان و دیگر کتب

مثنوی روح باری فکر کنته قالی زمانه از یلیان و دیگر کتب  
دوران حسن باری فکر کنته قالی زمانه از یلیان و دیگر کتب

دوران حضور باری و دوران عینا باری فکر کنته قالی زمانه از یلیان و دیگر کتب

دوران حاقان باری فکر کنته قالی ۱۵۰ هجری قمری کاتبی مولوی عینی بنده و نایب دول و لوج

دوران مجی باری فکر کنته قالی زمانه از یلیان و قالی کاتب نیک باری زمانه از قالی لقیف اربابان

تغییر مکتوب  
تغییر مکتوب باری فکر کنته قالی ۱۵۰ هجری قمری ایام حیدر خان محمد جمیل ابوبکر ابی سعید

دوران حادیت مغربین نظم کندی سلو و طبع محمد امین الخانی زمانه قاجار از یلیان و دیگر کتب

دوران محمد باری فکر کنته قالی ۱۵۰ هجری قمری از یلیان قالی کاتب نیک باری زمانه از یلیان و دیگر کتب

دوران مجی زک و باری فکر کنته قالی ۱۵۰ هجری قمری ایام حیدر خان محمد جمیل ابوبکر ابی سعید

دوران داعی و دوران مهدی و دوران حیدر محمد حسن باری فکر کنته قالی ۱۵۰ هجری قمری ایام حیدر خان محمد جمیل ابوبکر ابی سعید

دوران قریب محمد ساد و یلیان خط از یلیان

دوران نیازی و دوران نیمی و دوران سرب و دوران عنایت و دوران محض و دوران خادم و دوران یوسف

دوران اسعد و دوران عازی و دوران کسای و دوران حبیب و دوران سلیمان و دوران فتح و دوران

دوران مهدی و دوران عاضل و دوران سعدی و دوران رعیت و دوران کمان و دوران حاکم و دوران پوری

دوران دیوانه و دوران کیرزا و دوران حاکم و دوران حضرت و دوران ساینه و دوران صادق و دوران ناظر

اوسه چون که رولینان و دیوانه نیک باری زمانه از قالی لقیف اربابان

دوران حیدر خان محمد جمیل ابوبکر ابی سعید و دیوانه حیدر خان محمد جمیل ابوبکر ابی سعید

دوران حیدر خان محمد جمیل ابوبکر ابی سعید و دیوانه حیدر خان محمد جمیل ابوبکر ابی سعید

دوران حیدر خان محمد جمیل ابوبکر ابی سعید

دوران سوکت و قایل اکیسی محمد فارسی فخر قالیس زمانه ایزلیان اوکیم نینک ایزغانا معلوم

سلسله الذبب نظم فارسی جبار فخر ۹۹۷ بخیر سلیمان ایزلیان کاجی معلوم ایرماس

دوران بیدل فارسی فخر کنته ۱۲۵۵ بخیر سلیمان ایزلیان بجار اد احمد یوسف ایزغان

نظم خانان فارسی فخر کنته جدول و لحن ۱۰۶۲ بخیر سلیمان ایزلیان خوارزم دابول غازی خان اول نادری پوزاری

کاجی نامعلوم نظم یوسف زلیخا سلطانم فارسی فخر کنته قالیس زمانه ایزلیان اوکیم نینک ایزغانا معلوم

شاه عیسی خان زمانه القشیف لولجان قالیس زمانه ایزلیان اوکیم نینک ایزغانا معلوم ایرماس

تحفته الاحرار و سیمت الاسرار اکیسی محمد قالیس زمانه ایزلیان اوکیم نینک ایزغانا معلوم ایرماس

دوران خانان فارسی فخر قالیس زمانه ایزلیان اوکیم نینک ایزغانا معلوم ایرماس

دوره دوران محیی فارسی فخر کنته ۲۵۲ بخیر سلیمان ایزلیان امیر صدر الدین بجار نینک ایزغانا

نظم باری فخر کنته باقر و کبان شکران حاجی علی ارجمند محمد سلطان حسین میرزا زمانه حسین خسته

نور تبصیف قیلغان بر اثر میر علی ابروی ایزغان قالیس

دوران حاکم فارسی کنته کیم نینک ایزغانا و قالیس زمانه ایزلیان نامعلوم دور

۱۰۱۰ بخیر سلیمان ایزلیان کیم نینک ایزغانا معلوم ایرماس دوران ایلداری فخر کنته ۱۲۰۵ بخیر سلیمان

خوجند و اسد محمد ناصر دیکان ایزغان دوران مطهر و محیط اکیسی محمد قلی باری قالیس زمانه دا

ایزلیان اوکیم نینک ایزغانا معلوم دوران طنز و غزل فارسی فخر کنته قالیس زمانه ایزلیان اوکیم نینک ایزغانا معلوم

دوران صاحب قلم فارسی قالیس زمانه ایزلیان اوکیم نینک ایزغانا معلوم و نیزه دوران طنز و غزل فارسی فخر

سید ایزلیان اوکیم نینک ایزغانا معلوم دوران حسین فارسی فخر قالیس زمانه ایزلیان اوکیم نینک ایزغانا معلوم

دوران کشف فارسی فخر سلیمان ایزلیان مو صغید او جان خواهر دیکان ایزغانا

دوران صاحب قلم فارسی قالیس زمانه ایزلیان اوکیم نینک ایزغانا معلوم ایرماس

مساحت خواندنی او چون همه قلعان شکار در روز شنبه ۱۱ خرداد ۱۲۰۱ در آن ایامی فارس مقرر

باز بختان کاتبی بود در آن مقرر فارسی مقرر کج نیک با رعایت و قاریت با زبانها نامش

در آن ایام فارسی مقرر شد با رعایت و قاریت کاتب نیک با رعایت نامش

در آن ایام جناب فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

تذکره الاولیای کرامی فارسی منظوم گلچینت مسائل اول آن نیک نامید القیاف اول آن نیک نامید القیاف اول آن نیک نامید القیاف

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

در آن ایام کاتبی فارسی در کمال در کاتبی وقت کاتبی نامش بود در آن ایام کاتبی فارسی

دین پر بیان فارسی کلام ۱۳۲۸ بجزله اولی خواجہ بشار شکیبایزخان

دیوان قطب الدین فارسی کالجی و دیوان زین العابدین طوموسی قاجلی

دیوان غالب فارسی کالجی و دیوان مفتی لاد دیوان نیر کرکاتیلی

دیوان ولینس کھنکھ کالجی سرکا دیوان مولی جبر فارسی کالجی

دیوان راجی سرکا کالجی و دیوان زین العابدین فارسی کالجی دیوان ہر لہ

دیوان سبھی بھنگو فارسی کالجی دیوان شیخ ادریس فارسی کالجی

دیوان منور فارسی کالجی دیوان حکمت فارسی و سرکا کالجی دیوان بھنگو فارسی کالجی

دیوان وہبی فارسی و سرکا کالجی روحی دیوان غفر فارسی کالجی دیوان کھنکھ کالجی

دین پر بیان خوش خط و سکت بجا راد ایازیلینان کالیسی زمانہ ایازیلینان کوکم نیک ایازخان معلوم ایرکاس

دین پر بیان بجا راد ایازیلینان کالیسی وقت و ایازیلینان کوکم نیک ایازخان معلوم ایرکاس

دین پر بیان بجا راد ایازیلینان کالیسی وقت و ایازیلینان کوکم نیک ایازخان معلوم ایرکاس

دین پر بیان بجا راد ایازیلینان کالیسی وقت ایازیلینان کوکم نیک ایازخان معلوم ایرکاس

دین پر بیان بجا راد ایازیلینان کالیسی زمانہ ایازیلینان کوکم نیک ایازخان معلوم ایرکاس

دین پر بیان بجا راد ایازیلینان کالیسی زمانہ ایازیلینان کوکم نیک ایازخان معلوم ایرکاس

دین پر بیان بجا راد ایازیلینان کالیسی زمانہ ایازیلینان کوکم نیک ایازخان معلوم

دین پر بیان بجا راد ایازیلینان کالیسی زمانہ ایازیلینان کوکم نیک ایازخان معلوم ایرکاس

دین پر بیانات فارسی کلام نقش حبت مکان ناما نیکلو و مالہ رسلہ محمد رسا و خود نیک ایازخان

دیوان کاتبی فارسی و تاجی لاجون و کتب بچہ نجران و نعت دل بو کتب سی ماہ ۸۵۹ بجزله اولی

محمد بن عیاد کاتبی کاتب ایازخان

مساحت خواندنی او چون صبیق قلمان شهر اردو در ۱۲ خرداد ۱۳۰۰  
دیوان اوحدی فارسی نثر

باز قلمان کاتبی در دیوان سفید فارسی نثر کتب تنگ بارغانه و قالی قندهار و باغچه نامعلوم

دیوان نظم فارسی قندهار و باغچه و کالیسی کاتبی بارغانه نامعلوم دور

دیوان خطی فارسی ترکمانه لار لار کاتبی و وقت کاتبی نامعلوم دور دیوان نفعان کاتبی فارسی

دیوان کاتبی فارسی ترکمانه لار لار روم شاعر لاری دور دیوان حضرتی و منطق الطیر فارسی

و خواندنی ترکمانه بود کاتبی هر جلد و اول ۱۳۰۳ عید ایلیان کاتبی نامعلوم دیوان سینه افغانی

کالیسی زمانه ایلیان و کیم تنگ با زمانه نامعلوم دیوان لیبی ترکمانه کالیسی دور دیوان لیبی

فارسی کاتبی سینه ایلیان ۱۳۰۳ عید ایلیان محمد رفیع مجاری از زمانه سلسله الذنب لقم مجاری

قلم فارسی جدول لوح با خوشنویس کالیسی زمانه ایلیان و کیم تنگ با زمانه نامعلوم

سازمانه فردوسی فارسی قلم لقم جدول لوح با کالیسی زمانه ایلیان و کیم تنگ با زمانه نامعلوم

رباعیات حضرت مولانا کالیسی روم فارسی دیوان فنا قلم فارسی کالیسی زمانه او کیم تنگ با زمانه نامعلوم

دیوان نثر با کاتبی ترکمانه کالیسی زمانه ایلیان و کیم تنگ با زمانه نامعلوم ایلیان دیوان آردی دیوان

دیوان شایسته هر جلد ۱۳۰۳ عید ایلیان امیر معنی لهد مجاری با زمانه کهنه راجه و لقم فارسی

جدول لوح سا

دیوان همچون فارسی نثر دیوان عزیز قالی ترکمانی دیوان عزیز قالی فارسی دیوان همچون با زمانه نثر

طبعیه لاند فارسی کاتبی نثر دیوان سالی ترکمانی کاتبی قصاید انور کاتبی فارسی نظم سینه ایلیان

کاتبی دیوان حاد در دیوان فرخ سالی دو کاتبی و دیوان سلیمان و دیوان سعدی دیوان

دیوان بیانا و دیوان عاقل ندر کت تنگ سالی هر جلد دیوان حقوق چهار سید اول و نثر

۱۳۲۳ عید ایلیان با سینه ایلیان دینارون آلفی جلد دیوان آلفی حقوق دار افغانی

دیوان سلیمان و دیوان سدر دیوان صادق دیوان مازر دیوان سید ندر کت دیوان هر جلد و حقوق چهار

۱۳۲۴ عید ایلیان دینارون آلفی جلد دیوان حقوق چهار سید با سینه ایلیان دیوان لیبی فارسی

نثر هر جلد قلم باض مسوده ۱۳۲۴ عید ایلیان و سینه دیوان نشانی فارسی کاتبی

دیوان فضول مع لیبی چون کاتبی کاتبی دیوان عدلیب فارسی کاتبی سینه ایلیان

کلیات دیوان غالب فارسی کاتبی دیوان حضرت احمد با سینه ایلیان فارسی

حافظه هند کاتبی دیوان هر کاتبی نثر و سینه ایلیان تمام اعضای جمعیله و چون دفتر ایلیان کاتبی نثر

دوران مغرب فارسی قلم ۱۳۵۱ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران کوروش کبک فارسی قلم ۱۳۵۲ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران نیکبخت فارسی قلم ۱۳۵۳ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران کوروش کبک فارسی قلم ۱۳۵۴ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران نیکبخت فارسی قلم ۱۳۵۵ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران کوروش کبک فارسی قلم ۱۳۵۶ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران نیکبخت فارسی قلم ۱۳۵۷ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران کوروش کبک فارسی قلم ۱۳۵۸ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران نیکبخت فارسی قلم ۱۳۵۹ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران کوروش کبک فارسی قلم ۱۳۶۰ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم

دوران نیکبخت در ایران عینی دوران یزیدی هر محمد فارسی کالجی  
 دوران چهارم فارسی قلم ۱۳۶۱ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران نیکبخت فارسی قلم ۱۳۶۲ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران نیکبخت فارسی قلم ۱۳۶۳ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران نیکبخت فارسی قلم ۱۳۶۴ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران نیکبخت فارسی قلم ۱۳۶۵ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران نیکبخت فارسی قلم ۱۳۶۶ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران نیکبخت فارسی قلم ۱۳۶۷ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران نیکبخت فارسی قلم ۱۳۶۸ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران نیکبخت فارسی قلم ۱۳۶۹ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم  
 دوران نیکبخت فارسی قلم ۱۳۷۰ خجند از یزیدیان که قتی نامعلوم

روفت استغای فارسی و غیر محمد صادق و زنده هر آنکه نصیحتی در دست خردی خنک تو ز بکره تو ز لا خیر علی سلطان  
زمانه نام بودی در جنت مکان خیر خنک ملامی بود او کجی لامبال باز آخوندی بر سینه بر خنک چو بزرگم بر کج  
بیلام ایکنان یکمجد

روح الکتب از حسن محمدی و باقی بر نصیحت ایکنان شسته در خنک جنت مکان تا نازیک  
ارعمالاری بود اولاد آدم مذکور این اولاد اوقتی زهر قلیب ازغان روشت الما طرا در غایت  
خیر شسته در خنک نصیحت ایکنان شسته در خنک جنت مکان تا نازیک اعمالاری بود اولاد آدم مذکور زهر  
قلیب ازغان او یکمجد بر خنک

غزنیه الاصفیا ز غلام محمد بودی شسته در خنک نصیحت ایکنان شسته در خنک جنت مکان تا نازیک  
محمد نصیحت ایکنان فارسی بن زهر قلیب اولاد ایکنان در غزنیه ازغان او یکمجد

تا پنج کاغان اولاد خردی شسته در خنک نصیحت ایکنان اولی دقنی شسته در خنک  
جنت مکان تا نازیک اعمالاری بود خنک نصیحت ایکنان شسته در خنک جنت مکان تا نازیک  
او یکمجد دقنی شسته در خنک جنت مکان تا نازیک اعمالاری بود خنک نصیحت ایکنان شسته در خنک جنت مکان تا نازیک  
شسته در خنک نصیحت ایکنان شسته در خنک جنت مکان تا نازیک

روفت استغای فارسی و غیر محمد صادق و زنده هر آنکه نصیحتی در دست خردی خنک تو ز بکره تو ز لا خیر علی سلطان  
زمانه نام بودی در جنت مکان خیر خنک ملامی بود او کجی لامبال باز آخوندی بر سینه بر خنک چو بزرگم بر کج  
بیلام ایکنان یکمجد

روفت استغای فارسی و غیر محمد صادق و زنده هر آنکه نصیحتی در دست خردی خنک تو ز بکره تو ز لا خیر علی سلطان  
زمانه نام بودی در جنت مکان خیر خنک ملامی بود او کجی لامبال باز آخوندی بر سینه بر خنک چو بزرگم بر کج  
بیلام ایکنان یکمجد

روفت استغای فارسی و غیر محمد صادق و زنده هر آنکه نصیحتی در دست خردی خنک تو ز بکره تو ز لا خیر علی سلطان  
زمانه نام بودی در جنت مکان خیر خنک ملامی بود او کجی لامبال باز آخوندی بر سینه بر خنک چو بزرگم بر کج  
بیلام ایکنان یکمجد

روفت استغای فارسی و غیر محمد صادق و زنده هر آنکه نصیحتی در دست خردی خنک تو ز بکره تو ز لا خیر علی سلطان  
زمانه نام بودی در جنت مکان خیر خنک ملامی بود او کجی لامبال باز آخوندی بر سینه بر خنک چو بزرگم بر کج  
بیلام ایکنان یکمجد

۳  
اولی دینی دفری ۳۳۳ لایگی بله اجنت مکان نامانیک امره لاری بله موز اولیا آخو زهره قلیبیست لایگی بله

۴  
اول بر لایگی دفری ۳۳۳ لایگی بله اجنت مکان نامانیک امره لاری بله اولیا اسپین زهره قلیبیست لایگی بله

سید یاز حاجی باغان

۵  
اول ایکی لایگی دفری ۳۳۳ لایگی بله اجنت مکان نامانیک امره لاری بله اولیا آخو زهره قلیبیست لایگی بله

سید اولیا آخو حاجی باغان دولتلی دفری بله

۶  
مخرج فرشته ۱۹۹۱ لایگی بله ایبرهیم عادلست دینک نامنه اولیا کاسیم مند کاسیم العینف قلیکات ایکی

۷  
اولی دفری اجنت مکان نامانیک امره لاری بله اولیا آخو زهره قلیبیست لایگی بله اولیا

۸  
ایکی لایگی دفری ۳۳۳ لایگی بله اولیا آخو زهره قلیبیست لایگی بله اولیا

اسماعیل باغان دولتلی دفری بله

۹  
مدارج البتوه سنه لایگی بله ایبرهیم عادلست دینک نامنه اولیا کاسیم مند کاسیم العینف قلیکات ایکی

۱۰  
صالح الاخبار لایگی بله اجنت مکان نامانیک امره لاری بله اولیا آخو زهره قلیبیست لایگی بله

۱  
مخرج کامل نامانیک دفری ۳۳۳ لایگی بله اجنت مکان نامانیک امره لاری بله اولیا آخو زهره قلیبیست لایگی بله

سید یاز حاجی باغان

۲  
دولت لایگی دفری ۳۳۳ لایگی بله اجنت مکان نامانیک امره لاری بله اولیا آخو زهره قلیبیست لایگی بله

دولت لایگی دفری ۳۳۳ لایگی بله اجنت مکان نامانیک امره لاری بله اولیا آخو زهره قلیبیست لایگی بله

۳  
سید یاز حاجی باغان

۴  
ایکی لایگی دفری ۳۳۳ لایگی بله اجنت مکان نامانیک امره لاری بله اولیا آخو زهره قلیبیست لایگی بله

دولت لایگی دفری بله

۵  
مخرج کامل نامانیک دفری ۳۳۳ لایگی بله اجنت مکان نامانیک امره لاری بله اولیا آخو زهره قلیبیست لایگی بله

زهره قلیبیست لایگی بله اولیا آخو زهره قلیبیست لایگی بله

۶  
سکر لایگی دفری ۳۳۳ لایگی بله اجنت مکان نامانیک امره لاری بله اولیا آخو زهره قلیبیست لایگی بله

سید یاز حاجی باغان

۷  
تولد لایگی دفری ۳۳۳ لایگی بله اجنت مکان نامانیک امره لاری بله اولیا آخو زهره قلیبیست لایگی بله

سید یاز حاجی باغان





مبتدای لغت نیک در کتب فارسی ۱۲۳۲ لاجپلیه ابا زینب علیان بر محمد گوگ کاغذ

مرصاد اعیان فارسی ۱۲۳۲ لاجپلیه ابا زینب علیان تصنیف قاسمی زمان در ایلخان ماسلوم بر محمد

ذکره الاولیای فارسی ۱۲۳۲ لاجپلیه ابا زینب علیان بر محمد

حضرت با و الدین علی از نیک منقبت لاجپلیه قاسمی زمان در ایلخان ماسلوم بر محمد

قصیده فارسی شیخ الاسلام مهدی نیک تصنیف سنه ۱۲۳۲ لاجپلیه ابا زینب علیان بر محمد

ذکره الاولیای فارسی بر محمد قاسمی زمان در ایلخان ماسلوم

رساله مراد الکتاب فارسی قاسمی زمان در ایلخان ماسلوم بر محمد

روقت لغت فارسی نیک تصنیف قاسمی زمان در ایلخان ماسلوم بر محمد

چهارم الطیبات فارسی سنه ۱۲۳۲ در ایلخان قاسمی زمان در ایلخان ماسلوم بر محمد

مردمان ترکانه ملایجان مخلص بنیای نیک ترجمه بر محمد

روقت لغت نیک غایب الطیبات فارسی قاسمی زمان در ایلخان ماسلوم بر محمد

قصیده مهم لاجپلیه فارسی سنه ۱۲۳۲ لاجپلیه ابا زینب علیان بر محمد

در الحاریر فارسی ۱۲۳۲ لاجپلیه ابا زینب علیان بر محمد

ذکره الاولیای ترکانه ۱۲۳۲ لاجپلیه ابا زینب علیان ماسلوم بر محمد

در نجات ترکانه ۱۲۳۲ لاجپلیه ابا زینب علیان ماسلوم بر محمد

مولانا محمد علی نیک و مهدی لاجپلیه تصنیف قاسمی زمان در ایلخان ماسلوم بر محمد

کتاب قلی نسخ

سبب فارسی در ایلخان قاسمی زمان در ایلخان ماسلوم بر محمد

حکایت السین عربی بر محمد

تفسیر سوره اوست فارسی مولانا حسین نیک تصنیف سنه ۱۲۳۲ لاجپلیه ابا زینب علیان ماسلوم بر محمد

زمانه در ایلخان ماسلوم بر محمد

بسته لغات ابراهیم محمد نیک تصنیف قاسمی زمان در ایلخان ماسلوم بر محمد

تسلیت الحوائج محمد زید طوسی نیک تصنیف بر محمد قاسمی زمان در ایلخان ماسلوم بر محمد

پرسه لوهانك پشته لاهي د ايزيدان سنه فارسي عهد و پير پسران كه ايزيدانك د ايمان پر عهد

د پر عمل كېد قاسمي زمان د ايزيدان معلوم ادي زبده المل پر عهد

عجمه نامه فارسي سنه ايزيدان پر عهد <sup>عجمه نامه</sup> اهدان محسني فارسي سنه ايزيدان د ايزيدان زمانه پير پسران

عالم ادي جاسي فارسي سنه ايزيدان پر عهد <sup>عالم ادي جاسي</sup> شرح نصاب اعيان فارسي د پير پسران رساله اهدان

فقهه د ايزيدان <sup>فقهه</sup> نصيحه كرده و د لاهي ايزيدان كتاب خطه قرآن سنه لاهي د ايزيدان

كتاب خطه اعيان فارسي سنه لاهي عهد ايزيدان پر عهد <sup>عجمه نامه</sup> عجمه الاسم فارسي قاسمي زمان

تصنيف كتيب د قاسمي زمانه ايزيدان د معلوم پر عهد

رساله علم هند رساله لطيف اهدان فارسي سنه لاهي عهد ايزيدان ايكدي پر عهد

انتخاب شتوي رومي د كزاسكين د نقشه سوره نيس فارسي عهد پر عهد ايزيدان د ايزيدان

پنج سوره د شرح نصيحه كرده فارسي ايكدي پر عهد <sup>عجمه نامه</sup> كستان صدر فارسي سنه قديم پر عهد

هدايت شيخ الطاهر عبادي نامه فارسي سنه لاهي عهد ايزيدان پر عهد

شرح خرافه افسان فارسي حسين ريزي نيك تفهيم و پرسه لوهانك ادي زمان د ايزيدان د معلوم

ايكدي پر عهد <sup>عجمه نامه</sup> رساله اهدان فارسي سنه قديم قاسمي زمان د ايزيدان د معلوم پر عهد

رساله اعيان العلم فارسي سنه لاهي عهد ايزيدان پر عهد

شمس المعارف عهد سنه قديم پر عهد

خوامس آران عهد فارسي پر عهد قاسمي زمان د تعقيب اهدان د ايزيدان د معلوم

كتاب الانجار فارسي سنه ايزيدان اهدان سنه د ايزيدان پر عهد

شرح اعيان علوم زمانه قاسمي زمان د ايزيدان د معلوم پر عهد

مادر المواجه فارسي سنه ايزيدان اهدان پر عهد <sup>عجمه نامه</sup> ايزيدان فارسي عهد قاسمي زمانه ايزيدان

د پير پسران فارسي رساله سنه ايزيدان اهدان عهد پر عهد

شرح اورده فارسي سنه ايزيدان اهدان پر عهد <sup>عجمه نامه</sup> شمس المعارف عهد حبه نمانه ايزيدان د ايزيدان

دور اهدان فارسي سنه ايزيدان اهدان پر عهد <sup>عجمه نامه</sup> دور اهدان عهد قديم پر عهد

پير عهد كتاب تاريخ اسمر قاسمي زمان د تعقيب اهدان د ايزيدان د معلوم

رساله اهدان فارسي سنه ايزيدان اهدان پر عهد

پر عهد و اهدان د اهدان سنه قديم قاسمي زمان د ايزيدان د معلوم

دور اهدان فارسي قاسمي زمان د ايزيدان د معلوم پر عهد

بزه اهدان زمانه ايزيدان اهدان شرح سماي و سمايه فارسي ايكدي پر عهد

شرح اورده اهدان حبه نمانه ايزيدان اهدان رساله اهدان اهدان عهد قديم پر عهد <sup>عجمه نامه</sup> دور اهدان عهد قديم پر عهد



مدلول این رویه از آنست که نیک ناری نظم رسالی و چرخ من نیک ترا که می آید بر جلد و مقبولیت

دانهان سلسله بحرین  
موج ذنوره الملک شسته لایخی بد با زیلفان کاتبی معلوم بر جلد

اگر رساله دو آن لاری ایا جلد  
در پر او رود و بر نصاب العیانت ایا جلد

مست اولک حصص حبت مکان نما نیک امره لاری ملا یوسف در نادیکه با زبان مست جلد

فقد علم ناری سلسله در بحرین که بر جلد با زبان بر جلد

طب کت لاری

در بادین ناری سلسله بحرین حبت مکان نما نیک امره لاری ملا یوسف در نادیکه با زبان بر جلد

موج الغلوب ناری سلسله لایخی بد با زیلفان کاتبی معلوم بر جلد

از آنست که نیک ناری سلسله لاری ملا یوسف در نادیکه با زبان بر جلد

در بادین سلسله بحرین حبت مکان نما نیک امره لاری ملا یوسف در نادیکه با زبان بر جلد

سنت الطب رساله لایخی بد حبت مکان نما نیک امره لاری ملا یوسف در نادیکه با زبان بر جلد

موج الغلوب ناری سلسله لایخی بد با زیلفان کاتبی معلوم بر جلد

در بادین سلسله بحرین حبت مکان نما نیک امره لاری ملا یوسف در نادیکه با زبان بر جلد

سپیدی ماه سکه طلا ایگنیلدا ایزلیکان بر حمله  
عجب کجوان سسند لاجی ایتره بیکان سوزدونه نا دکاتی نام

تخته ایزلیکان ادر بکان طراما نغان بر حمله  
قرابا دین دینو فارسی بر حمله کجانی ماسوم

یز بر قرابا دین قادر ادر بکان طراما نغان فارسی بر حمله  
طالش عراب بر حمله پهنسند قیوم

طب لذت انشا و کسند لاجی و ایزلیکان بر حمله  
یز بر حال سجا نغان کنگ تغییر دور بر حمله

طب عروض البیث جنت مکان نمانیک امره طار بر حمله  
بر حمله این معنی ترجمه فیضان بر حمله

طب کما بر حمله جنت مکان نمانیک امره طار بر حمله  
ترجمه لاجی و ایزلیکان کجانی و ترجمه فیضان کسند کور ماسوم

صفت الطالین سید خرمبار حان روحی نیک امره طار بر حمله  
بر حمله سجا نغان و ایزلیکان کجانی و ترجمه فیضان کسند کور ماسوم

حکمت نامه ترک سسند ایزلیکان ادر بکان بر حمله  
طب مختصر فارسی سسند لاجی ایتره بیکان کجانی ماسوم

کلیت طب کجانی بر حمله قیوم بر سسند کجانی  
یز بر سسند کجانی سسند بخود ایزلیکان بر حمله

تخت طب کجانی قرابا دین سسند بخود ایزلیکان بر حمله  
یز بر سسند کجانی سسند لاجی ایتره بیکان کجانی ماسوم

یز بر سسند فارسی بر حمله جوهر سسند قیوم سسند ایزلیکان بر حمله  
ملف طب کجانی ادر بکان طراما نغان

ترشح چهار اولوی فارسی سسند قیوم بر حمله کسند علم آرا مانج پادشاهها بر حمله  
رس سسند لاجی ایتره بیکان کجانی ماسوم

هریز بر سسند فارسی در بیجا تصویف ایلک بر حمله سسند انای ترک طب  
سسند لاجی ایتره بیکان کجانی ماسوم

کسند اناشیون جنت مکان نمانیک امره طار بر حمله  
ترجمه لاجی و ایزلیکان کجانی و ترجمه فیضان کسند کور ماسوم



جدول تاریخی ایگور یکا محمد تاریخ شفای ائمه و فرائد بر محمد روچو ترکا شرح اصول سعادت فارسی محمد  
 جواهری فارسی بر محمد سیرت شریف معراج النبوه فارسی بر محمد حسن مجتبی بر محمد  
 شرح محقق و قایم کوزیر فارسی بر محمد عین العلم علی بر محمد مصیبت نامه ترکا بر محمد  
 شرح قصیده رده علی محمد سفینة الاولیاء فارسی بر محمد منشیات و غزلیات بر زکریا محمد  
 سیرت آزان روچو ترکا بر محمد کلمات سعد و غم بر محمد خزینة الاسرار علی بر محمد  
 ترکا نقص بر محمد مدارج النبوه تنکیا دین بر محمد شمس المعارف علی بر محمد  
 ریحانة فارسی بر محمد مصطفی اولیا علی بر محمد وسیلة الخاتبات فارسی بر محمد  
 حکایة سخا علی زبده اسما بر محمد ترکا نیز ترکا مصطفی اولیا علی بر محمد  
 شرح عبارات حان افکار فارسی بر محمد ریحانة فارسی بر محمد رساله تاریخ ایگور محمد  
 زبده اسما بر محمد جواهری بر محمد رساله لابنه بر محمد سلسله تاری  
 صفحات الانس فارسی بر محمد انوار سیمیا فارسی بر محمد بر ساد روچو ترکا بر محمد  
 فارسی ایکی بر محمد طلیح الانشا فارسی بر محمد شرح قصیده رده روچو ترکا بر محمد  
 ایشاد و الهامین فارسی بر محمد تقی نوک بر روچو ترکا فخر و زینت فارسی بر محمد

سیرت شریف فارسی امر خارج النبوه بر محمد تذکره الاولیاء فارسی و اخلاق محمدین فارسی ایگور محمد  
 روضت العفانیة لوزیکان لاریتر و فرائد فارسی بر محمد شرح و تالیحیات ترکا بر محمد  
 تاریخ سبای روی چه ترکا روضت بر محمد وستان مذاکره فارسی بر محمد مصلح اهلان ترکا بر محمد  
 عجیب القصد فارسی انشا علی محمد تذکره الخواتین بر محمد فارسی صلوة مسعود فارسی بر محمد  
 تاریخ طبری فارسی بر محمد جاودان خود فارسی بر محمد سیر الاقطاب فارسی بر محمد طلیح الانشا فارسی بر محمد  
 کتبه مجتبی فارسی و اولیا بر محمد رساله خواب فی حق عقاید علی بر محمد حذب العقب فارسی بر محمد  
 عجیب القصد فارسی بر محمد خزینة الاسرار علی بر محمد دستور المذبح فارسی بر محمد طلیح  
 طب فارسی سنخ کلان بر محمد تاریخ فرشته فارسی بر محمد روضت العفانیة فارسی بر محمد  
 ترجمه شرح و تالی فارسی بر محمد نیز بر روضت العفانی فارسی سنخ کلان بر محمد  
 جدول کسیر اعظم فارسی بر محمد نیز بر روضت العفانی فارسی سنخ کلان بر محمد  
 جهان فارسی ترکا بر محمد نیز بر روضت العفانی فارسی دین سنخ کلان بر محمد غزل اولاد و یاری  
 صحیفه الاخبار تنکیا روچو ترکا بر محمد خزینة الاصفیای فارسی بر محمد مدراج النبوه فارسی بر محمد

دیوان جرات فارسی ۱۲۱۱ لایحه اخبار داده با زین خان دیوان ضعیف کند تاریخ کاتبی معلوم  
 دیوان طرز کتبی فارسی تاریخ کاتبی معلوم کلمات سرد فارسی کند تاریخ کاتبی معلوم  
 منتخب دیوان فارسی کند ۱۱۴۹ لایحه اکثر لایحه سید با زین خان نیز کاتبی معلوم کند تاریخ کاتبی معلوم  
 تاریخ کاتبی فارسی بر وصلت نامه فارسی و بر صحبت نامه فارسی بر صفات الطور فارسی و بر شهر نامه  
 و بر قصاید و غزلیات و مثنویات و رباعیات فارسی بوالکلی تاریخ کاتبی معلوم  
 تاریخ کاتبی فارسی در ایام اخبار داده با زین خان دیوان خراب فارسی کند تاریخ کاتبی معلوم  
 دیوان کرام فارسی کند تاریخ کاتبی معلوم دیوان فارسی تاریخ کاتبی معلوم بر تاریخ ۱۲۶۶  
 دیوان خوش فارسی کند تاریخ کاتبی معلوم کلمات توحید فارسی ۱۲۷۳ لایحه افغانی قریب آخوند نیک با زین خان  
 دیوان فوجی تاریخ کاتبی معلوم دیوان فغان فارسی کند تاریخ کاتبی معلوم شرح دلائل الخیرات منقول فارسی  
 بر نیک بایوز اوز آل علی بیل در سلیمان خواج و خندان زان دیوان کتبی تاریخ کاتبی معلوم بر جمود فارسی  
 تاریخ کاتبی معلوم دیوان خسرو فارسی کند تاریخ کاتبی معلوم دیوان شریف و اکرام ایام بر جمود ۱۳۱۷  
 طراستینا با زین خان دیوان کتب فارسی کند تاریخ کاتبی معلوم دیوان شوکت کند فارسی ۱۳۱۷  
 بعضی اخبار با زین خان دیوان شاه فارسی کند تاریخ کاتبی معلوم بر مابین اخبار داده با زین خان تاریخ کاتبی معلوم  
 و نیز بر مابین اخبار داده با زین خان کاتبی تاریخ کاتبی معلوم نیز بر مابین او را سید احمد شت با زین خان کاتبی تاریخ کاتبی معلوم  
 نیز بر مابین اخبار داده با زین خان کاتبی تاریخ کاتبی معلوم نیز بر مابین اخبار داده با زین خان کاتبی تاریخ کاتبی معلوم

ادب اولادک جذب العکوب فارسی ادب جمعه ادب علی سیر الاقطاب فارسی  
 ادب جمعه کتبی دانش فارسی ادب جمعه تذکرة الاولیای فارسی جمعه  
 شرح کلمات فارسی و میجو تک بر جمعه شرح المعارف عربی بر جمعه شرح معانی  
 شرح مختصر و فایده کریم فارسی بر جمعه روشنه سلسله سادات بر جمعه فراه العواید بر جمعه  
 عجیب القصص فارسی بر جمعه اسرار علمین فارسی بر جمعه حرات الکامیات و میجو تک  
 نوزد الاخبار عربی بر جمعه اصول جزئیة کبر و میجو تک بر جمعه مجالس اشدایه عربی بر جمعه  
 زبدة السائل تک بر جمعه وقایع الاخبار عربی بر جمعه کلیله و دمن تک بر جمعه  
 تفسیر تیریاک و میجو تک بر جمعه تفسیر زبدة المآثر و میجو تک بر جمعه تفسیر حسن و علی فارسی بر جمعه  
 مطلع العلوم فارسی بر جمعه کیمیای سعادت فارسی بر جمعه منقح اجمان تک بر جمعه  
 شرح منظر سعادت فارسی بر جمعه سفینه الاولیاء فارسی بر جمعه شرح مختصر و فایده مختصر و میجو تک  
 میزان الحب فارسی بر جمعه جذب الطوبی فارسی بر جمعه انوار سیمینا فارسی بر جمعه  
 قصص الدنیای تک بر جمعه تاریخ جهان کنای فارسی بر جمعه ایوان فرساج الهی و میجو تک  
 جرات عربی بر جمعه تذکرة الاولیاء فارسی بر جمعه تاریخ طریقه فارسی بر جمعه



فتویٰ رمی ماری بر محمد      میزان سخن ماری بر محمد  
 دلایل الخیرات عبد بر محمد  
 اکسیر عظم ننگ ایک لاجبی تو لاجبی دفتر ای ایک جلد ماری      مآج انوارین ایک دفتر و بیچہ رک ایک جلد  
 روضۃ الاحیاء یک ریخ کن با رویچہ رک اوچہ دفتر و بیچہ رک ایک جلد      تاریخ لبری رویچہ رک ننگ دفتر اولیدین ایکی جلد  
 اگلہ لاجبی دفترین بر محمد اوچہ لاجبی دفترین ایک جلد      تاریخ خودت رویچہ رک اوک ایک دفتر ای جلد  
 پیش دفتر تاریخ رشید رویچہ رک پیش محمد      یہ ہر اوک تاریخ رشید ننگ ای لکے دفتر بر محمد محمد ای جلد  
 اوک ایک دفتر تاریخ کاس عبد دین سکر محمد

قابل کنی ب لار محمد ۲۰۱  
 مع محمد ۳۸۱ محمد

دیوان خیالات تصدقہ صالح شیرازی      دیوان کلیات جامر      رباعیات مخمخ تصدقہ مولانا وحشی  
 شاہ نامہ کاسی پورنشا نیر ایکادی بر محمد ماری      دیوانہ ہلا ماری      نیاز و لیلہ      وقعی و ماہر و نوا      نیکار  
 دیوان شکار یک ترکا دومر      دیوان روشن ماسر      دیوان میرزا اپدل      کلیات دیوان عزیز ماری  
 قصیدہ بردہ      دیوان عثمان نوری ترکا دوی      بنہر دیوان کلیات عزیز ماسر      دیوان کلیات خانانہ ماری  
 میرزا اپدل      دیوان نایب      دیوان نعت خان عالم ماسر      کلیات شیخ صدر کلت از دوستان و طباطبائی  
 دیوان بلاغت عنوان حافظ علی ترکا دوی      دیوانہ فاقا ماسر      دیوان عرفان ترکا      محمود اشراق ماری  
 دیوان تذکرہ حبیبی نظم و نثر      دیوان شہابی بانصاح حضرت لقمان در رباعیات عرفیہ      دیوان شمس تبریزی ماری  
 دیوان عرفان ترکا      کلیات دیوان صاحب      بنہر کتا دیوان صاحب      دیوان حکیم عسقری ماسر

دیوان ذریعۃ الرضویہ ماری      دیوان کلیات عالی ماری      دیوان و مصحف ترکا دوی      ۱۰۹

کرم تو زودا محمد یعقوب دیوان ملقب بخرت یازیب امام فیکور کمان

لیا جنون جانی باری نظم سنه نیک وچ لوزیکه سکینه اصدای هرکان دیوان مکرک نیک یازغانا

سکنه رمانه جانی نظم باری سنه نیک وچ لوزیکه سکینه اصدای هرکان دیوان مکرک نیک یازغانا

دیوان بدلی باری نظم سنه نیک یازیکه لوز وقت ن الی داد الله هرکان دیوان طر ایا یازغانا

دیوان خاقان باری نظم سنه نیک وچ لوزیکه الی دعا غایت الله دیوان مکرک نیک یازغانا

دیوان فوجی باری نظم سنه نیک وچ لوزیکه الی داد الله خواهر یازسطح نیک یازغانا

دیوان طیبی باری نظم سنه نیک وچ لوزیکه الی دعا محمد یعقوب دیوان خرت نیک یازغانا

دیوان طیبی باری نظم سنه نیک وچ لوزیکه الی داد الله خواهر یازسطح نیک یازغانا

دیوان طیبی باری نظم سنه نیک وچ لوزیکه الی داد الله با جان دیوان طر ایا نیک یازغانا

دیوان طیبی باری نظم سنه نیک وچ لوزیکه الی دعا محمد یعقوب دیوان خرت نیک یازغانا

محمد حسن و دهلوی دن بنت بهشت و حسن و شیرین محمد سکنه زری هر لاری مکرک نیک وچ لوز

دیوان محمد بن محمد باری باری سنه نیک وچ لوزیکه لوزت دعا محمد یعقوب دیوان ملقب بخرت یازغان

دیوان عبدالرحمن باری نظم سنه نیک وچ لوزیکه الی دعا محمد کمال دیوان فیکور یازغانا

نورث و فخر الی نورث محمد کاتبی محمد یعقوب ملقب بخرط باری نظم وچ لوز اوان تو زودا یازغان

دیوان کلام دیوان خاقان باری بر محمد باری نظم وچ لوزیکه الی دعا محمد اعیان دیوان یازغان

دیوان صادق دیوان خاقان باری بر محمد باری نظم وچ لوزیکه الی دعا محمد اعیان یازغان

دیوان کلام دیوان خاقان باری بر محمد باری نظم وچ لوزیکه الی دعا محمد اعیان یازغان

دیوان طیبی باری بر محمد باری نظم وچ لوزیکه الی دعا محمد اعیان یازغان

دیوان سلطان دیوان میرزا دیوان نادر دیوان غایت نور محمد باری نظم وچ لوزیکه الی دعا محمد اعیان یازغان

سلطان طر ایا نیک یازغانا

دیوان حسن دیوان خاقان دیوان کلام دیوان بکره ال نورث محمد کلام از لوز ۱۳۳۶

کشتی تو چو کوهی جبرست برینکلیک یوز آتشش بی لاله بزمید اکا بی علی دوست فرغانه بر دیوان حسن کرکنت گاه

دیوان کشور گندی دیوان ابن سینا فارسی دیوان طالب کندی برینکلیک بر روزگشت اباز میان کاتبی نامعلوم

حکایات مشهور مشقیات فارسی کندی محیط اعظم دیوان ملک الشعراء زوز بوز قزلق آتی در اباز بلخان فارسی

دیوان های فارسی سلسله ۱۲۷۱ لاجوردی اباز بلخان رباعیات سبغی لاریون اباز فرزنی بینکلیک بجزیر سلیمان اباز بلخان

دیوان سکین فارسی دیوان خواجه فارسی دیوان شفعی فارسی بنام جبرست کندی قهر بینکلیک اباز دوز آتیه

گلستان سندی کندی دیوان آرزو فارسی کندی برینکلیک بر آتش او چو نهد ابله لاهور در اکتوب بونان

دیوان لفظ ترکا برینکلیک قرنی او چو نهد اکتوب بونان دیوان جامی دیوان نظامی فارسی

کتاب عذوق فارسی نظم قلم سر لوی جامی بینکلیک تصنیفات لاریون کلیات دیوان عاصم فارسی دیوان بر آتیه کاشانی کندی

بند دیوان جامی فارسی کندی در مشنوبات هفت او در تک جامی سیکر بوز قزلق پش ایله هراته اجداد لاجوردی بوز قزلق اباز بلخان

بر دیوان ناصر علی فارسی کندی بر دیوان شوکت فارسی کندی برینکلیک بی یوز اوان سیکر لاجوردی علامت او ملون نه در مشنوبات اباز بلخان

بر دیوان سلطان فارسی کندی برینکلیک بی یوز سکه بر لاجوردی بوز قزلق اباز بلخان

دیوان زبلی و دیوان غنالی و دیوان بوز و دیوان قایم ترکی قزلق در سر مجروده ۱۲۵۷ اباز بلخان کاتبی نامعلوم

سلسله ادیب فارسی کندی تاریخی نامعلوم دیوان صاب فارسی کندی تاریخی کاتبی نامعلوم

دیوانه انان فارسی کندی تاریخی کاتبی نامعلوم دیوان صافه فارسی بینکلیک یوز اوان قزلق زنجیر احمد انان اباز بلخان

دیوان عاقر دیوان خانکا دیوان بیاض او چو بر عهد برینکلیک بجزیر کوه آتیه لاجوردی ابله او چو بر ابله بجا خادم اباز بلخان

دیوان خادم دیوان دیوانه دیوان حبیب ادهی بر قزلق اباجان مخدوم جرم کاشی لار بینکلیک اباز بلخان ۱۳۲۶

دیوان طبیبی ترکان سلسله ۱۳۲۷ ابله ابله بابت نازننگ اباز غنانه دیوان عرض سلسله ۱۳۲۸ لاجوردی اباز بلخان اباز بلخان

بند دیوان عرض سلسله ۱۳۲۸ لاجوردی ابله بابت نازننگ اباز غنانه بند دیوان عرض سلسله ۱۳۲۸ کاتبی بولف

محمد رحیمخان ثانی «فیروز» کتبخانه سیننگ

فہرستی

